

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

XVI. évfolyam (2023)
3. szám

NEMZET ÉS BIZTONSÁG

BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE

ISSN 2559-8651 (elektronikus)

Impresszum

Nemzet és Biztonság

Biztonságpolitikai Szemle

A Nemzeti Közszerzői Egyetem
lektorált biztonságpolitikai folyóirata

Megjelenik évente 4 alkalommal

Főszerkesztő:
Dr. Tóth Péter

Szerkesztőségi titkár:
Dr. Háda Béla

Szerkesztők:
Dr. Csiki Varga Tamás

Szerkesztőbizottság:
Dr. Balogh István, Dr. Csiki Varga Tamás,
Dr. Forgács Balázs, Prof. Dr. Gazdag
Ferenc, Dr. Háda Béla, Dr. Kaiser Ferenc,
Dr. Marsai Viktor, Dr. Németh Gergely
(elnök), Dr. Rácz András,
Prof. Dr. N. Rózsa Erzsébet,
Dr. Siklósi Péter, Szöllösi Antal,
Prof. Dr. Szenes Zoltán

Kiadó: Nemzeti Közszerzői Egyetem,
Ludovika Egyetemi Kiadó

A kiadásért felel:
Deli Gergely rektor

Tördelőszerkesztő:
Fehér Angéla

Olvasószerkesztők:
Bujdosó Hajnalka, Nagy Judit

A szerkesztőség címe:
1101 Budapest, Hungária körút 9–11.
Telefonszám: +36 (1) 432 9092
Fax: +36 (1) 432 9058
E-mail: nemzetesbiztonsag@uni-nke.hu
<https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/neb>

ISSN 2559-8651 (elektronikus)

A megrendelés nélkül közlésre
küldött kéziratokat lehetőségeink
szerint gondozzuk.

Tartalom

Kommentár

Háda Béla

Ázsia és a világrend átalakulása 2

Biztonságpolitika

Klemensits Péter

Az amerikai és a kínai geostratégiai érdekek
ütközése Délkelet-Ázsiában a Fülöp-szigetek
példáján 4

Kemény János

Afganisztán a változó nemzetközi
rendszerben 27

Háda Béla

Dél-Ázsia és a nagyhatalmi versengés
új korszaka 65

Védelempolitika

Pomogács Péter

A Kínai Népköztársaság és Tajvan katonai
úton történő újraegyesítésének kilátásai
az orosz–ukrán háború fényében 88

Antal Gábor

Tengeri szörny vagy papírsárkány?
A kínai haditengerészet 2023-ban 115

Reflektorfényben

Csoma Mózes

A Koreai-félsziget két állama és a nemzetközi
környezet változásai 135

Kitekintő

Szakáli Máté

A világhendváltásra adott ASEAN-reakció
státuszalapú magyarázata 153

Háda Béla¹

Ázsia és a világrend átalakulása – Előszó a *Nemzet és Biztonság* tematikus számához

Amikor 2020 elején kitört a koronavírus-világjárvány, erősen kételkedtem abban, hogy ez egyúttal új időszámítás kezdetét is jelentené a világ országainak életében. Önmagában nem is jelentette, de gazdasági hatásaival összefonódtak a 21. század harmadik évtizedéből eddig eltelt időszak további válságainak (a globális ellátási rendszerek akadozásának, az orosz–ukrán háborúnak, a vörös-tengeri konfliktus kieleződésének és a nyomukban járó gazdasági problémáknak) a következményei. Ezek együtt pedig már olyan lélektani hatást gyakorolnak, ami egyre erősíti a vélekedést: új történelmi korszakba léptünk, és a világ talán nem lesz többé ugyanolyan, mint 2020 előtt volt. Ehhez járul – szinte természetesen – az amerikai–kínai rivalizálás egyébként régóta előre látható erősödése, ami a szuperhatalmi szembenállás visszatérésének lehetőségét veti fel a nemzetközi kapcsolatokban. Hogy mindezt évtizedekkel később is így látjuk-e majd, annak megfejtése szerencsére nem lehet feladatomban. Roppant érdekes látni azonban, ahogy mindezek a jelenségek összekapcsolódnak az ázsiai térség felemelkedéséhez fűződő, hosszú ideje jelen lévő várakozásokkal. Magától értetődő volt ugyanis, hogy a szemünk előtt zajló változások – a világrend poszthegemoniális fejlődési stádiumának valószínű beköszönte – Ázsia országainak külkapcsolatainak és nemzeti stratégiai törekvésein is nyomot hagynak majd. Ez pedig mindenképpen figyelmet érdemel egy biztonságpolitikai szakfolyóirat részéről.

A *Nemzet és Biztonság* e tematikus számát tehát, amelyet az olvasó a kezében tart, azon reakcióknak szenteltük, amelyeket az egyes ázsiai államok és államcsoportok adnak a világrend átalakulására. Elsősorban az érdekelt bennünket, hogy miként igyekeznek biztosítani helyüket az amerikai–kínai rivalizálástól egyre inkább meghatározott nemzetközi rendben, milyen kihívásokkal küzdenek, vagy éppen lehetőségeket látnak maguk előtt. Persze az itt olvasható hét tanulmány nem érinthet minden, ezzel kapcsolatban felmerülő kérdéskört, de még csak minden államot sem, mégis igen részletes bepillantást tesz lehetővé a térség hatalmi egyensúlyának átalakulásába. Csoma Mózes Észak- és Dél-Korea eltérő út választását mutatja be, rávilágítva a szövetségi kapcsolatok növekvő jelentőségére a részükről. Klemensits Péter a Fülöp-szigetek külpolitikájának kritikai elemzését végzi el Rodrigo Duterte nagyhatalmakhoz fűződő stratégiáinak áttekintésével, nem mellesleg pedig összeveti ezt ifjabb Ferdinand Marcos elnök gyakorlatával. Szakáli Máté az ASEAN nemzetközi pozíciójának megővására, illetve erősítésére irányuló törekvéseit magyarázza a státuszelmélet alkalmazásán keresztül. Antal Gábor a kínai haditengerészet fejlődését

---

1 Háda Béla a Nemzeti Közszerológiai Egyetem John Lukacs Intézet Stratégiai Védelmi Kutatási Program tudományos munkatársa. E-mail: Hada.Bela@uni-nke.hu

vázolja fel tanulmányában, történelmi kontextusba helyezve az egész folyamatot és óvatosságra intve a túlzott optimistákat annak jelenlegi eredményeit illetően. Eközben Pomogács Péter katonai logika mentén mérlegeli azon elméleti forgatókönyvek valószínűségét, amelyek a szárazföldi Kína és Tajvan szigetének háborús eszközökkel történő egyesítését célozzák. Kemény János pedig a sokak által elfeledni kívánt Afganisztán manapság betöltött szerepét értelmezi a nemzetközi rendszerben. Végezetül e sorok szerzője Dél-Ázsia hatalmainak stratégiai lehetőségeit veszi számba a változó világrendben.

Azzal a reménnyel adjuk tehát át az olvasónak a *Nemzet és Biztonság* e tematikus számát, hogy vele hozzájárulhatunk kissé az Ázsiában zajló, a globális hatalmi egyensúly jövőjét is meghatározó átalakulás megértéséhez. Tudva persze azt is, hogy az itt elmondott történetek tovább folytathatók lesznek majd az előttünk álló, kétségkívül hallatlanul izgalmas korszakban.

Klemensits Péter¹

Az amerikai és a kínai geostratégiai érdekek ütközése Délkelet-Ázsiában a Fülöp-szigetek példáján²

Az utóbbi években az Amerikai Egyesült Államok és Kína között fokozódott a geopolitikai rivalizálás, ami a délkelet-ázsiai országok egyensúlyozását is megnehezíti. A térség jelentős szerepet kap mind az USA, mind Kína geostratégiai terveiben, ezért az ASEAN-tagállamok külpolitikája komoly figyelmet érdemel. Washington szövetségeseiként és stratégiai elhelyezkedésénél fogva a Fülöp-szigeteknek a nagyhatalmakhoz fűződő viszonya ezen belül is kulcsjelentőségű, főleg, hogy 2016 után Rodrigo Duterte elnöksége alatt alkalmazkodva a geostratégiai realitáshoz a Fülöp-szigetek külpolitikai orientációja átalakult. A tanulmány röviden összefoglalja a Duterte-kormányzat geopolitikai egyensúlyozásának lényegi elemeit, majd pedig méregre teszi Duterte „független külpolitikájának” eredményeit, egyúttal bemutatva a 2022-ben hivatalba lépett ifjabb Ferdinand Marcos külpolitikai stratégiáját.

Kulcsszavak: Délkelet-Ázsia, Fülöp-szigetek, geostratégia, amerikai–kínai rivalizálás, Övezet és Út kezdeményezés, „független külpolitika”

The Clash of U.S. and Chinese Geostrategic Interests in Southeast Asia, Using the Philippines as an Example

In recent years, the geopolitical rivalry between the United States and China has intensified, making it difficult for Southeast Asian countries to balance their positions. The region is an important player in the geostrategic plans of both the United States and China, and the foreign policies of ASEAN member states deserve close attention. As an ally of Washington and given its strategic location, the Philippines' relations with the major powers are also key in this regard, especially as its foreign policy orientation has changed to adapt to geostrategic realities after 2016 under the presidency of Rodrigo Duterte. This paper briefly summarises the key elements of the Duterte administration's geopolitical balancing act and then assesses the successes of Duterte's "independent foreign policy," while also presenting the foreign policy strategy of Ferdinand Marcos Jr.

Keywords: Southeast Asia, Philippines, geostrategy, US-China rivalry, Belt and Road Initiative, „independent foreign policy”

¹ Klemensits Péter a Neumann János Egyetem Eurázsia Központjának tudományos főmunkatársa.

² A tanulmány a TKP2021-NVA-16 számú projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a TKP2021-NVA pályázati program finanszírozásában valósult meg.

Bevezetés

A 2010-es években figyelemmel kísérhettük, amint az Amerikai Egyesült Államok dominanciája a nemzetközi szinten fokozatosan csökkent, ezzel párhuzamosan megkezdődött egy új multipoláris világtrend kialakulása. Ez egyúttal azt is eredményezte, hogy az USA és riválisai, legfőképpen Oroszország, valamint a Kínai Népköztársaság (a továbbiakban Kína) között a rivalizálás új szintet lépett, a geopolitikai versengés fokozódott. Ázsia és a Csendes-óceán térségében az USA és Kína egyaránt a pozíciói megerősítésére fókuszál, ebben a kontextusban pedig – stratégiai jelentősége végett – Délkelet-Ázsia tekinthető a kulcsrégiónak. A múltban a délkelet-ázsiai országok sikeresen egyensúlyoztak az ellentétes nagyhatalmi érdekek között, ennek ellenére napjaink kihívásai komoly próbatétel elé állítják őket. A Fülöp-szigetek egyike azon országoknak, amelyek az amerikai–kínai vetélkedés fő színterének számítanak, ezért az ország külpolitikai orientációja, alkalmazkodóképessége közelebbi figyelmet érdemel.

A tanulmány célja, hogy bemutassa az ellentétes nagyhatalmi geostratégiai lépésekre adott válaszokat a filippínó kormány részéről Rodrigo Duterte és ifjabb Ferdinand Marcos elnöksége alatt, külön hangsúlyt fektetve az utóbbi két év eseményeire, egyúttal mérlegre téve a Duterte-féle külpolitika eredményességét, majd pedig annak Marcos általi finomhangolását, az új koncepció perspektíváit.

A Fülöp-szigetek geostratégiai jelentősége

A geostratégia a nemzetközi kapcsolatoknak és a külpolitikának földrajzi interpretációját jelenti, vagyis arról szól, hogy „hogyan korlátozza, informálja, befolyásolja a népesség, az infrastruktúra, a termőföld, az éghajlat, a vízrajz, a domborzat, az ásványkincs és a nyersanyag a politikai és a katonai tervezést”. Lényegében „a geostratégia földrajzi alapon határozza meg az ország külpolitikáját és vice versa, a külpolitikából ki lehet következtetni, hogy milyen földrajzi tényezők alakították ki azt”, ezáltal a földrajzi tényezők elemzése révén készíthetünk előrejelzést egy adott állam külpolitikai irányáról.³ A geostratégia terminológiát elsősorban olyan katonai adottságokkal és célokkal kapcsolatban használjuk, amelyek nagyobb területre vagy akár világméretben érvényesek. A geostratégia világosan elhatárolható a geopolitikától, de nem pusztán egy elemzési eljárás, hiszen mindig tartalmaz cselekvési tervet, ami politikai ütemezést feltételez, a politikai és a katonai területen hozott döntések értelmében egyaránt.

A Csendes-óceán nyugati medencéjében található Fülöp-szigeteki köztársaság Délkelet-Ázsia egyik jelentős szigetországa, amely 7641 szigetből áll. Területe 300 000 négyzetkilométer, összesen 8 országgal határos, közöttük Kínával. Partvidéke 36 289 km hosszúságú, az ötödik leghosszabb a világon. Legnagyobb szigete Luzon (105 000 km²). A tisztázatlan tengeri határok miatt az országnak máig fennálló követelései vannak a dél-kínai-tengeri szigetekkel kapcsolatban. Az ország kizárólagos gazdasági övezete meghaladja a 2,2 millió km²-t. A szigetektől keletre helyezkedik el a Filippínó-árok, amely

³ Tóza István (2016): Felemelkedőben a geoökonómia és a geostratégia. *Köz-gazdaság*, 11(2), 62.

legmélyebb pontján meghaladja a 10,5 kilométert, ezzel a világon a 3. legmélyebb pont. Mivel az ország a csendes-óceáni tűzgyűrű mentén fekszik, a vulkáni működés, a földrengek és a tájfunok szempontjából rendkívül veszélyeztetett.⁴

Népessége meghaladja a 117 millió főt, de a népesség növekedési üteme mára évi 1,5% alá csökkent.⁵ A főváros térsége a 16 várost tömörítő Metro Manila, a világ 5. legnépesebb metropolitán régiója. Az etnográfia tekintve jelentős etnikai heterogenitás jellemzi az országot, a filippínók többsége a tagalog, visayai, cebuano, ilokayno és hiligaynon etnolingvisztikai csoportba tartozik, a külföldi bevándorlók legnagyobb része kínai. Jelenleg több mint 180 élő nyelvet beszélnek az országban. A lakosság több mint 80%-a római katolikus (a világ 3. legnagyobb római katolikus népességével rendelkezik), Délkelet-Ázsia egyetlen országa, amely döntő mértékben átvette a gyarmatosító spanyolok vallását.⁶ A természeti erőforrásokat illetően a legfontosabb ásványkincsek a kőolaj, nikkel, kobalt, ezüst, arany, réz, só és fa. Az ország energiaszükségletét többségében még a fosszilis üzemanyagok, a szén, a gáz és az olaj biztosítja. Az ország területének 18%-a áll mezőgazdasági művelés alatt.⁷ A Fülöp-szigetek a világ 8. legnagyobb rizstermelője, valamint az egyik legnagyobb banán- és ananásztermelője, mellette a gabona-, gumi-, cukor- és kókusztermelés is jelentős. A közlekedési és kommunikációs tényezőkről megállapítható, hogy a szállítási rendszer elmaradottsága jelentős gátat szab az ország gazdasági-társadalmi fejlődésének, az infrastrukturális fejlesztésekre ezért jelentős igény mutatkozik. Ezzel szemben a telekommunikáció az ország egyik legjövődmezőbb iparága. Ázsia legrégebbi demokráciája az újonnan iparosodott országok csoportjába tartozik, Ázsia 15., míg a világ 36. legnagyobb gazdasága, ahol viszont a népesség 18,1%-a szegénységben él.⁸ Az ASEAN tagjaként regionális politikai befolyása is jelentős, ugyanakkor katonai ereje az egyik leggyengébb a régióban, 2023-ban a 145 ország közül a 32. lett a Global Firepower felmérése szerint.⁹

A nagyhatalmak számára az ország több szempontból is komoly jelentőségű. Földrajzi fekvése következtében a világ egyik legforgalmasabb stratégiai kommunikációs vonala mentén található, ezért a dél-kínai-tengeri konfliktusban¹⁰ való érintettsége még nagyobb hangsúlyt kap. Az USA egykori gyarmata, majd pedig a hidegháború során az egyik legfontosabb regionális szövetségese lévén biztonsági téren ma is szoros kapcsolatok fűzik Washingtonhoz – rotációs alapon az amerikai haderő ma is használhat filippínó katonai

⁴ Central Intelligence Agency: *The World Factbook – Philippines*. [online], 2023. 08. 15. Forrás: cia.gov [2023. 08. 16.].

⁵ World Economics: *Philippines's Population Growth Rate: 1.3%*. [online]. Forrás: worlddeconomics.com [2023. 08. 12].

⁶ Klemensits Péter (2022): Vallási élet a Fülöp-szigeteken. In Gulyás Csenge – Salát Gergely (szerk.): *Vallások a mai Kelet-Ázsiában*. Budapest: PPKE BTK Modern Kelet-Ázsia Kutatócsoport, 215–228.

⁷ Central Intelligence Agency 2023.

⁸ Asian Development Bank: *Poverty Data – Philippines*. [online]. Forrás: adb.org [2023. 08. 11.].

⁹ Global Firepower: *2023 Military Strength Ranking*. [online]. Forrás: globalfirepower.com [2023. 08. 11.].

¹⁰ Kína, történelmi hagyományokra hivatkozva – pontosan nem definiált módon – a Dél-kínai-tenger térségének kb. 80%-át az országhoz tartozónak tekinti, miközben a tisztázatlan tengeri határok következtében, elsősorban gazdasági okokból (olaj és gáz), a délkelet-ázsiai országok is igényt tartanak egyes szigetekre és tengerrészre. A dél-kínai-tengeri konfliktusról kiváló összefoglalást nyújt: Hayton, Bill (2014): *The South China Sea: The Struggle for Power in Asia*. New Haven, London: Yale University Press.

bázisokat, az 1951-es Kölcsönös Védelmi Egyezmény értelmében pedig Manila külső támadás esetén számíthat az USA védelmére – miközben gazdasági téren Kína számára is felértékelődött az ország.

Kína délkelet-ázsiai befolyásának kiterjesztése vagy annak megakadályozása szempontjából az Egyesült Államok előretolt jelenléte miatt a Fülöp-szigetek a térség egyik kulcsállamának tekinthető, még ha katonai ereje önmagában ezt nem is indokolja. Stratégiai fekvése miatt ugyanakkor nem meglepő, hogy az amerikai és a kínai stratégiai tervekben egyaránt komoly szerepet tulajdonítanak neki, ami az állam külpolitikáját is fokozott megvilágításba helyezi, aminek révén Duterte és Marcos elnökök lépései a korábbiaknál is nagyobb jelentőségűek, hiszen azok regionális szinten az ASEAN szerepvállalását is befolyásolják.

Kína és az Egyesült Államok stratégiai elképzelései

Ahhoz, hogy megértsük Kína és az USA Fülöp-szigetekkel szembeni politikáját, szükséges röviden összegezni a fenti nagyhatalmaknak a Délkelet-Ázsiát érintő aktuális stratégiai koncepcióit.

Kína stratégiája

Kína terveit alapvetően a 2013 őszén meghirdetett Övezet és Út kezdeményezéssel¹¹ összegezhethetjük, amelynek keretében a kelet-ázsiai nagyhatalom az egykor Európát és Ázsiát összekötő karavánutak nyomdokain a közlekedési hálózatok kiépítését, modernizálását célozta meg az érintett régiók gazdasági felemelésével egyetemben. Lényegében egy olyan hosszú távú, kínai vezetéssel megvalósuló nemzetközi fejlesztési programról beszélhetünk, amely viszont az érintett országoknak a főbb kereskedelmi útvonalakhoz történő csatlakoztatása révén Peking geostratégiai céljainak is megfelel.¹² A Fudan Egyetem kutatása szerint 2013–2022 között Kína 932 milliárd dollárt költött a kezdeményezés megvalósítására világszerte, amelyből 561 milliárd dollárt közvetlenül az építkezésekre fordított.¹³

A kezdeményezés két megaprojektre bontható: az egyik a Selyemút Gazdasági Öv, a másik pedig a 21. századi Tengeri Selyemút. Előbbi a szárazföldön haladva köti össze Kínát Közép-Ázsiával, a Közel-Kelettel és Európával, utóbbi pedig Dél- és Délkelet-Ázsia mellett, Afrika, Európa és Óceánia főbb tengeri kereskedelmi útvonalait egyesíti. Délkelet-Ázsia szempontjából kétségtelenül a Tengeri Selyemút nagy jelentőségű, amelynek tervét először 2013. október elején ismertette Xi Jinping kínai elnök indonéziai látogatása során.¹⁴

¹¹ Belt and Road Initiative – BRI.

¹² Klemensits Péter (2018): Geopolitical Consequences of the 21st Century New Maritime Silk Road for the Southeast Asian Countries. *Contemporary Chinese Political Economy and Strategic Relations: An International Journal*, 4(1), 108.

¹³ Connors, Emma: *This Is Where China is Investing its Billions (and Why)*. [online], Financial Review, 2022. 07. 29. Forrás: afr.com [2023. 08. 10.].

¹⁴ Jiao, Wu: *President Xi Gives Speech to Indonesia's Parliament*. [online], China Daily, 2022. 10. 02. Forrás: chinadaily.com [2023. 08. 10.].

A kínai államfő elkötelezte magát a modern tengeri infrastruktúra kiépítése és a szállítási útvonalak fejlesztésének szükségessége mellett, elsősorban Kína és az ASEAN-államok viszonylatában.

Hivatalosan az Övezet és Út kezdeményezés egyedüli célja gazdasági, nevezetesen a „win-win kooperáció” a közös fejlődés és prosperitás biztosítása, amiből minden résztvevő profitál, továbbá a gazdasági és kulturális integráció elősegítése Kína és az érintett országok között. A háttérben azonban többről van szó, hiszen komoly diplomáciai, gazdasági és stratégiai megfontolások is szerepet játszanak. Az ASEAN-országok a kezdetektől a legfontosabb potenciális partnernek minősülnek, hiszen a terv elsősorban az ő megbékítésüket hivatott biztosítani az utóbbi idők asszertív kínai kül- és védelempolitikájával szemben. Peking szerint az infrastrukturális beruházásokhoz alapvetően nem társulnak politikai kötöttségek, de az érdekek összefonódása egyértelmű. Délkelet-Ázsia esetében pedig – Kína és az Egyesült Államok vetélkedése miatt – kiemelt cél a régióban a kínai befolyás megerősítése gazdasági és politikai téren egyaránt.¹⁵ Geostratégiai tekintetben a Tengeri Selyemút projekt célja, hogy Peking számára garantálja a legfontosabb tengeri kereskedelmi útvonalak feletti ellenőrzést és a nyersanyagok importjának zavartalanságát.

Megemlítendő, hogy a 2011-ben meghirdetett amerikai „pivot” vagy „rebalance” stratégiai koncepció komoly fenyegetést jelentett Kína geostratégiai érdekeire, ezért egyes kínai elemzők úgy vélték, hogy ezzel az Egyesült Államok „betette a lábát Kína udvarába”. Lényegében ezért helytállónak tűnik az a megállapítás, amely szerint az amerikai stratégiai koncepció „ellensúlyozására hozta létre Kína saját ellenstratégiáját [...] amely segíti Kína befolyásának növekedését egyrészt az amerikai rebalancing-stratégia által megcélzott országokban, másrészt a világ számos más részén is...”¹⁶

Azt sem szabad elfeledni, hogy a BRI „a 21. század legnagyobb gazdasági együttműködése, amely nyugati szemmel egy igen komoly, agresszív geopolitikai törekvés, ugyanis a nyugati geopolitikai gondolkodásban veszélyt jelent az eurázsiai kontinens politikai egységesülése [...] és a világ erőforrásai feletti ellenőrzés megszerzése.” Éppen ezért az USA úgy tekint a kezdeményezésre, mint amely kihívás lehet a tengeri hatalmak által uralt atlanti korszakra nézve, miközben a kínaiak gondolkodásában „Kína újjászületését támogató törekvésről” beszélhetünk.¹⁷

A Fülöp-szigetek eredetileg nem képezte részét az Övezet és Út kezdeményezésnek, mivel 2010–2016 között ifjabb Benigno Aquino elnöksége idején a dél-kínai-tengeri viták miatt megromlott a két ország viszonya, ami már a gazdasági együttműködést is károsan érintette. Peking azonban mindvégig nyitva hagyta a csatlakozás lehetőségét, ezért 2016-ban Duterte ez irányú szándékát örömmel fogadta. Ettől számítva a BRI-projektek (kínai befektetések, hitelek, infrastrukturális fejlesztések, a felmerülő nemzetbiztonsági kockázatok stb.), máig szerves részét alkotják a kínai és a filippínó stratégiai alkudozásnak.

¹⁵ Klemensits 2018: 122–124.

¹⁶ P. Szabó Sándor (2020): A Kínai Népköztársaság „kétvágányos” külpolitikája. In P. Szabó Sándor – Horváthné Varga Polyák Csilla (szerk.): *Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai kapcsolatok területén. I. kötet: Politikai kapcsolatok*. Budapest: Ludovika, 23.

¹⁷ Horváth Levente (2022): *A kínai geopolitikai gondolkodás*. Budapest: Pallas Athéné Books, 91–92.

Az USA külpolitikai koncepciója

Az Egyesült Államok esetében a Barack Obama elnöksége alatt meghirdetett „rebalance” külpolitikai terv bizonyos szempontból szerves folytatása volt a korábbi amerikai külpolitikának, és alapvetően a következő célok megvalósítására fókuszált: az amerikai flotta 60%-ának a Csendes-óceán térségébe történő áthelyezése 2020-ra, a regionális szövetségesek megerősítése és aktivitásának a növelése, valamint egy Kína nélküli szabadkereskedelmi zóna létrehozása (Csendes-óceáni Partnerség). Az „újraegyensúlyozási” koncepció eredményeit illetően megoszlanak a vélemények, annyi azonban biztos, hogy a „Kína-kihívás” hatékony kezelését hivatali idejének lejártáig maradéktalanul nem tudta megvalósítani, ugyanakkor ellenlépésekre készítette Kínát, amelyek a BRI meghirdetésében öltöttek testet.¹⁸

Az Indo-Csendes-óceán kifejezés mint stratégiai koncepció megszületése Donald Trump megválasztását követően 2017-re datálható. Trump „indo-csendes-óceáni álmában” – alternatívát kínálva a kínai elnök terveivel szemben – a „szuverén és független országok” békés és szabad fejlődését vizionálta, egyúttal a kínai törekvésekkel szemben az USA bilaterális partnerségét kínálta a régió államainak a „szabad és nyitott indo-csendes-óceáni” térség megőrzéséhez. Trump gazdaságközpontú külpolitika mellett kötelezte el magát, vagyis a gazdasági biztonságot a nemzetbiztonsággal azonosította, kiemelt figyelmet szentelve az egyes országok jogainak, a szabad hajózás és átrepülés elveinek betartására. A 2017 decemberében kiadott amerikai Nemzetbiztonsági Stratégia rögzítette, hogy „geopolitikai verseny zajlik az indo-csendes-óceáni térségben a világrendről alkotott szabad és az elnyomó víziók között”, miközben a kínai asszertivitással szemben a szövetségesek közül a Fülöp-szigetekre is fontos szerep hárul. A dokumentum szerint „a Fülöp-szigetek és Thaiföld továbbra is fontos szövetségesek és piacok az amerikaiak számára”, az ASEAN pedig az indo-csendes-óceáni regionális architektúra központi eleme.¹⁹

A Trump-kabinet arra a következtetésre jutott, hogy Kínával szemben kiegyensúlyozó stratégiát kell követni, amelynek végcélja az ellenfél hátrányos helyzetbe hozása, aminek eredményeként Amerika meg fogja nyerni a hegemoniáért folytatott versenyt.²⁰ 2019-ben a védelmi minisztérium indo-csendes-óceáni stratégiai jelentése, majd pedig a külügyminisztériumnak a stratégiával kapcsolatos értékelése egyaránt megerősítette, hogy az USA számára kiemelt jelentőségű a régió, és a szövetségesei a korábbiaknál is jobban számít. A Covid-19-világjárványt követően Washington még ellenségesebb lett Pekinggel szemben, egyúttal a szövetséges országokat is megpróbálta felhasználni céljai érdekében.

¹⁸ Részletesebben lásd Elleman, Bruce A. (2023): *The United States Navy's Pivot to Asia: The Origins of a Cooperative Strategy for Twenty-First Century Seapower*. New York: Routledge.

¹⁹ The White House: *National Security Strategy of the United States of America 2017. President of the United States of America*. [online], 2017. 12. Forrás: trumpwhitehouse.archives.gov. [2023. 07. 10].

²⁰ De Castro, Renato Cruz (2018): From Distant To Antagonistic Neighbor – Twenty-First Century Philippines-China Relations. In Thompson, Mark – Batalla, Vincent Eric (szerk.): *Routledge Handbook of the Contemporary Philippines*. New York: Routledge, 182–183.

Joe Biden választási győzelmét követően 2021-től az indo-csendes-óceáni stratégia lényegi elemei továbbra is érvényben maradtak. A 2021 márciusában kiadott Ideiglenes Nemzetbiztonsági Stratégiai Iránymutatásban a Trump-kormányzattól eltérően a demokrácia, a szabadság és az emberi jogok tisztelete a korábbiaknál nagyobb hangsúlyt kapott, de az új kormány határozottan kiállt a Kínával szembeni szövetség megerősítése mellett.²¹

Az USA határozottságát bizonyította, amikor 2021 szeptemberében az Egyesült Királysággal és Ausztráliával megállapodott abban, hogy egy „megerősített, trilaterális biztonsági partnerséget” hoznak létre AUKUS néven, amelynek keretében az USA és az Egyesült Királyság segítségével Ausztrália atom-tengeralattjárókat rendszeresíthet, megerősítve az ország védelmi képességeit, hozzájárulva az indo-csendes-óceáni térség biztonságának megőrzéséhez. A három ország szorosabb védelmi együttműködése nem csupán az ausztrál haditengerészet megerősítését jelenti, hiszen a mesterséges intelligencia, a kiberképességek és a kvantumtechnológiák területén való információmegosztást is feltételezi.²²

Biden vezetésével az USA 2021 júniusában a G7-csúcsertekezleten hirdette meg a Build Back Better World, vagy B3W kezdeményezést, amelynek a célja létrehozni „egy értékorientált, magas színvonalú és átlátható infrastrukturális partnerséget a fejlődő országok projektjeinek finanszírozására”, és alternatívát kívánt mutatni a kínai BRI-vel szemben.

Miután a B3W-kezdeményezést a 2021-es G7-es csúcson nyilvánosságra hozták, a gyakorlatban kevés értékelhető lépés történt annak megvalósítása érdekében. 2022 júniusában végül a G7-országok Globális Beruházási és Infrastrukturális Partnerség néven újraindították a kezdeményezést, amelynek fő célja, hogy 2027-ig összesen 600 milliárd dollár magán- és állami forrást mozgósítsanak, Biden arra is ígéretet tett, hogy a következő öt évben 200 milliárd dollár az Egyesült Államokból érkezne.²³

2022 márciusában a Pentagon Nemzetvédelmi Stratégiája kiemelte, hogy a védelmi minisztérium számára Kínával szemben az elrettentés megerősítése az indo-csendes-óceáni térségben prioritás, hiszen, ahogy fogalmaz, Peking „a legkövetkezetesebb stratégiai versenytársunk”.²⁴

A fentiekben vázolt tervekben, a szövetségesek táborából az USA mindvégig kiemelten számított a Fülöp-szigetek partnerségére. A „pivot” meghirdetését követően erőfeszítéseit teljes siker koronázta, de 2016-tól csupán a meglévő partnerség stabilizálása lett a cél, a Manilával való együttműködés kiterjesztése csak 2021-től lett újra prioritás az amerikai vezetés számára.

²¹ The White House: *Interim National Security Strategic Guidance*. [online], 2021. 03. 21. Forrás: whitehouse.gov [2023. 08. 12.].

²² Clarke, Michael: *The AUKUS Nuclear Submarine Deal: Unanswered Questions for Australia*. [online], The Diplomat, 2021. 09. 22. Forrás: thediplomat.com [2023. 08. 12.].

²³ O'Brien, James – Blunt, Richard G.: *International: G7 unveils the Partnership for Global Infrastructure and Investment*. [online], Global Compliance News, 2022. 07. 14. Forrás: globalcompliancencnews.com [2023. 08. 10.].

²⁴ U. S. Department of Defense: *Fact Sheet: 2022 National Defense Strategy*. [online]. Forrás: media.defense.gov [2023. 08. 14.].

A Fülöp-szigetek válasza: Duterte geopolitikai játszmája

Nyitás Kína felé

Miután 1946-ban a Fülöp-szigetek függetlenné vált, az USA szoros szövetségeseként az egymást követő elnöki adminisztrációk a pillanatnyi mozgásterüknek megfelelően próbáltak lavírozni a nagy hatalmi elvárások között a nemzet érdekeit figyelembe véve. Az 1970-es évektől számítva a Kínával való gazdasági együttműködés is kiterjedt, ami a dél-kínai-tengeri feszültségek ellenére is folytatódott. Változás 2010-ben következett be, amikor az elkövetkező 6 év során Benigno Aquino az USA támogatásában bízva nyíltan felvállalta a Kínával szembeni konfrontációt, a gazdasági következményekkel sem törődve.²⁵

Az Aquino-kormány „független” külpolitika alatt még a liberális, szabályokon alapuló, nemzetközi rend megőrzését értette, ehhez képest jelentett fordulatot, amikor 2016-ban Rodrigo Duterte saját „független külpolitikáját”²⁶ a szuverenitás, a szuverén egyenlőség, a be nem avatkozás elveire, valamint a viták békés eszközökkel való rendezésére kívánta alapozni, ami a gyakorlatban az USA-tól való eltávolodást és a Kína felé való nyitást jelentette. Geopolitikai koncepciójában Duterte külpolitikáját szorosan összekapcsolta gazdaságpolitikai céljaival: a szegénység csökkentését, a gazdasági növekedés előmozdítását és a társadalom jólétét az egész országra kiterjedő infrastrukturális beruházások segítségével szerette volna biztosítani. Ezt a célt az Építs! Építs! Építs! Infrastruktúra Terv végrehajtásával kívánta elérni, amelynek keretében 6 év alatt 180 milliárd dollár értékű fejlesztésekkel számolt.²⁷

A terjedelmi korlátok nem teszik lehetővé, hogy részletesen ismertessük a Duterte-kormányzat külpolitikai lépéseit, így az alábbiakban annak csupán geopolitikai értelemben legfontosabb elemeire térünk ki.

Amikor 2016. július 12-én megszületett a hágai Állandó Választott Bíróság ítélete a dél-kínai-tengeri szigetek ügyében – amely lényegében a Fülöp-szigeteknek kedvezett, miközben Kína álláspontját elutasította –, Duterte ugyan tiszteletben tartotta a döntést, de a Kínával való kompromisszum érdekében a várható gazdasági előnyökért cserébe hajlandó volt azt ideiglenesen „félretenni”. Első kínai útján október 18–21. között beleegyezett a viták kétoldalú tárgyalásokon való rendezésébe és a természeti források közös hasznosításába, aminek következtében Peking 2012 óta első ízben ismét lehetővé tette a filippínó halászoknak, hogy a Scarborough-homokpad közelében folytassák

²⁵ Miután Aquino a dél-kínai-tengeri érdekeltségek védelmét a nemzet legfontosabb geostratégiai érdekei közé sorolta, 2013-ban a Spratly-szigetek ügyét a hágai Nemzetközi Bíróság elé vitte. Ezzel párhuzamosan az USA-val megerősítette a katonai együttműködést. De Castro 2018: 178–181.

²⁶ A független külpolitika követése a filippínó alkotmányban is szerepel, ezért alapvetően mindegyik adminisztráció annak megvalósítására törekedett. Duterte koncepciója az Egyesült Államoktól való függés csökkentésére, a Kínával, valamint az olyan nem tradicionális partnerekkel, mint Oroszország és India, való együttműködés kiépítésére helyezte a hangsúlyt a nemzet érdekeinek megfelelő középút megtalálásával. Alunan, Rafael M.: *Understanding Independent Foreign Policy*. [online], Business World, 2017. 12. 19. Forrás: bwordonline.com [2023. 07. 10].

²⁷ Részletesebben lásd Klemensits Péter (2020): Az új Tengeri Selyemút Délkelet-Ázsiában: A Fülöp-szigetek példája a Duterte-nomics céljainak tükrében. *Geopolitikai Szemle*, 2(2), 137–153.

tevékenységüket.²⁸ Az elnök törekvéseit a gazdaság területén is siker koronázta: az illetékesek összesen 21 különböző megállapodást írtak alá 24 milliárd dollár értékben, ebből 15 milliárd dollár kínai befektetést jelentett, kiegészítve egy 9 milliárd dolláros hitelkerettel. A Fülöp-szigetek Kína Övezet és Út projektjének is részese lett, a beruházások nagy része infrastrukturális fejlesztésekhez kapcsolódott.²⁹

Miután Duterte új alapokra helyezte a kínai–filippínó együttműködést, az ország a BRI-ben is egyre jelentősebb szerepet kapott: 2017-ben Kína 7,2 milliárd dollár értékű kölcsönt helyezett kilátásba a filippínó infrastrukturális beruházások finanszírozására. 2018 tavaszán pedig újabb 9,8 milliárd dollár összértékű beruházásokról állapodtak meg a felek.³⁰

Xi Jinping 2018. novemberi manilai látogatása – ideiglenesen – Duterte stratégiájának győzelmét illusztrálta. A tárgyalások során a felek 29 szerződést írtak alá, amelyek a gazdasági, védelmi, igazságügyi és kulturális területre egyaránt kiterjednek. Jelzésértékű, hogy Duterte elfogadta a dél-kínai-tengeri olaj- és gázlelőhelyek közös feltárásának szükségét, mivel szerinte egyedül a Kínával való együttműködés kínált lehetőséget arra, hogy az energiahordozók kiaknázásából részesedjen az ország. Kínának a Dél-kínai-tengerrel kapcsolatban sikerült rákényszerítenie akarátát partnerére, miközben a további BRI-projektek révén gazdasági dominanciáját is megerősítette. Másrészt Duterte szintén elérte, amit akart, nevezetesen a nézeteltérések jegelését (Dél-kínai-tenger), valamint a gazdaságpolitikájának elengedhetetlen részét képező infrastrukturális beruházások folytatását és újabb projektek megindítását.

A koronavírus-járvány elterjedésével párhuzamosan Kína szintén ideális partnerré vált. A kínai kormány felismerte a Covid-19 kínálta lehetőséget, ezért jelentős egészségügyi és felszerelésbeli támogatásáról biztosította Manilát. Ezzel párhuzamosan az USA és Kína rivalizálása a Fülöp-szigeteken kiéleződött. Egyes vélemények szerint 2020 folyamán Kína nem tudta kihasználni a kínálkozó lehetőséget a Fülöp-szigeteken – Manila egyensúlyozása ellenére –, hátrányba került az USA-val szemben, ahogy azt Duterte 2016-os hágai ítéletet méltató, 2020. szeptemberi ENSZ-közgyűlésen elhangzott beszéde is bizonyítja.³¹ Ugyanakkor októberben Duterte feloldotta a Dél-kínai-tengerre vonatkozó kőolaj-kitermelési tilalmat, megnyitva a lehetőséget a nyersanyagok közös kiaknázásának a vitatott területen, ami hosszú távon akár a konfliktus békés rendezését is eredményezhette volna.

Mindezek ellenére 2021 tavaszán a Dél-kínai-tengeren ismét fellángoltak az ellentétek. Március 7-én a Spratly-szigetekhez tartozó Whitsun Reef-nél több mint 200 kínai halászhajó jelent meg, amelyek a filippínó kormány szerint a kínai tengeri milíciához tartoztak, és a korallzátony elfoglalására készültek. Kína tagadta a vádakot, és Manila követelését a hajók visszavonásáról nem volt hajlandó teljesíteni, ezért a filippínó kormányzat diplomáciai jegyzékben tiltakozott. Duterte elnök került a közvetlen konfrontációt, de

²⁸ Duterte arra is ígéretet tett, hogy véget vet az amerikaiakkal folytatott közös őrrjáratoknak a Dél-kínai-tengeren.

²⁹ Calonzo, Andreo – Yap, Cecilia: *China Visit Helps Duterte Reap Funding Deals Worth \$24 Billion*. [online], Bloomberg, 2016. 10. 21. Forrás: bloomberg.com [2023. 07. 23.].

³⁰ Klemensits 2020: 142–143.

³¹ Grossman, Derek: *Duterte's Dalliance With China Is Over*. [online], Foreign Policy, 2021. 11. 02. Forrás: foreignpolicy.com [2023. 07. 10.].

a térségbe vezényelte a parti őrséget.³² Noha összecsapásra végül nem került sor, a Duterte-kabinet pedig a tárgyalások során igyekezett békülékeny hangnemet megütetni, a helyzet a későbbiekben sem tisztázódott megnyugtatóan. Az incidens mindennél jobban illusztrálta Manila geopolitikai mozgásterének korlátait.

Nem kétséges, hogy a Fülöp-szigetek és Kína kapcsolatai pozitív irányt vettek az elmúlt években. Duterte hivatali ideje során 8 alkalommal tárgyalt személyesen Xi Jinping elnökkel, a két ország kapcsolatát pedig sikerült a teljes körű stratégiai együttműködés szintjére emelni. Az adatok a politikai mellett a gazdasági, tudományos és kulturális kapcsolatok megerősítéséről is tanúskodnak.

A trendeket jól érzékelteti, hogy még a pandémia előtt 2019-re Kína lett a Fülöp-szigetek legnagyobb kereskedelmi partnere és a kínai turisták egyik legkedveltebb célterülete. 2021-ben a járványt követően szintén Kína volt a Fülöp-szigetek legnagyobb kereskedelmi partnere, a legnagyobb importforrás, a második legnagyobb exportpiac és a második legnagyobb turistaküldő ország. De Kína a befektetések területén is fokozta jelenlétét. 2021 első felében a kínai befektetések 2020-hoz képest 231%-kal nőttek.³³

Duterte infrastruktúra-fejlesztési tervének részeként 2022 júniusáig a 119 kiemelt projektből 18 valósult meg, miközben a többi befejezése már a Marcos-kormány feladata lett.³⁴ Ami a kínai projekteket illeti, 2021-ben elkészült az Estrella–Pantaleon híd, 2022-ben pedig a Binondo–Intramuros híd, előbbi volt 2021 júliusában az első kínai finanszírozású projekt, amely befejeződött Duterte idejében.

Bár a kínai finanszírozású beruházások geopolitikai jelentőségét a nyugati médiában erősen felnagyították, egyúttal azok negatív következményeit igyekeztek hangsúlyozni, 2019-es adatok szerint a hivatalos fejlesztési segélyek és kölcsönök 39%-át Japán, 26%-át az Ázsiai Fejlesztési Bank, 20%-át pedig a Világbank és mindössze 2,7%-át biztosította Kína a Fülöp-szigetek számára. Kijelenthető, hogy köszönhetően az ország makroökonómiai stabilitásának, a „kínai adósságcsapda” szempontjából az ország nem veszélyeztetett, ez csupán mítosznak tekinthető.³⁵ Lényegében megállapítható, hogy a kínai projektek a többi beruházáshoz hasonlóan a Covid–19 miatt nagy késedelmet szenvedtek, viszont megvalósításukra hosszabb távon minden esély megvan, hiszen Marcos elnök is elkötelezett azok mellett.

Az USA-val fennálló kapcsolatok átalakulása

A Kína felé való nyitással párhuzamosan Duterte az USA-val szemben megpróbálta kibővíteni mozgásterét, egyúttal megreformálni a bilaterális kapcsolatot a szigetország érdekeinek megfelelően. 2020 októberében, amikor az USA-tól való elválásról beszélt,

³² Puri, Samir – Austin, Greg: *What the Whitsun Reef Incident Tells Us About China's Future Operations at Sea*. [online], IISS, 2021. 04. 21. Forrás: iiss.org [2023. 07. 10.].

³³ Malindog-Uy, Anna Rosario: *Renaissance Of Philippines-China Relations*. [online], Headsight, 2021. 12. 27. Forrás: headsightbyanna.com [2023. 07. 11.].

³⁴ Galang, Bamba – Barroga, Gienel: *Hits and Misses of Duterte's 'Build, Build, Build'*. [online], CNN, 2022. 06. 26. Forrás: cnnphilippines.com [2023. 07. 11.].

³⁵ Cruz, Jerik – Juliano, Hansley A.: *Assessing Duterte's China Projects*. [online], Asia Pacific Pathways to Progress Foundation. Forrás: appfi.ph [2023. 07. 11.] 9–15.

lényegében arra gondolt, hogy az Obama által meghirdetett „rebalance” koncepciónak nem szeretne a részese lenni és folytatni az ellenségeskedést Kínával, ehelyett a kölcsönös együttműködést tartotta szem előtt Amerikával és más országokkal egyaránt. Noha az Obama-kormányzat és Duterte között komoly személyes ellentét is húzódott – többek között az elnök drogellenes háborúját ért amerikai kritika miatt³⁶ –, filippínó oldalról semmilyen egyezmény felmondására nem került sor, a katonai szövetség jövője nem került veszélybe. Nyilvánvaló, hogy ellenséges retorikája ellenére Duterte az amerikai befektetésekről és a katonai támogatásról semmiképpen nem kívánt lemondani.³⁷

2017-től, Donald Trump hivatalba lépését követően mindkét fél a feszültségek oldására és a harmonikus együttműködés helyreállítására törekedett, ezt az államfők egymás iránti szimpátiája is elősegítette. 2017 novemberében Trump és Duterte manilai találkozója a kapcsolatok helyreállítását eredményezte, a két elnök a korábbiaknál pragmatikusabb külpolitikai megközelítés mellett tett hitet, vagyis a gazdasági előnyök megszerzése, a nemzeti érdekek érvényesítése kapott prioritást a regionális biztonságpolitikai célkitűzésekkel összhangban.

Gazdasági értelemben Duterte hivatali idejének első felében csökkent az USA jelentősége. Az amerikai befektetések és a Fülöp-szigetekkel folytatott kereskedelem mértéke Kína és Japán mögé esett vissza. 2017-ben az Egyesült Államok és a Fülöp-szigetek kereskedelmének volumene körülbelül 29,6 milliárd dollár volt, ami jóval alacsonyabb, mint a Fülöp-szigetek Kínával és Japánnal folytatott kereskedelme. 2018-ban az Egyesült Államok Fülöp-szigeteki befektetése csak 160 millió dollár volt, amivel Szingapúr, Kína (Hongkongot is beleértve) és Japán mögé szorult.³⁸

Bár Duterte elnökségének első éveiben Kínával sikerült megerősíteni a gazdasági együttműködést, kihasználni a gyümölcsöző kapcsolatokat Japánnal, nyitni Oroszország felé, szorosabbra fűzni a kooperációt az ASEAN-partnerekkel, a nemzetvédelem területén az USA maradt a legfontosabb partner. 2017 márciusában a filippínó Nemzetbiztonsági Tanács által kiadott *Nemzetbiztonsági Politika* című dokumentum a dél-kínai-tengeri konfliktust komoly biztonsági fenyegetésnek minősítette, a fegyveres erők modernizálásához pedig számított az USA segítségére.³⁹

A közös hadgyakorlatok folytatódtak, az amerikai katonai segélyek is érkeztek, és az USA-ból jelentősebb haditechnikai beszerzésekre is sor került.⁴⁰ A Duterte-kabinet viszont a dél-kínai-tengeri érdekeltségek védelme területén is nagyobb amerikai támogatást várt volna. Éppen ezért 2018 végén kezdeményezte az 1951-es Kölcsönös Védelmi

³⁶ Duterte drogellenes hadjárata során 2016–2022 között hivatalos források szerint kb. 7000, míg az emberjogi szervezetek szerint közel 30 000 ember vesztette életét. Az események miatt Duterte-nak nem csupán az amerikai kormánnyal, de a nyugati országok többségével is megromlott a viszonya. Talabong, Rambo: *Families of Duterte Drug War Victims Forced To Lie About Kin's Death*. [online], Rappler, 2022. 04. 12. Forrás: rappler.com [2023. 07. 11.].

³⁷ Klemensits Péter (2019): Rodrigo Duterte „független” külpolitikája – Az amerikai–filippínó szövetség geostratégiai kihívásai a 21. században. *Közép-Európai Közlemények*, 12(2), 239.

³⁸ Song, Q. (2019): Duterte zhizheng hou mei fei tongmeng guanxi yanbian [Az Egyesült Államok és a Fülöp-szigetek szövetségének fejlődése Duterte hatalomra kerülése után]. *Heping yu fazhan*, 2019 (4).

³⁹ National Security Council Secretariat: *National Security Policy*. [online], 2017. 07. 29. Forrás: pagba.com [2023. 07. 11.].

⁴⁰ 2019 márciusában a Fülöp-szigetek 16 Sikorsky S-70i Black Hawk helikoptert vásárolt az USA-tól, amelyeket 2021 decemberéig szállítottak le. ABS-CBN News: *PH Air Force's 16 S-70i Black Hawk Helicopter Fleet Now Complete*. [online], 2021. 12. 06. Forrás: abs-cbn.com [2023. 07. 18.].

Egyezmény felülvizsgálatát, remélve a dél-kínai-tengeri szigetekkel kapcsolatos határozott amerikai álláspont kinyilvánítását. 2019 márciusában ezt meg is kapta, amikor az USA nyilvánosan megerősítette az 1951-es egyezményt, és garanciát vállalt a filippínó érdekeltségek védelmére. Ez az első alkalom, hogy az Egyesült Államok egyértelművé tette, hogy a szerződés hatálya a Dél-kínai-tengerre is kiterjed.

Duterte azonban Kína félelmeit is igyekezett eloszlatni az amerikaiakkal való szoros védelmi együttműködést illetően, ezért 2020 februárjában közölte Washingtonnal, hogy tervbe vette az 1998-as Vendégerők Megállapodás⁴¹ felmondását. Konkrét intézkedések azonban nem történtek ezzel kapcsolatban, júniusban Duterte végül bejelentette, hogy felfüggeszti az egyezmény felmondását, így a szövetség alapjai lényegében érintetlenek maradtak. Az ENSZ közgyűlése előtt elmondott szeptemberi beszédében az elnök viszont határozottan kiállt a 2016-os hágai Állandó Választottbíróóság ítélete mellett, vagyis külpolitikájában újra az Amerika-barát vonal megerősödése volt érzékelhető, ami hátrányosan érintette a Kínához fűződő kapcsolatokat.⁴² Valójában persze a Fülöp-szigetek továbbra is őrizte a kényes egyensúlyt Kína és az USA között, a látszólagos oldaválasztás háttérben pedig többnyire mindig valamilyen belpolitikai okok húzódtak meg (a belpolitikai tényezőknek Duterte külpolitikai döntéseire gyakorolt hatásairól a későbbiekben még lesz szó).

2021 januárjában a hivatalba lépő Joe Biden-kormányzat belátta, hogy Kínával szemben a Fülöp-szigetek értékes szövetséges, hiszen az egyetlen ország Délkelet-Ázsiában, amely a Vendégerők Megállapodás keretében képes lehet az amerikai csapatok állomásoztatására és azok hadműveleteinek támogatására. A Biden-kabinet Kínával szemben alapvetően a gazdasági pozícióját igyekezett megerősíteni, viszont Trumpnál nagyobb mértékben számított a szövetségesekkel való együttműködésre.

A Vendégerők Megállapodással kapcsolatos bizonytalanság ezért komoly problémát okozott az új amerikai vezetésnek, annak ellenére, hogy 2020 novemberében Duterte a szerződés felbontását elhalasztotta újabb hat hónappal.

2021 februárjában aztán megindultak az egyeztetések a Vendégerők Megállapodás részleteiről, miközben Duterte jelezte, hogy az egyezmény megújításáért cserébe kompenzációt vár. Washington ezt hajlandónak is mutatkozott megfizetni, elsősorban a filippínó fegyveres erőknek juttatott fegyverzet- és hadianyag-szállítás keretében.

2021. július 30-án Lloyd Austin amerikai védelmi miniszter manilai látogatásán végül Duterte hivatalosan is bejelentette, hogy visszavonja korábbi döntését a Vendégerők Megállapodás felmondásával kapcsolatban, és azt a továbbiakban hatályosnak kívánja tekinteni.⁴³ Ezáltal a bilaterális biztonsági partnerség megerősítése megtörtént, a Fülöp-szigetek pedig Duterte korábbi retorikája ellenére továbbra is megmaradt Amerika szövetségesének, hiszen a dél-kínai-tengeri események miatt (Whitsun Reef-incidens) szüksége volt Washington támogatására. A másik tényező, amelyet Duterte is elismert,

⁴¹ A Vendégerők Megállapodás szabályozza az ideiglenesen a Fülöp-szigetekre érkező, hadgyakorlatokon részt vevő amerikai haderő állomásozásának jogi kereteit.

⁴² Rappler: *Full Text: President Duterte's Speech at the 75th UN General Assembly*. [online], Rappler, 2020. 09. 23. Forrás: rappler.com [2023. 07. 18.].

⁴³ Jeong, Sophie – Landon, Brad: *Philippines Renews Key Military Agreement With the United States*. [online], CNN, 2021. 07. 30. Forrás: edition.cnn.com [2023. 07. 18.].

hogyan az USA a Covid-19 elleni küzdelemben jelentős támogatást nyújtott, ezért határozta a szerződés fenntartása mellett.

A 2021 szeptemberében megkötött AUKUS-egyezményt Duterte is támogatta, mondván, az hozzájárul a térség biztonságának megerősítéséhez, egyúttal az ASEAN lehetőségeit is növeli. Egyes elemzők szerint az államfő ezáltal elismerte a Kína felé történő nyitás politikájának kudarcát. Valójában persze itt is Duterte óvatos egyensúlyozásának lehetünk tanúi, ebben az esetben éppen Washingtonnak téve engedményt.⁴⁴

Az USA-val való partnerség megerősítését a november 15-én Washingtonban megtartott Bilaterális Stratégiai Dialógus alkalmával elfogadott *Közös Vízión a 21. századi USA–Fülöp-szigetek Partnerségről* dokumentum is szentesítette, amely a Kölcsönös Védelmi Egyezményhez kapcsolódóan az új kihívásokkal szembeni közös fellépést hangsúlyozta.⁴⁵ A biztonsági mellett a gazdasági együttműködés is megerősödött. 2021-ben Kína után az Egyesült Államok volt a szigetek második legnagyobb exportpiaca és a hatodik legnagyobb importpiaca.⁴⁶

Duterte elnökségének alkonyán az USA számára komoly nyereség volt, hogy 2022 áprilisában a csődbe ment Hanjin Philipines vállalattól az amerikai Cerberus Capital Management 300 millió dollárért átvette a Subic-öbölben található hajógyárat, egykori haditengerészeti bázist, megakadályozva, hogy kínai kézbe kerüljön a stratégiai jelentőségű terület.⁴⁷ Az üzlet létrejöttében a filippínó és az amerikai kormány komoly szerepet vállalt, újabb bizonyítékát adva a két ország töretlen partnerségének.

A belső tényezők hatása a filippínó külpolitikára

A geostratégiai környezet természetesen a Fülöp-szigetek külpolitikai viselkedését, mozgásterét is jelentős mértékben behatárolta. Duterte elnök „független külpolitikája” a külső környezetben végbemenő átalakulásra próbált reális választ adni, miközben egyes törekvéseiben a proaktív cselekvés is tetten érhető. A filippínó elnök külpolitikája – összehasonlítva a többi délkelet-ázsiai országgal – korántsem tekinthető egyedinek, a régió államai hasonlóképpen reagálni kényszerültek a nagyhatalmak törekvéseire.

Mint láttuk a szigetország esetében, a külső stratégiai behatások közül Duterte hivatalba lépésekor az amerikai újraegyensúlyozás (rebalance) koncepció és a kínai BRI párhuzamos megnyilvánulása volt döntő jelentőségű. Később pedig a BRI és Trump, majd Biden indo-csendes-óceáni koncepciói alkották a kínai és az amerikai stratégia gerincét. A Fülöp-szigetek alapvetően a rendelkezésre álló erőforrásokhoz (politikai, gazdasági,

⁴⁴ Grossman 2021.

⁴⁵ U. S. Department of State: *Joint Vision for a 21st Century United States-Philippines Partnership*. [online], 2021. 11. 16. Forrás: state.gov [2023. 07. 18.].

⁴⁶ Wong, Andrea Chloe: *Philippine Foreign Policy After Duterte: Vital Considerations for the Next President*. [online], Kyoto Review, 2022. 03. Issue 32. Forrás: kyotoreview.org [2023. 07. 18.].

⁴⁷ CNN Philippines Staff: *Us-Based Cerberus Acquires Hanjin Shipyard in Subic Bay*. [online], CNN Philippines, 2022. 04. 22. Forrás: cnnphilippines.com [2023. 07. 18.].

katonai) mértén reagált a kihívásokra, miközben a geopolitikai és a geoökonómiai⁴⁸ érdekek ütközése, ezek összeegyeztetése jelentette a legfőbb kihívást. Az ország dél-kínai-tengeri érdekeltségeinek védelme gyakran került szembe a kínai befektetések iránti fokozott igényekkel, amit tovább bonyolított az USA-hoz fűződő ambivalens szövetségi kötelék; ezek harmonizációja nehezen kivitelezhető feladatnak bizonyult a vezetés számára. Azt sem szabad elfelejteni ugyanakkor, hogy az elnök döntéseiben a saját percepciói is fontos szerepet játszottak (például a baloldallal való szimpatizálása és Amerika-ellenessége), csakúgy, mint olyan tényezők, mint a nacionalizmus és a nemzeti identitás kérdése – ez időről időre bebizonyosodott. Egyes alkalmakkor a belpolitika primátusa is markánsabban érvényesült a külpolitika felett, hiszen például a drogellenes háború egyes országokkal a kapcsolatok megromlását eredményezte (Európai Unió), míg másokkal új perspektívái nyíltak az együttműködésnek (Kína, Oroszország). Emellett viszont más belső faktorok (érdekcsoportok) is említést érdemelnek, amelyek egyes esetekben a külpolitika formálása során érezhetően nagyobb súllyal estek a latba, mint a külső tényezők. Az államfő pedig rákényszerült a külső és a belső tényezők közötti óvatos egyensúlyozásra.

A Fülöp-szigeteken négy stratégiai csoport jelenléte azonosítható be, amelyek döntő mértékben képesek befolyásolni az elnök politikáját: az üzleti körök; a katolikus egyház; a civil szervezetek és aktivisták; valamint a hadsereg. Adott esetben mindegyikük külön-külön is képes lehet az államfő hatalmának meggyengítésére, esetleg megbuktatására. Természetesen ez a helyzet fokozottan igaz ezen csoportok egymással való szövetkezése esetén.⁴⁹ A Marcos-rendszer bukását követően az egyes államfők számára támogatásuk megszerzése kritikusnak bizonyult.

2016-ban, Duterte hatalomra kerülésekor ezeknek a csoportoknak a befolyása már megváltozott a korábbiakhoz képest. A katolikus egyház már korántsem tekinthető olyan befolyásosnak, mint egykor, és nem rendelkezik kellő hatalommal az elnök akarátának megváltoztatásához (például a Marcos bukását követő időkben). Jelenleg a civil szervezetek szerepe is korlátozottnak tekinthető, a közvéleményre gyakorolt befolyásuk képtelen volt felvenni a versenyt az elnök populista stílusával.

Alapvetően a belpolitikában – közvetve így a külpolitikában is – két, adott esetben három stratégiai csoport befolyása a meghatározó: a hadsereg és az üzleti elit, utóbbi esetében az Amerika- és Kína-párti csoportokat szintén külön kell választani. A hadsereg és a civil kormányzat kapcsolata nagymértékben függ attól, hogy az érdekeik mennyire esnek egybe, és hogy az elnök mekkora mértékben képes a hatalmát rákényszeríteni a hadvezetésre.⁵⁰ Duterte esetében egyértelmű, hogy a támogatásukért cserébe az elnök is komoly engedményekre kényszerült. A hadvezetés a kezdetektől gyanakvással szemlélte Duterte Kína felé való nyitását, és ezt ugyan képtelen volt megakadályozni, de

⁴⁸ Pascal Lorot szerint a geoökonómia az állami stratégiák tanulmányozásának eszköze, amely arra fókuszál, hogy ez a stratégia miként irányul a nemzetgazdaság megóvására, hogyan promotálja a hazai exporttermékeket és szolgáltatásokat, az állam miként igyekszik minél nagyobb részt kiharítani a világgpiacból, és miként próbál új technológiákat megszerezni. Simigh Fruzsina: *A geo-ökonómia kihívásai*. [online], 2015. 02. 13. Forrás: geopolitika.hu, [2023. 08. 13.]

⁴⁹ Részletesebben lásd Thompson, Mark R. (2014): *The Politics Philippine Presidents Make: Presidential Style, Patronage-based or Regime Relational?* *Critical Asian Studies*, 46(3), 433–460.

⁵⁰ Hall, Rosalie Arcala (2018): *Civil Military Relations*. In Thompson, Mark R. – Batalla, Vincent C. (szerk.): *Routledge Handbook of the Contemporary Philippines*. New York: Routledge, 144–158.

támogatásukért cserébe az elnök kénytelen volt az Amerikával fennálló biztonsági kapcsolatokat megerősíteni és a haderőfejlesztést is folytatni. A hadsereg mellett megemlíthető, hogy a civil kormányzaton belül sem mindig volt meg az egység a követendő külpolitikai irányvonalat illetően, így a külügyminisztérium is több esetben saját intézményi céljait szem előtt tartva Dutertétől eltérő álláspontot képviselt. A Whitsun Reef-incidens pedig jól mutatta, hogy az elnök nem minden esetben tudta/kívánta korlátozni a külügy, illetve a hadsereg külpolitikai tevékenységét, inkább megpróbálta utólag a maga javára fordítani a kialakult helyzetet.⁵¹

Az Amerika-barát üzleti elit eredendően szintén nem lelkesedett a Kína felé való nyitáért, de amíg gazdasági és politikai érdekeiket nem fenyegette közvetlen veszély – és részesültek a Duterte által favorizált elitcsere oszlatékaiból –, kitartottak az elnök mellett. Duterte Kínával szembeni megbékítési politikáját a legnagyobb mértékben a kínai származású üzleti elit támogatta, aki ettől a politikai befolyás mellett óriási üzleti hasznot is remélhetett. Közéjük tartoznak az ország leggazdagabb emberei, ezért támogatásuk megszerzése az elnök számára sem volt közömbös. Nekik jól felfogott érdekük fűződött Duterte hatalmának stabilizálásához, hivatali idejének lejárta után pedig az érdekeiknek megfelelő politikát képviselő új államfő hatalomra segítéséhez (ekkor még az ifjabb Marcos tűnt az ideális jelöltnek), persze ez utóbbi megállapítás a többi stratégiai csoport esetében is igaznak tekinthető. A fentiek értelmében megállapítható, hogy a Fülöp-szigetek külpolitikáját, geostratégiáját a külső stratégiai környezet és a belső tényezők együttesen formálják, amelyek Duterte részéről is megkövetelték az alkalmazkodást.

A Duterte-féle stratégia mérlege

A fentiek figyelembevételével kijelenthető, hogy a Duterte-kormányzat helyesen ismerte fel, hogy a 21. században a Fülöp-szigetek komplex, gyorsan változó, multipoláris nemzetközi környezettel néz szembe, és erre az ország vezetésének határozott választ kell adnia, de a korábbi Aquino-kormányzat külpolitikája ezen a téren nem hozta meg a kívánt eredményt. Duterte lépése az átalakuló világrend, benne a kínai–amerikai rivalizálás intenzitásának növekedésére is ideális válasznak minősíthető.⁵² A Duterte-adminisztráció érdeme, hogy azt is belátta, az ország biztonsága és gazdasági fejlődése között szoros a kapcsolat, ezért az ideális külpolitikai stratégia megalkotása során mindezekre tekintettel kell lennie. A „független” külpolitika egyik legfőbb motívuma, hogy Duterte Kínával szemben határozott megbékítési politikába kezdett, miközben a kezdeti nehézségek ellenére szövetségesével, az Egyesült Államokkal is fenntartotta a politikai, gazdasági és katonai partnerséget.⁵³ A Kínával való együttműködés jelentős politikai és gazdasági előnyökkel is járt, amit Duterte nem kívánt elszalasztani. Az eredmények közé tartozik, hogy Japánnal

⁵¹ Takagi, Yusuke: *Philippine Foreign Policy toward China: Three Actors Working in Parallel*. [online], Project for Peaceful Competition, 2022. 02. 21. Forrás: peaceful-competition.org [2023. 08. 12.].

⁵² Song, Weiqing – Velasco, Joseph Ching (2022): Selling “Independent Foreign Policy” Amid the Us–China Rivalry: Populism and Philippine Foreign Policy Under the Duterte Government. *The Pacific Review*, 35(5), 2.

⁵³ Részletesebben lásd De Castro, Renato Cruz (2019): From Rebalancing to Competition: The Trump Administration’s Grand Strategy for the Indo-Pacific Region. *Tamkang Journal of International Affairs*, 22(4), 1–50.

Dél-Koreával, az ASEAN-országokkal, Indiával és a Közel-Kelettel is sikerült megőrizni a jó viszonyt, miközben az Oroszország felé történő nyitás is kezdetben sikeres lépésnek bizonyult.⁵⁴ Természetesen, amint láttuk, a nagyhatalmak közötti egyenlő távolság betartása korántsem egyszerű, súlyos kockázatokat rejt magában, amelyekkel azonban tisztában volt a vezetés. Egy évvel Duterte hivatali idejének lejárta után annyi megállapítható, hogy az elnök, felismerve hazája lehetőségeit és korlátait, olyan külpolitikai stratégia mellett kötelezte el magát, amely a filippínó érdekeket a legjobban szolgálja, nevezetesen a gazdasági előnyök kihasználása, eközben távolmaradás a konfliktusoktól, a függetlenség megerősítése, ugyanakkor szoros együttműködés a regionális és nagyhatalmakkal az új, multipolárisra váló világban.

Hogy Duterte törekvéseit mennyiben koronázta siker, arról megoszlanak a vélemények. Példának okáért Limpot (2022) szerint Duterte Kína felé való nyitása nem hozta meg a kívánt eredményt, mert a BRI-projektek kudarc mellett a Dél-kínai-tenger ügyében sem sikerült előrelépést elérni, legyen szó a közös szénhidrogén-kitermelésről vagy a halászati javak megosztásáról.⁵⁵ Ezzel szemben Cagape (2023) szerint Duterte külpolitikája sikeresen pozicionálta az országot az új nemzetközi környezetben, Kína felé való nyitásával pedig megelőzte a fegyveres konfliktus kitörését a Dél-kínai-tengeren, miközben az új szintet lépett bilaterális kereskedelemből Peking mellett Manila is komoly profitra tett szert.⁵⁶

Való igaz, hogy Duterte Kína felé nyitásának különösen vitatott eleme a dél-kínai-tengeri szigetek feletti szuverenitás kérdésében megfogalmazott álláspontja. Kétségtelen, hogy a quid pro quo elvől kiindulva Duterte engedményekre kényszerült Kínával szemben (lásd az Állandó Választottbíróóság ítéletének mellőzését), de cserébe jelentős gazdasági megállapodásokra nyílt lehetősége – viszont tény, hogy ezek közül 2022-ig csupán kevés realizálódott. Annak ellenére, hogy Duterte később a dél-kínai-tengeri erőforrások közös feltárásába is beleegyezett, az elnök továbbra sem mondott le országa követeléseiről, és nyilvánvalóan Kína revizionista tengeri expanziós politikáját sem támogatta. 2021-ben a Whitsun Reef-incidens miatt kormánya még a viszony kieleződésétől sem riadt vissza, habár ez a gazdasági kapcsolatokra is hatást gyakorolhatott. Egyes vélemények szerint a Kínával fennálló geopolitikai nézeteltérések megoldásában az elnök sem hitt, taktikai lépéseivel pedig mindössze a feszültségek csökkentését kívánta elérni, miközben a belpolitikai céljaira kívánta felhasználni azokat.⁵⁷

Kína és az Egyesült Államok viszonylatában többször felmerült, hogy Duterte nem igazi alakítója az eseményeknek, csupán sodródik azokkal, és igyekszik minél kisebb veszteséggel megúszni a nagyhatalmakkal való konfrontációt. De olyan értékelések is napvilágot láttak, hogy valójában pontosan kiszámított és megfontolt lépésekről van szó, és az elnök teljes mértékben ura az eseményeknek. Példának okáért érdemes megvizsgálni

⁵⁴ 2016 után az orosz–filippínó gazdasági kapcsolatok megerősödtek, viszont 2022-ben az orosz–ukrán háború kitörése negatívan érintette a viszonyt.

⁵⁵ Limpot, Kristel: *Commitments, Conflicts, Costs: PH Foreign Policy Shift Under Duterte*. [online], CNN Philippines, 2022. 06. 29. Forrás: cnnphilippines.com [2023. 07. 18.].

⁵⁶ Cagape, Wendell Glenn: *Post-Duterte Philippine Foreign Policy Framework to The Marcos Flexible Foreign Policy: Engaging The World Peacefully, Multilaterally*. [online]. Forrás: researchgate.net [2023. 07. 18.].

⁵⁷ Cagape 2023: 4.

az amerikai–filippínó Kölcsönös Védelmi Egyezmény felbontásának kérdését. Song (2019) szerint Duterte részéről az egyezmény felbontásának meglebegtetése logikus diplomáciai lépés volt, amelynek során a cél a Fülöp-szigetek – Egyesült Államok – Kína közötti diplomáciai folyamatok előnyeinek maximalizálása volt. Az USA részéről a Kölcsönös Védelmi Egyezmény hatályának kiterjesztése a Dél-kínai-tengerre enyhítette a Fülöp-szigetek hosszú távú félelmeit, megerősítve a két ország szövetségét, miközben a bejelentésével Duterte Kína felé is bizonyította jóakarátát. Duterte-nek ráadásul az egyezmény megőrzéséért cserébe jelentős mennyiségű amerikai Covid-19 elleni vakcinát is sikerült megszereznie. Összességében az incidens nemcsak hogy nem károsította az Egyesült Államok és a Fülöp-szigetek szövetségét, de szorosabbá is tette azt, eközben lehetővé tette, hogy baráti kapcsolatokat tartson fenn Kínával és maximalizálja a kisebb állam nyereségét.⁵⁸

Ifjabb Ferdinand Marcos külpolitikai koncepciója

Amikor 2022 júniusában Marcos hivatalba lépett, előzetes nyilatkozatai alapján a Duterte-féle külpolitika folytatására lehetett tőle számítani. Rövidesen azonban bizonyos eltérések kerültek felszínre, amelyek lényege, hogy az édesapjához hasonlóan (és Duterte-vel ellentétben) Marcos az Egyesült Államokkal a szoros kapcsolat fenntartására törekszik, miközben nyitott a többi nagyhatalommal való együttműködésre is. Az idősebb Marcos „független” külpolitikai stratégiája során a multilaterális kapcsolatok kihasználására törekedett, amely a Szovjetunió, Kína és az ASEAN mellett a fejlődő ENSZ-tagállamokkal, valamint az Iszlám Konferencia és a kelet-európai szocialista tömb országaival való kapcsolatok normalizálását próbálta elérni, egyúttal megőrizve az Egyesült Államokhoz fűződő harmonikus viszonyt.⁵⁹

Az ifjabb Marcos „független külpolitikájának” alapja, hogy az ország „mindenki barátja és senki ellensége”, vagyis a gazdasági előnyökért cserébe a pragmatikus együttműködésre törekszik mindenkivel, aki a Fülöp-szigetekkel hajlandó partnerségre lépni.⁶⁰ Marcos szerint az ázsiai országoknak nem szabad oldalt választani a globális hatalmak versengésében, ehelyett a saját érdekeiket szem előtt tartva ki kell használniuk azoknak a régió iránti fokozott érdeklődését.

2022 második felében a hatalmi versengést erősítő elemek még erősebben kezdtek meghatározni a geostratégiai környezetet, Oroszország és Kína szembenállása a Nyugattal tartóssá vált, miközben Amerika ellentéte Kínával Tajvan vonatkozásában is kiéleződött, ami a Fülöp-szigetek helyzetét sem könnyítette meg. 2022 februárjában, miután Oroszország támadást indított Ukrajna ellen, már Duterte is jelezte az amerikaiaknak, hogy ha a háború kiterjedne Ázsiában, hozzáférést adna az amerikai haderőnek a filippínó bázisok használatához. Ezzel összefüggésben a Tajvan elleni kínai lépésektől tartva az USA számára a Fülöp-szigetek északi részein lévő támaszpontok jelentősek, így

⁵⁸ Song 2019.

⁵⁹ Resos, Archie B.: *International Realities and Philippine Foreign Policy Under Ferdinand Marcos*. [online], Foreign Policy Journal, 2013. 10. 28. Forrás: foreignpolicyjournal.com [2023. 07. 18.].

⁶⁰ Rocamora, Joyce Ann L.: *Marcos Charts Independent Foreign Policy, 'Friend to All' Stance*. [online], Philippine News Agency, 2022. 07. 25. Forrás: pna.gov.ph [2023. 07. 18.].

miután szeptemberben kiéleződött Peking és Tajpej viszonya, megkezdődtek az egyeztetések az amerikai katonai jelenlét megerősítéséről a szigeteken.⁶¹

Ami az USA-hoz fűződő viszonyt illeti, mindenképpen változásnak tekintendő, hogy a gazdasági partnerség megerősítése mellett Marcos nyíltan kiállt a Washingtonnal való katonai kapcsolatok fokozása mellett. 2022 szeptemberében Marcos Washingtonba látogatott, ahol Biden elnök megerősítette az Egyesült Államok „sziklaszilárd elkötelezettségét” a Fülöp-szigetek védelme mellett. Emellett az USA 3,9 milliárd dolláros befektetési ígéretet is tett.⁶² Novemberben a Fülöp-szigetekre látogató Kamala Harris amerikai alelnök arra figyelmeztetett, hogy egy fegyveres támadás a Fülöp-szigetek ellen a Dél-kínai-tenger vitatott vizein amerikai válaszlépést váltana ki. Marcos pedig megerősítette, hogy „nem lát olyan jövőt a Fülöp-szigetek számára, amelyben nem szerepel az Egyesült Államok”.⁶³ 2023 februárjában aztán Lloyd Austin amerikai védelmi miniszter manilai útja során a 2014-es Megerősített Védelmi Együttműködési Megállapodásban rögzített 5 bázis mellett Marcos kormánya további 4 katonai létesítményt ajánlott fel az amerikai haderő használatára.⁶⁴ A bázisok diszlokációjából pedig levonható a következtetés, hogy a dél-kínai-tengeri szigetek helyett az amerikaiak számára Tajvan védelme a fő motiváció. Marcos 2023 májusában már másodszor utazott Washingtonba – Duterte 6 év alatt egyszer sem tette meg –; a gazdasági és a kulturális együttműködés fokozása mellett Biden kormánya ígéretet tett a filippínó haderő modernizálásának támogatására és a katonai bázisokon keresztül a regionális fejlesztések előmozdítására.

Mindemellett Marcos a Kínával való eredményes gazdasági együttműködéstől is sokat remél. 2023 januárjában azzal a céllal utazott Pekingbe, hogy a két ország stratégiai együttműködésében új fejezetet nyisson. Marcos és Xi Jinping végül 14 kétoldalú megállapodást írt alá többek között a mezőgazdaság, az infrastruktúra, a fejlesztési együttműködés, a tengeri biztonság és a turizmus területén. A tárgyalások során megállapodtak abban, hogy újraindítják a közös olaj- és gázfeltárásokat a Dél-kínai-tengeren, továbbá közvetlen kommunikációs csatornát hoznak létre a vitatott kérdések tisztázása ügyében.⁶⁵ Dutertéhez hasonlóan Marcos is komoly gazdasági küldöttség kíséretében látogatott el a kínai fővárosba, hiszen az infrastrukturális fejlesztések területén igyekszik a kínai segítségre (kölcsonők, támogatások, beruházások) támaszkodni. Ennek keretében a BRI Fülöp-szigeteki projektjei is a tárgyalások fontos részét képezték. A gazdasági kapcsolatok megerősítésének vágya azonban nem akadályozta meg Marcost abban, hogy a dél-kínai-tengeri érdekeltségek védelmében határozottabb álláspontot képviseljen elődjével szemben, ugyanis külpolitikájának fontos része, hogy a nyilvánosság figyelmét felhívja

⁶¹ Részletesebben: De Castro, Renato Cruz: *The Philippines' Evolving View on Taiwan: From Passivity To Active Involvement*. [online], Brookings, 2023. 03. 09. Forrás: brookings.edu [2023. 07. 18.].

⁶² Geducos, Argyll Cyrus: *Marcos Us Trip Nets \$3.9-Billion in Investment Pledges*. [online], Manila Bulletin, 2022. 11. 29. Forrás: mb.com.ph [2023. 07. 18.].

⁶³ Magramo, Kathleen: *Kamala Harris' Visit to the Philippines Sends China a Message of Us Intent*. [online], CNN, 2022. 11. 21. Forrás: edition.cnn.com [2023. 07. 18.].

⁶⁴ Brunnstrom, David: *Austin's Manila Visit To Bring Deal on Expanded Base Access – Philippines Official*. [online], Reuters, 2023. 02. 01. Forrás: reuters.com [2023. 07. 18.].

⁶⁵ Strangio, Sebastian: *Philippines' Marcos to Pursue Bilateral Deal With Beijing Over South China Sea*. [online], The Diplomat, 2023. 01. 28. Forrás: thediplomat.com [2023. 07. 18.].

Kína jogsértőnek vélt lépéseire, miközben bilaterális keretek között hangot is adjon panaszának.⁶⁶ Kína számára az infrastrukturális befektetések fokozása gazdasági és politikai értelemben egyaránt jó lehetőségnek tűnik, hiszen Marcos teljes mértékben elkötelezte magát a Duterte-féle infrastruktúra-fejlesztési terv folytatása mellett, amelyet „Építs jobbat, többet!” névre keresztelt, ennek keretében pedig az éves GDP 5-6%-át szeretné infrastruktúra-fejlesztésre fordítani.⁶⁷

Banlaoi (2023) szerint Marcos valójában rugalmas külpolitikát követ, amely „segít az államoknak alkalmazkodni a változó geopolitikai realitásokhoz. A rugalmas külpolitika pragmatikus. A keményvonalas politikai ideológiák nem irányítják a stratégiát, és csak a nemzeti érdekeket helyezik előtérbe.”⁶⁸ A várható pozitív eredmény, hogy ezáltal megerősíti a Fülöp-szigetek és az Egyesült Államok szövetségét Manila biztonsági igényeinek kielégítése érdekében, miközben erősíti a Fülöp-szigetek és Kína kapcsolatait, ami gazdasági szempontból hosszú távon kifizetődő lehet.

Balboa (2023) úgy véli, hogy Marcos egyensúlyozása „nemcsak a Fülöp-szigetek területi integritását és nemzetbiztonságát segíti elő”, hanem a Fülöp-szigetek ezáltal a globális stabilitás megőrzésében is fontos szerepet kap, gondolva a Dél-kínai-tengerre. A politika fenntarthatósága persze erősen függ a nagyhatalmak viselkedésétől.⁶⁹

Egyesek szerint Marcos kiegyensúlyozott külpolitikát követ, amelyet akár „dinamikus egyenlő oldalú kiegyensúlyozásnak” is minősíthetünk – a lényeg persze annak eredményessége, amit egy év után még korai lenne mérlegre tenni. Ezzel kapcsolatban érdemes megfontolni, hogy a jövőben Marcos stratégiáját a „hatékonyság spektrumának segítségével kell értékelni, amely azon nemzetbiztonsági érdekek számán alapul, amelyeket érvényesíteni tudott.”⁷⁰

Következtetések

Az amerikai és a kínai geostratégiai elképzelésekre reagálva Duterte külpolitikai fordulata megalapozott volt, mivel a megváltozott geostratégiai környezethez alkalmazkodva a Fülöp-szigetek számára az USA és Kína közötti egyensúlyozás jelenti a legjobb esélyt az érdekérvényesítésre. Miközben biztonsági téren az USA befolyásának megőrzése továbbra is kívánatos a régióban, Kína gazdasági súlyánál fogva nem kerülhető meg. Kijelenthető tehát, hogy Duterte elnök helyesen ismerte fel, hogy a filippínó külpolitikában

⁶⁶ Július 21-ig Manila 99 diplomáciai tiltakozójegyzéket nyújtott be Kínának.

⁶⁷ A terv részleteiről lásd Bangko Sentral ng Pilipinas: *Build Better More: A Glimpse into the Philippines' Infrastructure Program*. [online]. Forrás: bsp.gov.ph [2023. 08. 15.].

⁶⁸ Banlaoi, Rommel: *Marcos Jr Fashions a Flexible Foreign Policy for the Philippines*. [online], East Asia Forum, 2023. 01. 21. Forrás: eastasiaforum.org [2023. 07. 18.].

⁶⁹ Balboa, Jenny: *Marcos Jr's Delicate Balancing Act Between China and the United States*. [online], East Asia Forum, 2023. 04. 11. Forrás: eastasiaforum.org [2023. 07. 18.].

⁷⁰ Vicedo, Christian Oller: *The Philippines' Fight for Foreign Policy Freedom*. [online], 2023. 05. 10. Forrás: maritimeindex.org [2023. 07. 18.].

új irányvonalra volt szükség, az ország érdekeit az szolgálja a legjobban, ha megpróbál az USA és Kína között egyensúlyozni, miközben megpróbálja maximális mértékben kihasználni a két rivális nagyhatalom nyújtotta támogatást.

Ugyan Kína növekvő regionális politikai-gazdasági befolyása miatt a Peking felé történő nyitásnak nincs igazi alternatívája, ennek komoly geopolitikai kockázatai vannak, amelyeket a Duterte-kabinet kész volt felvállalni. A geoökonomiai eredményekért (infrastrukturális fejlesztések) cserébe hajlandó volt bizonyos geopolitikai engedményeket tenni Kínának, miközben a megfelelő egyensúly fenntartása érdekében biztonsági téren az USA számára is hajlandónak mutatkozott bizonyos fokú elköteleződés bizonyítására. Természetesen mind a nagyhatalmak közötti egyensúlyozás, mind a Kína felé való nyitás önmagában komoly kockázatokat rejt magában – amivel az elnök is tisztában volt –, ezért nem túlzás kijelenteni, hogy Duterte külpolitikája lényegében kényszerpályán mozgott, vagyis kénytelen volt bevállalni a rizikót az egymással rivalizáló nagyhatalmakkal való egyezkedés során. Mint láttuk, Duterte határozottsága hivatali idejének végéig szilárd maradt, a kényes szituációkat többnyire sikeresen kezelte, így a kockáztatás szerves részét képezte külpolitikai stratégiájának.

Duterte megkísérelte átalakítani az USA-val fennálló szövetséget, de erre Obama elnöksége alatt nem volt mód. Trump idejében viszont a feszültté vált amerikai–filippínó kapcsolatok helyreállítása megtörtént, Biden beiktatását követően pedig már a kapcsolatok megerősítése érdekében is történtek lépések. Stratégiai érdekeikből kiindulva Duterte és Trump egyaránt fontosnak tartotta a két ország katonai szövetségének és gazdasági partnerségének megerősítését, ennek érdekében pedig kompromisszumokra is hajlandóak voltak. Trump teljes mértékben tudatában volt az USA számára a Fülöp-szigetek geostratégiai jelentőségének, viszont láthatóan megelégedett a biztonsági együttműködés szorosabbá tételével, hiszen gazdasági téren nem volt képes Kína ellensúlyozására, ezért hallgatólagosan elfogadta Duterte Kínához való közeledését is, amíg az nem sértette közvetlenül az USA érdekeit. Duterte számára ez biztosított némi mozgásteret, ugyanakkor be is határolta a Kína felé való nyitás politikáját, némely esetben negatív következményekkel járva a megerősödő kínai–filippínó gazdasági partnerségre nézve. A Biden-kormányzat alatt ez a tendencia folytatódott, vagyis az USA a Vendégerők Megállapodás fenntartása érdekében hajlandó volt elkötelezettségét bizonyítani, ezzel párhuzamosan a Whitsun Reef-incidens visszavetette a kínai–filippínó kapcsolatokat.

Az elmúlt egy év eseményei azt bizonyítják, hogy bár Marcos jelentősen nem változtatta meg a Duterte-féle külpolitikai stratégiát, inkább a maximális nyereség érdekében finomhangolásokat hajtott végre rajta, amelynek legfőbb pontjai az USA-val való szorosabb együttműködés kihasználása, Kínával a gazdasági kapcsolatok elmélyítése, a dél-kínai érdekeltségek fokozottabb védelme mellett. Látható, hogy Marcos Duterténél is jobban igyekszik sikeressé tenni „független külpolitikáját”, ennek eredményessége azonban – így az elnök geopolitikai egyensúlyozása is – csupán a későbbiekben lesz megítélhető.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ABS-CBN News: *PH Air Force's 16 S-70i Black Hawk Helicopter Fleet Now Complete*. [online], 2021. 12. 06. Forrás: abs-cbn.com [2023. 07. 18.].
- Alunan, Rafael M.: *Understanding Independent Foreign Policy*. [online], Business World, 2017. 12. 19. Forrás: bwordonline.com [2023. 07. 10.].
- Asian Development Bank: *Poverty Data – Philippines*. [online]. Forrás: adb.org [2023. 08. 11.].
- Balboa, Jenny: *Marcos Jr's Delicate Balancing Act Between China and the United States*. [online], East Asia Forum, 2023. 04. 11. Forrás: eastasiaforum.org [2023. 07. 18.].
- Bangko Sentral ng Pilipinas: *Build Better More: A Glimpse into the Philippines' Infrastructure Program*. [online]. Forrás: bsp.gov.ph [2023. 08. 15.].
- Banlaoi, Rommel: *Marcos Jr Fashions a Flexible Foreign Policy for the Philippines*. [online], East Asia Forum, 2023. 01. 21. Forrás: eastasiaforum.org [2023. 07. 18.].
- Brunnstrom, David: *Austin's Manila Visit To Bring Deal on Expanded Base Access – Philippines Official*. [online], Reuters, 2023. 02. 01. Forrás: reuters.com [2023. 07. 18.].
- Cagape, Wendell Glenn: *Post-Duterte Philippine Foreign Policy Framework to The Marcos Flexible Foreign Policy: Engaging The World Peacefully, Multilaterally*. [online]. Forrás: researchgate.net [2023. 07. 18.].
- Calonzo, Andreo – Yap, Cecilia: *China Visit Helps Duterte Reap Funding Deals Worth \$24 Billion*. [online], Bloomberg, 2016. 10. 21. Forrás: bloomberg.com [2023. 07. 23.].
- Central Intelligence Agency: *The world factbook – Philippines*. [online], 2023. 08. 15. Forrás: cia.gov [2023. 08. 16.].
- Clarke, Michael: *The AUKUS Nuclear Submarine Deal: Unanswered Questions for Australia*. [online], The Diplomat, 2021. 09. 22. Forrás: thediplomat.com [2023. 08. 12.].
- CNN Philippines Staff: *Us-Based Cerberus Acquires Hanjin Shipyard in Subic Bay*. [online], CNN Philippines, 2022. 04. 22. Forrás: cnnphilippines.com [2023. 07. 18.].
- Connors, Emma: *This Is Where China Is Investing its Billions (and Why)*. [online], Financial Review, 2022. 07. 29. Forrás: afr.com [2023. 08. 10.].
- Cruz, Jerik – Juliano, Hansley A.: *Assessing Duterte's China Projects*. [online], Asia Pacific Pathways to Progress Foundation. Forrás: appfi.ph [2023. 07. 11.].
- De Castro, Renato Cruz (2018): From Distant To Antagonistic Neighbor – Twenty-First Century Philippines-China Relations. In Thompson, Mark R. – Batalla, Vincent Eric (szerk.). *Routledge Handbook of the Contemporary Philippines*. New York: Routledge, 172–185. Online: <https://doi.org/10.4324/9781315709215-13>
- De Castro, Renato Cruz (2019): From Rebalancing to Competition: The Trump Administration's Grand Strategy for the Indo-Pacific Region. *Tamkang Journal of International Affairs*, 22(4), 1–50. Online: [https://doi.org/10.6185/TJIA.V.201904_22\(4\).0001](https://doi.org/10.6185/TJIA.V.201904_22(4).0001)
- De Castro, Renato Cruz: *The Philippines' Evolving View on Taiwan: From Passivity To Active Involvement*. [online], Brookings, 2023. 03. 09. Forrás: brookings.edu [2023. 07. 18.].
- Elleman, Bruce A. (2023): *The United States Navy's Pivot to Asia: The Origins of a Cooperative Strategy for Twenty-First Century Seapower*. New York: Routledge. Online: <https://doi.org/10.4324/9781003372509>
- Galang, Bamba – Barroga, Gienel: *Hits and Misses of Duterte's 'Build, Build, Build'*. [online], CNN, 2022. 06. 26. Forrás: cnnphilippines.com [2023. 07. 11.].
- Geducos, Argyll Cyrus: *Marcos Us Trip Nets \$3.9-Billion in Investment Pledges*. [online], Manila Bulletin, 2022. 11. 29. Forrás: mb.com.ph [2023. 07. 18.].
- Global Firepower: *2023 Military Strength Ranking*. [online]. Forrás: globalfirepower.com [2023. 08. 11.].
- Grossman, Derek: *Duterte's Dalliance With China Is Over*. [online], Foreign Policy, 2021. 11. 02. Forrás: foreignpolicy.com [2023. 07. 10.].
- Hall, Rosalie Arcala (2018): Civil Military Relations. In Thompson, Mark R. – Batalla, Vincent C. (szerk.): *Routledge Handbook of the Contemporary Philippines*. New York: Routledge, 144–158. Online: <https://doi.org/10.4324/9781315709215-11>
- Hayton, Bill (2014): *The South China Sea: The Struggle for Power in Asia*. New Haven, London: Yale University Press. Online: <https://doi.org/10.1355/cs36-3f>

- Horváth Levente (2022): *A kínai geopolitikai gondolkodás*. Budapest: Pallas Athéné Books.
- Jeong, Sophie – Landon, Brad: *Philippines Renews Key Military Agreement With the United States*. [online], CNN, 2021. 07. 30. Forrás: edition.cnn.com [2023. 07. 18.].
- Jiao, Wu: *President Xi gives speech to Indonesia's parliament*. [online], China Daily, 2022. 10. 02. Forrás: chinadaily.com [2023. 08. 10.].
- Klemensits Péter (2018): Geopolitical Consequences of the 21st Century New Maritime Silk Road for the Southeast Asian Countries. *Contemporary Chinese Political Economy and Strategic Relations: An International Journal*, 4(1), 107–138.
- Klemensits Péter (2019): Rodrigo Duterte „független” külpolitikája – Az amerikai–filippínó szövetség geostratégiai kihívásai a 21. században. *Közép-Európai Közlemények*, 12(2), 235–250.
- Klemensits Péter (2020): Az új Tengeri Selyemút Délkelet-Ázsiában: A Fülöp-szigetek példája a Dutertenomics céljainak tükrében. *Geopolitikai Szemle*, 2(2), 137–153.
- Klemensits Péter (2022): Vallási élet a Fülöp-szigeteken. In Gulyás Csenge – Salát Gergely (szerk.): *Vallások a mai Kelet-Ázsiában*. Budapest: PPKÉ BTK Modern Kelet-Ázsia Kutatócsoport, 215–228.
- Limpot, Kristel: *Commitments, Conflicts, Costs: PH Foreign Policy Shift Under Duterte*. [online], CNN Philippines, 2022. 06. 29. Forrás: cnnphilippines.com [2023. 07. 18.].
- Magramo, Kathleen: *Kamala Harris' Visit to the Philippines Sends China a Message of Us Intent*. [online], CNN, 2022. 11. 21. Forrás: edition.cnn.com [2023. 07. 18.].
- Malindog-Uy, Anna Rosario: *Renaissance Of Philippines-China Relations*. [online], Headsight, 2021. 12. 27. Forrás: headsightbyanna.com [2023. 07. 11.].
- National Security Council Secretariat: *National Security Policy*. [online], 2017. 07. 29. Forrás: pagba.com [2023. 07. 11.].
- O'Brien, James – Blunt, Richard G.: *International: G7 unveils the Partnership for Global Infrastructure and Investment*. [online], Global Compliance News, 2022. 07. 14. Forrás: globalcompliancencnews.com [2023. 08. 10.].
- P. Szabó Sándor (2020): A Kínai Népköztársaság „kétvágányos” külpolitikája. In P. Szabó Sándor – Horváthné Varga Polyák Csilla (szerk.): *Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai kapcsolatok területén. I. kötet: Politikai kapcsolatok*. Budapest: Ludovika, 9–28.
- Puri, Samir – Austin, Greg: *What the Whitsun Reef Incident Tells Us About China's Future Operations at Sea*. [online], IISS, 2021. 04. 21. Forrás: iiss.org [2023. 07. 10.].
- Rappler: *Full Text: President Duterte's Speech at the 75th UN General Assembly*. [online], Rappler, 2020. 09. 23. Forrás: rappler.com [2023. 07. 18.].
- Resos, Archie B.: *International Realities and Philippine Foreign Policy Under Ferdinand Marcos*. [online], Foreign Policy Journal, 2013. 10. 28. Forrás: foreignpolicyjournal.com [2023. 07. 18.].
- Rocamora, Joyce Ann L.: *Marcos Charts Independent Foreign Policy, 'Friend to All' Stance*. [online], Philippine News Agency, 2022. 07. 25. Forrás: pna.gov.ph [2023. 07. 18.].
- Simigh Fruzsina: *A geo-ökonómia kihívásai*. [online], 2015. 02. 13. Forrás: geopolitika.hu, [2023. 08. 13.].
- Song, Q. (2019): Duterte zhizheng hou mei fei tongmeng guanxi yanbian [Az Egyesült Államok és a Fülöp-szigetek szövetségének fejlődése Duterte hatalomra kerülése után]. *Heping yu fazhan*, 2019 (4).
- Song, Weiqing – Velasco, Joseph Ching (2022): Selling “Independent Foreign Policy” Amid the Us–China Rivalry: Populism and Philippine Foreign Policy Under the Duterte Government. *The Pacific Review*, 35(5), 1–29. Online: <https://doi.org/10.1080/09512748.2022.2137227>
- Strangio, Sebastian: *Philippines' Marcos to Pursue Bilateral Deal With Beijing Over South China Sea*. [online], The Diplomat, 2023. 01. 28. Forrás: thediplomat.com [2023. 07. 18.].
- Tagagi, Yusuke: *Philippine Foreign Policy toward China: Three Actors Working in Parallel*. [online], Project for Peaceful Competition, 2022. 02. 21. Forrás: peaceful-competition.org [2023. 08. 12.].
- Talabong, Rambo: *Families of Duterte Drug War Victims Forced To Lie About Kin's Death*. [online], Rappler, 2022. 04. 12. Forrás: rappler.com [2023. 07. 11.].
- The White House: *National Security Strategy of the United States of America 2017. President of the United States of America*. [online], 2017. 12. Forrás: trumpwhitehouse.archives.gov. [2023. 07. 10].

- The White House: *Interim National Security Strategic Guidance*. [online], 2021. 03. 21. Forrás: whitehouse.gov [2023. 08. 12.].
- Thompson, Mark R. (2014): The Politics Philippine Presidents Make: Presidential Style, Patronage-based or Regime Relational? *Critical Asian Studies*, 46(3), 433–460. Online: <https://doi.org/10.1080/14672715.2014.935135>
- Tózsza István (2016): Felemelkedőben a geoökonómia és a geostratégia. *Köz-gazdaság*, 11(2), 59–74.
- U. S. Department of Defense: *Fact Sheet: 2022 National Defense Strategy*. [online]. Forrás: media.defense.gov [2023. 08. 14.].
- U. S. Department of State: *Joint Vision for a 21st Century United States-Philippines Partnership*. [online], 2021. 11. 16. Forrás: state.gov [2023. 07. 18.].
- Vicedo, Christian Oller: *The Philippines' Fight for Foreign Policy Freedom*. [online], 2023. 05. 10. Forrás: maritimeindex.org [2023. 07. 18.].
- Wong, Andrea Chloe: *Philippine Foreign Policy After Duterte: Vital Considerations for the Next President*. [online], *Kyoto Review*, 32, Forrás: kyotoreview.org [2023. 07. 18.].
- World Economics: *Philippines's Population Growth Rate: 1.3%*. [online]. Forrás: worldeconomics.com [2023. 08. 12.].

Kemény János¹

Afganisztán a változó nemzetközi rendszerben²

Alábbi tanulmány célja, hogy átfogó képet adjon a 2021 augusztusa óta az afganisztáni biztonsági helyzetben bekövetkezett jelentősebb eseményekről és ezek hatásairól a szélesebb régióra. A politikai, gazdasági és humanitárius helyzet áttekintése után a szerző taglalja az afganisztáni biztonsági helyzet sajátosságait, az ott tapasztalható trendeket és az Afganisztán területéről kiinduló fenyegetéseket. A tanulmány jelentős figyelmet szentel két kiemelkedő szereplőnek: az Egyesült Államoknak és Pakisztánnak, amelyek fenyegetve érzik biztonsági érdekeiket az Afganisztánban végbemenő folyamatok miatt.

Kulcsszavak: Afganisztán, Iszlám Állam Khorasan Tartomány (ISKP), pakisztáni tálibok (Tehrik-e-Taliban Pakistan [TTP]), terrorizmus, drogkereskedelem, külkapcsolatok, Egyesült Államok, Pakisztán, Oroszország

Afghanistan in the Changing International System

The objective of this article is to give a comprehensive overview of the major changes that have occurred in the security situation of Afghanistan and its implications for the wider region. After a short review of the political, economic and humanitarian situation the author will detail the specificities of the security situation in Afghanistan, the trends in this field as well as the threats emanating from the territory of Afghanistan. The article will focus on two major players: the United States and Pakistan, both of which perceive threats to their security interests due to the ongoing events in Afghanistan.

Keywords: Afghanistan, Islamic State Khorasan Province (ISKP), Tehrik-e-Taliban Pakistan (TTP), terrorism, drugs trade, international relations, United States, Pakistan, Russia

A tálib kormányzás kezdeti sajátosságai

2021. szeptember 7-én az új tálib vezetés „ügyvivő” kormányzat létrehozását jelentette be.³ A kormányba és a különböző vezető pozíciókba kinevezett – döntően az idősebb generációhoz tartozó – személyi állományból 41 fő állt valamilyen amerikai vagy

¹ Kemény János a Nemzeti Közszerológai Egyetem John Lukacs Intézet Stratégiai Védelmi Kutatási Program tudományos munkatársa. E-mail: Kemeny.Janos@uni-nke.hu

² A tanulmány a TKP2021-NVA-16 számú projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a TKP2021-NVA pályázati program finanszírozásában valósult meg.

³ *Hardliners Get Key Posts in New Taliban Government.* [online], 2021. 09. 07. Forrás: BBC [2023. 12. 20.].

ENSZ-szankció hatálya alatt.⁴ A csoportból nemzetközileg a legismertebb és a legnagyobb aggodalmat kiváltó személy Szirádzsuddin Hakkáni volt, pontosabban a szélesebb Hakkáni-csoporthoz tartozó személyek által betöltött fontos állami pozíciók és azok lehetséges felhasználása terrorizmussal kapcsolatos célokra. A kezdeti időszakban a Hakkáni-csoport kulcsfontosságú belügyi, hírszerzési és útlevelkiadással kapcsolatos pozíciókat biztosított magának, amelyektől később különböző vádak miatt kénytelen volt megválni. Közismert kapcsolatai a nemzetközileg terrorista csoportokként azonosított entitásokkal (például al-Káida), valamint a jelentős taktikai önállósága miatt számos nemzetközi megfigyelő vélte úgy, hogy a Hakkáni-csoport ezt a privilegizált helyzetet a terrorizmus támogatására fogja felhasználni, nem utolsósorban az al-Káidával való szoros kapcsolatai miatt.⁵

A 2004-es alkotmányt a tálib vezetés felfüggesztette, és ezt a hiányt nem pótolta semmivel, emiatt nincs egyértelmű jogi keretrendszer az országban. 2021 augusztusában kezdtek el a tálibok újra hivatalos közlönyöket publikálni. Haibatullah Akhundzada mullah tálib legfőbb vezető a korábbi törvényeket érvénytelennek minősítette, mivel azok szerinte ellentétesek a saria joggal.⁶

Az ENSZ megállapítása szerint a tálib vezetés fontos törekvése, hogy a lakosság feletti kontrollt megerősítse.⁷ Prioritásként jelent meg, hogy a nemzetközi rendszeren belül elismert szereplővé váljon, és valamilyen szinten tudja kezelni a pénzügyi és humanitárius válságot, ami a nyugati erők távozásával és a gazdasági támogatás megszűnésével kialakult az országban.

A kezdeti időszakban több töréspontot lehetett azonosítani, ami mentén a tálib vezetésben viták alakultak ki. Ezek közé tartozik, hogy kinek az érdeme a mozgalom győzelme, de ideológiai viták is érzékelhetők voltak például a nők és lányok helyzete kapcsán. Földrajzi szempontból is megfigyelhetőek ellentétek, Kandahár és az ottani vallási elit helyzete felértékelődött.⁸

Belső feszültség forrásává vált, hogy a mozgalom az ideológiai és a pragmatikus lépések között hogyan képes navigálni, etnikai és személyes ellentétekből adódó feszültségek is megmutatkoztak a 2021 óta eltelt időben. A tálib vezetés semmilyen hatalommegosztási elképzelést nem volt hajlandó figyelembe venni, a kormányzati rendszert viszont részben a megdöntött rendszer államigazgatási struktúrájára építették fel. Ennek megfelelően van miniszterelnök és annak kabinetje, illetve minisztériumok rendszere. A régi struktúrák átvétele természetesen nem volt automatikus, számos jelentősebb változásra kerítettek

---

⁴ *Thirteenth Report of the Analytical Support and Sanctions Monitoring Team Submitted Pursuant to Resolution 2611 (2021) Concerning the Taliban and other Associated Individuals and Entities Constituting a Threat to the Peace Stability and Security of Afghanistan.* [online], 2022. 05. 25. Forrás: ENSZ BT [2023. 11. 30.] 6. A továbbiakban: Thirteenth Report 2022.

⁵ Thirteenth Report 2022: 9.

⁶ *The Situation in Afghanistan and Its Implications for International Peace and Security.* [online], 2023. 02. 27. Forrás: ENSZ BT [2023. 11. 25.] 4. A továbbiakban: The Situation in Afghanistan... 2023.

⁷ The Situation in Afghanistan... 2023: 1.

⁸ Thomas, Clayton: *Afghanistan: Background and U.S. Policy.* [online], 2023. 12. 04. Forrás: Congressional Research Service [2023. 12. 17.] 2–3.

sort intézményi szinten. A kabinet felett áll a legfőbb vezető, Haibatullah, akit vallástudósok egy csoportja segít döntései meghozatalában.⁹

Ez a felállás önmagában feszültségek forrásává vált. A kabuli székhelyű kormány és a kandahári székhelyű legfőbb vezető közötti politikai nézetkülönbségek az idő előrehaladtával egyre láthatóbbá kezdtek válni. Haibatullah olyan döntései, mint a kormányzóvívó átköltöztetése Kabulból Kandahárba, külső elemzők szerint a kormány és a legfőbb vezető közötti hatalmi harc leképeződése. Előfordultak nyílt kritikák Haibatullah hatalomkoncentrációs törekvései miatt. Az olyan döntések, mint a nők jogainak nagy fokú korlátozása és a sajtószabadság korlátozása, az ő személyes döntéseinek tekinthetők.¹⁰ Ezt a jelenséget a magasabb közigazgatási és katonai vezetők folyamatos cseréje és rotálása tovább színezi. 2022-ben nyilvánosságra kerültek olyan információk, amelyek szerint Haibatullah egyes katonai parancsnokokat személyesen számoltatott be, illetve a saját alárendeltségébe kívánt helyezni.¹¹ Ezeken túl is vannak feszültségek a rendszeren belül, amiket eddig békés eszközökkel tudtak rendezni. A kandahári frakció szembekerült több más csoporttal, köztük a Hakkáni-frakcióval, továbbá a vallási és a katonai vezetők rivalizációja is érzékelhető trend.¹²

Voltak annak is jelei, hogy a széles körű etnikai koalíción belül, amelyet a tálibok az afgán kormányzat megdöntése előtt létrehoztak, törések vannak. A tálib rendszernek eddig szűkebb körre kiterjedő etnikai alapú lázadásokkal kellett szembenéznie, amelyek a tálib mozgalomhoz csatlakozott tádzsik és hazara parancsnokokhoz köthetők. Ezeket a tálib vezetés katonai erővel gond nélkül le tudta verni: a felelősöket megölte, az érintett területek kisebbségi lakosságát pedig kollektív büntetésként menekülésre kényszerítette.¹³

Nemzetközi szinten nagy figyelmet kapott, hogy a tálib kormányzathoz tartozó vezető személyek több alkalommal nyilvánosan kritizálták rendszert. Ilyen volt például Sher Mohammad Abbas Stanikzai külügyminiszter-helyettes nyilatkozata, amelyben kritizálta a lányok gimnáziumi oktatásának betiltását.¹⁴ 2023. február 11-én Szirádzsuddin Hakkáni belügyminiszter kritizálta a tálib vezetés (Haibatullah ambícióit), az akkori helyzetet tarthatatlannak minősítve.¹⁵

Egyes szakértők párhuzamot vonnak Haibatullah és kiemelkedő elődje, Omár mullah vezetési stílusa között. A kezdeti vezetési periódusukban mindketten konszenzusos irányításra törekedtek, jelentős hangsúlyt helyezve a konzultációra különböző csoportokkal.

⁹ Thirteenth Report 2022: 5–7.

¹⁰ Ikram, Ikramullah – Siddique, Abubakar: *Southern Afghan City Becomes De Facto Capital As Taliban Chief Tightens Grip On Power*. [online], 2023. 04. 18. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty [2023. 11. 30.].

¹¹ The Situation in Afghanistan... 2023: 4.

¹² Thirteenth Report 2022: 7–8.

¹³ *Fourteenth Report of the Analytical Support and Sanctions Monitoring Team Submitted Pursuant to Resolution 2665 (2022) Concerning the Taliban and Other Associated Individuals and Entities Constituting a Threat to the Peace Stability and Security of Afghanistan*. [online], 2023. 06. 01. Forrás: ENSZ [2023. 12. 25.] 10. A továbbiakban: Fourteenth Report 2023.

¹⁴ Siddique, Abubakar: *'Unprecedented Differences': Rifts Within The Taliban Come Out In The Open*. [online], 2022. 06. 02. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty [2023. 11. 30.].

¹⁵ Gul, Ayaz: *Top Taliban Official's Public Criticism Reignites Internal Rift Speculations*. [online], 2023. 02. 13. Forrás: Voice of America [2023. 12. 17.].

Később mindketten egyre inkább tekintélyelvű módon kezdtek kormányozni. Fontos különbség azonban, hogy Omár mullahnál ez az átmenet jóval több időt vett igénybe, mint Haibatullah mullahnál.¹⁶

A tálib vezetés számos egymásnak ellentmondó intézkedést hozott: eltörölték például a Nemzeti Beszerzési Bizottságot, majd 2022 decemberében újra létrehozták.¹⁷ Sajátos jelenség továbbá, hogy a tálib rendszer a közigazgatásban folyamatosan növeli a közigazgatási egységek számát.¹⁸

Az igazságszolgáltatás területén látványos változások következtek be. A tálib vezetés újra bevezette a halálbüntetést, 2022 decemberében hajtották végre az első ilyen ítéletet (egy gyilkosság vádjában bűnösnek talált személyt az áldozat apja ölte meg). A nyilvános korbácsolást is aktív büntetési tételként alkalmazzák.¹⁹

A tálib vezetés demonstratív lépései a nők jogainak korlátozását illetően számos reakciót váltottak ki a nemzetközi közösségből is. Az ENSZ BT határozatban ítélte el a korlátozásokat.²⁰ Az ENSZ afganisztáni emberi jogi különleges megbízottja, Richard Bennett ezt az egyik jelentésében „nemi apartheidnek” nevezte.²¹ Az Iszlám Együttműködés Szervezete is elítélte a korlátozást.²² A tálib vezetés azonban a saria jogra hivatkozva sem a nők jogaival kapcsolatos, sem az egyéb emberi jogokat sértő intézkedéseket nem hajlandó megváltoztatni, komoly akadályt állítva ezzel a további diplomáciai folyamatok elé.

Gazdasági és humanitárius helyzet

A 2021-es tálib hatalomátvétel gazdasági összeomlást okozott. Az afgán gazdaság a NATO-jelenlét idején nagymértékben függött a külföldi segítyezéstől, ami a NATO kivonulásával gyakorlatilag megszűnt.

A gyors hatalomátvételnek volt előnye is az új rezsim számára, mivel a korábbi államapparátus gazdaság szabályozó szervezeteit és szakképzett állományát részben át tudta venni, így nem a nulláról kellett kezdenie az építkezést. Az új vezetés alatt a korrupció – amennyire kívülről nyomon követhető – csökkent.²³ Haibatullah 2023 márciusában rendeletet adott ki a tálib tisztviselők számára a nepotizmus csökkentése érdekében, ami azt mutatja, hogy ezt a problémát a tálib rendszer sem tudja megoldani.²⁴ A tálib rezsim bevételeit a felkelés idején kidolgozott adóztatási rendszer mellett új jövedelmek segítik, mint

¹⁶ Thirteenth Report 2022: 7.

¹⁷ The Situation in Afghanistan... 2023: 3.

¹⁸ The Situation in Afghanistan... 2023: 3.

¹⁹ *Afghanistan's Taliban Publicly Executes Man Convicted of Murder*. [online], 2023. 06. 20. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 17.].

²⁰ *Resolution 2681 (2023) Adopted by the Security Council at its 9314th meeting, on 27 April 2023*. [online], 2023. 04. 27. Forrás: ENSZ [2023. 12. 17.].

²¹ *A/HRC/53/21: Situation of Women and Girls in Afghanistan – Report of the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in Afghanistan and the Working Group on Discrimination Against Women and Girls*. [online], 2023. 06. 15. Forrás: ENSZ [2023. 12. 17.] 17.

²² *OIC Secretary-General Slams Afghan De facto Government's Ban on Women's Work for National and International NGOs*. [online], 2022. 12. 25. Forrás: Organisation of Islamic Cooperation [2023. 12. 17.].

²³ Dawi, Akmal: *Can the Taliban Tackle Corruption in Afghanistan?* [online], 2023. 01. 31. Forrás: Voice of America [2023. 11. 25].

²⁴ *Top Afghan Taliban Leader Issues Decree Against Nepotism*. [online], 2023. 03. 20. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty [2023. 12. 17.].

a vámok, a bányászati jogok eladásából származó bevételek és a külkereskedelem. A tálib vezetés ezeknek a segítségével képes volt fedezni az ország energiaimportját. A bevételek és kiadások mértéke és struktúrája nyilvános forrásból nem elérhető, a Világbank becslése szerint 2,2 milliárd dollárra tehető a bevételi oldal.²⁵

Az bizonyosnak tűnik, hogy a közellátás megoldására nem elegendőek a források. Az ENSZ 2023. februári becslései szerint 2023 folyamán 28,3 millió afgán lakos humanitárius segítségnyújtásra szorul a 2021-es 18,4 millió főhöz képest.²⁶ A Világélelmelési Program (World Food Programme, WFP) adatai szerint 15 millió ember nem jut elegendő ételhez, az alultápláltság a 34-ből 25 tartományban jelentős mértékű.²⁷ Nemzetközi segítség biztosítja az egészségügyi ellátást 8,4 millió afgán számára, az alultápláltság elleni ellátást 3,1 millió nő és gyermek számára és az oktatást 1,3 millió gyermek számára.²⁸

A helyzetet nehezíti, hogy környezeti katasztrófák is sújtották az országot, köztük szárazság és sáskajárás,²⁹ valamint áradások.³⁰ Sáskajárás miatt a FAO nyári előrejelzése szerint a termés egynegyede is megsemmisülhetett.³¹ 2023-ban több alkalommal volt földrengés, ami a tálib vezetés által elérhetővé tett információk szerint körülbelül 2400 ember halálát okozta (az ENSZ 1384 főre tette az áldozatok számát). Az ENSZ szerint csak a legutóbbi földrengés kapcsán több mint 43 000 ember szorult valamilyen segítségre, amihez közel 100 millió dolláros segítségnyújtásra lett volna szükség. Nemzetközi segítség az amerikai szankciók miatt csak a tálib vezetés megkerülésével lenne humanitárius célokra fordítható, a tálib vezetés azonban ragaszkodik a koordináló szerephez.³² A jelenlegi afgán vezetés a külföldi segélyeket egy afganisztáni NGO-n, az úgynevezett Afgán Segély és Fejlesztési Koordinációs Testület Ügynökségen (Agency Coordinating Body for Afghan Relief and Development, ACBAR)³³ keresztül kívánja felhasználni.³⁴ Az ENSZ eddigi megállapításai szerint a tálib rendszer eddig nem használta fel a rendszert látványosan a saját céljaira, bár a humanitárius segély célcsoportjának megváltoztatására számos kísérlet történt.³⁵ Mivel az ENSZ nem képviselteti magát az ACBAR-ban, a nemzetközi közösség részéről úgy ítélik meg, hogy ez lehetőség az érvényben lévő szankciók megkerülésére és a humanitárius források tálib kormányzati célokra való fordítására.

²⁵ Fourteenth Report 2023: 10–11.

²⁶ The Situation in Afghanistan... 2023: 2.

²⁷ *Afghanistan Emergency*. [online], d. n. Forrás: World Food Programme [2023. 11. 25].

²⁸ *Afghanistan: Humanitarian Response Plan 2023 Response Overview (1 January – 30 June 2023)*. [online], 2023. 08. 27. Forrás: Reliefweb [2023. 12. 17.].

²⁹ *Operation Enduring Sentinel Lead Inspector General Report to The United States Congress April 1, 2023–June 30, 2023*. [online], 2023. 05. 31. Forrás: Lead Inspector General [2023. 12. 17.] 4. A továbbiakban: Operation Enduring Sentinel Lead Inspector General Report 2023.

³⁰ Popalzai, Ehsan – Tawfeeq, Mohammed: *Dozens Swept Away in Flash Floods in Afghanistan*. [online], 2023. 07. 23. Forrás: CNN [2023. 11. 25].

³¹ *Locusts Destroy Afghanistan Crops Amid Severe Food Crisis*. [online], 2023. 06. 15. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 17.].

³² Saifullah, Masood: *Afghan Earthquake Response Exposes Taliban's Inability*. [online], 2023. 10. 20. Forrás: Deutsche Welle [2023. 11. 25].

³³ *Agency Coordinating Body for Afghan Relief and Development*. [online], d. n. Forrás: Reliefweb [2023. 11. 25].

³⁴ A szervezet történetéről lásd bővebben Currión, Paul: *Strength in Numbers: A Review Of NGO Coordination in the Field Case Study: Afghanistan 1988–2010*. [online], d. n. Forrás: NGO Coordination Resource Centre [2023. 12. 17.].

³⁵ Fourteenth Report 2023: 19.

Így viszont a még az országban lévő NGO-k által csak a segélyek egy része fog eljutni a rászorulókhoz.

A nemzetközi humanitárius szervek működését tovább nehezítette az afgán nők foglalkoztatását szűkítő rendelkezés.³⁶ A 2023 márciusában bejelentett ENSZ segélyezési terv 4,6 milliárd dollárt kért különböző adományozó országoktól, de a nők eltiltása az NGO-kban való munkavállalástól két hónappal késleltette a bejelentést, és az adományok elmaradása miatt 3,2 milliárd dollárra csökkentették a keretet. Ebből 2,26 milliárd dollárra, ami az év második felében tervezett tevékenységek finanszírozását szolgálta volna, 2023 júniusáig még nem volt megfelelő fedezet.³⁷ Ez részben annak volt a következménye, hogy azok az országok, amelyek 2022-ben körülbelül kétmilliárd dollárral segítettek Afganisztánt, a tálib bejelentés hatására csökkentették a támogatásukat (ebbe a sorba tartozik az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Németország is).³⁸ A humanitárius helyzetben emiatt rövid távon nem várható javulás.

A segélyezés kérdésében ki kell emelni, hogy az ENSZ és az NGO-k tevékenysége részeként Afganisztánba kerülő készpénzmenyiség hozzájárult az afgán valuta stabilizálásához. Mivel az afganisztáni bankrendszer szankciók alatt áll és egyébként is rossz állapotban van, csak amerikai dollár alapon tudják fedezni a tevékenységükkel kapcsolatos költségeket.³⁹

Külön figyelmet érdemel ebből a szempontból a drogtermelés és a drogkereskedelem kérdése. Az ópiumtermelés betiltása külön nehézség, mivel Afganisztán feketegazdaságának jelentős részét képezi, de egyúttal a mezőgazdaságból élő lakosság számára létfontosságú bevételi forrást is jelentett. Ennek ellenére Haibatullah 2022. április 3-án betiltotta az ópiumtermelést.⁴⁰ Az elérhető információk alapján úgy tűnik, hogy a tilalmat betartják, az ENSZ értékelése szerint az ópiumtermelésre használt terület 95%-kal, a megtermelt ópium mennyisége 6200 tonnáról 333 tonnára csökkent. Ennek megfelelően csökkent a heroinkészítéshez felhasználható mennyiség is. Az ENSZ becslése szerint a termelőknek a még növekvő árak mellett is tetemes veszteségük keletkezett. A hirtelen és gyors tilalom bevezetése miatt a mezőgazdasági termelőknek nem volt lehetőségük más, nagyobb értékű növények termelésére átállni, ami növeli a jövedelemkiesést.⁴¹ A nagyobb tartalékokkal rendelkező termelők és a csempészek készleteinek értéke megnőtt a bekövetkező árnövekedés miatt. A tálibok továbbra is adóztatják az ópiumot, így feltételezhetően rövid távon hasznuk lesz a tilalomból.⁴² Az ENSZ szerint 2023-ban Mianmar már megelőzte Afganisztánt a megtermelt ópium mennyiségét illetően.⁴³ Más

³⁶ *Taliban Orders NGOs to Send Women Workers Home.* [online], 2022. 12. 24. Forrás: Al Jazeera [2023. 11. 25].

³⁷ *Afghanistan: Humanitarian Response Plan 2023 Response Overview 2023.*

³⁸ Dawi, Akmal: *Taliban Edicts, Donation Decline Prompt \$1 Billion Cut in UN Aid to Afghanistan.* [online], 2023. 06. 20. Forrás: Voice of America [2023. 11. 25].

³⁹ Fourteenth Report 2023: 12.

⁴⁰ Thirteenth Report 2022: 3.

⁴¹ *Afghanistan Opium Survey 2023 Cultivation and Production after the Ban: Effects and Implications.* [online], 2023. Forrás: Research and Trend Analysis Branch, United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) [2023. 12. 19.] 3–7.

⁴² Fourteenth Report 2023: 12.

⁴³ Yong, Nicholas: *Myanmar Overtakes Afghanistan as Top Opium Producer.* [online], 2023. 12. 12. Forrás: BBC [2023. 12. 19.].

tradicionális drogok termelése elé nem állítottak akadályokat, így a kannabisz és az abból készített hasis termelése az ENSZ szerint növekvőben van. Az új keletű szintetikus drogok megjelenése és kereskedelme Afganisztán régióban olyan kihívás, amely bizonyosan problémát fog jelenteni. Az ENSZ szerint az ópiumtilalom hatására a szintetikus drogok ára megkétszereződött, a termelésük Afganisztánban 2023-ra meghaladta a heroinét, amiből feltételezések szerint a Hakkáni-hálózat jelentős bevételekre tesz szert. Fontos trend, hogy a drogkereskedelem a tálib hatalomátvétel után szárazföldi útvonalakra helyeződött át, a 2021 előtt tapasztalható légi úton történő csempészet az ENSZ szerint megszűnt.⁴⁴

A Világbank 2023. októberi beszámolója szerint a 2021 óta kb. 25%-os visszaesést elszenvedett afgán gazdaságra abban az évben sem vár növekedés. Az ország szolgáltató szektora is jelentősen leépült a 2021 utáni időszakban, a rossz időjárási körülmények miatt a mezőgazdaság pedig, amely az afgán gazdaság legmeghatározóbb szektora és az ország ellátása szempontjából döntő jelentőségű, 6,6%-os visszaesést volt kénytelen elszenvedni 2022-ben. A termelési problémák és az importkényszer miatt az ország kereskedelmi mérlegének hiánya folyamatosan növekszik. A Világbank szerint 2023 áprilisa óta deflációt lehet megfigyelni Afganisztánban.⁴⁵

Diplomáciai tevékenység

A nemzetközi közösség megközelítését Afganisztán kapcsán elsősorban a szervezetlenség jellemzi. A szankciós rezsim, amelyet a tálibok ellen hoztak, továbbra is érvényben van, viszont a hatalomra kerülésük óta nem kezdeményeztek semmilyen változást.⁴⁶ Van egy minimális konszenzusos álláspont, amelynek keretében még egyetlen állam sem ismerte el hivatalosan a tálib vezetést Afganisztán törvényes kormányaként, és az érvényben lévő szankciós rezsimet sem szegték meg látványosan. Az egyéb kérdések kapcsán rendkívül eltérő álláspontok láthatóak a nemzetközi közösség tagjainak megnyilvánulásaiban attól függően, hogy milyen érdekeik fűződnek Afganisztánhoz.

A tálib vezetés ezt igyekezett kihasználni és javítani a kapcsolatait a szélesebb nemzetközi közösséggel, de jelentős áttörést nem tudott elérni. Egyik kiemelt célja, hogy elérje Afganisztán nemzetközi elismertségét, de e sorok születéséig nem sikerült teljesítenie.⁴⁷ A tálib rezsim a hatalomátvétel óta nemzetközi elismertséget, fejlesztési és humanitárius támogatások növeléséért, valamint külföldi beruházások elnyeréséért folytat diplomáciai tevékenységet.⁴⁸ Egy ENSZ-jelentés megállapítása szerint a tálib vezetés meg van győződve arról, hogy ki tudja várni a nemzetközi elszigetelődés megszűnését, ezért nem enged semmilyen kérdésben, amiben jelentős nemzetközi nyomás nehezedik rá. Az a meggyőződés hajtja, hogy alternatívák hiányában idővel enyhülni fog az elszigeteltség, és elkerülhetetlen lesz a tálib rezsim nemzetközi elismerése.⁴⁹ Ezzel együtt jelenleg

⁴⁴ Fourteenth Report 2023: 12–13.

⁴⁵ *Afghanistan's Contracted Economy Faces Uncertainty, Afghan Families Are Struggling*. [online], 2023. 10. 03. Forrás: World Bank [2023. 12. 19.].

⁴⁶ Fourteenth Report 2023: 21.

⁴⁷ Operation Enduring Sentinel Lead Inspector General Report 2023: 3.

⁴⁸ Fourteenth Report 2023: 5.

⁴⁹ Thirteenth Report 2022: 7.

a diplomáciai elszigeteltség fennáll, viszont korlátozott együttműködés fűzi számos országhoz és nemzetközi szervezethez. Több alkalommal látogatott Afganisztánba magas rangú ENSZ-delegáció,⁵⁰ illetve több szereplő irányából vannak feléje irányuló korlátozott kapcsolatépítési kísérletek.

A diplomáciai kezdeményezések irányait több nagy csoportba lehet besorolni, amelyek egymásnak néha ellentmondanak: nemzetközi biztonsági helyzetet erősíteni kívánó kezdeményezések, gazdasági együttműködés növelésére irányuló kezdeményezések, emberi jogokat és humanitárius segítségnyújtást szolgáló intézkedések, regionális érdekeket szolgáló együttműködési keretek kialakítására irányuló kezdeményezések, illetve egyes államok közötti politikai-gazdasági vetélkedések. Mivel jelen tanulmánynak nem célja ezen tevékenységek részletes ismertetése, a regionális trendekre és az Egyesült Államok szerepére fog koncentrálni.

Ellentmondásos célokat több regionális szereplő külpolitikájában tetten lehet érni. India például markánsan tálibellenes álláspontot foglalt el 2021 előtt, a követsége tálib támadások célpontja volt. Az amerikai kivonulás után röviddel az indiai vezetés tett bizonyos gesztusértékű lépéseket a tálib vezetés felé. Az indiai nagykövet például katari segítséggel az Afganisztánban lévő indiai állampolgárok biztonságáról tárgyalt, és a tárgyalások részét képezte, hogy Afganisztán ne legyen az India elleni tevékenység fellegetvára.⁵¹ Bár India nem ismerte el a tálib vezetést, humanitárius célokra hivatkozva újranyitotta a nagykövetségét Kabulban.⁵² A még a köztársasági rendszer által delegált nagykövetség működését később ellehetetlenítették, ami legalább 40 000 Indiába menekült afgánt érintett. Diplomátákat küldtek Kabulba,⁵³ de nem tették lehetővé azt, hogy a tálib rendszer hívei átvegyék az indiai nagykövetség irányítását, és nem ismerték el a rezsimit.

Irán az indiaihoz hasonló egyensúlyozó politikát igyekszik megvalósítani. A két rendszer viszonya történelmileg rossznak mondható, de Irán számára biztonsági és vízügyi szempontból kívánatos az együttműködés az afgán vezetéssel. Bár nem ismeri el a tálib vezetést Afganisztán törvényes kormányaként, az iráni fél 2023 februárjában fogadta a tálibok által delegált diplomáciai képviselőket, és részt vesz regionális fórumokon, ahol megjelennek a tálib vezetés képviselői is.⁵⁴ Ez azonban nem jelent surlódásmentes kapcsolatot, amit a határincidensek mutatnak (lásd később). A két ország között további feszültségforrás a vízkérdés: mindkét országban komoly szárazság van, Irán a tálib vezetést több víz átengedésére kérte iráni területre.⁵⁵

A Kínai Népköztársaság (KNK) igyekszik fenntartani valamennyi lehetőséget a rezsim kezelését illetően. Egyfelől vannak biztonsági érdekei, amelyek az Afganisztán területéről kiinduló dzsihadista fenyegetés elhárítását tűzik ki célul. Ezek közé tartozik

⁵⁰ The Situation in Afghanistan... 2023: 2.

⁵¹ Vaid, Dharvi: *India Holds First Official Taliban Talks*. [online], 2021. 09. 01. Forrás: Deutsche Welle [2023. 12. 25.].

⁵² Operation Enduring Sentinel Lead Inspector General Report 2023: 19.

⁵³ *Afghan Embassy To India Closed Permanently*. [online], 2023. 11. 24. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty's Radio Azadi [2023. 12. 25.] és *Afghanistan Closes Embassy in India Citing Lack of Diplomatic Support*. [online], 2023. 10. 01. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 25.].

⁵⁴ Operation Enduring Sentinel Lead Inspector General Report 2023: 19.

⁵⁵ Hussain, Abid: *Pakistan's Defence and Spy Chiefs Discuss Security with Taliban*. [online], 2023. 02. 22. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 25.].

a Kelet-turkesztáni Felszabadítási Szervezet (más néven Turkesztáni Iszlám Párt), a KNK-ban élő ujjur kisebbség szélsőséges csoportja, amelyet 2002-ben szankcionáltak az al-Káidával és a tálib rezsimmel fennálló szoros kapcsolatai miatt, és amelynek feltételezések szerint az Üzbegisztáni Iszlám Mozgalommal is voltak kapcsolatai. Az ENSZ adatai szerint a csoport az 1990-es évek második fele óta szervezett fegyveres akciókat a KNK ellen.⁵⁶ A világszervezet egyik jelentése szerint 2023 közepéig a csoport 300 és 1200 fő közötti fegyveressel rendelkezett, jelenleg arra törekszik, hogy fiatalítsa az állományát és illegális tevékenységek segítségével bővítsé az anyagi lehetőségeit.⁵⁷ (A csoport megítélése az Egyesült Államokban a Trump-adminisztráció alatt megváltozott. 2020-ban Mike Pompeo akkori külügyminiszter bejelentette, hogy visszavonja a csoport elleni amerikai intézkedéseket arra hivatkozva, hogy a létezése megkérdőjelezhető. Kínai oldalról kritizálták a lépést.⁵⁸) A KNK továbbra is fenyegetésként tekint a csoportra. A fejlődő kínai-tálib kapcsolatok egyik eredménye, hogy sajtóértesülések szerint a tálib vezetés az afgán területen tartózkodó ujjur fegyvereseket az ország belső területeire csoportosította át.⁵⁹ Hivatalos oldalról meg nem erősített sajtóértesülések szerint a KNK nemcsak az afgánok együttműködésére támaszkodik. Létrehozott egy bázist Tádzsikisztánban a helyi kormány együttműködésével, amely Afganisztán területéről a KNK elleni lehetséges fenyegetések felderítésében játszhat szerepet.⁶⁰

A kínai kormányzat a tálib vezetés kooptálásához a korlátozott gazdasági kapcsolatok kiépítését igyekszik felhasználni, aminek számos látványos jele volt mind diplomáciai, mind gazdasági tekintetben. A KNK részéről a legfontosabb gesztus az volt, hogy 2023 szeptemberében nagykövetet küldött Afganisztánba, de hivatalosan továbbra sem ismeri el a tálib vezetést.⁶¹ 2023 májusában a pakisztáni kormánnyal együttműködve hármass csúcstalálkozó keretében bejelentették, hogy az Övezet és Út Kezdeményezés keretében kiterjesztik a Kína–Pakisztán Gazdasági Folyosó nevű beruházási programot Afganisztánra.⁶² 2023 októberében meghívtak egy tálib delegációt az Új Selyemút programmal kapcsolatos konferenciára,⁶³ a tálib vezetés pedig erre és a korábbi találkozókra építve bejelentette, hogy csatlakozni kíván az Övezet és Út programhoz. Ez a lépés erősítené a kínai cégek által kezdeményezett együttműködések, amelyek alapvetően nyersanyag-kitermelést akarnak végezni Afganisztánban.⁶⁴ Kínai részről több olyan projektet

⁵⁶ *Eastern Turkistan Islamic Movement*. [online], d. n. Forrás: ENSZ BT [2023. 12. 25.].

⁵⁷ *Thirty-second Report of the Analytical Support and Sanctions Monitoring Team Submitted Pursuant to Resolution 2610 (2021) Concerning ISIL (Da'esh), Al-Qaida and Associated Individuals and Entities*. [online], 2023. 07. 25. Forrás: ENSZ [2023. 12. 25.] 17. A továbbiakban: Thirty-second Report 2023.

⁵⁸ *US Removes Group Condemned by China from 'Terror' List*. [online], 2020. 11. 07. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 25.].

⁵⁹ Standish, Reid: *Taliban 'Removing' Uyghur Militants From Afghanistan's Border With China*. [online], 2021. 10. 05. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty's Tajik Service [2023. 12. 25.].

⁶⁰ *From A Secret Base in Tajikistan, China's War On Terror Adjusts To A New Reality*. [online], 2021. 10. 14. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty's Tajik Service [2023. 12. 20.].

⁶¹ Noorzai, Roshan: *Taliban Attendance at Beijing Forum Signals China's Policy of Engagement*. [online], 2023b. 10. 18. Forrás: Voice of America [2023. 12. 25.].

⁶² Noorzai, Roshan: *Extension of China-Pakistan Corridor to Afghanistan Presents Challenges*. [online], 2023a. 07. 12. Forrás: Voice of America [2023. 12. 25.].

⁶³ Noorzai 2023b.

⁶⁴ Cash, Joe: *Taliban Says Plans to Formally Join China's Belt and Road Initiative*. [online], 2023. 10. 19. Forrás: Reuters [2023. 12. 25.].

is bejelentettek, amit a korábbi köztársasági berendezkedés idején is terveztek, de a biztonsági helyzetre hivatkozva megghiúsultak. Nagy kérdés, hogy ha valóban beindulnak ezek a kezdeményezések, hogyan lesznek megvalósíthatók az érvényben lévő szankciós rezsim mellett, vagy csak annak szabotálásával lesz majd erre mód.⁶⁵ Az újra napirendre vétel nem jelenthet automatikus megvalósítást, de ha beindulnának a projektek, az jelentős sikere lenne a tálib vezetésnek.

Katar szerepét érdemes még megemlíteni. A dohai megállapodások kapcsán az ország már bizonyította diplomáciai fontosságát, és a katari vezetés erre építve további lépéseket tett. A leglátványosabb ezek közül az, amikor 2023 májusában a katari miniszterelnök megbeszélést folytatott Kandahárban Akhundzadával. A tárgyaláson történekről nincsenek hivatalos információk.⁶⁶

A jelenlegi óvatos és egyensúlyozó megközelítést nagymértékben befolyásolni fogja, hogy az afgán vezetés milyen politikai irányba mozdul el, illetve milyen változások következnek be a biztonsági helyzetben. A TTP (Tehrik-e-Taliban Pakistan, pakisztáni tálibok) tevékenységének intenzívebbé válása, illetve az ISKP (Islamic State Khorasan Province, Iszlám Állam Khoraszán Tartomány), az al-Káida vagy más csoportok tevékenysége a közeljövőben is meghatározó tényező lesz számos állam számára arra vonatkozóan, hogyan erősítik vagy csökkentik kapcsolataikat a tálib vezetéssel. A tálib rezsimmel való kapcsolatok építésének dinamikái között a vetélkedés is megtalálható, ami feltételezhetően a kínai motivációk között is fontos szerepet játszik.

Kapcsolatok az Egyesült Államokkal

Az Egyesült Államok továbbra sem ismeri el a tálib vezetést, de képviselői folytattak korlátozott diplomáciai érintkezéseket a tálib vezetéssel Dohában és a korábbi békefolyamat keretében. 2022 januárjában a külügyminisztérium a dohai nagykövetségen létrehozta az Afgán Ügyek Részlegét (Afghan Affairs Unit), amely a gyakorlatban a diplomáciai ügyeket viszi Afganisztán témájában.⁶⁷

Az amerikai kormányzat célkitűzései a következők:

- amerikai állampolgárok biztonságának szavatolása Afganisztán területén, és az országot elhagyni kívánók biztonságos kiutazása;
- a tálib vezetés terrorizmusellenes vállalásainak betartatása;
- az emberi jogok betartatása és a reprezentatív kormányzási rendszer támogatása Afganisztánban;
- humanitárius segítségnyújtás;
- a nők és lányok helyzetének javítása Afganisztánban.⁶⁸

⁶⁵ Gul, Ayaz: *Taliban Sign Multibillion-Dollar Afghan Mining Deals*. [online], 2023. 08. 31. Forrás: Voice of America [2023. 12. 25.].

⁶⁶ *Taliban Supreme Leader, Qatari PM hold Talks in Afghanistan*. [online], 2023. 05. 31. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 17.].

⁶⁷ Operation Enduring Sentinel Lead Inspector General Report 2023: 4–5.

⁶⁸ Operation Enduring Sentinel Lead Inspector General Report 2023: 13. és *U.S. Relations With Afghanistan Bilateral Relations Fact Sheet*. [online], 2022. 08. 15. Forrás: State Department [2023. 12. 27.].

Az amerikai politikai vezetés számára fontos területen folytatódott az együttműködés. Az amerikai állampolgárok és az Egyesült Államokat a 2021 előtti időszakban segítő afgánok kiutazása továbbra is zajlott. 2023 áprilisáig 13 000 afgán és 950 amerikai állampolgár hagyta el Afganisztánt, és még 150 000 afgán kérelme áll feldolgozás alatt. Ennek a csoportnak a biztonsága fontos a kétoldalú kapcsolatokban, mivel közülük sokan megtorlástól félnek és nem alaptalanul, mert helyi szinten voltak törvénytelen retorziós lépések.⁶⁹

Katonai értelemben az amerikai kivonulás után megindult az Operation Enduring Sentinel (OES, Kitartó Őrszem Hadművelet) művelet, amelynek célja az Afganisztán területéről induló, az Egyesült Államok elleni potenciális terrorfenyegetések felderítése és megakadályozása. Az amerikai fél a „horizonton túli” képességek kiépítésére koncentrálna, mivel Afganisztán területén nem maradt olyan megbízható szereplő, amelyre támaszkodni tudna. A tálib vezetés biztonsági szerveivel való együttműködés komoly stratégiai és taktikai kérdéseket vet fel. Az amerikai vezetés ezért fokozni kívánja a terrorelhárítási együttműködést a régió államaival.⁷⁰

Az amerikai megítélés szerint 2023 közepéig nem volt Afganisztánból kiinduló közvetlen fenyegetés az Egyesült Államok területe ellen. Az ISKP-nek, amennyiben az Egyesült Államok területe elleni támadást kívánna végrehajtani, 6–12 hónapnyi előkészítésre lenne szüksége az amerikai hírszerző közösség szerint.⁷¹ Az Egyesült Államok továbbra is fenntartja az Iszlám Állam csoport legyőzésére létrehozott globális koalíciót, amelynek a tanulmány írásakor megtartott ülésére 2023 júniusában került sor Szaúd-Arábiában. A regionális dimenzió erősítése érdekében Tádzsikisztán és Üzbegisztán megfigyelői státuszban vett részt a találkozón. A kommuniké a célok között határozta meg az ISKP pénzszerzési és mozgási szabadságának, valamint propagandája terjedésének megállítását.⁷²

A segélyezés terén az amerikai szankciós intézkedések továbbra is érvényben vannak, de a segélyekre elvileg nem terjednek ki. Az NGO-kra vonatkoztatva ez jogi téren elbizonytalanítóan hathat a tálib rendszerrel való együttműködésre. 2021 augusztusa óta az Egyesült Államok 2,1 milliárd dollár értékű segélyt adott Afganisztánnak, amivel kapcsolatban aggodalmak merültek fel amerikai részről amiatt, hogy a tálib vezetés a segélyekre adót vet ki, vagy más módon húz hasznot belőle.⁷³ Az Amerikai Nemzetközi Fejlesztési Ügynökség (U.S. Agency for International Development, USAID) azt tervezi, hogy az afgán misszióját újjáalakítja kazahsztáni állandó székhellyel.⁷⁴

⁶⁹ Thomas 2023: 11.

⁷⁰ *Posture Statement of General Kenneth F. McKenzie, Jr. Commander, United States Central Command before the Senate Armed Services Committee 15 March 2022.* [online], 2022. 03. 15. Forrás: CENTCOM [2023. 12. 27.] 9–10.

⁷¹ Operation Enduring Sentinel Lead Inspector General Report 2023: 7.

⁷² *Joint Communiqué by Ministers of the Global Coalition Against Daesh 2023.* [online], 2022. 06. 08. Forrás: Global Coalition [2023. 12. 27.].

⁷³ Thomas 2023: 13–15.

⁷⁴ Operation Enduring Sentinel Lead Inspector General Report 2023: 18.

Ahogy azt korábban kifejtettük, a nők és lányok jogainak csorbításával kapcsolatos tálib fellépést az Egyesült Államok elítélte,⁷⁵ de a kialakult helyzeten nem tudott változtatni.

A fennálló viták kérdésként újak is keletkeznek a két fél között. Ilyen az Afganisztáni Iszlám Köztársaság légierijének 2021-ben külföldre menekített állománya, amelyet magának követel a tálib rezsim. A repülőgépeket a legénységeik a 2021-es összeomlás idején vitték a szomszédos országokba. Az amerikai oldal megállapodott róluk üzbég és tádzsik partnereivel, és formálisan is át kívánja adni őket a két államnak.⁷⁶ További feszültségforrás az afgán–amerikai kapcsolatokban a köztársasági vezetés idején a Nemzeti Bank által az Egyesült Államokban letétbe helyezett források feletti rendelkezés kérdése, 7 milliárd dollár értékben. Az amerikai fél létrehozott egy, az afgán nép vagyonát kezelő vagyonkezelő bizottságot (Board of Trustees of the Fund for the Afghan People, röviden Afgán Alap), amely 3,5 milliárd dollárnyi vagyon felett rendelkezik a korábbi központi banki vagyonból. Az Afgán Alap célja, hogy javítsa a humanitárius helyzetet. Az alapból eddig partnerek hiányában nem használtak fel összegeket közvetlenül Afganisztán támogatására.⁷⁷ A fennmaradó összeget a Biden-adminisztráció megkísérelte kifizetni kárpótlásul a szeptember 11-i merényletben elhunytak hozzátartozóinak, de ez jogi problémák miatt nem valósult meg (az ügyben fellebezés van folyamatban).⁷⁸ Mivel a tálib vezetés a teljes összeg rendelkezésre bocsátását követeli, ez is a kétoldalú kapcsolatokat terhelő tényező.

Kapcsolatok Pakisztánnal

Pakisztán diplomáciai stratégiájában következett be a leglátványosabb változás. Pakisztán a tálibokat hagyományosan partnerként kezelte, mivel egy baráti afgán kormány a pakisztáni vezetés számára a regionális viszonylatokban és az indo–pakisztáni ellentétek mellett rendkívül fontos. Ennek megfelelően a pakisztáni kormány az amerikai afgán katonai jelenlét idején sok esetben a tálibokat segítette az Egyesült Államoknak tett nyilvános ígéretei ellenére. Ez a politika kitermelte a pakisztáni tálibok mozgalmát, ami a pakisztáni kormánynak az elmúlt bő tizenöt évben igen komoly problémákat okozott. A pakisztáni kormány tehát segítette az afgán tálibokat, a pakisztáni tálibok ellen viszont egyre nagyobb erővel harcolt,⁷⁹ ugyanakkor hűvösebb lett a viszonya az afgán tálibokkal azok pakisztáni táliboknak nyújtott támogatása miatt.

A pakisztáni kormány számos alkalommal magas szintű tárgyalásokat vezetett az afgánokkal. A pakisztáni katonai hírszerzés főnöke még 2021 szeptemberében személyesen

⁷⁵ Blinken, Antony J.: *Standing with Afghanistan's Women and Girls*. [online], 2022. 12. 20. Forrás: State Department [2023. 12. 27.].

⁷⁶ Operation Enduring Sentinel Lead Inspector General Report 2023: 20.

⁷⁷ Thomas 2023: 15–16. és *The United States and Partners Announce Establishment of Fund for the People of Afghanistan*. [online], 2022. 09. 14. Forrás: State Department [2023. 12. 27.].

⁷⁸ Gul, Ayaz: *Afghan Central Bank Hails US Judge for Barring 9/11 Victims from Seizing Frozen Funds*. [online], 2023. 02. 22. Forrás: Voice of America [2023. 12. 27.].

⁷⁹ Jacinto, Leela: *Pakistan's 'Good Taliban-Bad Taliban' Strategy Backfires, Posing Regional Risks*. [online], 2022. 02. 09. Forrás: France24 [2023. 12. 27.].

látogatott Kabulba, ahol tárgyalta az újonnan hatalomra került tálib vezetőkkel.⁸⁰ A pakisztáni fél a kereskedelmi kapcsolatokat igyekezett fokozni,⁸¹ a védelmi együttműködésben is tett számos gesztust, például 2023 februárjában a pakisztáni hadügyminiszter és delegációja, amelyben a pakisztáni katonai hírszerzés vezetője is jelen volt, Kabulban látogatta meg a tálib védelmi minisztert.⁸² Pakisztán kínai partnerrel közösen igyekezett a tálibokat az Egy Övezet, Egy Út projektekbe bevonni, amire a tálib külügyminiszter 2023. május 7-i pakisztáni látogatása a példa, ahol pakisztáni és kínai képviselőkkel találkozott.⁸³

Ezzel párhuzamosan a pakisztáni fél nyomást gyakorolt az afgán tálibokra azért, hogy csökkentsék a pakisztáni tálibok támogatását. Afgán tálibok léptek fel közvetítőként a pakisztáni tálibok és a pakisztáni kormány között, ami tüzszünetet eredményezett, de nem bizonyult tartósnak.⁸⁴ Bár voltak arra utaló jelek, hogy az afgán tálib vezetés nem kívánja a feszültségeket fokozni a pakisztániakkal a TTP miatt, és ígéretet tett arra, hogy az afgán–pakisztáni határ közeléből átcsoportosítja a TTP fegyvereseit az ország belső területeire, a gyakorlatban ez nem fogta vissza a két fél közötti eszkalációt. Az ENSZ információi szerint a tálib vezetés és az al-Káida is segédkezett a TTP fegyvereseinek kiképzésében. Az afgán tálib vezetés a TTP tevékenységét nem tekintette fenyegetésnek a saját hatalmára.⁸⁵

A pakisztáni belpolitika sajátos irányt vett 2022-ben, aminek kihatása volt az afgán–pakisztáni kapcsolatokra. Egy elhúzódó gazdasági és politikai válság következtében 2022 áprilisában megbukott az Imran Khan vezette kormány,⁸⁶ a miniszterelnököt később korrupciós vádakkal le is tartóztatták.⁸⁷ Az új, Shehbaz Sharif vezette kormány részben a TTP által elkövetett növekvő számú merénylet miatt új irányt vett és aktívabb katonai fellépésbe kezdett a Khan-kormányhoz képest. Az új külügyminiszter, Bilawal Bhutto Zardari egyenesen megalkuvással vádolta az előző kormányt, a tálib vezetést pedig elítélte azért, mert nem működtek együtt Pakisztánnal a TTP ellen.⁸⁸

Az új kormány az utóbbi időszakban több téren is igyekszik növelni a nyomást a tálib vezetésre. Korlátozták az afgán határon átmenő kereskedelmet, és megszorításokkal csökkentették a tálib kormányzat bevételeit. A pakisztáni vezetés annak a lehetőségét is felvetette, hogy az afgán területről kiinduló támadásokra megtorlásként korlátozott katonai válaszokat fog adni.⁸⁹

A két fél kapcsolata olyan mértékben megromlott, hogy a pakisztáni vezetés a tartózkodási engedéllyel nem rendelkező afgánok kiutasítása mellett döntött. A 2023. október

⁸⁰ Siddique, Abubakar: *Spy Chief's Visit With Taliban Underscores Pakistan's Victory In Afghanistan*. [online], 2021. 09. 07. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty [2023. 12. 27.].

⁸¹ *Pakistan, Afghanistan Agree to Boost Trade, Lower Border Tensions*. [online], 2023. 05. 08. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 27.].

⁸² *China, Pakistan and Afghanistan FMs Hold Talks in Islamabad*. [online], 2023. 05. 07. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 25.].

⁸³ Operation Enduring Sentinel Lead Inspector General Report 2023: 19.

⁸⁴ Hussain, Abid: *Pakistan Taliban Ends Ceasefire with Gov't, Threatens New Attacks*. [online], 2022. 11. 28. Forrás: al Jazeera [2023. 12. 27.].

⁸⁵ Operation Enduring Sentinel Lead Inspector General Report 2023: 12.

⁸⁶ *Pakistan PM Imran Khan Gone after Losing No-Confidence Vote*. [online], 2022. 04. 09. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 25.].

⁸⁷ *Why Was Pakistan's Former Prime Minister Imran Khan arrested?* [online], 2023. 08. 05. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 25.].

⁸⁸ *Pakistani FM Zardari Slams Previous Government's TTP Policy*. [online], 2023. 01. 17. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 17.].

⁸⁹ Mir, Asfandyar: *In a Major Rift, Pakistan Ramps Up Pressure on the Taliban*. [online], 2023. 11. 16. Forrás: United States Institute for Peace [2023. 12. 27.].

3-án bejelentett intézkedés november 1-jén lépett életbe, és több százezer embert érintett. Becslések szerint a tálib rezsim hatalomátvétele óta mintegy 600 000 ember érkezett Pakisztánba, akik a már az országban lévő körülbelül 900 000 hivatalos státusszal nem rendelkező afgánhoz csatlakoztak. Rajtuk kívül még további 1,3 millió menekültstátusszal rendelkező afgán él az országban. Pakisztáni korlátozás, hogy a hazatelepülők csak 173 amerikai dollárnak megfelelő valutát vihetnek magukkal Afganisztánba.⁹⁰ Ekkora embertömeg ilyen gyors visszaküldése ilyen feltételekkel, a téli hónapokat megelőzően az egyébként is humanitárius problémákkal küzdő Afganisztánba, egyértelműen a két ország kapcsolatainak negatív irányú fejlődését mutatja, és potenciálisan egy újabb nyomásgyakorlási kísérlet pakisztáni részről.

Voltak olyan vélemények, hogy a pakisztáni kormány a TTP által jelentett fenyegetést belpolitikai célokra használta, konkrétan Khyber Pakhtunkhwa tartományban az előrehozott választások megakadályozására.⁹¹

Az afgán–pakisztáni kapcsolatok érdekes velejárója, hogy a pakisztáni fél a védelmi együttműködés terén az Egyesült Államok felé is próbál nyitni a tálibok ellen. Ez abból a szempontból nem meglepő, hogy korábban hatékony együttműködés volt a két fél között a pakisztáni tálibok ellen. 2023 decemberében a pakisztáni hadsereg főparancsnoka, Asim Munir tábornok washingtoni látogatása idején az Egyesült Államok támogatását kérte a TTP és az ISKP elleni fellépésben. A pakisztáni információs miniszter azt is felvetette, hogy az Egyesült Államok a horizonton túli képességeinek támogatására Pakisztánban drónbázist hozhatna létre. Az Egyesült Államok, bár biztosította a támogatásáról Pakisztánt a terrorizmus elleni küzdelmében, konkrét lépéseket nem helyezett kilátásba.⁹²

Diplomácia más eszközökkel: nyugati állampolgárok fogva tartása

Bár a leghíresebb túszkérdést a Biden-adminisztráció meg tudta oldani a tálib vezetéssel,⁹³ nyugati állampolgárok letartóztatása és fogva tartása továbbra is okoz problémákat. Vannak olyan nyugati állampolgárok, akiket a tálib hatalomátvétel óta vettek őrizetbe, és akik miatt politikai figyelem szükséges a nyugati kormányok részéről. A *Foreign Policy* című folyóirat szerint 2023 áprilisában több amerikai, egy lengyel, valamint meg nem erősített források szerint francia és ausztrál állampolgárok is voltak a tálib vezetés fogságában, akik helyzetét nehezíti a diplomáciai kapcsolatok hiánya és az afgán jogrendszer kaotikus állapota. Ezt a kialakuló trendet a *Foreign Policy* szerint „túszipplomáciának”

⁹⁰ Gluck, Caroline: *Forced Returns from Pakistan Deepen Afghanistan's Humanitarian Crisis*. [online], 2023. 11. 17. Forrás: UNHCR [2023. 12. 26.].

⁹¹ Carter, Brian – Karr, Liam – Tyson, Kathryn: *Salafi-Jihadi Movement Weekly Update, March 22, 2023*. [online], 2023. 03. 22. Forrás: Institute for the Study of War [2023. 11. 25.].

⁹² Dawi, Akmal: *Pakistan Seeks US Help Against Pakistani Taliban in Afghanistan*. [online], 2023. 12. 13. Forrás: Voice of America [2023. 12. 17.].

⁹³ Atwood, Kylie et al.: *American Held Captive in Afghanistan for More than 2 years Is Released in Prisoner Swap*. [online], 2022. 09. 19. Forrás: CNN [2023. 12. 17.].

lehet nevezni, mert a tálib vezetés nyomást fog gyakorolni nyugati kormányokra, hogy diplomáciai engedményeket tegyenek.⁹⁴

Nagy-Britannia az állampolgárai ügyében több alkalommal is nehézségekbe ütközött. 2021 decemberében a tálib hatóságok öt brit állampolgárt tartóztattak le, és csak 2022 nyarán, fél évi fogva tartás után engedték őket szabadon. A brit külügyminisztériumnak bocsánatkérő nyilatkozatot kellett közzétennie és egy másik nyilatkozatban kijelentenie, hogy a brit kormány semmilyen erőszakos hatalomváltoztatási akciót nem támogat Afganisztánban, és brit felségterületen nem fog megtérni ilyen tevékenységet.⁹⁵ 2022 végén négy brit állampolgárt vettek őrizetbe, akiket a tálib vezetés 2023 októberében engedett szabadon. Ezt a négy főt különböző, nyilvánosságra nem hozott vádak alapján tartották fogva. A foglyok között volt egy ENSZ-nek dolgozó személy, egy, a közösségi médiában a veszélyes helyekre történő utazásairól beszámoló blogger, és két fő, akikről bővebb információt nem tettek elérhetővé a szabadon bocsátásuk idején.⁹⁶ A foglyok elengedésére azután került sor, hogy a brit külügyminisztérium hivatalosan bocsánatot kért az afgán rezsimtől, amiért az állampolgárai megszegtek az ország törvényeit.⁹⁷ Az ő szabadon bocsátásukkor két lengyel állampolgárt is elengedtek a tálibok, lengyel közlés szerint a vád ellenük a csoport elleni kémkedés volt.⁹⁸

Egy még folyamatban lévő fogva tartási eset a német nyelvű sajtóban Herbert F.-ként megnevezett osztrák állampolgárságú szélsőjobboldali aktivista esete. Herbert F. a német szélsőjobboldali Nemzeti Demokrata Párt (Nationaldemokratische Partei, NPD) egyik alapítója volt, sajtóközlések szerint azzal a szándékkal utazott Afganisztánba, hogy bizonyítsa: az ország teljesen biztonságos a turizmusra. Ebben a témában még az elfogása előtt írt egy cikket egy szélsőjobboldali orgánumban. A tálib vezetés kémkedés vádjával tartóztatta le.⁹⁹ E tanulmány írásakor nem áll rendelkezésre információ arról, hogy az ügyében született-e ítélet. A vád maga halálbüntetéssel is fenyegethet, ezért az ügy nagy port kavart Ausztriában. A 84 éves fogoly publikálni tudta a rossz fogva tartási körülményeit, ennek kapcsán az osztrák szélsőjobbhoz köthető aktivisták petíciót indítottak, és igyekeztek felhívni a figyelmet a történetekre.¹⁰⁰ Az Osztrák Szabadságpárt (Freiheitliche Partei Österreichs, FPÖ) egy volt EP-képviselője, illetve a Nemzeti Tanács egy volt képviselője Afganisztánba utazott az ügygel kapcsolatban, ahol találkoztak a tálib külügyminiszterrel, de eredménye nem volt a találkozóznak. A kezdeményezés nem rendelkezett semmilyen hivatalos felhatalmazással, és még az FPÖ-n belül is vitákat váltott ki.¹⁰¹

⁹⁴ O'Donnell, Lynne: *The Taliban Are Back in the Hostage Business*. [online], 2023. 04. 05. Forrás: Foreign Policy [2023. 12. 17.].

⁹⁵ Wintour, Patrick: *Taliban Release Five British Nationals Held for Six Month*. [online], 2022. 06. 20. Forrás: The Guardian [2023. 12. 17.].

⁹⁶ *Four British Men Freed after Afghanistan Detention*. [online], 2023. 10. 10. Forrás: BBC [2023. 12. 17.].

⁹⁷ Badshah, Nadeem: *Four British Men Freed by Taliban after Being Held in Afghanistan*. [online], 2023. 10. 10. Forrás: The Guardian [2023. 12. 17.].

⁹⁸ *Polish Detainees Return Home after Release in Afghanistan, Ministry Confirms* [online], 2023. 07. 04. Forrás: Poland-Daily24.com [2023. 12. 17.].

⁹⁹ Hansen, Sven: *Rechtsextremist in Taliban-Haft*. [online], 2023. 06. 13. Forrás: Tageszeitung [2023. 12. 17.].

¹⁰⁰ *In Afghanistan gefangen – rechtsextremer Wiener jammert*. [online], 2023. 11. 19. Forrás: heute.at [2023. 12. 17.].

¹⁰¹ *Afghanistan-Reise: Mölzer verteidigt Taliban*. [online], 2023. 10. 01. Forrás: ORF [2023. 12. 17.].

Határincidensek

A tálib hatalomátvétel óta Afganisztán, valamint két szomszédja, Irán és Pakisztán több komoly, halálos áldozatot is követelő határincidensbe keveredett. Ezek az incidensek eddig nem okoztak komolyabb katonai eszkalációt, de ennek lehetőségét a jövőben nem lehet kizárni.

A tálib vezetés és Irán kapcsolatai tradicionálisan nem mondhatók feszültségektől mentesnek. Történelmileg terheli a kapcsolatot, hogy amikor a tálib mozgalom elfoglalta Mazar-i-Sharif városát 1998-ban, nyolc iráni diplomatát kivégeztek.¹⁰² 2021-ben, röviddel a tálib hatalomátvétel után határ menti összecsapásokra került sor, ami mutatta, hogy a két fél között jelentős feszültségek vannak. Iráni források szerint, amikor iráni földművesek megközelítették az országhatárt, afgán oldalról tüzet nyitottak rájuk. A kialakuló tűzharc előrehaladtával iráni oldalról tüzérségi eszközöket alkalmaztak. Az incidens után mindkét fél igyekezett az eset jelentőségét minimalizálni, helyi szintű félreértésként előadva az esetet.¹⁰³

A két ország közötti problémák azonban nem korlátozódnak ilyen „spontán” incidensekre. Stratégiaileg az afgán–iráni kapcsolatokban komoly feszültség forrása, hogy az utóbbi időszakban tapasztalható szárazság hatására az Afganisztánból Iránba érkező folyók vízhozamával kapcsolatos viták felerősödtek. Még az előző kormányzat alatt Afganisztán régóta folyamatban lévő folyószabályozási munkálatokat fejezett be, ami kiváltotta az iráni kormány nemtetszését, a tálib vezetés vízfelhasználási politikája pedig tüntetésekhez vezetett Iránban.¹⁰⁴ 2023 májusában a vita újabb fegyveres határincidenssé fajult, aminek sajtóértesülések szerint két halottja volt. A felek egymást vádolták, Irán szerint a tálib vezetés az érvényben lévő megállapodás keretében elérhető vízmennyiségnek csupán 4%-át biztosítja számára.¹⁰⁵

Pakisztán és Afganisztán viszonya jóval összetettebb. Pakisztán tudatosan támogatta a tálib erőket, mivel egy stabil és barátságos Afganisztán létfontosságú számára az indiai–pakisztáni ellentétek miatt. Annak ellenére, hogy Pakisztán menedéket adott a tálib vezetésnek és a szélesebb mozgalomnak, illetve jelentős anyagi támogatást nyújtott számukra, az afgán tálibok a hatalomátvétel után egyre függetlenebb módon léptek fel Pakisztánnal szemben. A fontosabb határincidensek a következők voltak:

- 2021. december: indirekt tűztámadás pakisztáni oldalról afgán terület ellen. Az incidens előzménye, hogy a pakisztáni erők a 2600 km-es határ nagy részén kerítést építettek, amit az afgánok meg akartak akadályozni, emiatt feszült viszony alakult ki.¹⁰⁶

¹⁰² *Afghanistan: The Massacre in Mazar-i Sharif*. [online], 1998. Forrás: Human Rights Watch [2023. 12. 19.].

¹⁰³ Motamedi, Maziar: *Iran and Taliban Forces Clash in Border Area*. [online], 2021. 12. 01. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 19.].

¹⁰⁴ Ramachandran, Sudha: *Afghanistan-Iran Disquiet Over the Helmand River*. [online], 2022. 02. 15. Forrás: The Diplomat [2023. 12. 17.].

¹⁰⁵ Makooi, Bahar: *Iran and Afghanistan Dispute Helmand Water Rights as Climate Change Deepens Crisis*. [online], 2023. 06. 10. Forrás: France 24 [2023. 12. 19.].

¹⁰⁶ Ahmad, Jibrán: *Afghan Taliban Stop Pakistan Army from Fencing International Border*. [online], 2021. 12. 22. Forrás: Reuters [2023. 12. 19.].

- 2022. február 24.: összetűzés a tálib és a pakisztáni erők között Spin Boldak határátkelő közelében. Két afgán civil életét veszítette.¹⁰⁷
- 2022. április: összecsapások a határon. A pakisztáni légierő csapásokat mért afgán területre, aminek következtében több afgán civil életét veszítette. Az eset előzménye az volt, hogy a határ pakisztáni oldalán egy rajtaütésben hét pakisztáni katona veszítette életét.¹⁰⁸
- 2022. szeptember 13.: újabb fegyveres összecsapás, tálib közlés szerint a pakisztániak a határhoz túl közel akartak kiépíteni határellenőrző pontot, és az azt megközelítő járőrre a pakisztániak tüzet nyitottak. Hírügynökségi jelentések szerint pakisztáni oldalon három halottja volt az incidensnek, és feltételezhető, hogy afgán oldalon is volt halálos áldozat.¹⁰⁹
- 2022. november 13.: a Spin Boldak és Chaman határátkelőnél fegyveres összecsapás, egy pakisztáni halottja volt.¹¹⁰ A határátkelő több mint egy hétig le volt zárva.¹¹¹
- 2022. december: fegyveres összecsapás a két ország erői között, több civil áldozattal.¹¹²
- 2023. február 20.: nem hivatalos pakisztáni közlés szerint a torkhami határátkelőnél pakisztáni határőrök tűz alá kerültek az afgán oldalról, ami tűzharcot eredményezett. Egy második, az előzőtől független fegyveres összecsapásra is sor került.¹¹³
- 2023. szeptember 6–15.: a torkhami határátkelőt Afganisztán és Pakisztán között lezárták, mivel a pakisztáni és az afgán határvédelmi erők között fegyveres összetűzésekre került sor, amiben legalább két afgán életét veszítette és több megsebesült. A két fél egymást hibáztatta a kialakult helyzet miatt.¹¹⁴ Az incidenssel hozzávetőleg egy időben a TTP támadást indított Chitral térségében 400 km-re a határátkelőtől.¹¹⁵

A felsoroltak mellett az Afganisztán területén működő nem állami fegyveres szereplők, mint a TTP és az ISKP, számos határincidenst és egyéb összecsapást provokáltak, ezek tovább éleztek a szomszédokkal fennálló viszonyt.

¹⁰⁷ *Two Killed In Border Clash Between Afghan Taliban And Pakistani Guards; Border Crossing Closed.* [online], 2022. 02. 24. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty [2023. 09. 19.].

¹⁰⁸ *Taliban Issues Warning Over Civilians Killed by Pakistan Rockets.* [online], 2022. 04. 16. Forrás: Al Jazeera [2023. 09. 19.].

¹⁰⁹ Hussain, Abid: *Afghanistan Blames Border Clash on Pakistan's Bid to Build Post.* [online], 2022. 09. 15. Forrás: Al Jazeera [2023. 09. 19.].

¹¹⁰ *Border Clash Between Taliban, Pakistani Military Leaves One Dead.* [online], 2022. 11. 13. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty's Radio Azadi [2023. 12. 19.].

¹¹¹ Yousafzai, Gul: *Pakistan Reopens Afghan Crossing Shut after Border Hostilities.* [online], 2022. 11. 21. Forrás: Reuters [2023. 12. 19.].

¹¹² Hussain, Abid: *Civilians Wounded as Fighting Erupts at Pakistan-Afghan Border.* [online], 2022. 12. 15. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 19.].

¹¹³ *Key Afghan-Pakistani Border Crossing Closed; Border Guards Exchange Fire.* [online], 2023. 02. 20. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty [2023. 09. 19.].

¹¹⁴ Hussain, Abid: *Key Afghanistan-Pakistan border Crossing Reopens after Nine Days.* [online], 2023. 09. 15. Forrás: Al Jazeera [2023. 09. 16.].

¹¹⁵ *Thousands Stranded Along Closed Border Crossing Between Afghanistan And Pakistan.* [online], 2023. 09. 08. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty [2023. 09. 16.].

Biztonsági helyzet

A tálib hatalomátvétel alapvető módon szabta át Afganisztán biztonsági kérdésekhez való viszonyát. Bár a dohai egyezményben a tálib vezetés vállalta, hogy terrorista csoportokat nem fog támogatni,¹¹⁶ a gyakorlatban ezt a jelek szerint szelektíven értelmezi. Az ISKP ellen aktívan fellép, a TTP, közismertebb nevén a pakisztáni tálibok ellen csak nagyon jelképesen. Hasonló a helyzet az al-Káida az Indiai-szubkontinensen csoport tevékenysége kapcsán is.

A nemzetközi együttműködés területén is a tálib kormányzat különböző csoportokhoz való viszonya komoly gátló tényezőként jelenik meg. Bár a tálib vezetés tagadta, hogy az al-Káida csoportot bármilyen módon támogatta volna, Ajman al-Zawahiri megölése Kabulban¹¹⁷ azt mutatta, hogy a tálib vezetés szoros kapcsolatban van az al-Káidával. Az, hogy Zawahiri feltételezések szerint egy, a tálib belügyminiszter, Szirádzsudiin Hakkáni által fenntartott vendégházban tartózkodott a megölésekor, erősítette ezt a meggyőződést.¹¹⁸ A tálib vezetés azonban továbbra is tagadja, hogy bármi köze lett volna ahhoz, hogy Zawahiri Kabulban tartózkodott.¹¹⁹ Ennek fényében erősen kétséges, hogy a tálib vezetés együttműködne az al-Káida csoport vezetőinek elfogásában vagy megölésében még konkrét információk birtokában is. Csak az ISKP ellen képzelhető el erősen korlátozott fellépés, ami azonban önmagában minden bizonnyal nem fogja kielégíteni a külső szereplők biztonsági igényeit.

Itt nem csak a nyugati érdekeltségeket érintik a problémák. Jó példa a kínai állampolgárok elleni támadás 2022. december 12-én, amikor az ISKP merényletet hajtott végre egy kínaiak által rendszeresen használt szálloda ellen. Öt kínai és 18 más állampolgárságú személy sebesült meg a támadásban.¹²⁰ Ez potenciálisan érdekes reakciót váltott ki: a Jamestown Alapítvány közölt olyan információkat, miszerint a kínai fél adott a táliboknak drónokat a terrorelhárítási kapacitásaik növelése érdekében, de erről más forrás nem szolgált megerősítéssel.¹²¹

A helyzetet árnyalja, hogy számos olyan kisebb csoport van, amely Afganisztán területén működik és a tálib hatalom ellen igyekszik fellépni. A UNAMA információi szerint 23 tálibellenes fegyveres csoport működik Afganisztán területén,¹²² de a többségük nem képes ténylegesen és számottevően fellépni a tálib vezetéssel szemben. Ezek egyike sem jelezte, hogy külföldön akar támadásokat végrehajtani, és egyes csoportok élveznek

¹¹⁶ *Agreement for Bringing Peace to Afghanistan Between the Islamic Emirate of Afghanistan Which Is Not Recognized by the United States as a State and Is Known as the Taliban and the United States of America.* [online], 2020. 02. 29. Forrás: State Department [2023. 12. 17.] 3.

¹¹⁷ *Ayman al-Zawahiri: Al-Qaeda Leader Killed in US Drone Strike.* [online], 2022. 08. 02. Forrás: BBC [2023. 12. 17.].

¹¹⁸ Fourteenth Report 2023: 5.

¹¹⁹ Gul, Ayaz: *Taliban Persistently Refute al-Zawahiri's Death By US Drone Strike, One Year On.* [online], 2023. 07. 24. Forrás: Voice of America [2023. 12. 17.].

¹²⁰ Gul, Ayaz: *China Says Kabul Hotel Attack Injured 5 Chinese Nationals.* [online], 2022. 12. 13. Forrás: Voice of America [2023. 12. 17.].

¹²¹ Yousafzai, Zafar Iqbail: *After the Kabul Hotel Attack: The Taliban and China Confront Security Challenges in Afghanistan.* [online], 2023. 01. 19. Forrás: The Jamestown Foundation [2023. 11. 25].

¹²² The Situation in Afghanistan... 2023: 5.

külföldi támogatást (például valószínűleg Tádzsikisztán részéről).¹²³ A tálib vezetés számára ezeknek a csoportoknak a leküzdése prioritást jelent, mivel a külső támogatás miatt jelentősebb fenyegetésként ítélik meg a legitimitásukra és hatalmukra. A biztonsági helyzet átláthatatlanságát bonyolítja, hogy jelentősebb támadások esetében is előfordul, hogy senki nem vállalja értük a felelősséget. Ilyen a síita közösség ellen végrehajtott két támadás. Az első a 2022. április 19-én két improvizált robbanóeszkővel végrehajtott merénylet (összesen 31 halott és 82 sebesült), a másik a 2022. szeptember 30-án végrehajtott öngyilkos merénylet egy lányiskola ellen (54 halott, 114 sebesült).¹²⁴ A célpont és az elkövetés módja egyértelműen az ISKP-re vall, de nem bizonyítható.

A tálib hatóságok gátolják a sajtó munkáját a politikai erőszak megnyilvánulásairól történő beszámolók korlátozásával, egyes témákban előzetes engedély kell a publikáláshoz.¹²⁵ Az ENSZ adatai szerint nem egy esetben a média munkatársait erőszakkal tartották távol a merényletek helyszínétől. Bár a hivatalos tálib források a legtöbb esetben beszámoltak a támadásokról, az ENSZ adataihoz képest alacsonyabb veszteségszámokat tettek közzé.¹²⁶

A biztonsági helyzet problémái továbbra is fenyegetik a civil lakosságot, bár korántsem olyan mértékben, mint 2021 előtt. Az ENSZ adatai szerint 2021. augusztus 15-e és 2023. május 30-a között összesen 3774 civil személy halt vagy sebesült meg harci tevékenység következtében (1095-en életüket veszítették, és 2679-en megsebesültek). A jelentés megállapítja, hogy az áldozatok háromnegyede improvizált robbanóeszközökkel végrehajtott támadásnak esett áldozatul, ami mutatja, hogy a tálib vezetés elleni erőszakban az indirekt eszközökkel végrehajtott támadásoknak jelentős szerep jut.¹²⁷

A fenyegetések száma és mértéke miatt a tálib biztonsági erők célja, hogy a professzionizálják a tevékenységüket, visszaszorítsák a különböző ellenzéki és felkelőcsoportokat, és a fennálló iránymutatásnak megfelelően korlátozzák a drogkereskedelmet.¹²⁸ Ezt a kihívást nem szabad alábecsülni, mivel egy felkelőcsoport, amely korábban arra koncentrált, hogy a kormányzattal szemben hajtson végre merényleteket, most arra kényszerül, hogy az ország közbiztonságát, meglévő infrastruktúráját biztosítsa. Ez a korábbi felkelő szervezetnek merőben új kihívást jelent, hiszen korábban ezeknek a támadása jelentette a legfontosabb feladatot. Ezeknek a biztosítása rendkívül erőforrás-igényes, ami további nehézséget jelent a tálib erőknek.

¹²³ Wheeldon, Tom: *Afghan Resistance Has Sanctuary in Tajikistan, but Fighting Taliban a 'Non-Viable Prospect'*. [online], 2021. 10. 04. Forrás: France24 [2023. 12. 17.].

¹²⁴ *Impact of Improvised Explosive Devices on Civilians in Afghanistan 15 August 2021 – 30 May 2023*. [online], 2023. Forrás: UNAMA [2023. 11. 27.] 10.A továbbiakban: *Impact of Improvised Explosive...* 2023.

¹²⁵ Hemmati, Freshta: *Stifled Voices: The Plight of Afghan Journalists on World Press Day*. [online], 2023. 05. 03. Forrás: Friedrich Naumann Foundation [2023. 12. 17.].

¹²⁶ *Impact of Improvised Explosive...* 2023: 11.

¹²⁷ *Impact of Improvised Explosive...* 2023: 5–6.

¹²⁸ *The Situation in Afghanistan...* 2023: 4.

Iszlám Állam Khoraszán Tartomány csoport (ISKP)

Az ISKP amerikai becslések szerint mintegy 2000 fegyveres felett rendelkezik Afganisztánban,¹²⁹ más becslések 4000–6000 főre teszik a csoport létszámát (családtagokkal együtt).¹³⁰ A csoport a korábbi időszakban kisebb merényleteket hajtott végre tálib célpontok ellen, de immár figyelmük nagy részét a tálibok elleni harcra tudják fordítani.

Mivel a 2021 előtti amerikai–afgán és tálib fellépés miatt a csoport mérete és lehetőségei továbbra is korlátozottak, az ISKP alapvetően egyszerűbb támadások végrehajtására szorítottok általában kevésbé védett célpontok ellen.¹³¹ Az állományában jelentős számú külföldi is megtalálható, akik az ENSZ szerint azeri, iráni, pakisztáni, orosz és török állampolgárok, valamint közép-ázsiai és arab országokból származók. Az ISKP kihasználta a tálib rendszer fellépését az Afganisztáni Iszlám Köztársaság biztonsági és egyéb tisztviselői ellen, és közülük is toborzott a soraiba, valamint etnikai kisebbségekhez tartozókat és más dzsihadista csoportok állományát is megcélozta a saját állományának növelése érdekében. A csoport Afganisztán északi részén kiképző infrastruktúrával rendelkezik, valamint egy illegális hálózattal a tálibok által uralt területeken.¹³²

A csoport alapvetően arra törekszik, hogy alacsony szintű, többé-kevésbé gyakori támadásokkal és ritka, de látványos támadásokkal nyomást gyakoroljon a tálib rezsimre, és delegitimálja a követői és a nyilvánosság szemében. Ez a csoport hajtotta végre és vállalta magára az Afganisztánban elkövetett öngyilkos merényletek nagy részét (bár egy szignifikáns hányad esetében nem lehetett megállapítani, hogy ki volt az elkövető).

1. táblázat: Öngyilkos támadások Afganisztánban 2021 augusztusa és 2022 decembere között

Időszak	Támadások száma	Elkövetők	Áldozatok száma
2021. 08. 15. – 2021. 12. 31.	3	ISKP	253 halott, 500 sebesült
2022. 01. 01. – 2022. 12. 31.	8	4 esetben ISKP, 4 esetben ismeretlen	205 halott, 395 sebesült

Forrás: Impact of Improvised Explosive... 2023: 7.

A látványos támadásokban fontos szerepet játszik a tálib rendszer nemzetközi elszigetelése. Ennek jegyében a csoport több látványos merényletet hajtott végre külföldi érdekeltségek és állampolgárok ellen. Példák ezekre:

- 2022 szeptembere: a kabuli orosz követség elleni támadás;¹³³
- 2022 decembere: kínai állampolgárok elleni merénylet Kabulban;¹³⁴
- 2022 decemberében megpróbálták a kabuli pakisztáni ügyvivőt megölni; a nagykövetség területén tartózkodó Ubaid-ur-Rehman Nizamani szerencsével

¹²⁹ Operation Enduring Sentinel Lead Inspector General Report 2023: 9.

¹³⁰ Fourteenth Report 2023: 15.

¹³¹ Operation Enduring Sentinel Lead Inspector General Report 2023: 3., 8.

¹³² Fourteenth Report 2023: 15–16.

¹³³ *Afghanistan: Deadly Suicide Attack at Russian Embassy in Kabul.* [online], 2022. 09. 05. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 26.].

¹³⁴ Gul, Ayaz: *China Says Kabul Hotel Attack Injured 5 Chinese Nationals.* [online], 2022. 12. 13. Forrás: Voice of America [2023. 12. 17.].

sértetlen maradt, amikor egy közeli épületből tüzet nyitottak rá, de a testőre súlyosan megsebesült.¹³⁵

A támadások után Csehország¹³⁶ és Szaúd-Arábia kivonta a diplomáciai képviselőt Afganisztánból.¹³⁷

További műveleti irány az ISKP számára a tálib vezetők elleni közvetlen támadás. A tálib hierarchiában fontos szerepet betöltő vagy azt valamilyen szinten támogató személyek elleni merényletek:

- 2022. november 17.: egy kabuli imám megölése;¹³⁸
- 2022. december: Badakhshan tartomány rendőrfőnökének megölése Faizabadban;¹³⁹
- 2023. március 9.: Daud Muzamil kormányzót, Balkh tartomány vezetőjét öngyilkos merényletben ölték meg Mazar-i-Sharif-ban;¹⁴⁰
- 2023. június 6.: Nisar Ahmad Ahmadinak, Badakhshan tartomány ügyvivő kormányzójának és sofőrjének megölése egy öngyilkos járműves támadásban Faizabad városában.¹⁴¹ A temetésén egy öngyilkos merénylet 11 ember halálát okozta, és 30 fő megsebesült.¹⁴²

A csoportnak több sikertelen merényletkísérlete is volt, többek között Szirádzsuddin Hakkáni belügy- és Mohamed Yaqub védelmi minisztert is megkísérelte megölni 2022-ben.¹⁴³

Az Iszlám Állam csoport hagyományos stratégiájának mondható felekezeti erőszak is megjelenik az ISKP repertoárjában, amivel a biztonsági helyzet aláesése és kvázi polgárháborús helyzet kialakítása a cél, ahol a szervezet vezetésének reményei szerint a csoportnak jobb lehetőségei lesznek a saját helyzetének megerősítésére. A felekezeti stratégia dimenzióit jól mutatja az ENSZ által elérhetővé tett ISKP-nak tulajdonított különböző felekezeti imahelyek ellen végrehajtott támadások adatainak összesítése:

2. táblázat: Az ISKP-csoportnak tulajdonított, improvizált robbanóeszközzel végrehajtott merényletek imahelyek ellen 2021. augusztus 15. és 2023. május 30. között az ENSZ adatai szerint

Célpont	Támadások száma	Áldozatok száma
siíta imahelyek	4	226 halott, 460 sebesült
szúfi imahelyek	1	50 halott, 55 sebesült

¹³⁵ Gul, Ayaz: *Islamic State Group Claims Attack on Pakistan's Top Diplomat in Afghanistan*. [online], 2022. 12. 03. Forrás: Voice of America [2023. 11. 25].

¹³⁶ McEnchroe, Thomas: *Czechia to Close Its Embassy in Kabul*. [online], 2022. 11. 02. Forrás: Radio Prague International [2023. 12. 27.].

¹³⁷ Siddique, Abubakar: *The Azadi Briefing: A Diplomatic Exodus From Afghanistan*. [online], 2023. 02. 10. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty [2023. 12. 27.].

¹³⁸ The Situation in Afghanistan... 2023: 5.

¹³⁹ The Situation in Afghanistan... 2023: 5.

¹⁴⁰ *Afghanistan Blast: Taliban Governor Killed in His Office*. [online], 2023. 03. 09. Forrás: BBC [2023. 12. 19.].

¹⁴¹ *Afghan Provincial Governor Killed in Car Bombing*. [online], 2023. 06. 06. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 17.].

¹⁴² *At Least 11 Killed in Afghanistan Mosque Explosion*. [online], 2023. 06. 08. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 17.].

¹⁴³ Fourteenth Report 2023: 15.

Célpont	Támadások száma	Áldozatok száma
szunnita imahelyek	1	3 halott, 12 sebesült
szikh imahelyek	1	2 halott, 3 sebesült

Forrás: *Impact of Improvised Explosive... 2023: 9.*

Az ISKP a propagandatevékenysége döntő hányadát a tálibok elleni harcra koncentrálja, kritizálja a tálib vezetés belföldi és külföldi tevékenységét, iráni és kínai érdekeket kiszolgálónak állítva be őket.¹⁴⁴ Saját médiaszolgálatot hozott létre al-Azaim Médiaalapítvány néven, többek között arab, angol, fárszi, pastu, urdu és üzbég nyelven publikálja a propagandáját.¹⁴⁵ Amerikai várakozások szerint az ISKP fel fogja használni a propagandakapacitásait arra, hogy a követőit merényletek végrehajtására szólítsa fel az Egyesült Államok területén.¹⁴⁶

Az ISKP ennek megfelelően nem korlátozza magát a tálibok elleni harcra, regionális és globális törekvései is vannak. Regionálisan Irán nevezhető kiemelt célpontnak, az iráni vezetés a szervezetet több látványos merényletért teszi felelőssé. A shirazi mecsetben 2022. október 26-án végrehajtott terrorakció kitervelésével két afgán állampolgárt gyanúsítottak. A végrehajtók közül azokat, akik az irániak szerint kapcsolatban álltak az afganisztáni szervezettel, kivégezték. A merényletben 13-an haltak meg, 40-en megsebesültek.¹⁴⁷ 2023. augusztus 13-án újabb támadást hajtottak végre a shirazi mecset ellen, aminek egy halálos áldozata és számos sebesültje volt. Iráni források szerint az elkövető egy afganisztáni tádzsik volt, hivatalos közlés szerint a merénylet megtorlás lehetett az ISKP részéről a szervezet két tagjának korábban történt kivégzéseért.¹⁴⁸ Diplomáciai vitát generált az iráni állítás, amely szerint az Iszlám Állam csoport vezetését Afganisztánba küldték. Tálib oldalról ezt tagadták.¹⁴⁹

A régióban Pakisztán is fontos célpont az ISKP számára, a csoport itt több, egyenként számos áldozatot követelő öngyilkos merényletet hajtott végre. A TTP pakisztáni tevékenysége miatt azonban az ISKP pakisztáni támadásai jóval kevesebb figyelmet kapnak. Növeli az események átláthatatlanságát, hogy az Iszlám Állam csoportnak van egy kifejezetten pakisztáni célpontok ellen működő hálózata, az ISPP (Iszlám Állam Pakisztáni Tartomány, Islamic State Pakistan Province). Az ISPP kisebb támadásokat hajt végre, de Pakisztánon belül nagyobb a hatóköre, Beludzsisztán tartományra is kiterjed.¹⁵⁰

¹⁴⁴ Operation Enduring Sentinel Lead Inspector General Report 2023: 9.

¹⁴⁵ Zelin, Aaron Y.: *ISKP Goes Global: External Operations from Afghanistan*. [online], 2023. 09. 11. Forrás: Washington Institute for Near East Policy [2023. 09. 16.].

¹⁴⁶ Operation Enduring Sentinel Lead Inspector General Report 2023: 8.

¹⁴⁷ Motamedi, Maziar: *Iran Publicly Executes Two Over Deadly Shiraz Shrine Attack*. [online], 2023. 08. 07. Forrás: Al Jazeera [2023. 09. 16.].

¹⁴⁸ Motamedi, Maziar: *Iran Blames ISIL for Shrine Attack, Arrests Foreign Nationals*. [online], 2023. 08. 14. Forrás: Al Jazeera [2023. 09. 16.].

¹⁴⁹ *Taliban Rejects Iran claim Leaders of ISIL Sent to Afghanistan*. [online], 2023. 07. 23. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 17.].

¹⁵⁰ Palmerand, Alexander – Holtz, Mackenzie: *The Islamic State Threat in Pakistan: Trends and Scenarios*. [online], 2023. 02. 05. Forrás: Center for Strategic and International Studies [2023. 12. 27.].

Nyugati információk szerint a szervezet elkezdett logisztikai csomópontokat kiépíteni, amelyeken keresztül önkénteseket, pénzt és fegyvereket kíván mozgatni Európa irányába.¹⁵¹ 2023 márciusában az amerikai CENTCOM parancsnoka a szenátusi meghallgatásán kérdésre válaszolva elmondta, hogy véleménye szerint az ISKP hat hónapon belül képes lesz támadást végrehajtani amerikai vagy nyugati célpontok ellen, minimális előjelek mellett.¹⁵² A nyilatkozatot megelőzően a török hatóságok 2023. február elején letartóztattak 15 személyt, akiket ISKP-tagsággal gyanúsítottak és feltételezték, hogy a svéd és a holland nagykövetség ellen akartak támadást előkészíteni.¹⁵³ Ezt támasztja alá, hogy Németországban 2023 nyarán hét, Hollandiában két személyt tartóztattak le azzal a váddal, hogy az ISKP-csoport tagjai. A letartóztatottak türkmén, kirgiz és tádzsik állampolgárok voltak, akik a 2022-es ukrán–orosz háború kitörése után érkeztek az országba, céljuk a német ügyészség szerint európai támadások végrehajtása volt.¹⁵⁴ 2023 végén újabb fenyegetésekre derült fény: bécsi, kölni és közelebről meg nem nevezett spanyol templomok elleni támadások tervezése miatt tartóztattak le Ausztriában három személyt terrorizmus vádjával és egy negyediket egyéb vádakkal, akik sajtóértesülések szerint az ISKP-hez tartoznak.¹⁵⁵

Egyéb tálibellenes felkelőcsoportok

A kabuli kormány összeomlásával párhuzamosan számos tálibellenes felkelőcsoport jött létre. Ezek eltérő ideológiai és társadalmi bázissal rendelkeznek, és az a céljuk, hogy a tálib vezetés által kialakított etnikai-felekezeti koalíció egységét megbontsák, és a tálib vezetés uralmát meggyengítsék. A UNAMA 2023. februári összesítése szerint 23 fegyveres csoport vállalja, hogy a tálibok ellen harcol Afganisztán területén.¹⁵⁶ A csoportok közül jelenleg egyik sem rendelkezik számottevő katonai képességekkel, és a szórványos híradások alapján arra lehet következtetni, hogy kisebb rajtaütések és improvizált robbanóeszközök támadások végrehajtásában merül ki a tevékenységük. Vannak olyan, önmagukat ellenzékinek mondó csoportok is, amelyekről feltételezik, hogy Afganisztán területén nincsenek követőik. Ezek feltehetően külföldre menekült volt afgán tisztviselőkből állnak.

A legismertebb a csoportok közül a Nemzeti Felszabadítási Front (National Resistance Front, NRF), amelynek állományát nagyrészt a korábbi, nyugati támogatást élvező biztonsági erők és államapparátus tagjai alkotják. Az NRF igyekezett külföldi támogatást szerezni a tálibellenes harcához, de a nyilvános források alapján nem járt sikerrel, nyíltan egyetlen

¹⁵¹ Operation Enduring Sentinel Lead Inspector General Report 2023: 3. és 8.

¹⁵² Senate Armed Services Committee Hearing on Posture of USCENTCOM and USAFRICOM in Review of the Defense Authorization Request for FY24 and the Future Years Defense Program. [online], 2023. 03. 17. Forrás: CENTCOM [2023. 12. 27.].

¹⁵³ Associated Press: *Turkey Detains 15 for IS Links, No Concrete Threats Found.* [online], 2023. 02. 05. Forrás: Voice of America [2023. 12. 27.].

¹⁵⁴ *Festnahme von sieben mutmaßlichen Mitgliedern einer islamistischen terroristischen Vereinigung.* [online], 2023 07. 06. Forrás: Der Generalbundesanwaltschaft beim Bundesgerichtshof [2023. 09. 16.] és *Germany Arrests 7 Suspected Members of Islamist Terror Group.* [online], 2023. 07. 06. Forrás: Deutsche Welle [2023. 09. 16.].

¹⁵⁵ *Terrorverdacht: Drei Männer in U-Haft.* [online], 2023. 12. 25. Forrás: ORF [2023. 12. 27.] és *Keine Anhaltspunkte auf konkreten Anschlag.* [online], 2023. 12. 24. Forrás: ORF [2023. 12. 27.].

¹⁵⁶ The Situation in Afghanistan... 2023: 5.

ország sem támogatja. Az NRF a tevékenységét elsősorban Panjshir tartományban fejti ki, ahol a beszámolói szerint kisebb-nagyobb rendszerességgel hajt végre támadásokat a tálib erők ellen.¹⁵⁷ A csoport vezetője, Ahmed Masoud,¹⁵⁸ aki az afgán–szovjet háborúban viselt szerepéről ismert Ahmed Shah Masoud¹⁵⁹ fia. Ahmed Masoud tevékenysége elsősorban a nemzetközi figyelem felkeltésére koncentrál.

A tálib vezetés a formálódó NRF-et a Ghani-rendszer 2021-es összeomlásakor is veszélyként értékelte. Ennek megfelelően a kabuli győzelem után jelentős erőket koncentrált a Panjshir-völgyre, az NRF bázisterületére, és képes volt a legjelentősebb városi központokat az uralma alá hajtani.¹⁶⁰ Célja az volt, hogy elejét vegye egy olyan ellenséges erőket összpontosító biztonságos terület kialakulásának, mint amilyen az Északi Szövetség idején volt. Mindez jelentős eredmény volt az új tálib vezetés számára.

A Panshir-völgyből független forrásból nagyon kevés információ áll rendelkezésre a harci cselekményekkel kapcsolatban. 2022 májusában a tálib rendszer növelte a katonai jelenlétét a völgyben egy vallási ünnephez kapcsolódóan, ami összetűzéshez vezetett. Ennek során a tálib erők számos alkalommal durván megsértették a helyiek emberi jogait, kivégzésekről és kollektív büntetési formákról számoltak be,¹⁶¹ amelyek kapcsán az Amnesty International egy hosszabb publikációt is nyilvánosságra hozott.¹⁶²

Az NRF tevékenysége alacsony intenzitással valószínűleg folytatódik a vidéki területeken, belátható időn belül nincs esélyük a tálib rendszer hatalmának megingatására.

Az olyan további csoportok, mint az Afganisztáni Felszabadítási Mozgalom vagy az Afganisztán Szabadságfront, említést kapnak néha nemzetközi beszámolókból, de a tevékenységükről nagyon kevés független információ érhető el. Ezeknél a csoportoknál a túl kevés megbízható információ miatt nehéz következtetéseket levonni arra vonatkozólag, hogy milyen stratégiával és kapacitásokkal bírnak, ám összességében kijelenthető, hogy jelenleg nem képviselnek fenyegetést a tálib vezetés hatalmára, de az aktív területeiken sem jelentenek számottevő erőt. Az NRF és a tálib mozgalom között a kezdeti időszakban diplomáciai vonalon volt valamilyen szintű érintkezés, de ez nem volt elegendő a kialakult ellentétek megoldására,¹⁶³ így ebben a viszonyrendszerben a fegyveres szembenállás fennmaradására lehet számítani hosszabb távon is.

Bár, mint többször említettük, a tálib rezsim elszigeteltsége továbbra is fennáll, fegyveres ellenzékének nyílt támogatására a nemzetközi téren nem érzékelhető szándék. A támogatás általában azt jelenti, hogy az egyes csoportok vezetőinek tartózkodását engedélyezik, de fegyverrel vagy egyéb katonai haszonnal bíró módon nem támogatják

¹⁵⁷ Thomas 2023: 4–5.

¹⁵⁸ *Ahmad Massoud, Commander, National Resistance Front of Afghanistan*. [online], d. n. Forrás: McCain Institute [2023. 12. 20.].

¹⁵⁹ Lásd pl.: *Death of an Afghan Icon: The Assassination of Ahmad Shah Massoud*. [online], 2023. 09. 08. Forrás: France24 [2023. 12. 20.].

¹⁶⁰ *Taliban Claims 'Complete Capture' of Afghanistan's Panjshir*. [online], 2021. 09. 06. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 25.].

¹⁶¹ *New Reports Of Fighting In Afghanistan's Panjshir Trigger Fresh Claims Of Taliban War Crimes*. [online], 2022. 05. 13. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty's Radio Azadi [2023. 12. 25.].

¹⁶² Lásd: *Afghanistan: "Your Sons Are in the Mountains": The Collective Punishment of Civilians in Panjshir by the Taliban*. [online], 2023. 06. 07. Forrás: Amnesty International [2023. 12. 25.].

¹⁶³ Najibullah, Farangis – Ahmadi, Mumin: *Resistance Leader Masud 'Visited Dushanbe' For Afghan Peace Talks, But Taliban Didn't Show Up*. [online], 2021. 10. 13. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty's Radio Azadi [2023. 12. 20.].

a tevékenységüket.¹⁶⁴ Az afgán diplomáciai ügyekkel megbízott amerikai ügyvivő 2023 szeptemberében azt nyilatkozta, hogy az Egyesült Államok nem fogja a csoportokat fegyverrel támogatni, és prioritásként az afgánok közötti dialógus előmozdítását nevezte meg.¹⁶⁵

Tálib felkelésellenes tevékenység

A tálib erők újjászervezése felkelő erőből felkelésellenes erővé jelentős feladat, ami más szemléletet, más felépítést és eltérő eszközrendszert igényel. A lakossági központok, a fontosabb útvonalak és a létfontosságú infrastruktúra támadása helyett azok védelmére kell berendezkednie. A tálib rendszer előtt álló kihívás nem kicsi, de mivel az ISKP és az etnikai alapú felkelőcsoportok korlátozott társadalmi bázissal rendelkeznek, az erőszak földrajzi értelemben jóval korlátozottabb a 2021 előttihez képest. A tálib rendszer nem a nyugati jogállami modellnek megfelelően lép fel, így a tálib felkelésellenes megközelítés más irányokat vesz, mint a 2021 előtti időszakban.

A tálib vezetés a védelmi minisztérium irányítása alatt kezdetben egy 100–150 ezer fő katonai erő létrehozását tűzte ki célul. A felkelésellenes tevékenységük részeként meglévő, elitnek számító egységek szélesebb alapokra helyezését, illetve újak létrehozását is kezdeményezték. Ebben a vonatkozásban kiemelendő az úgynevezett Badri 313 zászlóalj, amely a Hakkáni-csoport elit alakulataként működik, mellé létrehozták a Fateh és az Umari formációkat, amelyeket összefoglalóan „vörös egységeknek” neveznek.¹⁶⁶ A tálib vezetés Taj Mir Jawad parancsnok irányítása alatt ögyilkos támadó csoportokat is összeállított, amelyek célja az ISKP elleni fellépés.¹⁶⁷

A tálibok próbálták átvenni az előző rendszer hadseregéből fontos technikai vagy egyéb szakosított tudással rendelkező embereket, kevés sikerrel. Elsősorban a légielő üzemeltetéséhez szükséges állományt akarták megnyerni, mert ezen a területen minimális saját kapacitással rendelkeztek. Alkatrész és szakképzett állomány hiányában a tálibok kezére került merev- és forgószárnyas eszközök üzemideje drasztikusan csökken, az ilyen irányú kapacitásaik gyors leépülésére lehet számítani,¹⁶⁸ ami egy felkelésellenes kontextusban hátrányos a tálib erők számára.

A tálib vezetés az ISKP jelentette fenyegetést sokáig próbálta tagadni. Arról számolt be, hogy közel 1100 tagját megölték és több mint 1700 tagját letartóztatták, vagyis felszámolták. A csoport azonban továbbra is fenyegetést jelent a tálibok számára.¹⁶⁹ A tálib vezetés főbb felkelésellenes műveleti irányai:

- ISKP és más felkelőcsoportok vezetőinek célzott megölése;

¹⁶⁴ Dawi, Akmal: *Afghan Insurgent Groups Step Up Attacks, Political Campaign Against Taliban*. [online], 2023. 12. 05. Forrás: Voice of America [2023. 12. 20.].

¹⁶⁵ *'They Deserve Some Peace': U.S. Envoy Rejects Support For Anti-Taliban Factions In Afghanistan*. [online], 2023. 09. 15. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty's Radio Azadi [2023. 12. 20.].

¹⁶⁶ Thirteenth Report 2022: 11.

¹⁶⁷ Fourteenth Report 2023: 8.

¹⁶⁸ Thirteenth Report 2022: 11.

¹⁶⁹ Gul, Ayaz: *IS-K Leader in Afghanistan Reported Dead*. [online], 2023. 06. 09. Forrás: Voice of America [2023. 11. 25.].

- nagyvárosi biztonsági intézkedések fokozása a látványos merényletek meggátlása érdekében;
- nagyarányú lakossági házkutatások a felkelők szimpatizánsainak, fegyverraktárainak stb. felderítésére;
- repressziós intézkedések az ISKP és más csoportok támogatói bázisa ellen;
- a felkelőket támogató vagy azokkal potenciálisan szimpatizáló civilek elleni kollektív büntetési formák alkalmazása.

A tálib vezetés nagy hangsúlyt helyezett az ISKP vezetői elleni rajtaütések végrehajtására. A legnagyobb visszhangot az az akciójuk kapta, amelyben egy tervezőt – akit a 2021. augusztusi, a kabuli nemzetközi repülőtéren folyó kimenekítési akciót érő öngyilkos merénylet végrehajtásával hoztak kapcsolatba – megölték.¹⁷⁰ 2023-ban több fontos ISKP-vezetőt is sikerült likvidálniuk:

- 2023. február 14-én megölték az ISKP indiai akciókért felelős vezetőjét, Ejaz Ahangart;¹⁷¹
- 2023. február 26-án megölték az ISKP műveleti vezetőjét, Qari Fatehet;¹⁷²
- 2023 júniusában médiabeszámolók szerint a tálibok megölték Sanullah Ghafari (másik nevén Shahab al-Muhajir) ISKP-vezetőt és több társát, amerikai források azonban ezt nem erősítették meg.¹⁷³

A repressziós intézkedések vonatkozásában a tálib vezetés aktívan fellépett a szalafi mecsetek és vezetők ellen. A szalafi közösséget az ISKP potenciális támogatóinak tekintik, a tálib hatóságok ennek megfelelően utasították a fontosabb szalafi irányzathoz tartozó vezetőket, hogy térjenek át a tálibok által követett deobandi irányzatra.¹⁷⁴ Kétséges, hogy az ilyen intézkedéseknek bármilyen konstruktív hatásuk lesz a tálib uralom szempontjából.

A tálib biztonsági erők által alkalmazott megoldások közé tartozik a kollektív büntetés, köztük a felkelők családtagjai elleni erőszakos fellépés. A kollektív büntetési formák eddig az etnikai alapú felkelőcsoportok szimpatizánsait érintették látványosan, de az ISKP propagandája szerint sok esetben civileket, nőket és gyerekeket is megölnek vagy fogságba ejtenek a csoport tagjai elleni fellépés miatt. A törvénytelen kivégzések, a kényszerített eltűnések, a családtagok önkényes letartóztatása a tálib fellépés részét képezik.¹⁷⁵

Eddig a tálibok a korlátozott erőforrásiakhoz képest aránylag eredményesen tudták menedzselni a felkelőcsoportok elleni harcot, nem voltak látványos katonai kudarcaik.

¹⁷⁰ Bertrand, Natasha – Liebermann, Oren – Atwood, Kylie: *ISIS-K Leader Behind Deadly 2021 Suicide Bombing at Kabul Airport Killed by Taliban, White House Says*. [online], 2023. 04. 26. Forrás: CNN [2023. 12. 25.].

¹⁷¹ Gul, Ayaz: *Taliban Forces Kill Top IS Commanders in Afghanistan*. [online], 2023. 02. 27. Forrás: Voice of America [2023. 12. 17.].

¹⁷² *Taliban Says Senior IS Member Killed In Kabul Raid*. [online], 2023. 02. 28. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty's Radio Azadi [2023. 12. 17.].

¹⁷³ Gul, Ayaz: *UN Awaits Confirmation of Killing of IS-Khorasan Chief in Afghanistan*. [online], 2023. 07. 28. Forrás: Voice of America [2023. 12. 17.].

¹⁷⁴ Fourteenth Report 2023: 10.

¹⁷⁵ *Afghanistan: Taliban Execute, 'Disappear' Alleged Militants*. [online], 2022. 07. 07. Forrás: Reliefweb [2023. 12. 26.].

Arra jelenleg nincs kilátás, hogy bármelyik vizsgált csoport ellen katonai és politikai győzelmet tudjanak elérni. Ugyanakkor a regionális és belső dinamikák, illetve az át nem gondolt represszív intézkedések hatásai, vagy a tálib rezsimen belül bekövetkező esetleges szakadások a jövőben a felkelőcsoportok megerősödéséhez vezethetnek. Egy másik fontos tényező lehet, hogy a felkelőcsoportok valamilyen külföldi támogatást tudnak szerezni, amivel a műveleti képességeiket meg tudják növelni, de erre utaló jelek egyelőre szintén nincsenek. Így a jelenlegi helyzet elhúzódása várható: a tálibok igyekeznek elszigetelni az egyes felkelőcsoportokat a társadalmi bázisuktól, és így idővel fel tudják őket örölni.

A tálib vezetés és a külföldi terrorista csoportok Afganisztánban

A tálib vezetés eltérő nézeteket vall a nemzetközi közösséghez képest arra vonatkozóan, hogy mi minősül terrorizmusnak, és ez feloldhatatlan ellentétként értékelhető. A tálibok jó kapcsolatokat tartanak fenn számos nemzetközi szinten terroristának minősített csoporttal, ugyanakkor tagadják a jelenlétüket a területükön. Az ENSZ szerint a tálib Általános Hírszerzési Igazgatóság (General Directorate of Intelligence) 12. osztálya foglalkozik az ilyen csoportokkal való kapcsolattartással, valamint az országban tartózkodó külföldi harcosokkal.¹⁷⁶

A tálib vezetés által megtúrt és támogatott csoportok széles körét feltételezik nemzetközi szakértők, ideértve a Központi al-Káidát és regionális csoportját, a pakisztáni tálibokat és számos kisebb csoportot, amelyeknek történelmileg jó kapcsolatai vannak, és ennek köszönhetően menedéket kaptak Kabul új vezetőitől. Egyelőre a korábban ismertett nemzetközi elismertség megszerzése érdekében a tálib rezsim nagyrészt korlátozza ezeknek a csoportoknak a külföldi tevékenységét. A pakisztáni tálibok ebben a vonatkozásban látványos és fontos kivételt jelentenek.

A kisebb terrorista csoportok kevés figyelmet kapnak a nemzetközi közösség részéről, ugyanakkor a regionális (és azon túli) szereplők számára komoly aggodalmakat okoznak. Feltételezések szerint ezek a csoportok a tálib rezsim tudtával és jóváhagyásával működnek az ország területén, ám arról nem áll rendelkezésre információ, hogy milyen feltételekkel. A tálib vezetés pedig tagad minden ilyen jellegű kapcsolatot.¹⁷⁷

Az ENSZ információi szerint a tálib rezsim olyan csoportokat enged működni Afganisztán területén, mint a már korábban említett Kelet-turkesztáni Iszlám Mozgalom, az Üzbegisztáni Iszlám Mozgalom, valamint a Jamaat Ansarullah, a Khatiba Imam al-Bukhari, az Iszlám Dzsihad Csoport vagy a Tehrik-e-Taliban Tádzsikisztán. Összesen mintegy 20 csoport működését feltételezik az országban.¹⁷⁸ A tálib vezetés részben felhasználja őket a saját harcában a tálibellenes csoportok ellen, de nemzetközi megítélés szerint nem rendelkezik átfogó megközelítéssel ezeknek a csoportoknak a jelenlétét illetően.¹⁷⁹

¹⁷⁶ Fourteenth Report 2023: 13.

¹⁷⁷ Seldin, Jeff: *Afghanistan Reemerging as a Terrorism Incubator*. [online], 2023. 08. 18. Forrás: Voice of America [2023. 12. 20.].

¹⁷⁸ Fourteenth Report 2023: 18.

¹⁷⁹ Fourteenth Report 2023: 5. és 16.

Központi al-Káida és az al-Káida az Indiai-szubkontinensen

Bár a tálib vezetés hivatalosan tagadja, hogy az al-Káida tagjai Afganisztán területén bármilyen formában jelen lennének, a jelenlegi konszenzus az, hogy a csoport menedéket kapott tőlük. Egy ENSZ-jelentés megfogalmazása szerint a kapcsolatuk „szoros és szimbiotikus”. Bár a csoport képessége egy jelentős terrorista támadás kivitelezésére jelenleg csekély, a szándékai nem változtak.¹⁸⁰

Az amerikai Nemzeti Hírszerzési Bizottság 2022-es értékelése szerint az al-Káida vezetése legalább 2024-ig nagy hangsúlyt fog helyezni a menedék megőrzésére Afganisztánban, akár a támadások szervezésének kárára is.¹⁸¹ Az, hogy az al-Káida csoport több mint egy évvel Ayman al-Zawahiri halála után sem nevezte meg az új vezetőjét, azt mutathatja, hogy a csoport feltételezések szerint Iránban tartózkodó vezetője, Saif al-Adel az utód. Az amerikai védelmi hírszerzés szerint ennek nyílt felvállalása ideológiai problémákat okozna nekik. Egy másik magyarázat szerint a csoport visszatérhetett egy kollektív vezetési minta irányába, ezért nem tartották szükségesnek az utód megnevezését.¹⁸²

A Központi al-Káida becsült vezetői állománya Afganisztánban 30–60 fő közé tehető, a teljes állományé 400 főre.¹⁸³ Amerikai becslések szerint az al-Káida csoport vezetésének csupán egy kis része, az al-Káida az Indiai-szubkontinensen csoportnak pedig mintegy 200 tagja tartózkodik Afganisztánban.¹⁸⁴ Más forrás az al-Káida az Indiai-szubkontinensen csoport Afganisztánban lévő állományát 180–200 fő közé teszi, vezetője Osama Mehmood. A csoport aktívan támogatja a TTP-t.¹⁸⁵

Új kiképzőtáborok létesítésére utaló információk is napvilágot láttak Afganisztán több tartományában. Az ENSZ szerint al-Káida-tagok szerepet kaptak a tálib biztonsági apparátusban, és ez a helyzet lehetővé teszi a csoport számára, hogy megpróbálja növelni szimpatizánsainak számát a tálibok soraiban és más csoportokban, ami nagyobb befolyást biztosíthat számára a jövőben. (A csoport tanácsadói státuszban lévő tagjai ENSZ-információk szerint afgán útlevelet is kaptak.) Szervezeti struktúrája kevésbé hierarchikus, a fiókszervezetek önállósága emiatt megnőtt. Profitálhat a stabil tálib vezetésből, mert az lehetővé teszi számára, hogy a kapacitásait újraépítse, illetve más csoportokkal javítsa a kapcsolatait. Esetleges jövőbeli nyomás esetén pedig átteheti a működését más országba.¹⁸⁶

Bár a jelenlegi tálib vezetés támogatása az al-Káida irányába stabilnak tűnik, a csoport jelenléte feszültségek forrása Afganisztánban az ENSZ értékelése szerint. Ajman al-Zawahiri megölése meglepte a be nem avatott tálib vezetőket, felmerült a lehetősége, hogy a Zawahiri elleni sikeres amerikai támadás Afganisztánon belüli árulás következtében

¹⁸⁰ Thirty-second Report 2023: 16.

¹⁸¹ *Prospects for al-Qa'ida in Afghanistan and Globally through 2024*. [online], 2022. 09. 16. Forrás: National Intelligence Council [2023. 12. 28.].

¹⁸² Operation Enduring Sentinel Lead Inspector General Report 2023: 10.

¹⁸³ Fourteenth Report 2023: 13.

¹⁸⁴ Operation Enduring Sentinel Lead Inspector General Report 2023: 9.

¹⁸⁵ Fourteenth Report 2023: 14.

¹⁸⁶ Fourteenth Report 2023: 13–14.

történt.¹⁸⁷ Mindkét opció bizalmatlanság forrása volt a különböző tálib frakciók számára, ugyanakkor az elérhető információk szerint eddig nem vezetett nyílt feszültségekhez.

A Biden-adminisztráció jelenleg nem számít arra, hogy az al-Káida aktívan tudna fellépni az Egyesült Államok ellen. Az amerikai Nemzeti Terrorizmusellenes Központ vezetője, Christine Abizaid 2023-ban, a szeptember 11-i terrorista támadás évfordulója alkalmából kiadott nyilatkozatban úgy jellemezte az al-Káidát, mint amely elérte a történeti mélypontját, és valószínűtlennek tartja az újbóli megerősödését. Megfogalmazása szerint a csoport „elvesztette a célokhoz való hozzáférést, a vezetői kvalitásokat, a kohézióját, az állomány elkötelezettségét és a megengedő környezetet”.¹⁸⁸ Biden elnök 2023 júniusában egy kérdésre válaszolta, hogy az al-Káida visszaszorítása Afganisztánban folyamatban van.¹⁸⁹ Egy szeptemberben kivonatoltan ismertetett amerikai hírszerzési jelentés szerint az al-Káida által jelentett fenyegetés nagymértékben csökkent, az ISKP jelentette fenyegetés is csökkent, de utóbbi továbbra is veszélyt jelent. A jelentés nyomán szakértők arra hívták fel a figyelmet, hogy az Egyesült Államok a hírszerzési és felderítési kapacitásait részben más fenyegetésekre összpontosítja, ezért nem feltétlenül képes átlátni teljes mértékben az afganisztáni történéseket.¹⁹⁰

A pakisztáni tálibok (Tehrik-e-Taliban-e-Pakistan TTP)

A Tehrik-e-Taliban-e-Pakistan (TTP), köznyelven egyszerűen csak pakisztáni tálibok, jelenléte az utóbbi időben jelentős figyelmet kapott, miután a csoport a 2022 májusában meghirdetett tűzszünetet 2022. november 28-án felmondta.¹⁹¹ A tűzszünet felmondására azután került sor, hogy afgán területen több TTP-parancsnokot tisztázatlan körülmények között megöltek. A TTP 2022 szeptemberétől (még a tűzszünet felmondása előtt) megtorló akciókat kezdett végrehajtani pakisztáni célpontok ellen.¹⁹² Pakisztán területén a TTP-nek tulajdonított támadások száma ennek megfelelően jelentős emelkedést mutatott. A csoport az afgán–pakisztáni határ mentén lévő célpontok ellen hajtott végre fegyveres támadásokat, illetve pakisztáni városokban öngyilkos merényleteket.¹⁹³ A tálibok legfőbb vezetője, Akhundzada a retorikájában támogatja a TTP tevékenységét.¹⁹⁴

Amerikai becslések szerint mintegy 4000–5000 fegyverese van a csoportnak, amelyek legnagyobb része afgán területen tartózkodik és innen kiindulva jól felépített támadó

¹⁸⁷ Fourteenth Report 2023: 7.

¹⁸⁸ *9/11 Statement from National Counterterrorism Center Director Christy Abizaid*. [online], 2023. 09. 11. Forrás: National Counterterrorism Center [2023. 12. 26.].

¹⁸⁹ *Remarks by President Biden on the Supreme Court's Decision on the Administration's Student Debt Relief Program*. [online], 2023. 06. 30. Forrás: White House [2023. 12. 17.].

¹⁹⁰ Bertrand, Natasha – Lillis, Katie Bo: *New US Intelligence Suggests al Qaeda Unlikely to Revive in Afghanistan, but Officials Warn ISIS Threat Remains*. [online], 2023. 09. 08. Forrás: CNN [2023. 12. 17.].

¹⁹¹ *The Situation in Afghanistan...* 2023: 5.

¹⁹² Carter, Brian et al.: *Salafi-Jihadi Movement Weekly Update, January 12, 2023*. [online], 2023. 01. 12. Forrás: Institute for the Study of War [2023. 11. 25.] 8.

¹⁹³ Fourteenth Report 2023: 17.

¹⁹⁴ Carter, Brian et al.: *Salafi-Jihadi Movement Weekly Update, February 1, 2023*. [online], 2023. 02. 01. Forrás: Institute for the Study of War [2023. 11. 25.].

tevékenységet hajt végre a pakisztáni biztonsági erők ellen.¹⁹⁵ A TTP nagyobb jelenléttel rendelkezett a határ pakisztáni oldalán, 2007 és 2014 között az ország északnyugati részén kisebb területeket az irányítása alatt tudott tartani, illetve pakisztáni nagyvárosokban látványos merényletsorozatot tudott végrehajtani. A pakisztáni hadsereg nagyarányú és elhúzódozó offenzívájának eredményeként azonban a csoport jelentős veszteségeket szenvedett és a képességei visszaestek. Az afganisztáni tálibok hatalomátvétele azonban biztonságos teret teremtett a TTP számára, amiben újra meg tudott erősödni.¹⁹⁶ Az ISW szerint 2022 decembere óta vannak jelek arra, hogy a TTP az árnyékkormányzasi rendszerét igyekszik kiterjeszteni Pakisztán északi területeire, elsősorban Khyber Pakhtunkhwa tartomány területén.¹⁹⁷ Időnkénti látványos fegyveres támadásaik nyílt kihívások a pakisztáni kormány ellen.¹⁹⁸ Bár eddig az elérhető információk szerint nem tudtak jelentősebb területeket elszakítani, Iszlámábád nem hagyhatja válasz nélkül a tevékenységüket.

A TTP-vel kapcsolatban nehezíti a becsléseket, hogy amolyan ernyőszervezetként is működik. Számos alkalommal szakadtak ki belőle kisebb csoportok, majd újra integrálódtak. Példa erre a Jamaat ul-Ahrar (JuA) szakadár TTP-csoport, amely magára vállalta a 2023. januári öngyilkos merényletet. A JuA 2014-ben kivált a TTP-ből, 2016-ban az Egyesült Államok,¹⁹⁹ röviddel később az ENSZ²⁰⁰ is terrorista csoportnak minősítette. 2020-ban ismét csatlakozott a TTP-hez.²⁰¹ A pakisztáni kormánnyal való békülési kísérleteket erősen kritizálta, a 2023. januári merényletet sokan annak a jeleként értékelték, hogy a tüzszünet felmondása után az eszkaláció irányába kívánja terelni a TTP-t. A JuA korábban konkrét merényletek kapcsán együttműködött az ISKP-val is.²⁰² A Hafiz Gul Bahadur vezette frakció a TTP-hez kapcsolódó, de nagyrészt függetlenül működő Pakisztán-ellenes csoport. Ez szintén növelte a tevékenységét Pakisztán ellen, közös akciót hajtott végre a TTP-vel,²⁰³ és kapcsolatot tart fenn a Hakkáni-csoporttal is.²⁰⁴

A TTP-nek tulajdonított jelentősebb támadások:

- 2023. január 30-án öngyilkos merénylet robbantott egy peshawari rendőri létesítményhez tartozó mecsetben; a merényletnek száz halálos áldozata és legalább 225 sebesültje volt.²⁰⁵ A TTP hivatalos szóvivője tagadta a merénylet elkövetését, de

¹⁹⁵ Operation Enduring Sentinel Lead Inspector General Report 2023: 11.

¹⁹⁶ Bezhan, Frud – Khattak, Daud: *The Rise Of The New Pakistani Taliban*. [online], 2023. 05. 18. Forrás: Reuters [2023. 12. 28.].

¹⁹⁷ Carter, Brian – Karr, Liam – Tyson, Kathryn: *Salafi-Jihadi Movement Weekly Update, March 22, 2023*. [online], 2023. 03. 22. Forrás: Institute for the Study of War [2023. 11. 25.].

¹⁹⁸ *Thousands Stranded Along Closed Border Crossing Between Afghanistan And Pakistan*. 2023.

¹⁹⁹ *State Department Terrorist Designations of Jamaat-ul-Ahrar and Mohamed Abrini*. [online], 2016. 08. 03. Forrás: State Department [2023. 12. 25.].

²⁰⁰ Gul, Ayaz: *Pakistan Hails UN for Listing Jamaat-ul-Ahrar as Global Terrorist*. [online], 2017. 07. 07. Forrás: Voice of America [2023. 12. 25.].

²⁰¹ Carter, Brian et al.: *Salafi-Jihadi Movement Weekly Update, February 1, 2023*. [online], 2023. 02. 01. Forrás: Institute for the Study of War [2023. 11. 25.].

²⁰² Carter, Brian et al.: *Salafi-Jihadi Movement Weekly Update, March 16, 2023*. [online], 2023. 03. 16. Forrás: Institute for the Study of War [2023. 11. 25.].

²⁰³ Associated Press: *Pakistani Taliban Claim Attack in Northwest Left 2 Soldiers, 2 Militants Dead VOA*. [online], 2023. 06. 04. Forrás: Voice of America [2023. 11. 25.].

²⁰⁴ Tyson, Kathryn – Karr, Liam – Mills, Peter: *Salafi-Jihadi Movement Weekly Update, June 7, 2023*. [online], 2023. 06. 07. Forrás: Institute for the Study of War [2023. 12. 20.].

²⁰⁵ *Death Toll from Pakistan Mosque Bombing Rises to 100*. [online], 2023. 01. 31. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 25.].

a szervezet ernyője alatt működő egyik csoport, a Jamaat ul-Ahrar (JuA) vállalta a merényletet.²⁰⁶

- 2023. február 17-én a karacsi rendőrség központja ellen követte el öngyilkos merényletű lövegveres támadást, legalább öten életüket vesztették, és 18-an megsebesültek.²⁰⁷
- 2023. szeptember 6-án jelentősebb támadást indított a csoport Chitral térségében (Khyber Pakhtunkhwa tartomány), amelyet addig nagyrészt elkerültek a nyílt erőszakos cselekmények. A TTP feltételezhetően azzal a céllal indította meg a támadását, hogy a csoport fizikai jelenlétét erősítse Pakisztánban.²⁰⁸ Az összecsapásokban az első jelentések szerint legalább négy pakisztáni katona és 12 TTP-fegyveres halt meg.²⁰⁹

A TTP az utóbbi időben igyekszik minimalizálni a támadásaiban a civil áldozatok számát, ami markáns eltérés a korábbi, 2014-ben lezáruló időszakához képest. Több látványos célzott támadást hajtottak végre pakisztáni tisztviselők ellen. Megölték a pakisztáni katonai hírszerzés (Interservices Intelligence, ISI, összhaderőnemi hírszerzés) több magas rangú vezetőjét: 2023. január 4-én Multan Naveed Sadiq ISI-igazgatóhelyettes és kollégáját, Nasir Butt at Bismillah felügyelőt egy, a későbbi merénylettel szervezett találkozó után,²¹⁰ március 21-én Mustafa Kamal Barkit, az ISI dandártábornokát, és megsebesítették hét kollégáját Dél-Vazirisztánban, tisztázatlan körülmények között.²¹¹ 2023 első felében a pakisztáni rendőrségnek és fegyveres erőknek becslések szerint több mint 200 halottja volt, és a civil áldozatok száma sem volt elhanyagolható.²¹²

A csoport kiterjesztette műveleti hatókörét Beludzsisztán tartományra, illetve pakisztáni állítás szerint célzott támadásokat kezdett el végrehajtani a pakisztáni kormány számára fontos kínai célpontok ellen.²¹³ A beludzsisztáni szeparatisták a kínai célokat intenzíven támadják, mivel a kínai beruházásokra és technikai segítségre úgy tekintenek, mint a pakisztáni kormánynak nyújtott támogatásra. Feltételezések szerint a szekuláris beludz felkelők taktikai szövetséget kötöttek a TTP-vel, ami magyarázat lehet a TTP hatókörének megnövekedésére.²¹⁴ A pakisztáni állam szerint a TTP is elkezdett kínai célokat támadni. A pakisztáni kormány szerint a TTP hajtott végre öngyilkos támadást

²⁰⁶ Carter, Brian: *Salafi-Jihadi Movement Weekly Update, February 1, 2023*. [online], 2023. 02. 01. Forrás: Institute for the Study of War [2023. 11. 25.] 4.

²⁰⁷ Gul, Ayaz: *Pakistani Taliban Storm Karachi Police Headquarters, Kill 4*. [online], 2023. 02. 17. Forrás: Voice of America [2023. 12. 25.].

²⁰⁸ Siddique, Abubakar – Babar, Majeed: *Pakistani Taliban Attempts Land Grab To Boost Insurgency Against Islamabad*. [online], 2023. 07. 06. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty [2023. 09. 16.].

²⁰⁹ Hussain, Abid: *Four Soldiers, 12 TTP Fighters Killed in Northwest Pakistan*. [online], 2023. 09. 07. Forrás: Al Jazeera [2023. 09. 16.].

²¹⁰ Mehsud, Saud – Bukhari, Mubasher: *Pakistani Militants Claim Killing of Two Intelligence Officials*. [online], 2023. 01. 04. Forrás: Reuters [2023. 09. 16.].

²¹¹ *High-Ranking Pakistani Spy Official Killed, 7 Injured in Clash with Militants*. [online], 2023. 03. 21. Forrás: Reuters [2023. 09. 16.].

²¹² Siddique–Babar 2023.

²¹³ Bezhan–Khattak 2023.

²¹⁴ *Militant Attack In Pakistan's Balochistan Targets Chinese Engineers*. [online], 2023. 08. 13. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty's Radio Mashaal [2023. 12. 28.].

2021 júliusában, ami 13 ember halálát okozta, köztük kilenc kínai mérnökét, akik egy vízi erőművön dolgoztak.²¹⁵ A TTP hivatalosan nem vállalta fel ezt a támadást, így kétséges, hogy valóban új stratégiai irányról van-e szó Kína vonatkozásában.²¹⁶ Összességében elmondható, hogy a TTP fokozódó aktivitása és a Pakisztán déli területein megnövekedett szeparatista tevékenység jelentős belpolitikai nyomást gyakorol a pakisztáni kormányra.

Konklúzió

A tálibok uralta Afganisztán biztonságpolitikai téren vegyes képet mutat az első két év után. Egyfelől az al-Káida látványos újrászerveződésére nem került sor, ugyanakkor hosszabb távon ez reális fenyegetés. Az ISKP és a TTP azonban regionálisan komoly destabilizáló tényezőként jelenik meg. Az ISKP globális ambíciói miatt van rá esély, hogy a jövőben Európában is próbálkozni fog merényletek végrehajtásával. Színesíti a képet, hogy az ISKP a tálib vezetés törekvései ellenére képes regionális fenyegetésként megjelenni.

Mindez nehéz kérdéseket vet fel a nemzetközi közösség számára azzal kapcsolatban, hogy a tálib vezetéssel hogyan alakítsa a kapcsolatait. Lehet-e nemzetközi terrorrelhárítási együttműködést létesíteni egy olyan állammal, amely szelektíven támogatja a terrorizmust, és a területe már most a regionális instabilitás egyik forrása? Hogyan lehet hatékonyan nyomást gyakorolni egy olyan vezetésre, amely a jellegében fokozottan autoriter, és eddig semmi jelét nem adta annak, hogy a számára fontos kérdésekben bármilyen engedelményt hajlandó lenne tenni?

Az első kérdésre a jelenleg tapasztalható körülményekből egy feltételes igen a fontosabb nemzetközi szereplők válasza. A tálib rezsim a diplomáciai elszigeteltségének csökkentése érdekében vállalja az ISKP elleni aktív fellépést.²¹⁷ Hírek szerint az Egyesült Államok katari közvetítéssel próbálja a tálib vezetést a dohai megállapodás keretein belül a vállalásai betartására készíteni. Sajtóértesülések szerint van korlátozott együttműködés a két fél között ezen a területen.²¹⁸ Ugyanakkor Pakisztán példája mutatja, hogy a jelen vezetés ideológiai meggyőződését szolgáló esetekben, mint amilyen a TTP tevékenysége, még a legszorosabban együttműködő állam biztonsági érdekeit sem veszik komolyan figyelembe. Egy másik fontos aspektus, hogy a tálib rendszernek van nyomásgyakorlási képessége, és adott esetben az általa megtűrt vagy támogatott csoportoknak nagyobb műveleti szabadságot biztosíthat az ellenségesnek vélt államok ellen. Paradox módon pedig a tálib rendszer gyengítése szintén hozzájárulhat az ország területén működő fegyveres csoportok műveleti szabadságának növekedéséhez.

Ennek fényében a második kérdésre ismét nincsenek könnyű válaszok. A regionális együttműködés erősítése, a tálib vezetéssel szelektív területeken való kapcsolatépítés

²¹⁵ Hussain, Abrid: *Two Get Death in Pakistan for Attack Targeting Chinese Engineers*. [online], 2022. 11. 15. Forrás: Al Jazeera [2023. 09. 28.].

²¹⁶ Sayed, Abdul – Hamming, Tore: *The Tehrik-i-Taliban Pakistan After the Taliban's Afghanistan Takeover*. [online], 2023. 05. Forrás: CTC Sentinel [2023. 09. 28.] 8.

²¹⁷ Fourteenth Report 2023: 5.

²¹⁸ Gul, Ayaz: *US Says It's Working to Hold Afghan Taliban to Anti-Terror Pledges*. [online], 2023. 07. 10. Forrás: Voice of America [2023. 09. 28.].

egyelőre jellemző válasznak tűnik. Az együtt nem működés esetén történő nyomásgyakorlás kapcsán kevés jó válasz látszik. Az amerikai „horizonton túli” képességeket eddig csak egy igazolt alkalommal vetették be Zawahiri megölésére, és kétséges, hogy milyen eredményességgel és következményekkel tudják újra bevetni, bevetés esetén pedig a felderítési források potenciális kompromittálása miatt alaposan meg fogják fontolni, hogy mikor és ki ellen lépnek fel ilyen formában. Az ezen túlmenő katonai jellegű nyomásgyakorlásnak jelenleg minimális az esélye.

Végső soron úgy tűnik, hogy a terrorizmus támogatása és az Afganisztán nemzetközi szerepének megerősítését érintő vita a tálib rendszeren belül is aktív feszültségforrás, amit a külső szereplők fellépése befolyásolhat valamelyik irányba. Ez azonban külső szereplők számára igencsak átláthatatlan vita, befolyásolása kockázatos stratégiának tűnik. Így rövid távon nem várható komoly változás a tálib rendszer stratégiai irányultságában, ami további megoldások keresésére fogja buzdítani az érdekelt államokat a régióban.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 9/11 Statement from National Counterterrorism Center Director Christy Abizaid.* [online], 2023. 09. 11. Forrás: National Counterterrorism Center [2023. 12. 26.].
- A/HRC/53/21: Situation of Women and Girls in Afghanistan – Report of the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in Afghanistan and the Working Group on Discrimination Against Women and Girls.* [online], 2023. 06. 15. Forrás: ENSZ [2023. 12. 17.].
- Afghan Embassy To India Closed Permanently.* [online], 2023. 11. 24. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty's Radio Azadi [2023. 12. 25.].
- Afghan Provincial Governor Killed in Car Bombing.* [online], 2023. 06. 06. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 17.].
- Afghanistan Blast: Taliban Governor Killed in His Office.* [online], 2023. 03. 09. Forrás: BBC [2023. 12. 19.].
- Afghanistan Closes Embassy in India Citing Lack of Diplomatic Support.* [online], 2023. 10. 01. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 25.].
- Afghanistan Emergency* [online], d. n. Forrás: World Food Programme [2023. 11. 25].
- Afghanistan Opium Survey 2023 Cultivation and Production after the Ban: Effects and Implications.* [online], 2023. Forrás: Research and Trend Analysis Branch, United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) [2023. 12. 19.].
- Afghanistan: “Your Sons Are in the Mountains”: The Collective Punishment of Civilians in Panjshir by the Taliban.* [online], 2023. 06. 07. Forrás: Amnesty International [2023. 12. 25.].
- Afghanistan: Deadly Suicide Attack at Russian Embassy in Kabul.* [online], 2022. 09. 05. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 26.].
- Afghanistan: Humanitarian Response Plan 2023 Response Overview.* (1 January – 30 June 2023) [online], 2023. 08. 27. Forrás: Reliefweb [2023. 12. 17.].
- Afghanistan: Taliban Execute, ‘Disappear’ Alleged Militants.* [online], 2022. 07. 07. Forrás: Reliefweb [2023. 12. 26.].
- Afghanistan: The Massacre in Mazar-i Sharif.* [online], 1998. Forrás: Human Rights Watch [2023. 12. 19.].
- Afghanistan's Contracted Economy Faces Uncertainty, Afghan Families Are Struggling.* [online], 2023. 10. 03. Forrás: World Bank [2023. 12. 19.].
- Afghanistan's Taliban Publicly Executes Man Convicted of Murder.* [online], 2023. 06. 20. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 17.].
- Afghanistan-Reise: Mölzer verteidigt Taliban.* [online], 2023. 10. 01. Forrás: ORF [2023. 12. 17.].
- Agency Coordinating Body for Afghan Relief and Development.* [online], d. n. Forrás: Reliefweb [2023. 11. 25].

- Agreement for Bringing Peace to Afghanistan Between the Islamic Emirate of Afghanistan Which Is Not Recognized by the United States as a State and Is Known as the Taliban and the United States of America.* [online], 2020. 02. 29. Forrás: State Department [2023. 12. 17.].
- Ahmad Massoud, *Commander, National Resistance Front of Afghanistan.* [online], d. n. Forrás: McCain Institute [2023. 12. 20.].
- Ahmad, Jibran: *Afghan Taliban Stop Pakistan Army from Fencing International Border.* [online], 2021. 12. 22. Forrás: Reuters [2023. 12. 19.].
- Associated Press: *Pakistani Taliban Claim Attack in Northwest Left 2 Soldiers, 2 Militants Dead VOA.* [online], 2023. 06. 04. Forrás: Voice of America [2023. 11. 25.].
- Associated Press: *Turkey Detains 15 for IS Links, No Concrete Threats Found.* [online], 2023. 02. 05. Forrás: Voice of America [2023. 12. 27.].
- At least 11 Killed in Afghanistan Mosque Explosion.* [online], 2023. 06. 08. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 17.].
- Atwood, Kylie et al.: *American Held Captive in Afghanistan for More than 2 years Is Released in Prisoner Swap.* [online], 2022. 09. 19. Forrás: CNN [2023. 12. 17.].
- Ayman al-Zawahiri: *Al-Qaeda Leader Killed in US Drone Strike.* [online], 2022. 08. 02. Forrás: BBC [2023. 12. 17.].
- Badshah, Nadeem: *Four British Men Freed by Taliban after Being Held in Afghanistan.* [online], 2023. 10. 10. Forrás: The Guardian [2023. 12. 17.].
- Bertrand, Natasha – Lillis, Katie Bo: *New US Intelligence Suggests al Qaeda Unlikely to Revive in Afghanistan, but Officials Warn ISIS Threat Remains.* [online], 2023. 09. 08. Forrás: CNN [2023. 12. 17.].
- Bertrand, Natasha – Liebermann, Oren – Atwood, Kylie: *ISIS-K Leader Behind Deadly 2021 Suicide Bombing at Kabul Airport Killed by Taliban, White House Says.* [online], 2023. 04. 26. Forrás: CNN [2023. 12. 25.].
- Bezhan, Frud – Khattak, Daud: *The Rise Of The New Pakistani Taliban.* [online], 2023. 05. 18. Forrás: Reuters [2023. 12. 28.].
- Blinken, Antony J.: *Standing with Afghanistan's Women and Girls.* [online], 2022. 12. 20. Forrás: State Department [2023. 12. 27.].
- Border Clash Between Taliban, Pakistani Military Leaves One Dead.* [online], 2022. 11. 13. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty's Radio Azadi [2023. 12. 19.].
- Carter, Brian et al.: *Salafi-Jihadi Movement Weekly Update, January 12, 2023.* [online], 2023. 01. 12. Forrás: Institute for the Study of War [2023. 11. 25.].
- Carter, Brian et al.: *Salafi-Jihadi Movement Weekly Update, February 1, 2023.* [online], 2023. 02. 01. Forrás: Institute for the Study of War [2023. 11. 25.].
- Carter, Brian – Liam Karr – Kathryn Tyson: *Salafi-Jihadi Movement Weekly Update, March 22, 2023.* [online], 2023. 03. 22. Forrás: Institute for the Study of War [2023. 11. 25.].
- Carter, Brian et al.: *Salafi-Jihadi Movement Weekly Update, March 16, 2023.* [online], 2023. 03. 16. Forrás: Institute for the Study of War [2023. 11. 25.].
- Cash, Joe: *Taliban Says Plans to Formally Join China's Belt and Road Initiative.* [online], 2023. 10. 19. Forrás: Reuters [2023. 12. 25.].
- China, Pakistan and Afghanistan FMs Hold Talks in Islamabad.* [online], 2023. 05. 07. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 25.].
- Curron, Paul: *Strength in Numbers: A Review Of NGO Coordination in the Field Case Study: Afghanistan 1988–2010.* [online], d. n. Forrás: NGO Coordination Resource Centre [2023. 12. 17.].
- Dawi, Akmal: *Afghan Insurgent Groups Step Up Attacks, Political Campaign Against Taliban.* [online], 2023. 12. 05. Forrás: Voice of America [2023. 12. 20.].
- Dawi, Akmal: *Can the Taliban Tackle Corruption in Afghanistan?* [online], 2023. 01. 31. Forrás: Voice of America [2023. 11. 25.].
- Dawi, Akmal: *Pakistan Seeks US Help Against Pakistani Taliban in Afghanistan.* [online], 2023. 12. 13. Forrás: Voice of America [2023. 12. 17.].
- Dawi, Akmal: *Taliban Edicts, Donation Decline Prompt \$1 Billion Cut in UN Aid to Afghanistan.* [online], 2023. 06. 20. Forrás: Voice of America [2023. 11. 25.].
- Death of an Afghan Icon: The Assassination of Ahmad Shah Massoud.* [online], 2023. 09. 08. Forrás: France24 [2023. 12. 20.].

- Death Toll from Pakistan Mosque Bombing Rises to 100.* [online], 2023. 01. 31. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 25.].
- Eastern Turkistan Islamic Movement.* [online], d. n. Forrás: ENSZ BT [2023. 12. 25.].
- Festnahme von sieben mutmaßlichen Mitgliedern einer islamistischen terroristischen Vereinigung.* [online], 2023. 07. 06. forrás: Der Generalbundesanwaltschaft beim Bundesgerichtshof [2023. 09. 16.].
- Four British Men Freed after Afghanistan Detention.* [online], 2023. 10. 10. Forrás: BBC [2023. 12. 17.].
- Fourteenth Report of the Analytical Support and Sanctions Monitoring Team Submitted Pursuant to Resolution 2665 (2022) Concerning the Taliban and Other Associated Individuals and Entities Constituting a Threat to the Peace Stability and Security of Afghanistan.* [online], 2023. 06. 01. Forrás: ENSZ [2023. 12. 25.].
- From A Secret Base in Tajikistan, China's War On Terror Adjusts To A New Reality.* [online], 2021. 10. 14. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty's Tajik Service [2023. 12. 20.].
- Germany arrests 7 Suspected Members of Islamist Terror Group.* [online], 2023. 07. 06. Forrás: Deutsche Welle [2023. 09. 16.].
- Gluck, Caroline: *Forced Returns from Pakistan Deepen Afghanistan's Humanitarian Crisis.* [online], 2023. 11. 17. Forrás: UNHCR [2023. 12. 26.].
- Gul, Ayaz: *Afghan Central Bank Hails US Judge for Barring 9/11 Victims from Seizing Frozen Funds.* [online], 2023. 02. 22. Forrás: Voice of America [2023. 12. 27.].
- Gul, Ayaz: *China Says Kabul Hotel Attack Injured 5 Chinese Nationals.* [online], 2022. 12. 13. Forrás: Voice of America [2023. 12. 17.].
- Gul, Ayaz: *IS-K Leader in Afghanistan Reported Dead.* [online], 2023. 06. 09. Forrás: Voice of America [2023. 11. 25.].
- Gul, Ayaz: *Islamic State Group Claims Attack on Pakistan's Top Diplomat in Afghanistan.* [online], 2022. 12. 03. Forrás: Voice of America [2023. 11. 25.].
- Gul, Ayaz: *Pakistan Hails UN for Listing Jamaat-ul-Ahrar as Global Terrorist.* [online], 2017. 07. 07. Forrás: Voice of America [2023. 12. 25.].
- Gul, Ayaz: *Pakistani Taliban Storm Karachi Police Headquarters, Kill 4.* [online], 2023. 02. 17. Forrás: Voice of America [2023. 12. 25.].
- Gul, Ayaz: *Taliban Forces Kill Top IS Commanders in Afghanistan.* [online], 2023. 02. 27. Forrás: Voice of America [2023. 12. 17.].
- Gul, Ayaz: *Taliban Persistently Refute al-Zawahiri's Death By US Drone Strike, One Year On.* [online], 2023. 07. 24. Forrás: Voice of America [2023. 12. 17.].
- Gul, Ayaz: *Taliban Sign Multibillion-Dollar Afghan Mining Deals.* [online], 2023. 08. 31. Forrás: Voice of America [2023. 12. 25.].
- Gul, Ayaz: *Top Taliban Official's Public Criticism Reignites Internal Rift Speculations.* [online], 2023. 02. 13. Forrás: Voice of America [2023. 12. 17.].
- Gul, Ayaz: *UN Awaits Confirmation of Killing of IS-Khorasan Chief in Afghanistan.* [online], 2023. 07. 28. Forrás: Voice of America [2023. 12. 17.].
- Gul, Ayaz: *US Says It's Working to Hold Afghan Taliban to Anti-Terror Pledges.* [online], 2023. 07. 10. Forrás: Voice of America [2023. 09. 28.].
- Hansen, Sven: *Rechtsextremist in Taliban-Haft.* [online], 2023. 06. 13. Forrás: Tageszeitung [2023. 12. 17.].
- Hardliners Get Key Posts in New Taliban Government.* [online], 2021. 09. 21. Forrás: BBC [2023. 12. 20.].
- Hemmati, Freshta: *Stifled Voices: The Plight of Afghan Journalists on World Press Day.* [online], 2023. 05. 03. Forrás: Friedrich Naumann Foundation [2023. 12. 17.].
- High-Ranking Pakistani Spy Official Killed, 7 Injured in Clash with Militants.* [online], 2023. 03. 21. Forrás: Reuters [2023. 09. 16.].
- Hussain, Abid: *Afghanistan Blames Border Clash on Pakistan's Bid to Build Post.* [online], 2022. 09. 15. Forrás: Al Jazeera [2023. 09. 19.].
- Hussain, Abid: *Civilians Wounded as Fighting Erupts at Pakistan-Afghan Border.* [online], 2022. 12. 15. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 19.].
- Hussain, Abid: *Four Soldiers, 12 TTP Fighters Killed in Northwest Pakistan.* [online], 2023. 09. 07. Forrás: Al Jazeera [2023. 09. 16.].

- Hussain, Abid: *Key Afghanistan-Pakistan Border Crossing Reopens after Nine Days*. [online], 2023. 09. 15. Forrás: Al Jazeera [2023. 09. 16.].
- Hussain, Abid: *Pakistan Taliban Ends Ceasefire with Gov't, Threatens New Attacks*. [online], 2022. 11. 28. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 27.].
- Hussain, Abid: *Pakistan's Defence and Spy Chiefs Discuss Security with Taliban*. [online], 2023. 02. 22. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 25.].
- Hussain, Abid: *Two Get Death in Pakistan for Attack Targeting Chinese Engineers*. [online], 2022. 11. 15. Forrás: Al Jazeera [2023. 09. 28.].
- Ikram, Ikramullah – Siddique, Abubakar: *Southern Afghan City Becomes De Facto Capital As Taliban Chief Tightens Grip On Power*. [online], 2023. 04. 18. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty [2023. 11. 30.].
- Impact of Improvised Explosive Devices on Civilians in Afghanistan 15 August 2021 – 30 May 2023*. [online], 2023. Forrás: UNAMA [2023. 11. 27.].
- In Afghanistan gefangen – rechtsextremer Wiener jammert*. [online], 2023. 11. 19. Forrás: heute.at [2023. 12. 17.].
- Jacinto, Leela: *Pakistan's 'Good Taliban-Bad Taliban' Strategy Backfires, Posing Regional Risks*. [online], 2022. 02. 09. Forrás: France24 [2023. 12. 27.].
- Joint Communiqué by Ministers of the Global Coalition Against Daesh 2023*. [online], 2022. 06. 08. Forrás: Global Coalition [2023. 12. 27.].
- Keine Anhaltspunkte auf konkreten Anschlag*. [online], 2023. 12. 24. Forrás: ORF [2023. 12. 27.].
- Key Afghan-Pakistani Border Crossing Closed; Border Guards Exchange Fire*. [online], 2023. 02. 20. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty [2023. 09. 19.].
- Locusts Destroy Afghanistan Crops Amid Severe Food Crisis*. [online], 2023. 06. 15. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 17.].
- Makooi, Bahar: *Iran and Afghanistan Dispute Helmand Water Rights as Climate Change Deepens Crisis*. [online], 2023. 06. 10. Forrás: France 24 [2023. 12. 19.].
- McEnchroe, Thomas: *Czechia to Close Its Embassy in Kabul*. [online], 2022. 11. 02. Forrás: Radio Prague International [2023. 12. 27.].
- Mehsud, Saud – Bukhari, Mubasher: *Pakistani Militants Claim Killing of Two Intelligence Officials*. [online], 2023. 01. 04. Forrás: Reuters [2023. 09. 16.].
- Militant Attack In Pakistan's Balochistan Targets Chinese Engineers*. [online], 2023. 08. 13. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty's Radio Mashaal [2023. 12. 28.].
- Mir, Asfandyar: *In a Major Rift, Pakistan Ramps Up Pressure on the Taliban*. [online], 2023. 11. 16. Forrás: United States Institute for Peace [2023. 12. 27.].
- Motamedi, Maziar: *Iran and Taliban Forces Clash in Border Area*. [online], 2021. 12. 01. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 19.].
- Motamedi, Maziar: *Iran Blames ISIL for Shrine Attack, Arrests Foreign Nationals*. [online], 2023. 08. 14. Forrás: Al Jazeera [2023. 09. 16.].
- Motamedi, Maziar: *Iran Publicly Executes Two Over Deadly Shiraz Shrine Attack*. [online], 2023. 08. 07. Forrás: Al Jazeera [2023. 09. 16.].
- Najibullah, Farangis – Ahmadi, Mumin: *Resistance Leader Masud 'Visited Dushanbe' For Afghan Peace Talks, But Taliban Didn't Show Up*. [online], 2021. 10. 13. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty's Radio Azadi [2023. 12. 20.].
- New Reports Of Fighting In Afghanistan's Panjshir Trigger Fresh Claims Of Taliban War Crimes*. [online], 2022. 05. 13. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty's Radio Azadi [2023. 12. 25.].
- Noorzai, Roshan: *Extension of China-Pakistan Corridor to Afghanistan Presents Challenges*. [online], 2023a. 07. 12. Forrás: Voice of America [2023. 12. 25.].
- Noorzai, Roshan: *Taliban Attendance at Beijing Forum Signals China's Policy of Engagement*. [online], 2023b. 10. 18. Forrás: Voice of America [2023. 12. 25.].
- O'Donnell, Lynne: *The Taliban Are Back in the Hostage Business*. [online], 2023. 04. 05. Forrás: Foreign Policy [2023. 12. 17.].
- OIC Secretary-General Slams Afghan De facto Government's Ban on Women's Work for National and International NGOs*. [online], 2022. 12. 25. Forrás: Organisation of Islamic Cooperation [2023. 12. 17.].

- Operation Enduring Sentinel Lead Inspector General Report to The United States Congress April 1, 2023–June 30, 2023.* [online], 2023. 05. 31. Forrás: Lead Inspector General [2023. 12. 17].
- Pakistan PM Imran Khan Gone after Losing No-Confidence Vote.* [online], 2022. 04. 09. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 25].
- Pakistan, Afghanistan Agree to Boost Trade, Lower Border Tensions.* [online], 2023. 05. 08. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 27].
- Pakistani FM Zardari Slams Previous Government's TTP Policy.* [online], 2023. 01. 17. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 17].
- Palmerand, Alexander – Holtz, Mackenzie: *The Islamic State Threat in Pakistan: Trends and Scenarios.* [online], 2023. 02. 05. Forrás: Center for Strategic and International Studies [2023. 12. 27].
- Polish Detainees Return Home after Release in Afghanistan, Ministry Confirms.* [online], 2023. 07. 04. Forrás: PolandDaily24.com [2023. 12. 17].
- Popalzai, Ehsan – Tawfeeq, Mohammed: *Dozens Swept Away in Flash Floods in Afghanistan.* [online], 2023. 07. 23. Forrás: CNN [2023. 11. 25].
- Posture Statement of General Kenneth F. McKenzie, Jr. Commander, United States Central Command before the Senate Armed Services Committee 15 March 2022.* [online], 2022. 03. 15. Forrás: CENTCOM [2023. 12. 27].
- Prospects for al-Qa'ida in Afghanistan and Globally through 2024.* [online], 2022. 09. 16. Forrás: National Intelligence Council [2023. 12. 28].
- Ramachandran, Sudha: *Afghanistan-Iran Disquiet Over the Helmand River.* [online], 2022. 02. 15. Forrás: The Diplomat [2023. 12. 17].
- Remarks by President Biden on the Supreme Court's Decision on the Administration's Student Debt Relief Program.* [online], 2023. 06. 30. Forrás: White House [2023. 12. 17].
- Resolution 2681 (2023) Adopted by the Security Council at its 9314th meeting, on 27 April 2023.* [online], 2023. 04. 27. Forrás: ENSZ [2023. 12. 17].
- Saifullah, Masood: *Afghan Earthquake Response Exposes Taliban's Inability.* [online], 2023. 10. 20. Forrás: Deutsche Welle [2023. 11. 25].
- Sayed, Abdul – Hamming, Tore: *The Tehrik-i-Taliban Pakistan After the Taliban's Afghanistan Takeover.* [online], 2023. 05. Forrás: CTC Sentinel [2023. 09. 28].
- Seldin, Jeff: *Afghanistan Reemerging as a Terrorism Incubator.* [online], 2023. 08. 18. Forrás: Voice of America [2023. 12. 20].
- Senate Armed Services Committee Hearing on Posture of USCENTCOM and USAFRICOM in Review of the Defense Authorization Request for FY24 and the Future Years Defense Program.* [online], 2023. 03. 17. Forrás: CENTCOM [2023. 12. 27].
- Siddique, Abubakar – Babar, Majeed : *Pakistani Taliban Attempts Land Grab To Boost Insurgency Against Islamabad* [online], 2023. 07. 06. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty [2023. 09. 16].
- Siddique, Abubakar: *'Unprecedented Differences': Rifts Within The Taliban Come Out In The Open.* [online], 2022. 06. 02. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty [2023. 11. 30].
- Siddique, Abubakar: *Spy Chief's Visit With Taliban Underscores Pakistan's Victory In Afghanistan.* [online], 2021. 09. 07. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty [2023. 12. 27].
- Siddique, Abubakar: *The Azadi Briefing: A Diplomatic Exodus From Afghanistan.* [online], 2023. 02. 10. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty [2023. 12. 27].
- Standish, Reid: *Taliban 'Removing' Uyghur Militants From Afghanistan's Border With China.* [online], 2021. 10. 05. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty's Tajik Service [2023. 12. 25].
- State Department Terrorist Designations of Jamaat-ul-Ahrar and Mohamed Abrini.* [online], 2016. 08. 03. Forrás: State Department [2023. 12. 25].
- Taliban Claims 'Complete Capture' of Afghanistan's Panjshir.* [online], 2021. 09. 06. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 25].
- Taliban Issues Warning Over Civilians Killed by Pakistan Rockets.* [online], 2022. 04. 16. Forrás: Al Jazeera [2023. 09. 19].
- Taliban Orders NGOs to Send Women Workers Home.* [online], 2022. 12. 24. Forrás: Al Jazeera [2023. 11. 25].
- Taliban Rejects Iran Claim Leaders of ISIL Sent to Afghanistan.* [online], 2023. 07. 23. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 17].

- Taliban Says Senior IS Member Killed In Kabul Raid.* [online], 2023. 02. 28. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty's Radio Azadi [2023. 12. 17.].
- Taliban Supreme Leader, Qatari PM hold Talks in Afghanistan.* [online], 2023. 05. 31. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 17.].
- Terrorverdacht: Drei Männer in U-Haft.* [online], 2023. 12. 25. Forrás: ORF [2023. 12. 27.].
- The situation in Afghanistan and Its Implications for International Peace and Security.* [online], 2023. 02. 27. Forrás: ENSZ BT [2023. 11. 25.].
- The United States and Partners Announce Establishment of Fund for the People of Afghanistan.* [online], 2022. 09. 14. Forrás: State Department [2023. 12. 27.].
- 'They Deserve Some Peace': U.S. Envoy Rejects Support For Anti-Taliban Factions In Afghanistan.* [online], 2023. 09. 15. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty's Radio Azadi [2023. 12. 20.].
- Thirteenth Report of the Analytical Support and Sanctions Monitoring Team Submitted Pursuant to Resolution 2611 (2021) Concerning the Taliban and Other Associated Individuals and Entities Constituting a Threat to the Peace Stability and Security of Afghanistan.* [online], 2022. 05. 25. Forrás: ENSZ BT [2023. 11. 30.].
- Thirty-second Report of the Analytical Support and Sanctions Monitoring Team Submitted Pursuant to Resolution 2610 (2021) Concerning ISIL (Da'esh), Al-Qaida and Associated Individuals and Entities.* [online], 2023. 07. 25. Forrás: ENSZ [2023. 12. 25.].
- Thomas, Clayton: *Afghanistan: Background and U.S. Policy.* [online], 2023. 12. 04. Forrás: Congressional Research Service [2023. 12. 17.].
- Thousands Stranded Along Closed Border Crossing Between Afghanistan And Pakistan* [online], 2023. 09. 08. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty [2023. 09. 16.].
- Top Afghan Taliban Leader Issues Decree Against Nepotism.* [online], 2023. 03. 20. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty [2023. 12. 17.].
- Two Killed In Border Clash Between Afghan Taliban And Pakistani Guards; Border Crossing Closed.* [online], 2022. 02. 24. Forrás: Radio Free Europe/Radio Liberty [2023. 09. 19.].
- Tyson, Kathryn – Karr, Liam – Mills, Peter: *Salafi-Jihadi Movement Weekly Update, June 7, 2023.* [online], 2023. 06. 07. Forrás: Institute for the Study of War [2023. 12. 20.].
- U.S. Relations With Afghanistan Bilateral Relations Fact Sheet.* [online], 2022. 08. 15. Forrás: State Department [2023. 12. 27.].
- US Removes Group Condemned by China from 'Terror' List.* [online], 2020. 11. 07. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 25.].
- Vaid, Dharvi: *India Holds First Official Taliban Talks.* [online], 2021. 09. 01. Forrás: Deutsche Welle [2023. 12. 25.].
- Wheeldon, Tom: *Afghan Resistance Has Sanctuary in Tajikistan, but Fighting Taliban a 'Non-Viable Prospect'.* [online], 2021. 10. 04. Forrás: France24 [2023. 12. 17.].
- Why Was Pakistan's Former Prime Minister Imran Khan Arrested?* [online], 2023. 08. 05. Forrás: Al Jazeera [2023. 12. 25.].
- Wintour, Patrick: *Taliban Release Five British Nationals Held for Six Month.* [online], 2022. 06. 20. Forrás: The Guardian [2023. 12. 17.].
- Yong, Nicholas: *Myanmar Overtakes Afghanistan as Top Opium Producer.* [online], 2023. 12. 12. Forrás: BBC [2023. 12. 19.].
- Yousafzai, Gul: *Pakistan Reopens Afghan Crossing Shut after Border Hostilities.* [online], 2022. 11. 21. Forrás: Reuters [2023. 12. 19.].
- Yousafzai, Zafar Iqbal: *After the Kabul Hotel Attack: The Taliban and China Confront Security Challenges in Afghanistan.* [online], 2023. 01. 19. Forrás: The Jamestown Foundation [2023. 11. 25.].
- Zelin, Aaron Y.: *ISKP Goes Global: External Operations from Afghanistan.* [online], 2023. 09. 11. Forrás: Washington Institute for Near East Policy [2023. 09. 16.].

Háda Béla¹

Dél-Ázsia és a nagyhatalmi versengés új korszaka²

A világrend napjainkban zajló átalakulása és az Egyesült Államok vezető pozícióját érő kihívások Dél-Ázsia államaira nézve sem maradnak következmények nélkül. Kína gyors felemelkedése, valamint Oroszország hatalmának gyengülése stratégiáinak átértékelésére készíti a térség országainak egy részét. Ezzel összefüggően India és Pakisztán jövőbeli szereplehetőségeit kíséri élénk figyelem a nemzetközi és biztonsági tanulmányok művelői részéről. E tanulmány azt vizsgálja, hogy a dél-ázsiai térség, és különösen annak két vezető hatalma milyen kihívásokkal szembesülhet a világrend poszthegemoniális fejlődési stádiumában. Ennek során röviden áttekinti India és Pakisztán poszthidegháborús korszakra jellemző stratégiai törekvéseit és a nagyhatalmakhoz fűződő viszonyát, majd részletesebb figyelmet szentel a dél-ázsiai stratégiai környezet elmúlt évtized során bekövetkezett változásainak, különös tekintettel a fokozódó amerikai–kínai rivalizálás erre gyakorolt hatásaira.

Kulcsszavak: Dél-Ázsia, nagyhatalmi versengés, India, Pakisztán, Kínai Népköztársaság, poszthegemoniális világrend, Amerikai Egyesült Államok

South Asia and the New Era of Great Power Rivalry

The current transformation of the world order and the challenges to the leading position of the United States are not without consequences for the South Asian states. The rapid rise of the People's Republic of China and the loss of Russian power are forcing some countries in the region to reassess their strategies. Related with this, experts of international and security studies pay keen attention to the future roles of India and Pakistan. This study examines the challenges that the South Asian region, and especially its two leading powers, may face in the post-hegemonic stage of the development of world order. In doing so, it briefly reviews the post-Cold War strategic aspirations of India and Pakistan and their relationship with the great powers, and then it pays detailed attention to the changes in the South Asian strategic environment over the past decade, with particular regard to the effects of the intensifying U.S.-China rivalry.

Keywords: South Asia, great power rivalry, India, Pakistan, People's Republic of China, Post-hegemonic world order, United States of America

Bevezetés

Dél-Ázsia, tehát a Himalájától délre, Irántól keletre, míg Mianmartól nyugatra fekvő világ-rész (döntő részben 1947–48-ban lezajlott) dekolonizációja óta az egymással versengő

¹ Háda Béla a Nemzeti Közszerológati Egyetem John Lukacs Intézet Stratégiai Védelmi Kutatási Program tudományos munkatársa. E-mail: Hada.Bela@uni-nke.hu

² A tanulmány a TKP2021-NVA-16 számú projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a TKP2021-NVA pályázati program finanszírozásában valósult meg.

befolyásépítés különleges terepét jelenti a világ vezető hatalmai számára. Különlegességét az adja, hogy noha más, egykori gyarmati területekhez hasonlóan a hidegháborús szuperhatalmak szinte magától értetődően igyekeztek partnereket találni a helyi kormányzatok és politikai elitiek sorában, pozícióépítésük nem volt egészen korlátlan. Legfontosabb korlátját az jelentette, hogy a térségben India képében kezdettől fogva volt egy olyan állam, amely regionális súlya és a bipoláris világrenddel szemben alternatívát kereső, önálló külpolitikai vonalvezetése miatt legalább részben ellenállt a szuperhatalmi pozíciók dél-ázsiai kiterjesztésének. Noha végül – ráébredve katonai gyengeségére a Kínával szemben 1962 őszen elszenvedett határháborús veresége nyomán – maga is felvállalta a Szovjetunióval való szorosabb katonai együttműködést, India az 1960-as évektől egyre erősítette regionális hatalmi szerepét is, és végig megőrizte stratégiai önállóságát. Olyan térségbeli államok pedig, mint Nepál, Bhután, majd 1971 után Banglades saját kül- és biztonságpolitikájuk alakításakor meghatározóbb tényezőnek tekintették Újdelhit, mint Moszkvát vagy Washingtonot. További fontos vonása volt a dél-ázsiai hatalmi küzdőtérnek, hogy a két szuperhatalom mellett a Kínai Népköztársaság is megvetette itteni befolyásának alapjait, kihasználva a két vezető helyi állam, India és Pakisztán területi konfliktusát. Persze Kína hosszú ideig nem rendelkezett eszközökkel és forrásokkal dél-ázsiai befolyásának olyan szintre emeléséhez, amely vetekedni tudott volna a szuperhatalmakéval, ám szemben az utóbbiakkal, érdeklődése a térség iránt nem szűnt meg a hidegháború végével. Peking stratégiai jövőképebe ugyanis beépült itteni érdekeinek képviselője.

Mindemellett a fokozatosan multipolárisrá váló világrendben az államok közötti hatalom és befolyás eloszlásának változásait figyelembe véve Dél-Ázsia könnyen inkább az átalakulás nyertesei között lehet, ez azonban nem egyforma lehetőségekkel kecsegteti a térség országait. Míg India vezető hatalmak közé emelkedéséhez hosszú ideje kevés kétség fér, addig Pakisztán és Sri Lanka súlyos társadalmi és gazdasági válsággal szembesült 2020 után, előbbit ráadásul mindez olyan állapotban érte, amely immár három évtizede fokozatos gazdasági lecsúszásával volt jellemezhető.³ További sajátos példa Nepál, amely a versengő és nagyhatalmi öntudatában egyre erősödő Kína és India közé szorulva nagyon csekély mozgástérrel rendelkezik, ez pedig könnyen kényszeríti rossz kompromisszumokra a kormányokat. A világrend úgynevezett poszthegeemoniális fejlődés fázisának közeledése (esetleg tényszerű fennállása) ugyanakkor a nagyhatalmak érdekérvényesítési módszereiben is új időszámításhoz vezethet, minthogy az addigi megoldások legalább egy része többé nem lesz hatékony, vagy nem éri meg próbálkozni vele. A poszthegeemoniális állapot – Tólas Péter szavaival élve – akkor alakul ki a nemzetközi rendszerben, amikor az addig hegemon pozícióban lévő állam (napjainkban az Amerikai Egyesült Államok) világszerepe egy vagy több, saját hatalmi pozíciója szempontjából jelentős szektorban megkérdőjeleződik, ezért az addigi hatalmi struktúra fenntartása részéről lehetetlenné, vagy éppen nemkívánatossá válik.⁴ Ma még vita tárgya a téma kutatói részéről, hogy erre pontosan mikor kerülhet sor, abban azonban széles egyetértés mutatkozik, hogy a nemzetközi rend egy ilyen állapot felé tart, ha nem éppen az előttünk álló években fogja

³ Lásd Háda Béla (2022): *Dél-Ázsia a poszthidegháborús korban*. Budapest: Ludovika, 289.

⁴ Tólas Péter (2021): A Covid-19 járvány hatása a nemzetközi rendre. In Koltay András – Török Bernát (szerk.): *Járvány sújtotta társadalom*. Budapest: Ludovika, 423.

elérni azt. Dél-Ázsia esetében ez azért különösen fontos, mert egyszerre érvényesülnek a hanyatló hegemon (az Egyesült Államok) és a felemelkedő kihívója (Kína) törekvései, amelyek jelentős hatást gyakorolnak a gyorsan fejlődő helyi hatalom (India) stratégiai kalkulációira is. E tanulmány azt vizsgálja, hogy az átalakuló világrend az eddigi tapasztalatok alapján milyen kihívásokat és lehetőségeket tartogat a dél-ázsiai térség államai, ezeken belül is elsősorban India és Pakisztán számára. Ehhez mindenekelőtt arra érdemes rávilágítani, hogy a szóban forgó hatalmak milyen szerepet tölthettek be a poszthidegháborús nemzetközi rendben, és milyen stratégiák mentén igyekeztek javítani a pozíciójukon mind egymással, mind a külvilággal szemben.

Dél-Ázsia beilleszkedése a hidegháború utáni nemzetközi rendbe

Az úgynevezett posztbipoláris korszak (tehát a nemzetközi rendszernek két kiemelkedő, egymással ellenséges viszonyban álló hatalmi pólus által meghatározott történeti periódusát követő fejlődési fázis) eljövetele döntő változásokat eredményezett a dél-ázsiai térség vezető hatalmainak nemzetközi pozícióit illetően, amely óhatatlanul stratégiai vonalvezetésük módosítását is kikényszerítette. Pakisztán egyértelmű vesztese lett a változásoknak, az Egyesült Államoktól korábban kapott pénzügyi támogatásokat egyik évről a másikra megvonták tőle,⁵ miközben magára maradt az új szakaszába lépő, de ettől még nem kevesebb kockázatot hordozó afganisztáni polgárháború kezelésével.⁶ Mindez nagyban hozzájárult ahhoz, még a hidegháború idején formálódásnak indult pakisztáni meggyőződéshez, hogy a nyugati szuperhatalom valójában nem szolidáris a pakisztáni néppel, csak pillanatnyi érdekei szolgálatáért ajánl támogatást. Így nem érdemes tartósan alapozni a szövetségére, és semmiképpen nem érdemes a kedvéért bármit is feladni a pakisztáni regionális elképzelésekből. E regionális érdekek pedig egyrészt az afganisztáni belpolitikai viszonyok befolyásolására, másrészt az indiai nagyhatalmi törekvésekkel szembeni biztosítékok megszerzésére (és ami ehhez kapcsolódott, Kasmír hovartartozásának pakisztáni érdekek szerinti rendezésére) irányultak. Nem éreztelen az sem, hogy Pakisztán a hidegháborús struktúrák leépülésével párhuzamosan és az amerikai segélyek elvesztésétől súlyosbítva komoly gazdasági nehézségekkel is szembenézett, amelynek kezelése mélyreható reformokat követelt volna, lehetőleg a védelmi költségvetés érintetlenül hagyása mellett, külföldi hitelek megszerzésével és befektetések vonzásával. Ezekhez pedig a kínai és az amerikai relációk eltérő mértékben voltak felhasználhatóak, a célok teljes körét vizsgálva viszont hosszú távon inkább Pekingtől lehetett jelentősebb támogatást remélni. Iszlámábád első számú nagyhatalmi relációjává ennek megfelelően Kína lépett elő a kilencvenes években. Mindehhez kedvező alapot jelentett, ahogy azt fentebb érintettük, hogy a térségen kívüli vezető hatalmak közül Kína volt az egyetlen, amely a hidegháború végével nem építette le helyi kapcsolatait, sőt, gyors gazdasági fejlődésének következtében egyre nagyobb jelentőségűek számára az Indiai-óceán északi

⁵ Háda Béla (2014): A pakisztáni nukleáris fegyverkezési törekvések és az amerikai külpolitika 1979–1990. In Majoros István (főszerk.): *Hindu istenek, számi tigrisek – Balogh András 70 éves*. Budapest: ELTE BTK, 201–214.

⁶ Riedel, Bruce (2011): *Deadly Embrace. Pakistan, America and the Future of the Global Jihad*. Washington: Brookings Institution Press.

vizein húzódó tengeri útvonalak, ahol késztermékelexportjának és energiahordozó-importjának döntő részét szállította. Miután 1993-tól Kína nettó kőolajimportőrré lépett elő, ezen ellátási vonalak fenntartása gazdasági biztonságához fűződő alapvető érdekévé vált, ami hosszabb távon India és Pakisztán számára is lehetőségeket nyitott vele kapcsolatban. Mindent egybevetve a pakisztáni stratégia középpontjában a kilencvenes évek folyamán egyrészt az ország gazdasági fejlődéséhez szükséges erőforrások megszerzése, másrészt az Indiával a hadászati paritásért folytatott verseny sikerre vitele, tehát a nukleáris fegyverek és azok hordozóeszközeinek fejlesztése állt. Washingtonra pedig legfeljebb az elsőben lehetett (a kilencvenes évek során igen korlátozott mértékben) számítani.

India számára a szóban forgó évtized gazdaságpolitikai tekintetben és a hatalmi építkezés szempontjából is sokkal sikeresebb időszakot jelentett, mint Pakisztán esetében. Pénzügyi nehézségek ott is terhelték a jövővel kapcsolatos számításokat. 1991-től az indiai gazdaság átfogó reformja – amely magában foglalta az állami tulajdon visszaszorítását (lényegében a tulajdonviszonyok racionalizálását a stratégiai célok feláldozása nélkül), a piaci liberalizációt és a külföldi befektetések ösztönzését⁷ – viszont megnyitotta az ország fejlődésének új korszakát. Ettől kezdve India gazdaságának dinamikus expanzióját egészen 2020-ig komolyan nem veszélyeztette semmi, még ha természetesen ehhez újabb és újabb reformintézkedések is kellettek. Az indiai elit szeme előtt a délkelet-ázsiai és kínai sikerek lebegtek, az ezredfordulót követően pedig az országot már a második számú feltörekvő gazdaságként tartották nyilván, noha Kína fejlődési ütemét ekkor még legfeljebb csak 1-1 évben sikerült beérnie. Újdelhi tehát sokkal eredményesebben szervezte újjá gazdaságát, mint Iszlámábád, és ez kettejük erőviszonyain is nyomot hagyott. Kis előzetekintéssel érdemes kiemelni, hogy India GDP-je 2019-re már tízszer akkora volt, mint a tartósan alacsony növekedésben rekedt Pakisztáné.⁸

Az 1998-as választásokon bekövetkezett jobboldali győzelem és a Bharatiya Janata Party (Indiai Néppárt, BJP) kormányra kerülése egyúttal az indiai nagyhatalmi törekvések új időszámítását is megnyitotta. A párt programjában szerepelt az indiai atomhatalmi státusz biztosítása, valamint az ország felemelése abba a pozícióba, amely az újonnan kormányra lépő elitcsoport felfogása szerint mindig is kijárt neki a nemzetközi rendszeren belül.⁹ A májusban lezajlott öt indiai nukleáris kísérleti robbantásra már a korlátozott globális hatalmi törekvések szellemében került sor, mint olyan demonstratív hatású eseményekre, amelyek legalább a hadászati elrettentőképesség szintjén bizonyítják az ország vezető hatalmak közé emelkedését.¹⁰ Mindezt az sem kérdőjelezte meg, hogy két héttel később Pakisztán is nukleáris erődemonstrációkkal felelt az indiai kísérletekre. A kibontakozó fegyverkezés, különösen a bevetési képességek fokozását célzó

⁷ Ahluwalia, Montek S. (2002): Economic Reforms in India Since 1991: Has Gradualism Worked? *Journal of Economic Perspectives*, 16(3), 67–88.

⁸ World Bank: *GDP (current US\$) – Afghanistan, Maldives, Nepal, Bhutan, Bangladesh, India, Pakistan, Sri Lanka*. [online]. Forrás: data.worldbank.org [2022. 10. 10.].

⁹ Bharatiya Janata Party: *BJP Election Manifesto '98: BJP's 10-Point Freedom Carter*. [online], 1998. Forrás: www.bjp-org [2008. 10. 24.].

¹⁰ Chengappa, Raj (2000): *Weapons of Peace – The Secret Story of India's Quest to be a Nuclear Power*. Újdelhi: Harper Collins Publishers, 432. és *India's Nuclear Weapons Program – Operation Shakti: 1998*. [online], 2001. március 30. Forrás: *Nuclear Weapon Archive* [2015. 04. 07.].

ballisztikusrakéta-fejlesztések egyrészt új dimenzióba helyezték a két vezető dél-ázsiai állam területi konfliktusát azáltal, hogy a külvilág szemében annak esetleges eszkalációja már vállalhatatlan következményekkel fenyegetett, másrészt lehetőséget adtak a kínai befolyás további érvényesülésének. Peking ugyanis kettős szerepbe került az indiai-pakisztáni konfliktus tekintetében. Miközben rakétatechnológiájának részleges átadásával elősegítette a pakisztáni nukleáris fegyvereket célba juttató eszközrendszer fejlesztését, ezáltal a nukleáris elrettentés fokozását, ki is fejezte pakisztáni partnerei felé egyértelmű ellenérdekltségét a nyílt háború kirobbanásában.¹¹ Mindez messzemenőig megfelelt saját területi érdekeinek. Kasmír státuszának tartós befagyásával ugyanis fel sem merül, hogy a Kína által ellenőrzés alá volt Aksai Chin (1962) és Shaksgam-völgy (1963) státuszát újratárgyalják, így Peking birtokában maradhatott a területeknek, és annak esélye is megmaradt, hogy rajtuk keresztül működőképes összeköttetést biztosító infrastruktúra létesüljön a kínai államterület és Pakisztán indiai-óceáni kikötői között. Utóbbi mellett 1993 után évről évre egyre több érv szólt, ahogy emelkedett kőolajimportja az Észak-Indiai-óceán vizeinek igénybevételével. Egyúttal fokozódó érdeklődése a térség iránt az indiai stratégiai koncepciókra is hatást gyakorol majd a kétezres évektől kezdve.

Az ezredforduló indiai stratégiai törekvéseit tehát a nagyhatalmi státusz nemzetközi elfogadtatásának célja határozta meg, amelyhez a stratégiai elrettentőképesség kiépítése és az ambiciózus tudományos, valamint hadfejlesztési projektek végrehajtása ugyan eltérő hatékonysággal zajlottak, ám a nagyhatalmi kapcsolatok fejlődését egyes külső hatások – India szempontjából – szerencsésen mozdították elő. Főszereplője ezen hatásoknak pedig a hegemon pozíciót birtokló Egyesült Államok volt, amelynek hozzáállása India nemzetközi szerepvállalásához ezekben az években ment keresztül máig ható változásokon.

Az USA ugyanis a kilencvenes évek folyamán leginkább egyforma távolságtartással kezelte a két vezető dél-ázsiai államot, ellenezte fegyverkezési célú nukleáris kutatásait, és ingerülten szemlélte a kasmíri területi konfliktus 1999. évi korlátozott háborús eszkalációját. Hiába próbálta azonban rávenni őket az amerikai diplomácia a nukleáris fegyverek, vagy éppen egymással szembeni területi aspirációik feladására, a már elért eredményeket egyik állam kormánya sem kívánta elengedni. Jóllehet, az úgynevezett kargili háborúból Washington kínált diplomáciai arcvesztés nélküli visszavonulási lehetőséget a pakisztáni kormánynak, ez nem jelentette azt, hogy nagyobb bizalma lett volna az iszlámábádi vezetésben, mint a rivális újdélhiben. Az amerikai vállalatok látták a lehetőségeket, amelyek India gyors fejlődéséből és piaci liberalizációjából fakadtak, ezért erősen – és sikeresen – törekedtek az 1998-as nukleáris erődemonstrációkra válaszul született szankciók enyhítésére,¹² a politikai eliten belül azonban még hatottak a hidegháborús beidegződések, így az országgal összefüggő állásfoglalásaikban a kritikák általában nagyobb hangsúlyt kaptak.

Washington komolyabb politikai elképzelései Indiával kapcsolatban végül csak a 2001. szeptember 11-i terrortámadásokat követően, egy merőben új lélektani szituációban

¹¹ Garver, John W. (2004): China's Kashmir Policies. *India Review*, 3(1), 10.

¹² *US lifts India and Pakistan Sanctions*. [online], 2001. szeptember 23. Forrás: BBC News [2022. 07. 11.].

nyerhettek teret. Mozgatórugójuk pedig nem csupán a dél-ázsiai hatalom fejlődése vagy a terrorizmus elleni fellépés közös érdekeltisége volt, hanem a kínai hatalmi építkezés által támasztott kihívás is mindkettejük pozíciójára nézve. Utóbbi természetesen erősen perspektivikus probléma volt az Egyesült Államok részéről, mivel Kínát az ezredforduló éveiben ugyan már az első számú feltörekvő hatalomnak tekintették, amely a jövőben releváns kihívója lehet az USA hegemon pozíciójának, ám akkor még gazdasági, technológiai és katonai téren is egyértelmű elmaradást mutatott a hidegháború győzteséhez képest. India megnyerése tehát hosszú távú számításoktól ösztönzött törekvés volt, amelynek érdekében Washington komoly kompromisszumokra is hajlandónak mutatkozott. Ezeknek a kompromisszumoknak az alapját az a felismerés adta, hogy India egyedi, a nyugati világ államaiétól eltérő stratégiai kultúrával rendelkezik, és rendkívül érzékeny a kül- és biztonságpolitikai autonómiájára. Részeként ennek kiegyensúlyozott, ideológiai megfontolásoktól mentes, döntően haszonelvű kapcsolatokra törekszik olyan államokkal is, amelyek szemben állnak az amerikai értékek globális terjesztésének törekvésével. Újdelhi azonban ezzel nem az USA pozícióinak gyengítését akarta elérni, hanem saját gazdasági és biztonsági érdekeit garantálni, ellenséges országnak tehát nem érdemes tekinteni pusztán ezek miatt. Washington kompromisszumai így kiterjedtek India Iránnal és az Oroszországi Föderációval ápolt együttműködéseinek hallgatólagos elfogadására, sőt, ennél jóval többre is. George W. Bush kormánya az amerikai–indiai stratégiai közélet érdekében kész volt meghaladni az ország nukleáris fegyverkezéséhez kapcsolódó vitákat is, és a 2006. március 2-án aláírt amerikai–indiai békés célú nukleáris együttműködési megállapodás keretében elismerte az ország de facto atomhatalmi státuszát.¹³ Leszerelést nem kért, mindössze a további nukleáris erődemonstrációktól való tartózkodást. Cserébe India hozzáférhetett a nukleáris technológiák és alapanyagok nemzetközi piacához, amely elvileg csak az atomszorompó-szerződés részes államai számára volt lehetséges.¹⁴ Nem meglepő módon ez nagy nemzetközi felháborodást keltett, ami viszont nem akadályozta a két állam kapcsolatainak további fejlődését és azt sem, hogy India az egyezményt követően számos országgal kössön nukleáris megállapodást. A 2006-os egyezmény a laikusok számára is egyértelművé tette Újdelhi kiváltságos helyzetét, különösen, miután hasonló gesztust az Egyesült Államok sem Izrael, sem Pakisztán felé nem vállalt. A rákövetkező években a két hatalom stratégiai diskurzusa egyre élénkebbé vált, a kormányok vezetői pedig évente legalább egyszer személyes megbeszéléseket is folytattak. Együttműködésük gazdasági dimenziói (az USA az indiai kivitel első számú felvevője lett¹⁵) mellett a katonai együttműködésre is nagy hangsúlyt fektettek, ami ugyan nem foglalta magában egy szövetség kialakításának politikai célját, de a térségen belüli közös érdekek fegyveres védelmére – elvben – hatékony felkészülést jelentett. Egyúttal általa az Egyesült Államok fokozatosan egyre közelíthette az indiai politikai elitet az amerikai érdekkörhöz, ami különösen akkor válhat majd hasznossá a számára, ha a kínai hatalmi

¹³ Levi, Michael A. – Ferguson, Charles D. (2006): U.S.–India Nuclear Cooperation. A Strategy for Moving Forward. Council on Foreign Relations Press. *Council Special Report*, 16(3).

¹⁴ N. Rózsa Erzsébet (2008): Az amerikai–indiai békés célú nukleáris együttműködési megállapodás. *Nemzet és Biztonság*, 1(11), 18.

¹⁵ WITS: *India Product Exports, Imports, Tariffs by Country 2020*. [online]. Forrás: wits.worldbank.org [2023. 06. 11.].

építkezés ellensúlyozása komolyabban igénybe veszi a saját kapacitásait. Ebben az esetben az USA oldalán India fegyveres erői komoly támogatást jelenthetnek az amerikai–kínai rivalizálás szempontjából másodlagos zónának tekintett Indiai-óceán térségében. Mindez persze azt is magyarázta, hogy a haditengerészeti dimenzió miatt kapott különös figyelmet az együttműködésben, amelyet a „Malabár” névre keresztelt tengeri hadgyakorlatok 2002-es újraindítása és évi rendszerességű megrendezése is jelzett.

Párhuzamosan az amerikai kapcsolatok fejlődésével, az indiai állam egyre ambiciózusabb célkitűzéseket fogalmazott meg saját hatalmi pozíciójának fejlesztésére. Korlátozott globális hatalmi törekvéseinek formálódása jól nyomon követhető volt haditengerészeti stratégiáinak alakulásán. India első haditengerészeti doktrínáját 2004. június 23-án bocsátották ki,¹⁶ témánk szempontjából fontos törekvései pedig az indiai nukleáris elrettentés kiterjesztése és az ország tengeri érdekövezetével kapcsolatos elvárások megfogalmazása voltak. Utóbbi még egy, a mainál jóval korlátozottabb kiterjedésű zónát, a Bengáli-öböl, az Arab-tenger és a Palk-szoros vizeit határozta meg azon térségeként, ahol az indiai haditengerészetnek megingathatatlan fölényt kell felmutatnia potenciális kihívóival szemben. Ez a közvetlen tengeri biztonsági övezetre vonatkozó szemlélet a későbbi hasonló dokumentumokban is megmaradt, földrajzi kiterjedése azonban egyre nőtt, és a vele összefüggő törekvések is differenciálódtak. A 2009. évi haditengerészeti doktrínában már a fentiekben meghatározott térség elsődleges érdekövezetként jelenik meg, amelyet egy másodlagos övezet egészít ki. Utóbbi a Vörös-tengert, a dél-indiai-óceáni vizeket, a Dél-kínai-tengert és a Csendes-óceán Ázsiához közeli vizeit takarta.¹⁷ A 2015. évi, e sorok születéséig utolsó tengeri biztonsági stratégia még ennél is tovább ment. Az elsődleges tengeri érdekövezet a Jóreménység fokát a Kis-Szunda-szigetekkel összekötő képzeletbeli vonaltól északra fekvő vizeket foglalja magában, míg a másodlagos érdekövezet kitejed az Indiai-óceán maradékára egészen az Antarktiszig, a Csendes-óceán csaknem felére, Nyugat-Afrika part menti vizeire, de még a Földközi-tengerre is.

Maga a folyamat egyrészt az amerikaiakkal zajló stratégiai együttműködés fejlődésével párhuzamosan haladt, illeszkedve ahhoz a nyíltan nem deklarált, de egyébként nem is nagyon leplezett célhoz, hogy a két hatalom döntő erőfölénnyel rendelkezzen az Indiai-óceánon a kínai Népi Felszabadító Hadsereg Haditengerészetének ide telepíthető erőivel szemben. Másrészt viszont a tengeri hatalmi ambíciók gyors növekedése összhangban állt Újdelhi 1970-es évek óta nyíltan képviselt geopolitikai szemléletével is, amely az Indiai-óceánban egy olyan térséget látott, ahol az indiai elsőség igényét nem csak nemzetbiztonsági és gazdasági, de történelmi/civilizációs tényezőkre hivatkozva is alá lehetett támasztani. Az idegen hatalmak távol tartásának gondolata ettől az indiai érdekövezettől pedig a hidegháború korától eltérően már nem az egykori szuperhatalmakkal, hanem Kínával szemben fogalmazódott meg. Egyúttal, a haditengerészeti fejlődése az eljövendő világrendre való felkészülést is szolgálta az ezredfordulót követően. Az erőkivetítő képességek bővülését, valamint a szomszédos nagytérségekben (Közép-Kelet, Délkelet-Ázsia, Afrika) az indiai nagyhatalmi tekintély növekedését maga után vonva hozzájárul annak

¹⁶ *Indian Maritime Doctrine (INBR-8)*. Újdelhi: Ministry of Defence, 2004. április 25.

¹⁷ *Indian Maritime Doctrine (INBR 8)*. Ministry of Defence (Navy), 2009. 58.

a szerepnek a betöltéséhez, amelyet Újdelhi természetesnek ítél ön maga számára ebben a küszöbönálló időszakban. A világrend két vezető hatalma felé a világtengereket érintő indiai stratégiai szemlélet fejlődése alapján véve ellentétes előjelű üzenetekkel bírt. Míg Kína irányában egyre határozottabban juttatta kifejezésre a kihívást (az érdekszférájába tartozó térségekkel, például a Kelet- és Dél-kínai-tengerrel kapcsolatos igények megfogalmazásával), addig az Egyesült Államok számára igazolta az indiai nagyhatalmi építkezés Kínától független és azzal potenciálisan ütköző törekvéseit. Ezzel – persze bizonyos korlátok között, de – kiszámíthatóvá tette India valószínű szerepét a világrend poszt-hegemoniális korszakára nézve is. Ez a szerep pedig jobban megfelel a világelsőségét az idő múlásával egyre kevésbé nyílt erő, és egyre inkább differenciáltabb eszközök alkalmazásával érvényesíteni kényszerülő Egyesült Államok, mint a kihívó Kína számára, amely nem engedheti meg, hogy az Indiai-óceánon rivális hatalmak dominanciája érvényesüljön. Témánk szempontjából ezért érdemelt kiemelt figyelmet az indiai haditengerészet stratégiai szemléletének alakulása a többi haderőneméhez képest.

Az al-Káida 2001. szeptember 11-i támadásai Pakisztán nemzetközi pozíciójában is változások lehetőségét nyitották meg, amit a történetének harmadik katonai-diktatórikus periódusát élő ország kormánya ki is használt. Az iszlámábádi stratégiai vezetés radikális megváltozásáról ugyanakkor nem lehet beszélni, mindössze részleges korrekciója ment végbe azoknak a lehetőségeknek a biztosítása érdekében, amelyek a régi hidegháborús szövetséges felelő érdeklődéséből adódtak. Noha lehetővé tették az ország területének használatát az afganisztáni tálib kormány megdöntésére és egy új afgán állam építésére irányuló amerikai erőfeszítésekhez, majd az itt állomásozó nemzetközi csapatok ellátásához, Pakisztán elitjének körében továbbra is érezhető volt a hatása az addigi biztonságpolitikai paradigmáknak, amelyek az Egyesült Államokkal szembeni bizalmatlanságot, az afgán állam belpolitikai életének befolyásolását, a terroristacsoportok Indiával szembeni felhasználásának gyakorlatát is magukban foglalták. A tálibok bukásából Iszlámábádban nem vonták le azt a következtetést, hogy a szervezetnek soha semmilyen haszna nem lehet már Pakisztán számára, és azt sem vették biztosra, hogy nem juthat többé szerephez az északnyugati szomszéd kormányzásában. Így szemt hunytak a tálib mozgalom tagjainak pakisztáni jelenléte felett, és bizonyos támogatást is biztosítottak nekik. Minderről természetesen az amerikai fél is tudott, de egyrészt a dolog a titkosszolgálati szféra közreműködésével zajlott, jórészt a civil politikusok látókörén kívül, másrészt a pakisztáni kettős játszma feltárása helyett sokkal fontosabb volt az ország együttműködésének biztosítása az afganisztáni koalíciós erők ellátásában. Mindezért Washington komoly pénzügyi és technikai támogatást juttatott az iszlám köztársaság számára. Az is reményteljesnek tűnhetett egy ideig, hogy a terrorizmus jelensége magának a pakisztáni kormánynak is egyre nagyobb problémát jelentett, nem csak belbiztonsági (különösen 2007 után), de külpolitikai értelemben is, „hála” a Kínával szemben álló ujjur szélsőségesek jelenlétének az afgán–pakisztáni határtérségben. Noha a terrorfenyegetettséget a pakisztáni katonai elit részéről is komolyan vették, ez végül nem kényszerített ki érdemi változást sem a tálibokkal, sem a kasmíri szélsőséges csoportokkal kapcsolatos gyakorlatában.

Mindennek témánk szempontjából a legfontosabb következménye, hogy a pakisztáni állam a 2010-es évek végéig igyekezett egyidejűleg kihasználni a két vezető hatalom, Kína és az Egyesült Államok iránta mutatott érdeklődését és biztosítani a maga számára az ebből származó katonai és gazdasági előnyöket. Peking és Washington egyre kompetitívebb viszonya Iszlámábádban is jól ismert és elemzett folyamat, ám a földrajzi szomszédság és a biztonságpolitikai ráutaltság miatt Pakisztánban egyértelműen a kínai kapcsolatok alapjait érezték erősebbnek, és amennyiben törésre kerülne sor a két hatalom között, az iszlám köztársaság természetes érdekeinek védelmét Kína oldalán látták reálisabbnak.¹⁸ Mindezt alátámasztotta Washington gyors közeledése a rivális Indiához és Kína tapasztalható hajlandósága arra, hogy fejlesztési projektek finanszírozásával is megerősítse: Pakisztánt az első számú dél-ázsiai barátjának tekinti.

Ha tehát azt nem is állíthatjuk, hogy a poszthegemoniális időszakra Pakisztánnak kész tervei lettek volna nemzetközi pozíciójának biztosítására, egyértelmű volt ellenérdekeltsége India további emelkedésében, és biztosítékokat keresett a maga számára Újdelhi regionális befolyásával szemben, ami legalábbis azt vetítette előre, hogy nagyhatalmi kapcsolataiban kiválthatatlan szerepe marad Pekingnek. Ha ezt vesszük figyelembe, akkor Pakisztán várható viselkedése egy poszthegemoniális időszakban még kiszámíthatóbb volt, mint Indiáé. A tényekhez ugyanakkor az is hozzátartozik, hogy Ázsia országainak zöméhez hasonlóan Pakisztán is igyekezett valamennyi relációjából profitálni, és az egy oldal felé való elköteleződés nem az optimális forgatókönyv számára a jövőre nézve sem. Mozgástera azonban eleve sokkal szűkebb, mint keleti riválisáé, és ebben a 21. század második évtizede sem hozott lényegi változást.

Ázsia változó stratégiai erőviszonyai

A 2010-es évek folyamán az USA ázsiai stratégiai orientációjának meghirdetésével Washington egy olyan folyamatra reagált, amelynek számára kihívásokat tartogató természetéről a szakértők régóta értekeztek. Barack Obama ázsiai csendes-óceáni térséget központba állító, stratégiai újraegyensúlyozó politikája természetes következménye volt az ázsiai hatalmak felértékelődésének a nemzetközi környezet alakításában. Egyúttal felkészülésként is értékelhető egy olyan időszakra, amikor a hegemon konfrontatívabb politikára kényszerül majd pozíciójának kihívójával szemben.

Noha a folyamat katonai vetületeit szokták elsősorban kiemelni (miszerint az amerikai fegyveres erők 60%-ának a szóban forgó térségben kell működnie a jövőben), a dolog nem nélkülözte a gazdasági és ideológiai összetevőket sem. Előbbihez a kínai gazdasági térnyerést ellensúlyozni akaró elképzelések tartoztak, amelyek zászlóshajóprojektje a Transz-csendes-óceáni Partnerségi Megállapodás lett volna, ám a 2017-ben hivatalba lépő Trump-kormány döntése értelmében végül ez nem valósulhatott meg.¹⁹ Utóbbi pedig azon a felismerésen nyugodott, hogy a 2012 után területi érdekeit egyre keményebben,

¹⁸ Afridi, Jamal – Bajoria, Jayshree: *China-Pakistan Relations*. [online], 2010. július 6. Forrás: Council on Foreign Relations [2022. 06. 08.].

¹⁹ McBride, James – Chatzky, Andrew – Siripurapu, Anshu: *What's Next for the Trans-Pacific Partnership (TPP)?* [online]. Forrás: Council on Foreign Relations, [2023. 10. 25.].

gazdasági és katonai erőfölényét is felhasználva érvényesítő Kína súlyos félelmek forrásává vált a tágabb környezetében. Mindezek az aggodalmak pedig lehetővé teszik a két vezető hatalom versenyének olyan értelmű interpretációját Washington részéről, amely a szabályokon alapuló nemzetközi rendet védelmezni kívánó, illetve az azt saját javára felborítani igyekvő erő küzdelmeként ábrázolja a történeket. A szabályokon alapuló rend védelmének pedig részét képezi a katonai erő alkalmazásától való tartózkodás a területi vitákban és a hajózás szabadságának megmaradása azon vitatott tengeri térségekben, amelyeket Peking a sajátjának tekint, és a 2010-es évek közepétől egy részükön fokozott katonai jelenlétet alakított ki.²⁰ Voltaképpen a kínai politika természetes következménye, hogy Washington hegemon pozíciója a kelet-ázsiai államok egy jelentős köre számára ma nem tűnik problematikusnak, mivel nem veszélyezteti sem területi integritásukat, sem belső társadalmi egyensúlyukat (akár jelentős kínai származású lakossági csoportjaik befolyásának növekedése által). Szinte kínálja tehát magát az USA mind a Délkelet-Ázsiában (például Vietnám, Indonézia részéről) megfigyelhető kiegyensúlyozó stratégiákhoz, mind a szorosabb védelmi szövetségek fejlesztéséhez (például Dél-Korea, Japán, Ausztrália esetében).

Magától értetődő, hogy Pekingben is megszületett a válasz a vezető nyugati hatalom növekvő jelenlétére és korlátozó törekvéseire Kína közvetlen stratégiai környezetén belül. A kelet-ázsiai ország ideológiai szinten tagadta a hegemonizmus létjogosultságát bármelyik állam részéről, ennek stratégiai dokumentumaiban és vezető külpolitikai tisztségviselőinek nyilatkozatain keresztül is rendszeresen hangot adott.²¹ Az elemzői közösség – teljes joggal – az Egyesült Államok ázsiai törekvéseinek kritikájaként dekódolta ezeket az üzeneteket, ugyanakkor rámutatott, hogy a kínai dominancia erősödése a kelet- és délkelet-ázsiai térségben, esetleg egy kínai hegemon pozíció nagyobb aggodalmat kelt a helyi társadalmak többségében, mint az Egyesült Államok további, akár növekvő katonai jelenléte. Pekingnek ugyanakkor nem sikerült eloszlatnia ezeket az aggodalmakat az érintett ázsiai országokban, ehelyett inkább gazdasági térnyerésével igyekezett gyengíteni azok elköteleződését törekvéseinek akadályozására – a vizsgált időszakban minimum felemásnak nevezhető eredményekkel.

Washington ugyanakkor gyakran a jótékony támogató szerepében fejlesztheti ázsiai relációit, fokozhatja erőketítő képességeit a térségben, ami többnyire a helyi társadalmak és elitcsoportok szempontjaival is találkozik. Hegemónként betöltött biztonságsgolgáltató, illetve szabálykikényszerítő szerepe tehát nem mindenhol tűnik fel nem kívánt, kívülről erőltetett jelenségként. Sőt, olyan államokban, mint Japán, Dél-Korea vagy Ausztrália, nyíltan vállalt koncepció, hogy az ország esetleges fegyveres önvédelmét az Egyesült Államokkal szövetségben valósítja meg, szükség esetén amerikai erők részvételével. Voltaképpen a stratégiai környezet sajátosságaiból adódóan az USA helyzete fokozatosan valamivel kedvezőbbnek bizonyult a vele szemben kihívást támasztó hataloméhoz képest, mert – már meglévő pozícióinak (támaszpontok, helyi szövetségesek) jobb kihasználása

²⁰ Burgess, Stephen: *Confronting China's Maritime Expansion in the South China Sea*. [online], 2020. 08. 31. Forrás: Journal of Indo-Pacific Affairs. Forrás: iseas.edu.sg [2023. 10. 12.].

²¹ Lásd pl. *China's Military Strategy*. [online], 2015. 05. Forrás: Ministry of National Defense, The People's Republic of China [2024.02. 14.].

mellett – a riválisának ellensúlyozását szerényebb saját költségek és kockázatok árán oldhatta meg. Ennek kulcseleme azonban a helyi szövetségesek és partnerek léte, ami a Dél-Ázsiával összefüggő számításokban is megjelent. Ám a jól működő szövetségek kialakítására az afgán állam instabil helyzete és Pakisztán kettős játszmája, valamint említett kínai elköteleződése miatt nem mutatkozott ígéretes perspektíva.

Washingtonban a kétezres évektől zajló együttműködési folyamat keretében azt is felmérték, hogy India nem a politikai rendszerek vélt rokonsága miatt lehet stabilabb partnerük (ez a rokonság valójában egyre kevésbé létezik, még ha az indiai alkotmányos berendezkedés demokratikus jellegét egyelőre nem is kell kétségbe vonnunk), hanem azért, mert a dél-ázsiai ország hatalmi építkezése alapján véve nem veszélyezteti az Egyesült Államok világhatalmát, de még indiai-csendes-óceáni érdekeit sem. Újdelhinek érdemes volt megadni azt, amit Iszlámábádnak nem. Nagyhatalmi – egyben tehát atomhatalmi – pozíciójának elismerése és szerepvállalásának bátorítása összeegyeztethető az amerikai stratégiai törekvésekkel.

Könnyen kínálja magát az interpretáció, miszerint a hegemon szerepet játszó Egyesült Államok a leendő harmadik számú hatalom segítségével igyekszik korlátozni hegemon pozíciójának kihívóját. Valójában ez az elmúlt évtized folyamán az indiai érdekeknek is legalább nagyrészt megfeleltethető volt. Újdelhi szintén a szabályalapú nemzetközi rend fenntartásában mutat érdeklődést, nem mellesleg azért is, mert nem kíván teret engedni az ázsiai kapcsolatokban a kínai módszerek terjedésének, ezáltal fokozatosan saját másodrendű hatalommá degradálódásának Peking mögött a kontinensen.²² Emellett persze azt sem érdemes figyelmen kívül hagyni, hogy az indiai-óceáni térséghez kapcsolódó indiai gazdasági érdekek szempontjából sokkal kényelmesebb helyzet az Egyesült Államok által védett szabályok érvényesülése, mint az a bizonytalanság, amit Kína esetleg rivális normaalkotóként való megjelenése eredményezne. Újdelhiben minden, a katonai, gazdasági vagy társadalmi mutatókban tapasztalható eltérés dacára a kínaival egyenrangú civilizáció örökösének tekintik hazájukat, amelynek azonos súlyú szerephez van joga a nemzetközi rendszer jövőjének alakításában is. India stratégiai autonómiája lehetővé tette az amerikai kapcsolatokból fakadó lehetőségek kiaknázását az Egyesült Államok szerepével kritikus országokkal zajló együttműködések fenntartása mellett, az indiai-óceáni politikát illetően azonban nagy volt az egyetértés Washingtonnal. Utóbbi 2016-ban Indiát az első „fő védelmi partnerévé” nyilvánította.²³ Merőben új fogalom volt ez, amelyet kifejezetten a sajátos indiai pozícióhoz alkalmazkodva találtak ki, és lehetővé tette a széles körű védelmi ipari és kereskedelmi együttműködést vele. A 2017. évi nemzetbiztonsági stratégiájában²⁴ pedig az Egyesült Államok támogatásáról biztosította azt a 2015. évi tengeri biztonsági stratégiában megjelent indiai igényt,²⁵ hogy a dél-ázsiai hatalom nettó

²² Banerjee, Dipankar: *China's One Belt One Road Initiative – An Indian Perspective*. [online], 2016. 03. 31. ISEAS – Yusof Ishak Institute. Forrás: iseas.edu.sg [2023. 08. 12.].

²³ *US Designates India as 'Major Defense Partner'*. [online], The Jakarta Post, 2016. 12. 09. Forrás: thejakartapost.com [2017. 08. 11.].

²⁴ White House: *National Security Strategy of the United States of America*. [online], 2017. 12. Forrás: nssarchive.us [2022. 06. 11.], 46–47.

²⁵ Integrated Headquarters: *Ensuring Secure Seas: Indian Maritime Security Strategy*. [online], Ministry of Defence, 2015. Forrás: indiannavy.nic.in [2022. 06. 21.].

biztonságszolgáltató szerepet játsszon az Indiai-óceánon. Tehát az amerikai fél atomhatalmi státusza mellett ekkorra elismerte Újdelhi vezető tengeri hatalmi pozícióját is.

Ugyanebben az évben az amerikai–pakisztáni kapcsolatok újabb mélypontjukra kerültek. Az Egyesült Államok kormánya új Dél-Ázsia-stratégiájának bemutatásakor nyíltan bírálta a pakisztáni magatartást, és az afganisztáni erőfeszítéseinek szabotálásával, a terrorizmus támogatásával vádolta meg. Egyúttal megszüntette az országnak nyújtott katonai támogatásokat. Hozzátartozik a képhez, hogy Washington ezekben az években elkezdte levonni a következtetéseket abból a tényből, hogy Afganisztán államépítésének támogatása nem csak kudarcos, de az amerikai nagystratégia szempontjából voltaképpen elhagyható vállalkozás.²⁶ A Dél-Ázsia peremén elhelyezkedő, szárazföldre bezárt állam megtartása az amerikai szövetségi rendszerben nem érte meg a ráfordított energiát. Ez nem elsősorban az anyagiakat jelentette, mert azok messze nem képviseltek elviselhetetlen terhet,²⁷ sokkal inkább a belpolitikai következményeket, amit a végeláthatatlan katonai vállalkozás – és annak egyre kevésbé indokolható emberi áldozatai – nyomán mutatkozó társadalmi frusztráció idézett fel az amerikai kormányok számára. A 2021. évi amerikai kivonulás Afganisztánból – mégoly jogos kritika is övezte humanitárius szempontból botrányos lefolyását és helyi következményeit – végeredményben megoldotta ezt a problémát, a Kínai Népköztársaság hatalmi expanziójával szembeni erőfeszítéseket pedig (amelyeket elsődleges feladatnak tekintettek az amerikai globális befolyás jövőjének biztosítása érdekében) nem veszélyeztette. Egyúttal szükségtelessé tette az alkudozást Pakisztánnal az afganisztáni erők ellátásának biztosításáról.

Islámábád egyensúlyozó gyakorlata tehát válsággal nézett szembe, fenntartásának nehézségeit pedig az is kidomborította, hogy az ország 2013. évi meghirdetésekor igen lelkesen fogadta a kínai Egy Övezet, Egy Út projektet (ma Övezet és Út kezdeményezés – Belt and Road Initiative, BRI), és hamar megtalálta benne a saját elképzeléseit.²⁸ Még abban az évben megfogalmazódott hát a Kína–Pakisztán Gazdasági Folyosó (China–Pakistan Economic Corridor, CPEC) terve, ami a BRI pakisztáni projektjeit foglalja keretbe, egyúttal a már addig is zajlott fejlesztések terveit is befogadta (például Gwadar kikötőjének fejlesztése). 2015-ben a megvalósításáról szóló egyezményt is aláírták.²⁹ Gwadar és a kínai Kashgar összekötése a közlekedési és energetikai infrastruktúra fejlesztése által³⁰ tovább erősíti a Peking iránti gazdasági elköteleződést, kiprovokálja India kritikáját, és összességében az Egyesült Államok befolyásának csökkenése felé hat. Árnyalja ugyanakkor ezt a képet, hogy egyrészt a pakisztáni fegyveres erők továbbra is számítanak Washingtontól az amerikai eredetű fegyverrendszereik működésben tartásához, esetleg továbbfejlesztéséhez szükséges támogatásra, másrészt pedig a CPEC végrehajtása sem zajlott a tervek szerint, amit 2023-ban nyilvánvalóvá tett a kínai fél nyíltan

²⁶ Csiki Varga Tamás – Tólas Péter: *Erő és diplomácia–Az Egyesült Államok stratégiai érdekei és lehetőségei a Biden-kormányzat időszakában*. [online], 2021. 07. 27. SVKI Elemzések 2021/13. Forrás: svkk.uni-nke.hu [2023. 10. 04.].

²⁷ Gannon, Kathy: *Explainer: US, NATO Pledge Billions to Back Afghan Forces*. [online], AP, 2021. 07. 27. Forrás: apnews.com [2023. 03. 14.].

²⁸ Günsberger Dóra (2019): A Kínai–Pakisztáni Gazdasági Folyosó biztonsági aspektusai: külső és belső kihívások. In Salát Gergely et al. (szerk.): *Veszélyes vizeken*. Budapest: Typotex, 231–252.

²⁹ Günsberger 2019: 232.

³⁰ *CPEC Secretariat*. [online], Ministry of Planning, Development, & Special Initiatives. Forrás: cpec.gov.pk [2023. 08. 02.].

kritikus hozzáállása a pakisztáni biztonsági helyzethez és elburjázott korrupcióhoz, ami a beruházások befékeződését vonta maga után.³¹

A 2020-as évek válságai nyomán

A 2020-as évek elejének válságai (a koronavírus-világjárvány okozta, korábban nem tapasztalt természetű vészhelyzet, a világgazdaság ezt követő helyreállításából fakadó ellátási problémák, majd az orosz–ukrán konfliktus nyílt háborúvá eszkalálódása nyomán keletkező világgazdasági sokkok) igen súlyos következményekkel jártak Dél-Ázsia társadalmaira nézve. A koronavírus-járvány kezelésével együtt járó gazdasági leépülés eltérő időtávlatokban fejtette ki ugyan a hatását, de minden térségbeli államot nehéz helyzetbe hozott. India például a 2020–2021-es pénzügyi évben olyan mértékű (7,3%-os) GDP-visszaesést szenvedett el, amire a modern statisztikai adatközlések kezdetei óta nem volt példa az ország gazdaságtörténetében.³²

Mindez súlyos csapást jelentett a dél-ázsiai társadalmak számára, amelyeket sajátos életkörülményeik miatt a járvány terjedésének leginkább kitett közösségeknek tartottak a szakemberek. Noha maga a pandémia önmagában nem volt érdemi hatással a világrend átalakulásának folyamatára, lehetőséget adott India és Kína számára is, hogy oltóanyagok, illetve az egészségügyi ellátáshoz és járványvédekezéshez szükséges eszközök átadásával demonstrálja felelősségteljes hatalmi szerepfelfogását. A járványkezelés ugyanakkor zavarokat idézett elő a globális ellátóláncokban, ami további gazdasági nehézségekhez vezetett. A helyreállítás több országban még meg sem történt, amikor a 2022. február 24-ével nyílt háborúvá eszkalálódott orosz–ukrán konfliktus világgazdasági hatásai elérték Dél-Ázsiát. Utóbbiak – különösen az eleve strukturális gazdasági problémákkal küzdő államokban, mint Pakisztán, Srí Lanka vagy Nepál – katasztrofális következményekkel jártak. Noha az élelmiszerárak drasztikus emelkedése Afrikában is súlyos nehézségeket okozott a társadalmak számára, Kelet-Európa után Dél-Ázsia lett az a nagytérség, ahol a háború következményei a legmélyrehatóbb politikai változásokhoz vezettek.

Imran Khan pakisztáni miniszterelnök éppen Moszkvában tartózkodott Putyin orosz elnökkel tervezett kétoldalú megbeszéléseire készülve, amikor megérkezett a hír az orosz csapatok átfogó támadásáról az ukrán állam ellen.³³ Khan nem szakította meg tárgyalásait – ennek értelme sem lett volna a részéről –, de a történetek láthatóan kellemetlen helyzetbe hozták. Pakisztán nem kívánta nyíltan legitimálni az orosz agressziót, de a későbbi hónapokban nem is támogatót olyan kezdeményezéseket, amelyek veszélyeztették volna fejlődő kapcsolatait az Oroszországi Föderációval (mint még szó lesz róla, rejtett támogatása ugyanakkor felmerült az ukrán oldal javára). Iszlámábád merőben pragmatikusan közelített a helyzethez, és igyekezett kedvezményes feltételek

³¹ Wani, Ajjaz: *Pakistan: Why Has China Halted Cpec Projects*. [online], Observer Research Foundation, 2020. 11. 25. Forrás: orfonline.org [2023. 08. 14.].

³² Mukherji, Biman: *When Will India's Economy Recover From Its Second COVID Wave? Economists Are Split*. [online], Fortune, 2021. 06. 01. Forrás: fortune.com [2021. 09. 12.].

³³ Hashim, Asad: *Pakistani PM Khan meets Putin amid Ukraine invasion*. [online], 2022. 02. 25. Forrás: Al Jazeera [2022. 02. 26.].

mellett élelmiszer- és nyersanyag- (főleg energiahordozó-) szállítmányokhoz jutni tőle, másolva ezzel az indiai és a kínai gyakorlatot. Különösen az élelmiszerek behozatala vált fontos kérdéssé, mivel Pakisztán társadalmá már két éve súlyos gazdasági válsággal és elszabaduló megélhetési költségekkel nézett szembe, ami a kormány stabilitását is veszélyeztette. Nem állíthatjuk, hogy Imran Khan kormánykoalíciójának összeomlása, a miniszterelnök 2022. tavaszi elmozdítása, majd egy új, az addigi ellenzék által dominált koalíció felállása kizárólag a háborús válság következménye lett volna. Ám a kormányfő gyenge politikai teljesítménye a kormányzó erők összefogásában, a hadsereg támogatásának megtartásában és a válság kezelésében mindenképpen azok kezére játszott, akik el kívánták takarítani (vagy legalább háttérbe szorítani) Imran Khant és az általa fémjelzett, nem dinasztikus vagy etnikai alapú pártpolitikai gyakorlatot a pakisztáni közéletből. Témánk szempontjából a történetek egyéb tanulsága, hogy a pakisztáni fegyveres erők a háttérből ugyan, de továbbra is döntő befolyással rendelkeznek a belpolitikai folyamatok felett. A vezérkar pedig évtizedek óta az ország regionális stratégiájának legfontosabb végrehajtója, egyúttal haszonélvezője a Kínával és az USA-val fenntartott kapcsolatoknak is. Az Oroszországgal fejlesztett, nem túl sokrétű relációk leglátványosabb eredményei az orosz kőolaj és gabona beszerzésében érhetőek tetten. Pakisztánban megfogalmazódott az az elképzelés, hogy olajimportjának kétharmadát innen fedezné.³⁴ Jelentős hátránya volt azonban Indiához képest a szerény fizetőképessége, különösen, miután az ország 2023-ra gyakorlatilag az államcsőd határára jutott. Ráadásul a diszkontáron leszerződött orosz olaj pakisztáni felhasználásával kapcsolatban pénzügyi és technológiai problémák is felmerültek (a finomítás során keletkezett termékek aránya nem volt megfelelő).³⁵ Végeredményben nem bizonyos, hogy a pakisztáni állam a várt megtakarítást tudja elérni, ha orosz olajat használ fel közel-keleti helyett. Sokkal sikeresebbnek bizonyult a gabonaimport, ahol a 2022/23. évben jelentős előrelépés volt tapasztalható: Pakisztán az Ukrajnából kieső búzabehozatalát teljes egészében Oroszországból pótolta, és az orosz búza ötödik legnagyobb vásárlójává vált.³⁶ Mindezek persze csak epizodikus jelentőségű eredmények lehettek Pakisztán régóta tartó gazdasági térvészésének folyamatában, amihez jó eséllyel a 2020-as évek elejének válságai is érdemben hozzájárultak.

Dacára azonban a kereskedelmi lehetőségek új keletű kutatásának, Pakisztánt nem tekinthetjük egyértelműen oroszbarát országnak sem. Kapcsolódása az Egyesült Államok globális vezető szerepével szemben kritikus országcsoporthoz sokkal inkább kínai relációin keresztül valósul meg, elzárkózni azonban továbbra sem akar Washingtontól, amelytől a jövőben még várna anyagi forrásokat és akár haditechnikai eszközöket is. Utóbbi tekintetben Iszlámábád el is könyvelhetett némi eredményt, amikor az Egyesült Államok kifejezte készségét az iszlám köztársaság F-16-os flottájának felújítására.³⁷ Napvilágot láttak olyan hírek is, hogy amerikai cégek közvetítésével pakisztáni tüzérségi

³⁴ Aamir, Adnan: *Pakistan Eyes Deeper Discounts as Russian Oil Imports Hit Snag*. [online], NIKKEI Asia, 2023. 08. 19. Forrás: asia.nikkei.com [2023. 08. 20.].

³⁵ Aamir 2023.

³⁶ Iroanya, Vivian: *Pakistan's Wheat Imports From Russia Surge Eightfold on Supply Disruption From Ukraine*. [online], S&P Global, 2023. 03. 15. Forrás: spglobal.com [2023. 05. 12.].

³⁷ *Biden Administration Approves \$450 Million F-16 Fleet Sustainment Programme to Pakistan*. [online], 2022. 09. 08. Forrás: The Hindu [2022. 09. 09.].

lőszerek³⁸ és rakéták³⁹ jutottak az ukrán fegyveres erőkhöz, mindezt pedig az országnak nyújtandó IMF-hitel politikai háttéralkujának részeként interpretálták.⁴⁰ Iszlámábád mindezek ellenére nem foglalt nyíltan pártállást a háborúzó felek között, ami már azért sem volt meglepő, mert tulajdonképpen nem fűződnek érdekei egyik oldal győzelméhez vagy vereségéhez sem.

Srí Lanka sokkal rosszabbul járt. Itt az államcsődhöz vezető gazdasági összeomlás társadalmi és politikai válsággal párosult, amely a jómódúbb lakossági csoportok életviszonyaiban is érzékelhető rombolást végzett.⁴¹ A szigetország kormánya megbukott, az új elnök, Ranil Wickremesinghe pedig elkötelezte magát egy IMF-program végrehajtása mellett.⁴² Noha a sziget Kínától és Indiától is kapott támogatást, mindenki számára egyértelművé vált a 2010-es évek fejlesztési stratégiáinak kudarca és Srí Lanka politikai elitjének felelőssége ennek kapcsán. Egyúttal valószínűvé teszi, hogy a kis dél-ázsiai ország felett az elkövetkező években erősödik a nagyhatalmi befolyásért zajló verseny, kihasználva fizetési nehézségeit, illetve források és befektetések iránti éhségét. E versengés két természetes főszereplője pedig India és Kína lesznek.

India ebben a válságokkal jellemzett regionális környezetben ugyanakkor relatíve stabil maradt, és noha az életviszonyok romlása itt is tapasztalható volt, a kormány a 2024-ben esedékes választásokra készülve minden lehetőséget megragadott a gazdasági helyzet javítására. Részeként ennek a politikának olyan lépésekre is rászánta magát, amelyek a hazai piac és társadalom védelmét szolgálták ugyan, de máshol súlyosbították a krízisjelenségeket (például élelmiszerexport-tilalmak). Ennek logikájába illesztették az orosz gazdasági relációk fenntartását is. Subrahmanyam Jaishankar külügyminiszter ezt úgy fogalmazta meg a demokratikus országok számára is befogadható módon, hogy „erkölcsi kötelessége biztosítani a legjobb üzletet” a hazája számára.⁴³ Ennek gyakorlati következményeként 2022 októberére az Oroszországi Föderáció – miközben a nyugati világ szankciók sorával építette le hasonló kapcsolatait vele – a 7. helyre jött fel India külkereskedelmi partnereinek sorában a kétoldalú kereskedelem összértéke alapján.⁴⁴ Az ország a korábbi 6-7. helyről India első számú kőolaj-behozatali forrásává lépett elő.⁴⁵ Hasonló folyamatok zajlottak le a kőszén esetében is, amelyből 2022-ben már négyszer annyit vásároltak az indiaiak, mint korábban, a következő év elejére pedig a porított szénből is az első számú

³⁸ *BBC Reveals 'Secret Deals' for Pakistan's Arms Supply to Ukraine.* [online], Pakistan Today, 2023. 11. 14. Forrás: pakistantoday.com.pk [2023. 11. 15.].

³⁹ *US 'Brokered' Pakistani Weapons Transfer To Ukraine In Lieu Of IMF Bailout – American Media Claims.* [online], 2023. 11. 18. Forrás: The Eurasian Times [2023. 11. 21.].

⁴⁰ Grim, Ryan – Hussein, Murtaza: *U.S. Helped Pakistan Get IMF Bailout With Secret Arms Deal for Ukraine, Leaked Documents Reveal.* [online], 2023. 09. 17. Forrás: The Intercept [2023. 11. 14.].

⁴¹ *Sri Lanka Suspends Fuel Sales For Two Weeks.* [online], 2022. 06. 27. Forrás: ndtv.com [2022. 07. 09.].

⁴² Swaminathan, Sneha: *Sri Lanka: President Ranil Wickremesinghe To Present Maiden Budget in Hopes of IMF Loan.* [online], 2022. 08. 30. Forrás: Wionews.com [2022. 10. 12.].

⁴³ *It's My Moral Duty To Ensure Best Deal for Our Citizens: Jaishankar on India Buying Russian Oil.* [online], 2022. 08. 17. Forrás: India Today [2022. 08. 20.].

⁴⁴ Chart: *Russia Is Now India's Seventh-Largest Trading Partner.* [online], 2022. 10. 26. Forrás: The Times of India [2023. 02. 22.].

⁴⁵ Verma, Nidhi: *India's July Russian Oil Imports Dip; Saudi Import Down to 2-1/2-Yr Low – Trade.* [online], 2023. 08. 22. Forrás: Reuters [2023. 08. 24.].

importforrássá vált Oroszország.⁴⁶ Pusztán ezeket a tényezőket figyelembe véve az indiai állam jelentősen elmozdult a nyugati partnereit jellemző magatartástól, és az övékkel ellentétes pályára állította gazdasági relációit Moszkvával. Ennek is megvannak azonban az észszerű politikai határai. Az ország legnagyobb külkereskedelmi partnere ugyanis továbbra is az Egyesült Államok, amellyel a termékek és szolgáltatások tekintetében is aktívumot realizál az indiai fél. Ez a többlet 2022–23-ban 28,3 milliárd dollárt jelentett, rekordösszegű kétoldalú kereskedelem mellett.⁴⁷ Újdelhi ezt nem kívánja veszélyeztetni. Hasonlóképpen az indiai cégek sem kívánnak másodlagos szankciók hatálya alá kerülni, így az oroszokkal való kereskedelemben igen célszerű a szemükben azon termékekre szorítkozni, amelyek szállítása, illetve átvétele még elfogadható a nyugati partnerei számára. Azt is érdemes számításba venni, hogy India nem tudja pótolni mindazon termékeket, amelyekről a nyugati szankciók (több-kevesebb hatékonysággal) elzárták Oroszországot, szerepe mindössze a Kína mellett realizálódó alternatív piac biztosításában merülhet ki, és ennek hosszabb távú perspektíváit is az indiai költség-haszon számítások határozzák meg. Újdelhi ugyanis soha nem tett még utalást sem arra, hogy – minden történelmi szimpátiája dacára – hajlandó lenne olyan együttműködést is fenntartani az orosz féllal, amelyből nem származik egyértelmű haszna.

Valójában persze az orosz–ukrán háború következményei India perspektívájából messze túlterjednek a gazdasági dimenzión. A világrend jövőjével kapcsolatos indiai koncepciókat is érintik. A kelet-ukrajnai hadszíntereken zajló napi események jórészt lényegtelenek az indiai társadalom számára, azokat a hadviselés iránt érdeklődő emberek követik több-kevesebb figyelemmel. Valamint persze azok a katonai szakértők, akik a harc-eljárásokkal és haditechnikai eszközrendszerek alkalmazásával kapcsolatos elemzéseket végzik, hogy ezzel szakmailag támogassák az indiai fegyveres erők működésének hatékonyabbá tételét, fejlesztési irányainak kijelölését. Az indiai közélet stratégiai kérdésekkel foglalkozó szereplői számára a háború katonai problémaként kevésbé releváns. Sokkal figyelemreméltóbb jelenség számukra az Oroszországi Föderáció nemzetközi mozgásterének szűkülése, egyúttal a Kínai Népköztársaság orosz gazdaságra gyakorolt befolyásának gyors növekedése, tehát voltaképpen a stratégiai öszkép hosszú távra ható változása. Mindkét, egymástól elválaszthatatlan folyamat negatívan hat India azon várakozásaira, amelyek a 21. század előttünk álló évtizedeinek hatalmi rendjével és az ország abban várható mozgásterével kapcsolatban megfogalmazódtak. Noha az Oroszországi Föderáció gazdasági strukturális problémái, gyenge fejlődőképessége és (a környező orosz ajkú diaszpórák által képviselt bevándorlási források elapadásával) demográfiai helyzetének várható, gyors romlása Indiában is ismertek voltak, az alapvetően közvélekedés tárgya volt, hogy Moszkvának természetes helye van a multipolárisra váló világ legjelentősebb centrumai között. Alapozva a hagyományos orosz–indiai barátságra, Újdelhiben ezt rokonszenvvel figyelték. Egyúttal arra számítottak, hogy a szuverén orosz nagyhatalmat történelmi tradíciói és reális stratégiai érdekei is arra ösztönzik majd, hogy szuverén

⁴⁶ Law, Abhishek: *Russia Overtakes Australia as Top Supplier of Pulverised Coal Injection to India Since September*. [online], 2023. 05. 02. Forrás: The Hindu Business Line [2023. 06. 11.].

⁴⁷ Bhardwaj, Naina: *India-US Ties 2023: Modi Trip Refocuses Attention to Trade, Tech, Defense*. [online], 2023. 06. 21. Forrás: India Briefing [2024. 02. 12.].

állásfoglalásokat tegyen az ázsiai térséget érintő vitás kérdésekben, és ezek alkalmanként Indiának kedvezhetnek.⁴⁸ Moszkva várható szoros ráutaltsága Pekingre olyan folyamat következménye, amelyet India csak kis mértékben tud lassítani az orosz nyersanyagok és energiahordozók fokozottabb vásárlásával, meggátolására vagy netán Kína helyének átvételére a kortárs orosz külkapcsolatokban viszont nincs reális esélye. Mindez ráadásul független az orosz háborús győzelem vagy vereség kérdésétől – akárhogy is interpretálják majd ezt a küzdelemben érdekelt felek. Újdelhi számára sem valamelyik szélső forgatókönyv, sem pedig a hadszíntéri viszonyok 2023 őszén jellemző állapotának befagyása esetén nincs kilátásban a fenténél pozitívabb politikai kimenetel.

Sajátos problémát jelent továbbá az orosz haditechnika változó színvonalú, többnyire azonban inkább gyenge szereplése az ukrainai hadszíntereken, ezzel párhuzamosan pedig a nyugati rendszerek egyértelmű jelentősége a tekintetben, hogy Ukrajna képes volt feltartóztatni az orosz előrenyomulást, és visszafoglalni megszállt területeinek egy részét. Érdeemes megjegyezni azonban, hogy az indiai katonai szakértők több esetben nem osztják azokat a sematikus interpretációkat, amelyek szerint az orosz fegyverrendszerek egyértelműen leszerepeltek volna Ukrajnában. A T-90S harckocsi indiai igények szerinti változatának (amely Bhisma néven kerül a dél-ázsiai ország hadrendjébe) vásárlása kapcsán például az a vélemény alakult ki, hogy a nagymértékű orosz veszteségekért nem a harcjármű konstrukciós gyengesége, hanem a hibás alkalmazás és a nem kellően képzett/motivált személyzet tehető felelőssé, és nincs valódi ok a beszerzési program felfüggesztésére.⁴⁹ Már ha az orosz fél továbbra is helyt tud állni korábbi kötelezettségvállalásaiért. Fontos szem előtt tartani ugyanis, hogy túlmutatóan a háborús működés igényeinek napi szinten jelentkező hatásain, az elszenvedett veszteségek pótlása a jelenlegi várakozások szerint eszközkategóriánként eltérő időtávban ugyan, de mindenképpen tartósan leköti majd az orosz hadiipari kapacitásokat a potenciális fegyvernagyítás vagy sokkal alacsonyabb intenzitású összecsapások jövőbeli időszakára nézve egyaránt. India szempontjából mindennek jelentősége abban áll, hogy milyen mértékben számíthat a belátható időszakban az orosz szállítások teljesítésére, illetve mennyire lesz érdemes az orosz eredetű, illetve az orosz féllel együttműködésben előállított eszközökre alapozni fegyveres erőinek fejlesztését. A háború során már volt rá precedens, hogy a dél-ázsiai országnak szánt T-90-es harckocsik az ukrainai hadszíntéren tűntek fel,⁵⁰ de a remélt együttműködés az új generációs indiai tengeralattjárók tervezése és gyártása tekintetében is meghiúsulni látszik.⁵¹ Márpedig India lemaradást mutat a rivális Kínához képest a hagyományos fegyveres erőinek korszerűsítését illetően, aminek következtében – legyen bármennyire is érthető egy-egy késedelmes teljesítés oka – egyáltalán nem biztos, hogy érdemes alkalmazkodnia az orosz hadiipari kapacitások alakulásához.

⁴⁸ Menon, Rajan – Rumer, Eugene (2022): *Russia and India: A New Chapter*. Carnegie Endowment.

⁴⁹ Bommakanti, Kartik: *War in Ukraine: The Indian Army's Silence on Tanks*. [online], 2022. 12. 21. Forrás: Observer Research Foundation [2023. 11. 15.].

⁵⁰ *Indian Army T-90s Bhisma Tanks Possibly Fighting in Ukraine for Russian Army*. [online], 2022. 10. 06. Forrás: army-recognition.com [2023. 05. 03.].

⁵¹ Pubby, Manu: *Russia Says It Will Not Bid for Indian Navy's New Submarine Plan, Offers Upgraded Kilo Class*. [online], 2022. 02. 15. Forrás: The Economic Times [2022. 11. 04.].

Az említett harckocsibeszerzési program esetében még viszonylag kedvező a helyzet, mivel a T-90-eseknek hazai licencgyártása is folyik Tamil Nadu államban.⁵²

Nyilvánvaló, hogy az indiai fegyveres erők esetleges átfegyverzése csak hosszú távon lenne megoldható, és Újdelhi régi, nemzeti önerő építését célzó koncepcióinak megfelelően ekkor is törekedne a hazai gyártású és fejlesztésű eszközök preferálására a folyamat során. Ám a modern hadiiparral rendelkező nyugati (illetve a Nyugattal szövetséges csendes-óceáni) államok számára is lehetőségeket nyithat egy ilyen folyamat, és ebben az esetben még nem is pusztán az Egyesült Államokra vagy Japánra érdemes gondolni, hiszen az utóbbi évek során Dél- és Délkelet-Ázsiában izraeli, török, olasz, francia vagy éppen dél-koreai vállalatok is nyertek jelentős megrendeléseket.⁵³

Hosszabb távon érvényesülő következmény, hogy amennyiben az orosz eredetű haditechnika jelentősége csökken az indiai fegyveres erők ütőképességének biztosításában, ez maga után vonja Oroszország további leértékelődését is India külkapcsolatain belül. Mindez, még ha nem is akaratlagos folyamat indiai részről és nem is kérdőjelezi meg az oroszokhoz kapcsolódó pozitív társadalmi beállítódást, végső soron olyan helyzetet eredményez, amelyből már egyre kevésbé érheti meg Újdelhi számára vitákat felvállalni a nyugati partnereivel Moszkva érdekében. Washington kétezres évek elejétől zajló fokozatos kapcsolatépítése Indiával tehát utólagos igazolást nyerhet a történelemtől, még ha azt hiba is lenne sugallni, hogy ez az amerikai külpolitika formálóinak látnoki képességeit igazolná. Ilyen helyzetekben mindig könnyen adja magát az interpretáció, miszerint az idő az amerikaiaknak dolgozott. Nem tanácsos azonban figyelmen kívül hagyni, hogy napjaink orosz vonatkozású fejleményeit természetesen senki nem láthatta előre a közeledési folyamat megindulásakor. Sokkal nagyobb közmegegyezés uralkodott arról, hogy a Kínai Népköztársaság lehet a jövőben az Egyesült Államok vezető hatalmi pozíciójának kihívója, India pedig terhelt történelmi viszonyuk miatt vélhetően érdeksérelmekkel néz szembe ennek kapcsán. Különösen, mivel a két vezető ázsiai hatalom befolyásépítésének természetes zónái átfedéseket mutatnak majd egymással, ami várhatóan fokozza a rivalizálást és a feszültséget közöttük. A hosszú távú stratégiai trendek elemzésének itt volt tehát szerepe, és máig igaz, hogy a világrend poszthegemoniális fázisával összefüggő indiai viszonyulást a kínai és nem az orosz szerep alakulása határozza meg. Utóbbi csak az előbbi összefüggésében vált problematikusá Újdelhi szemében.

Említésre méltó elméleti problémát jelent továbbá, hogy az amerikai–indiai közeledésben jelentős szerepet játszott a fennálló szabályokon alapuló nemzetközi rend védelmében való közös érdekelttségük, ami az indiai–óceáni politikájuk egyik hivatkozási alapjává vált. Nemigen lehet azonban védeni azt a gyakorlatot, hogy a térségre nézve kívánatos a szabályokon alapuló rend fennmaradása, azaz egyebek mellett az államok elismert határaik közötti területi integritásának és szuverenitásának védelme, de az orosz–ukrán háború viszonylatában ez mégsem kap markáns képviselést Újdelhi részéről. Az indiai válasz erre az ország hagyományos diplomáciai stílusának felemlegetése volt, amely nem

⁵² Kumar, Chethan: *464 Bhisma tanks to made in Tamil Nadu's Avadi*. [online], 2019. 11. 08. Forrás: Times of India [2024. 02. 12.].

⁵³ Bővebben lásd Háda Béla: *Az indonéz fegyveres erők fejlesztésének néhány kérdése*. [online], 2023. 08. 21. SVKI Elemzések 2023/12. Forrás: svkk.uni-nke.hu [2023. 11. 12.].

él konfrontatív eszközökkel a partnerek felé, és mindenképpen igyekszik megőrizni a párbeszéd fórumait.⁵⁴ Ugyanakkor azt is kifejtették, hogy a konfrontáció kerülése nem jelent egyetértést, és India nem ismerte el az orosz területi annexiókat, valamint segítyt is küldött Ukrajnának. Mitután a nyugati kormányok felismerték, hogy a dél-ázsiai hatalom nem fog engedni a nyomásgyakorlásnak, felülkerekedtek körükben a hosszú távú szempontok, amelyek India fokozatos magukhoz kapcsolását célozták, ennek érdekében pedig a komolyabb feszültségek elkerülését vele.

Ilyen megközelítésben a 2023. évi újdelhi G20-csúcstalálkozó több jelzésértékű fejlemény színtere volt. Témánk szemszögéből ezek közül azt érdemes kiemelni, hogy az Egyesült Államok és az európai hatalmak láthatóan kompromisszumkésznek mutatkoztak az indiai elnökség sikeres szereplése és a záródokumentum konszenzusos elfogadása érdekében.⁵⁵ India hatalmi tekintélyének hasonló tiszteletben tartása összekapcsolódott egy szorosabb kereskedelmi együttműködés tervével. Ez utóbbi az Európai Uniót és Indiát kötné össze egyes közel-keleti országok beiktatásával, erőteljes amerikai támogatás mellett.⁵⁶ Az úgynevezett India – Közel-Kelet – Európa Gazdasági Folyosó koncepciója technikailag a kikötői és szárazföldi szállítmányozási infrastruktúra fejlesztését tartalmazza – legalábbis meghirdetésekor ez volt még ismert vele kapcsolatban –, ám megvalósulása esetén stratégiai hozadékát illetően jóval több lehet ennél. Valószínű eredménye hosszabb távon az India és a Nyugat közötti gazdasági interdependencia növekedése, amely az orosz relációk leértékelődésével párhuzamosan simább utat kínál Újdelhi számára az erősebb nyugati politikai orientációhoz. Jelenleg azonban még nem megítélhető az esélye annak, hogy ez valóban bekövetkezik-e. India érdekeinek megfelelően ugyan a szabályokon nyugvó nemzetközi rend védelme, illetve a kínai hatalmi építkezés kordában tartása, de stratégiájának alapja az elköteleződés kerülése és a szuverén hatalmi tényezőként való kapcsolatépítés lehetősége más hatalmakkal. Döntő tényező tehát, hogy a jövőben az indiai kül- és biztonságpolitika formálói mennyire tartják majd összegegyeztethetőnek az erőteljesebb nyugati orientációt ezzel a törekvéssel. Ami napjainkban bizonyosan állítható ennek kapcsán, hogy az Egyesült Államok preferálná India szorosabb katonai és politikai elköteleződését, akár a Quad tagállamaként, míg Újdelhi ezt egyelőre mindenképpen elkerülné.

Konklúziók

A poszthegeomoniális világrend kialakulása felé mutató tendenciák, de különösen az azokat felgyorsító válságjelenségek Dél-Ázsia államait is stratégiai koncepcióik felülvizsgálatára készítetik. Noha a 2020-as évek elejének válságai gazdasági – és ebből fakadóan belpolitikai – következményeiket illetően messze nem egyforma károkat okoztak a térség országai

⁵⁴ Grare, Frédéric: *A Question of Balance: India and Europe After Russia's Invasion of Ukraine*. [online], 2022. 05. 16. Forrás: European Council on Foreign Relations [2023. 02. 10.].

⁵⁵ *Consensus Reached, New Delhi Declaration Adopted at G20*. [online], 2023. 09. 09. Forrás: Hindustan Times [2023. 09. 10.].

⁵⁶ Ellis-Petersen, Hannah: *G20: EU and Us Back Trade Corridor Linking Europe, Middle East and India*. [online], 2023. 09. 09. Forrás: The Guardian [2023. 09. 10.].

számára, a történetek minden bizonnyal korszakhatárt jelölnek ki Dél-Ázsia fejlődési tendenciáit illetően. Hosszú távú hatásairól ugyanakkor még nem kaphatunk egyértelmű képet. Míg Pakisztánban, Srí Lankán és Nepálban a kormányzatok figyelmét a gazdasági és társadalmi krízissel küzdve érthetően a rövidebb távon érvényesülő fejlemények kötik le, addig az egyetlen globális mozgástérrel bíró szereplőnek számító helyi állam, India számára a messzebbre ható következmények is mérlegre kerülnek. Általánosságban a multipoláris világrend kialakulása megfelelne az indiai érdekeknek, sőt, az igazságos nemzetközi struktúrára vonatkozó elképzelésnek is. Mégis, az Oroszország szerepével kapcsolatos bizonytalanságok a folyamat egy nyilvánvaló árnyoldalát is megvilágították Dél-Ázsia vezető hatalma számára.

Az orosz–ukrán konfliktus 2022. februári háborús eszkalációját megelőzően az indiai külpolitikával foglalkozó elitnek nem volt valódi oka kételkedni abban, hogy Oroszország a multipoláris világ egyik vezető hatalma lesz majd. Az azóta e sorok születéséig eltelt másfél év ezt a jövőképet némileg árnyaltabb színben tünteti fel. Noha továbbra sem realitás Moszkva teljes kiesése a nagyhatalmak sorából, hosszú ideje tartó relatív gazdasági és demográfiai térvészése – adott esetben nagyhatalomnak ma nem is számító országokkal összevetve is – felgyorsulhat, és egyre kevésbé valószínű, hogy képes lesz az indiai érdekeknek támaszává válni akár Kínával szemben is. Noha ez nem rontja meg automatikusan a Moszkva–Újdelhi viszonyrendszert, az erőteljesen stabilitáspárti és önérdékkövető indiai külpolitika könnyen más kiegyensúlyozó tényezők felé tekinthet, amelyeket egyre inkább a nyugati szövetségi rendszerekhez tartozó államokban találhat meg.⁵⁷

További problémát jelent, hogy az orosz hadiipari együttműködés jövőjével kapcsolatban is kérdések merültek fel, amelyek arra ösztönözhetik Újdelhit, hogy fokozatosan csökkentse függését az orosz forrásoktól. Persze nemcsak az ukrajnai háború által felgyorsított polarizáció távlati stratégiai következményei vezetnek erre, hanem az orosz hadiipari szállítások fennakadásai, illetve a korszerűbbnek ítélt nyugati beszerzési források megnyílása is. Különösen annak tükrében vált ez fontossá, hogy India a 2020-as évek elejére egyértelmű hátrányba került a hagyományos fegyverkezés minőségi és mennyiségi mutatóit illetően is kínai riválisához képest, saját, ambiciózus fejlesztési programjai pedig gyakran nem alakulnak az előzetesen megszabott ütemterv szerint.

Általánosságban továbbra is igaz, hogy sem India, sem Pakisztán nem érdekelt egy újabb kétpólusú világrend kialakulásában és/vagy egymással szemben álló katonai tömbök létrejöttében az eurázsiai földrészen. Sokkal több eredménnyel kecsegtető mozgásteret jelent számukra a vezető hatalmak közötti konstruktív viszony fennmaradása egy többpólusú, dinamikus nemzetközi rendben, amelyen belül alkalmi együttműködések keresésével elkerülhetik a túl szoros elköteleződést, és távolságot tarthatnak a térségen kívüli hatalmak konfliktusaitól.

Nem vitás ugyanakkor, hogy Dél-Ázsia államai sem vonhatják ki magukat azon hatások alól, amelyeket a világrend átalakulása és a jelentős gazdasági és politikai centrumok

⁵⁷ Chang, Felix K.: *China's and India's Relations with Russia after the War in Ukraine: A Dangerous Deviation?* [online], 2023. 04. 05. Forrás: Foreign Policy Research Institute [2023. 11. 04.].

törekvései idéznek elő. Külpolitikájuk formálása tehát nem pusztán szándékaik vagy önképük függvénye, hanem az őket ért kényszereké is. Utóbbiak pedig elvben arra is készíthetik őket, hogy egyes, régóta képviselt elveiket háttérbe szorítsák. Hogy ez mikor és milyen mértékben következik be, az viszont ma még megjósolhatatlan.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Aamir, Adnan: *Pakistan Eyes Deeper Discounts as Russian Oil Imports Hit Snag*. [online], 2023. 08. 19. Forrás: NIKKEI Asia [2023. 08. 20.].
- Afridi, Jamal – Bajoria, Jaysree: *China-Pakistan Relations*. [online], 2010. 07. 06. Forrás: Council on Foreign Relations [2022. 06. 08.].
- Ahluwalia, Montek S. (2002): Economic Reforms in India Since 1991: Has Gradualism Worked? *Journal of Economic Perspectives*, 16(3), 67–88. Online: <https://doi.org/10.1257/089533002760278721>
- Banerjee, Dipankar: *China's One Belt One Road Initiative – An Indian Perspective*. [online], 2016. 03. 31. ISEAS – Yusof Ishak Institute. [2023. 08. 12.].
- BBC Reveals 'Secret Deals' for Pakistan's Arms Supply to Ukraine*. [online], Pakistan Today, 2023. 11. 14. Forrás: pakistantoday.com.pk [2023. 11. 15.].
- Bharatiya Janata Party: *BJP Election Manifesto '98: BJP's 10-Point Freedom Carter* [online], 1998. Forrás: www.bjp-org [2008. 10. 24.].
- Bhardwaj, Naina: *India-US Ties 2023: Modi Trip Refocuses Attention to Trade, Tech, Defense*. [online], 2023. 06. 21. Forrás: India Briefing [2024. 02. 12.].
- Biden Administration Approves \$450 Million F-16 Fleet Sustainment Programme to Pakistan*. [online], 2022. 09. 08. Forrás: The Hindu [2022. 09. 09.].
- Bommakanti, Kartik: *War in Ukraine: The Indian Army's Silence on Tanks*. [online], 2022. 12. 21. Forrás: Observer Research Foundation [2023. 11. 15.].
- Burgess, Stephen: *Confronting China's Maritime Expansion in the South China Sea*. [online], 2020. 08. 31. Forrás: Journal of Indo-Pacific Affairs [2023. 10. 12.].
- Chang, Felix K.: *China's and India's Relations with Russia after the War in Ukraine: A Dangerous Deviation?* [online], 2023. 04. 05. Forrás: Foreign Policy Research Institute [2023. 11. 04.].
- Chart: *Russia Is Now India's Seventh-Largest Trading Partner*. [online], 2022. 10. 26. Forrás: The Times of India [2023. 02. 22.].
- Chengappa, Raj (2000): *Weapons of Peace – The Secret Story of India's Quest to be a Nuclear Power*. Újdelhi: Harper Collins Publishers.
- Consensus Reached, New Delhi Declaration Adopted at G20*. [online], 2023. 09. 09. Forrás: Hindustan Times [2023. 09. 10.].
- CPEC Secretariat*. [online], Ministry of Planning, Development, & Special Initiatives, Forrás: cpec.gov.pk [2023. 08. 02.].
- Csikó Varga Tamás – Tálás Péter: *Erő és diplomácia–Az Egyesült Államok stratégiai érdekei és lehetőségei a Biden-kormányzat időszakában*. [online], 2021. 07. 27. SVKI Elemzések 2021/13. Forrás: svkk.uni-nke.hu [2023. 10. 04.].
- Ellis-Petersen, Hannah: *G20: EU and US Back Trade Corridor Linking Europe, Middle East and India*. [online], 2023. 09. 09. Forrás: The Guardian [2023. 09. 10.].
- Gannon, Kathy: *Explainer: US, NATO Pledge Billions to Back Afghan Forces*. [online], AP, 2021. 07. 27. Forrás: apnews.com [2023. 03. 14.].
- Garver, John W. (2004): China's Kashmir Policies. *India Review*, 3(1), 1–24. Online: <https://doi.org/10.1080/14736480490443058>
- Grare, Frédéric: *A Question of Balance: India and Europe After Russia's Invasion of Ukraine*. [online], 2022. 05. 16. Forrás: European Council on Foreign Relations [2023. 02. 10.].

- Grim, Ryan – Hussein, Murtaza: *U.S. Helped Pakistan Get IMF Bailout With Secret Arms Deal for Ukraine, Leaked Documents Reveal*. [online], 2023. 09. 17. Forrás: The Intercept [2023. 11. 14.].
- Günsberger Dóra (2019): A Kínai–Pakisztáni Gazdasági Folyosó biztonsági aspektusai: külső és belső kihívások. In Salát Gergely et al. (szerk.): *Veszélyes vizeken*. Budapest: Typotex, 231–252.
- Háda Béla (2014): A pakisztáni nukleáris fegyverkezési törekvések és az amerikai külpolitika 1979–1990. In Majoros István (főszerk.): *Hindu istenek, sziámi tigrisek – Balogh András 70 éves*. Budapest: ELTE BTK, 201–214.
- Háda Béla (2022): *Dél-Ázsia a poszthidegháborús korban*. Budapest: Ludovika.
- Háda Béla: *Az indonéz fegyveres erők fejlesztésének néhány kérdése*. [online], 2023. 08. 21. SVKI Elemzések 2023/12. Forrás: svkk.uni-nke.hu [2023. 11. 12.].
- Hashim, Asad: *Pakistani PM Khan meets Putin amid Ukraine invasion*. [online], 2022. 02. 25. Forrás: Al Jazeera [2022. 02. 26.].
- India's Nuclear Weapons Program – Operation Shakti: 1998*. [online], 2001. március 30. Forrás: Nuclear Weapon Archive [2015. 04. 07.].
- Indian Army T-90s Bhisma Tanks Possibly Fighting in Ukraine for Russian Army*. [online], 2022. 10. 06. Forrás: armyrecognition.com [2023. 05. 03.].
- Indian Maritime Doctrine (INBR-8)*. Újdelhi: Ministry of Defence, 2004. április 25.
- Indian Maritime Doctrine (INBR 8)*. Ministry of Defence (Navy), 2009.
- Integrated Headquarters: *Ensuring Secure Seas: Indian Maritime Security Strategy*. [online], 2015. Forrás: Ministry of Defence, [2022. 06. 21.].
- Iroanya, Vivian: *Pakistan's Wheat Imports From Russia Surge Eightfold on Supply Disruption From Ukraine*. [online], S&P Global, 2023. 03. 15. Forrás: spglobal.com [2023. 05. 12.].
- It's My Moral Duty To Ensure Best Deal for Our Citizens: Jaishankar on India Buying Russian Oil*. [online], 2022. 08. 17. Forrás: India Today [2022. 08. 20.].
- Kumar, Chethan: *464 Bhisma tanks to made in Tamil Nadu's Avadi*. [online], 2019. 11. 08. Forrás: Times of India [2024. 02. 12.].
- Law, Abhishek: *Russia Overtakes Australia as Top Supplier of Pulverised Coal Injection to India Since September*. [online], 2023. 05. 02. Forrás: The Hindu Business Line [2023. 06. 11.].
- Levi, Michael A. – Ferguson, Charles D. (2006): U.S.–India Nuclear Cooperation. A Strategy for Moving Forward. Council on Foreign Relations Press. *Council Special Report*, 16(3).
- McBride, James – Chatzky, Andrew – Siripurapu, Anshu: *What's Next for the Trans-Pacific Partnership (TPP)?* [online]. Forrás: Council on Foreign Relations, [2023. 10. 25.].
- Menon, Rajan – Rumer, Eugene (2022): *Russia and India: A New Chapter*. Carnegie Endowment.
- Mukherji, Biman: *When Will India's Economy Recover From Its Second COVID Wave? Economists Are Split*. [online], Fortune, 2021. 06. 01. Forrás: fortune.com [2021. 09. 12.].
- N. Rózsa Erzsébet (2008): Az amerikai–indiai békés célú nukleáris együttműködési megállapodás. *Nemzet és Biztonság*, 1(11), 15–22.
- Pubby, Manu: *Russia Says It Will Not Bid for Indian Navy's New Submarine Plan, Offers Upgraded Kilo Class*. [online], 2022. 02. 15. Forrás: The Economic Times [2022. 11. 04.].
- Riedel, Bruce (2011): *Deadly Embrace. Pakistan, America and the Future of the Global Jihad*. Washington: Brookings Institution Press.
- Sri Lanka Suspends Fuel Sales For Two Weeks*. [online], 2022. 06. 27. Forrás: ndtv.com [2022. 07. 09.].
- Swaminathan, Sneha: *Sri Lanka: President Ranil Wickremesinghe To Present Maiden Budget in Hopes of IMF Loan*. [online], 2022. 08. 30. Forrás: Wionews.com [2022. 10. 12.].
- Tálas Péter (2021): A Covid-19 világvárvány hatása a nemzetközi hatalmi rendre. In Koltay András – Török Bernát (szerk.): *Járvány sújtotta társadalom*. Budapest: Ludovika, 416–437.
- US 'Brokered' Pakistani Weapons Transfer To Ukraine In Lieu Of IMF Bailout – American Media Claims*. [online], 2023. 11. 18. Forrás: The Eurasian Times [2023. 11. 21.].
- US Designates India as Major Defense Partner*. [online], 2016. 12. 09. Forrás: The Jakarta Post [2017. 08. 11.].
- US lifts India and Pakistan Sanctions*. [online], 2001. szeptember 23. Forrás: BBC News [2022. 07. 11.].

- Verma, Nidhi: *India's July Russian Oil Imports Dip; Saudi Import Down to 2-1/2-Yr Low –Trade*. [online], 2023. 08. 22. Forrás: Reuters [2023. 08. 24.].
- Wani, Ayjaz: *Pakistan: Why Has China Halted Cpec Projects*. [online], Observer Research Foundation, 2020. 11. 25. Forrás: orfonline.org [2023. 08. 14.].
- White House: *National Security Strategy of the United States of America*. [online], 2017. 12. Forrás: nssarchive.us [2022. 06. 11.].
- WITS: *India Product Exports, Imports, Tariffs by Country 2020*. [online]. Forrás: wits.worldbank.org [2023. 06. 11.].
- World Bank: *GDP (current US\$) – Afghanistan, Maldives, Nepal, Bhutan, Bangladesh, India, Pakistan, Sri Lanka*. [online]. Forrás: data.worldbank.org [2022. 10. 10.].

Pomogács Péter¹

A Kínai Népköztársaság és Tajvan katonai úton történő újraegyesítésének kilátásai az orosz–ukrán háború fényében²

A tanulmány a Kínai Népköztársaság és Tajvan közti katonai konfliktus valószínűségét és lehetséges forgatókönyveit vizsgálja, párhuzamba állítva az orosz–ukrán háború tapasztalataival. A szerző fő megállapítása, hogy Tajvan pusztán saját haderejére támaszkodva nem lenne képes elrettenteni a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg offenzíváját, azonban a sziget védelmi szempontból kedvező katonaföldrajzi jellemzői, illetve az Egyesült Államok és kelet-ázsiai szövetségeseinek katonai támogatása már elegendő ahhoz, hogy elrettentse Pekinget a támadástól, vagy akár vissza is verjen egy kínai partraszállási kísérletet. Fennáll ugyanakkor a veszélye, hogy Peking az ukrajnai konfliktusból azt a következtetést vonja le, hogy az Egyesült Államok nem lesz hajlandó katonai beavatkozásra Tajvan érdekében egy atomhatalom ellenében. Miközben az egységes Kína katonai eszközökkel történő újraegyesítésének kilátása továbbra is bizonytalan, a globalizált világ gazdaságba ágyazott nemzetközi közösség számára létfontosságú, hogy diplomáciai úton, békés párbeszéddel igyekezzenek a felek elkerülni az esetleges eszkalációt és egy globális válság kialakulását.

Kulcsszavak: Kínai Népköztársaság, Tajvan, újraegyesítés, orosz–ukrán háború, Egyesült Államok

Prospects for Armed Reunification of the People's Republic of China and Taiwan in the Light of The Russo-Ukrainian War

The paper examines the likelihood and possible scenarios of a military conflict between the People's Republic of China and Taiwan, drawing parallels with the experience of the Russo-Ukrainian War. The study concludes that Taiwan would not be able to deter the offensive of the People's Liberation Army by relying solely on its own defence forces. However, Taiwan's defensive military geography coupled with the military support provided by the United States and its East Asian allies are sufficient to deter Beijing from launching an attack or to repel landing operations on Taiwan. There is a risk that Beijing concludes from the Ukrainian conflict that the United States would not be willing to intervene militarily on behalf of Taiwan against a nuclear power. While the prospects of Chinese reunification by military means remain uncertain, it is vital for the international community, embedded in a globalised world economy, that the parties seek to avoid escalation and a global crisis through diplomacy and peaceful dialogue.

¹ Pomogács Péter a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Hadtudományi Doktori Iskola doktori hallgatója. E-mail: pomogacs.peter@gmail.com

² A tanulmány a TKP2021-NVA-16 számú projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a TKP2021-NVA pályázati program finanszírozásában valósult meg.

Keywords: People's Republic of China, Taiwan, reunification, Russo-Ukrainian War, United States

Bevezetés – miért merül fel annak gondolata, hogy Ukrajna után Tajvan lehet a következő globális válságóc?

Az Ukrajna elleni orosz offenzíva 2022. február 24-ei kezdete óta sorra jelennek meg újságcikkek, amelyek arra figyelmeztetnek, hogy „Ukrajna után Tajvan következhet”. Többek között a *The New York Times*,³ a *Politico*,⁴ a *The Economist*,⁵ a *The Wall Street Journal*,⁶ a *The Atlantic*,⁷ valamint Japán legnagyobb és legrégebbi angol nyelvű napilapja, a *The Japan Times*⁸ is foglalkozott az elképzeléssel, miszerint Tajvan körül alakulhat ki a következő, az orosz–ukrán háborúhoz hasonló jelentőségű geopolitikai válság. Az Ukrajna és Tajvan közti párhuzamot azonban nemcsak újságírók, hanem vezető beosztású tisztviselők is megvonták már. Colin H. Kahl, az amerikai Védelmi Minisztérium államtitkára szintén Ukrajnához hasonlította Tajvant, amikor kifejezte reményét, miszerint a kínaiak „levonják a tanulságot Oroszország tapasztalataiból, hogy »Hé, talán [...] nekünk nem kellene ilyesmit tennünk«”.⁹ Biden elnök szintén Kínára és Tajvanra utalt a Kisida Fumio japán miniszterelnökkel közösen tartott sajtótájékoztató során, amikor úgy nyilatkozott, hogy „Az indiai-csendes-óceáni térségben soha nem szabad eltérnünk a status quo erőszakos megváltoztatására irányuló egyoldalú kísérleteket, mint amilyen Oroszország Ukrajnával szembeni agressziója.”¹⁰

A Tajvan és Ukrajna közötti összehasonlítás alapját több tényező adja. A legjelentősebb ezek közül talán a *területi vita* megléte: mind az amúgy is vitatott jogállású Tajvan, mind az egyébként több nemzetközi szerződés által függetlennek elismert Ukrajna szuverenitását vitatja egy vele szomszédos nagyhatalom.

Tajvan (hivatalos nevén a Kínai Köztársaság) szuverén államnak tekinti magát, amely nincs alárendelve Peking politikai akaratának, azonban a Kínai Népköztársaság mindössze Kína egy renegát tartományaként tekint Tajvanra. A világ országainak többsége (köztük az Amerikai Egyesült Államok és Magyarország is) az „egy Kína” elvnek megfelelően elismeri a Kínai Népköztársaság kormányát Kína egyetlen törvényes kormányaként, ezzel egyidejűleg viszont fenntartja nem hivatalos kapcsolatait Tajvannal, és nem ismeri el a Kínai Népköztársaság Tajvan feletti fennhatóságát. A világon jelenleg csak 13 olyan ország van, amely az „egy Kína” elv pekingi értelmezésével ellentétben a tajvani kormányt

³ Lopez, German: *Is Taiwan Next?* [online], 2022. 03. 20. Forrás: nytimes.com [2023. 07. 04.].

⁴ Zweig, David: *Will Taiwan be the Next Ukraine?* [online], 2022. 03. 14. Forrás: politico.eu [2023. 07. 04.].

⁵ McShane, Roger: *Will Taiwan be the Ukraine of Asia?* [online], 2022. 11. 18. Forrás: economist.com [2023. 07. 04.].

⁶ Trofimov, Yaroslav – Wang, Joyu: *Taiwan's Impossible Choice: Be Ukraine or Hong Kong*. [online], 2023. 07. 05. Forrás: wsj.com [2023. 07. 24.].

⁷ Schuman, Michael: *Is Taiwan Next?* [online], 2022. 02. 24. Forrás: theatlantic.com [2023. 07. 04.].

⁸ Dominhuez, Gabriel: *Is Taiwan the Next Ukraine? It's More Complicated*. [online], 2023. 02. 19. Forrás: japantimes.co.jp [2023.07.04.].

⁹ Lopez, C. Todd: *China May Draw Lessons From Russian Failures in Ukraine*. [online], 2022. 09. 08. Forrás: defense.gov [2023. 07. 04.].

¹⁰ The White House: *Remarks by President Biden and Prime Minister Kishida Fumio of Japan in Joint Press Conference*. [online], 2022a. Forrás: whitehouse.com [2023. 07. 04.].

ismeri el Kína legitim kormányának.¹¹ Ennek oka, hogy Peking nem hajlandó diplomáciai kapcsolatokat fenntartani olyan országokkal, amelyek diplomáciailag elismerik a szuverén Kínai Köztársaságot.¹² A Kínai Népköztársaság még katonai megtorlást is kilátásba helyez, amennyiben Tajvan megszegné a két kormány között megkötött 1992-es egyezményt, teljes függetlenségre törekedne, és esetleg kikiáltana egy Kínától már nevében is elkülönülő „Tajvani Köztársaságot”.¹³

A 2013–2014-es Majdan téri tüntetéssorozatot követően Oroszország 2014-ben megszállta és annektálta a Krím félszigetet, majd 2014 és 2022 között szeparatista törekvéseket támogatott Donyeck és Luhanszk megyékben, a 2022. februári támadás óta pedig Oroszország több, a nemzetközi jog szerint Ukrajna részét képező megye területét megszállás alatt tartja, amelyek közül négyet (Donyeck, Luhanszk, Herszon, Zaporizzsja) egyoldalúan magához csatolt, a 2022 szeptemberében vitatott körülmények között megtartott helyi népszavazásokat követően.¹⁴ Orosz állami vezetők több alkalommal is kijelentették, hogy Ukrajna egyszerűen nem létezik.¹⁵

Az Ukrajna és Tajvan közti összehasonlítás alapját adja még *geopolitikai jelentőségük*. Mind Tajvan, mind Ukrajna stratégiai fontosságú a saját régiójában. Tajvant gazdasági ereje és jelentős globális technológiai központként (például a chipgyártásban) betöltött szerepe teszi kulcsfontosságúvá Kelet-Ázsiában. Az úgynevezett első szigetlánc részeként pedig földrajzi elhelyezkedéséből fakadóan stratégiai jelentőségű Kína és az Egyesült Államok számára egyaránt, mivel Tajvan segítségével a kontinentális Kínát el lehet zárni a világtengerektől.

Az Oroszország és az Európai Unió, illetve a NATO között fekvő Ukrajna Huntington szerint történelmileg kulturális és katonai ütközőzónának tekinthető,¹⁶ illetve gazdasági szempontból az európai fosszilis energiahordozó-kereskedelem jelentős tranzitországa. Az orosz stratégiai gondolkodás szerint Ukrajna felől Oroszország magterületét nem védi a folyóknál komolyabb természeti akadály, ezért földrajzi értelemben nyitott és sebezhető Ukrajna felől, és egy szétbontakozó támadó haderő számára Ukrajna optimális Oroszország elleni felvonulási területnek. Nem elhanyagolható, hogy a Krím félszigeten található Szevasztopol, amely Oroszország egyetlen jelentős meleg tengeri hadikikötője. Oroszországnak stratégiai érdeke, hogy ellenőrizze Ukrajnát, és ütközőzónának használja.

Az összehasonlítás a *globális hatalmi dinamika* tágabb összefüggéseiből is adódik, így Oroszország és Kína között is lehet párhuzamot vonni. A Szovjetunió széthullását

¹¹ Cheung, Eric: *Honduras Establishes Diplomatic Ties with China, Severs Them with Taiwan*. [online], 2023. 03. 26. Forrás: cnn.com [2023. 07. 04.].

¹² 1949-ben még az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) alapító tagja volt Tajvan (Kínai Köztársaság), és hosszú ideig állandó tagja volt az ENSZ Biztonsági Tanácsának is egészen 1971-ig. Ekkor az ENSZ a 2758-as számú rendelettel megfosztotta tagságától, és helyette a Kínai Népköztársaságot ismerte el hivatalosan. Forrás: United Nations: *Restoration of the Lawful Rights of the People's Republic of China in the United Nations*. [online], 1971. 10. 25. Forrás: digitallibrary.un.org [2023. 08. 11.].

¹³ Maizland, Lindsay: *Why China-Taiwan Relations Are So Tense*. [online], 2023. 04. 18. Forrás: cfr.org [2023. 07. 04.].

¹⁴ Waterhouse, James: *Ukraine war: Russia Claims Win in Occupied Ukraine 'sham' referendums*. [online], 2022. 09. 27. Forrás: bbc.com [2023. 07. 04.].

¹⁵ Porter, Tom: *Putin Claimed a 400-Year-Old Map Proved Ukraine Isn't a Real Country, Not Noticing It Has 'Ukraine' Written on It*. [online], 2023. 05. 24. Forrás: businessinsider.com [2023. 07. 04.].

¹⁶ Huntington, Samuel P. (2019): *A civilizációk összecsapása és a világrend kialakulása*. Budapest: Európa, [1996], 270.

és az 1990-es évekbeli gazdasági válságot követően Oroszország befolyása jelentősen csökkent. Az országnak gazdasági zavarokkal, politikai instabilitással és korábbi szatellitállamainak elvesztésével kellett szembenéznie. Ebben az időszakban Moszkva figyelme nagyrészt befelé fordult, miközben gazdasági és politikai szerkezetátalakítással küzdött. A politikai irányítás megszilárdítását, valamint a 2000-es években a szénhidrogének világpiaci árának emelkedéséből fakadó mérsékelt gazdasági fellendülést követően Oroszország a 2008-as grúzai és a 2014-es ukrajnai fellépésével bizonyította, hogy képes és hajlandó is katonai erőt alkalmazni a saját maga által deklarált befolyási övezetében.

A kínai polgárháborúban (1927–1949) a Kínai Kommunista Párt győzedelmeskedett, és létrehozta a Kínai Népköztársaságot. A kommunista Kína (az 1990-es évekbeli Oroszországhoz hasonlóan) közel fél évszázadig a belügyeit helyezte előtérbe, a gazdasági reformokra és a politikai irányítás megszilárdítására összpontosított. Az 1990 utáni gyors ütemű gazdasági fejlődésének köszönhetően a 21. században Kína már a világgazdaság megkerülhetetlen szereplőjévé vált, ebből fakadóan jelentősen megnövekedett a befolyása és a magabiztossága is, aminek egyenes következménye, hogy bátrabban lép fel a tajvani szeparatista törekvésekkel és a kelet-ázsiai regionális vetélytársakkal szemben. A nemzetközi közösségben jogosan merül fel az aggodalom, hogy az Amerikai Egyesült Államokéval vetélkedő kínai ipari-gazdasági komplexumra támaszkodva Peking katonai erővel érvényesíti akarátát az általa megfogalmazott befolyási övezetében, kezdve a kontinentális Kína és Tajvan katonai erővel történő újraegyesítésével.

A nemzetközi aggodalmat fokozza, hogy mindössze egy évvel az orosz offenzíva kezdete után a CIA igazgatója, William Burns egy 2023. február 26-ai televíziós interjúban elmondta, hogy a CIA értesülései szerint Hszi Csin-Ping elnök kiadta a parancsot a Népi Felszabadító Hadsereg vezérkarának, amelynek értelmében 2027-ig a kínai haderőnek képessé kell válnia Tajvan megszállására. Ez persze nem azt jelenti, hogy 2027-ben Peking meg is kísérelje elfoglalni a szigetet, de egy konkrét dátum kitűzése mindenképp jelzésértékű.¹⁷

A Kínai Népköztársaság történelemre alapozott követelései és a nemzeti újraegyesítés pekingi narratívája

Tajvan jogállásának kérdése továbbra is vitatott téma a nemzetközi kapcsolatokban, különösen Peking nemzeti újraegyesítéséről szóló narratívájából fakadóan. A Kínai Népköztársaság rendszeresen hivatalos közleményekben nyilvánítja ki a Tajvan feletti fennhatóságát, azt Kína területének szerves és elválaszthatatlan részének tekinti. A kínai történelmi területi követelések megértéséhez vissza kell tekinteni a kínai polgárháború időszakára. A polgárháború végén, 1949-ben a Mao Ce-tung vezette Kínai Kommunista Párt győzedelmeskedett a Csang Kaj-sek vezette Kuomintang felett, és megalapította a Kínai Népköztársaságot Kína kontinentális részén. A legyőzött nacionalista kormány és közel kétmilliónyi támogatója Csang Kaj-sek vezetésével Tajvanra vonult vissza,

¹⁷ Yen, Hope: *CIA Chief: China Has Some Doubt on Ability To Invade Taiwan*. [online], 2023. 02. 26. Forrás: apnews.com [2023. 07. 04.].

és Tajpejt tette meg ideiglenes fővárossá.¹⁸ A szigetet a szárazföldtől elválasztó, mintegy 160–220 kilométer széles Tajvani-szoros 1949-ben kellően hatékony akadályt jelentett, amelyet a kommunista erők hadihajók és partra szállító képességek hiányában nem tudtak átszelni. Azóta a Kínai Népköztársaság Tajvanra úgy tekint, mint renegát tartományra, amelyet újra kell egyesíteni a kontinentális Kínával. Peking érvelése szerint Tajvannak Kína egy tartományát képező státusza az ókorra nyúlik vissza, és ezt történelmi dokumentumok segítségével igyekszik alátámasztani.¹⁹ Peking követelései tehát a történelmi események értelmezésében és az „egy Kína” elvben gyökereznek, amely szerint egyetlen Kína létezik, amelynek Tajvan és a kontinentális Kína egyaránt része.

A pekingi narratíva egyik jelentős forrása a Kínai Népköztársaság Államtanácsának Tajvani Ügyek Hivatala és az Államtanács Tájékoztatási Hivatala által kiadott *Tajvan kérdése és Kína újraegyesítése az új korszakban* című fehér könyv, amelyet 2022 augusztusában adtak ki Nancy Pelosi-nak, az amerikai képviselőház elnökének tajvani látogatását követően. 2000 óta ez az első fehér könyv, amely kifejezetten Tajvan jogállásával foglalkozik,²⁰ és amely a tajvani kérdés történelmi, jogi és politikai aspektusainak mélyreható elemzését tartalmazza. A dokumentum hangsúlyozza, hogy Kína újraegyesítése nem pusztán területi kérdés, hanem a nemzeti méltóság és szuverenitás kérdése is. Azzal érvel, hogy a Kínai Népköztársaság követeléseit történelmi tények és a nemzetközi jog támasztja alá, beleértve az ENSZ Közgyűlésének 2758. számú határozatát, amely a Kínai Népköztársaságot „Kína egyetlen legitim képviselőjeként”²¹ ismerte el. Rávilágít továbbá a nemzetközi közösség viszonylagos konszenzusára, miszerint csak egy Kína létezik, és Tajvan annak része.²² A dokumentum amellet érvel, hogy Tajvan mindig is Kína elidegeníthetetlen része volt, és átfogó képet ad Peking újraegyesítéssel kapcsolatos álláspontjáról. A fehér könyvben bemutatott narratíva a nemzeti újraegyesítésről azt a gondolatot járja körül, hogy Tajvan újraegyesítése az anyaországgal történelmi szükségesség és a kínai nép jogos törekvése. Hangsúlyozza az újraegyesítésből származó gazdasági, kulturális és társadalmi előnyöket, és azt a nemzeti megfiatalodás felé tett döntő lépésként mutatja be.²³ A dokumentum felvázolja a Kínai Népköztársaság konfliktusmentes újraegyesítésre irányuló politikáját is, és párbeszédet, tárgyalásokat, valamint békés eszközöket javasol a tajvani kérdés megoldására.²⁴

A Kínai Népköztársaság narratívája az újraegyesítésről nem általánosan elfogadott. A tajvani kormány fenntartja saját identitásának és szuverenitásának létjogosultságát. Tajvannak saját alkotmánya, kormánya, hadereje és nemzetközi kapcsolatai vannak, a kínai nép államiságának legitim képviselőjeként tekint önmagára, amely elkülönül

¹⁸ Tworkowski, Bogdan: *China-Taiwan Relations and Their Implications for International Security*. [online], 2023. 02. 20. Forrás: btip.ka.edu.pl [2023. 07. 06.] 31.

¹⁹ The Taiwan Affairs Office of the State Council and The State Council Information Office: *The Taiwan Question and China's Reunification in the New Era*. [online], 2022. 08. Forrás: china-embassy.gov.cn [2023. 05. 21.] 3.

²⁰ Millson, Alex: *China's First White Paper on Taiwan Since Xi Came to Power — In Full*. [online], 2022. 08. 10. Forrás: bloomberg.com [2023. 07. 06.].

²¹ The Taiwan Affairs Office of the State Council and The State Council Information Office 2022: 5.

²² The Taiwan Affairs Office of the State Council and The State Council Information Office 2022: 6.

²³ The Taiwan Affairs Office of the State Council and The State Council Information Office 2022: 14.

²⁴ The Taiwan Affairs Office of the State Council and The State Council Information Office 2022: 11.

a Kínai Népköztársaságtól, habár formálisan nem nyilvánította ki függetlenségét az egyes Kínától.²⁵ A tajvani Kontinentális Ügyek Tanácsa a fehér könyvben leírtakat Peking „vágyalma és a tények figyelmen kívül hagyása”-ként minősítette.²⁶ Emellett az államok többsége, különösen azok, amelyek értékelik a demokratikus elveket, nem hivatalos kapcsolatokat tartanak fenn Tajvannal, elismerve annak létjogosultságát. Amellett érvelnek, hogy Tajvan státuszát békés párbeszéddel és a tajvani nép egyetértésével kell meghatározni. Ezek az országok gyakran tartózkodnak attól, hogy állást foglaljanak Peking követeléseivel kapcsolatban, hangsúlyozva a térségbeli béke és stabilitás fenntartásának fontosságát.²⁷

A Kínai Népköztársaság és Tajvan kapcsolata napjainkban

2022. augusztus 2–3-án Nancy Pelosi, az amerikai képviselőház elnöke, az Egyesült Államok harmadik legmagasabb közjogi méltósága a képviselőház öt tagjából álló küldöttség élén indult tajvani látogatására. Huszonöt éve nem járt a Kínai Köztársaságban ilyen magas rangú amerikai köztisztviselő.²⁸ Röviddel távozását követően a Kínai Népköztársaság Népi Felszabadító Hadserege Tajvan szigetéhez példátlanul közeli, nagyszabású gyakorlat-sorozatot indított. Az éleslövészetet is magában foglaló, Tajvan bekerítésére kísértetiesen hasonló gyakorló műveletek során számos kínai harci repülőgép és hadihajó hatolt át a kontinentális Kína és Tajvan közötti csatorna közepén húzódó, középvonalnak vagy Davis-vonalnak²⁹ nevezett informális határon, amely már 70 éve választja el egymástól a kínai és a tajvani haderőket. Ezzel egyidejűleg a kínai Keleti Hadszintér Parancsnokság erői a szigetet körülvevő hat kijelölt zónában számos nagy tűzerjű csapásmérő gyakorlatot hajtottak végre, ami aggodalmat keltett azzal kapcsolatban, hogy e tevékenységek célja egy tengeri és légi blokádnak, esetleg egy invázió előkészítése.³⁰ A Népi Felszabadító Hadsereg rakétakísérletei a Tajvantól keletre fekvő vizeket érintették elsősorban, illetve a jelentések szerint előfordult olyan eset, amikor néhány rakéta a sziget fölött repült át, öt rakéta pedig Japán kizárólagos gazdasági övezetében csapódott a tengerbe.³¹ Anthony Blinken amerikai külügyminiszter válaszul elítélő nyilatkozatot adott ki, amelyben „szélsőségesnek,

²⁵ Nachman, Lev – Hioe, Brian: *No, Taiwan's President Isn't 'Pro-Independence'*. [online], 2020. 04. 23. Forrás: thediplomat.com [2023. 07. 06.].

²⁶ Ip, Cyril: *Beijing's Taiwan White Paper: The Messages for Home and Abroad*. [online], 2022. 08. 10. Forrás: scmp.com [2023. 07. 06.].

²⁷ *EDITORIAL: Sharing Responsibility for Peace*. [online], 2023. 05. 24. Forrás: taipeitimes.com [2023. 08. 11.].

²⁸ Johnson, Jesse: *Pelosi Becomes Highest-Ranking U.S. Official To Visit Taiwan in 25 Years*. [online], 2022. 08. 03. Forrás: japantimes.co.jp [2023. 07. 09.].

²⁹ A Tajvani-szorosban a kínai és a tajvani felségvizeket és légteret elválasztó középvonalat az 1954-es amerikai-tajvani kölcsönös védelmi szerződésben jelölték ki. Nevét Benjamin O. Davis dandártábornokról, a 13. légi hadsereg parancsnokhelyetteséről – 1954 és 1955 között a Tajvanon állomásozó 13. ideiglenes repülőcsoport parancsnoka – kapta. Forrás: Micallef, Joseph V.: *Why Taiwan Will Be at the Center of the China-US Rivalry*. [online], 2021. 01. 06. Forrás: military.com [2023. 08. 11.].

³⁰ Lendon, Brad: *China To Hold Live Ammunition Military Drills Around Taiwan as Pelosi Visits*. [online], 2022. 08. 02. Forrás: cnn.com [2023. 07. 09.].

³¹ McCurry, Justin: *China Missile Drills Around Taiwan a Threat to Regional Security, Says Japan PM*. [online], 2022. 08. 05. Forrás: theguardian.com [2023. 07. 09.].

aránytalannak és szükségtelenül eszkalálóknak” ítélte Kína katonai válaszlépését a képviselőház elnökének látogatására.³²

Peking már a látogatást megelőzően is meglehetősen agresszív nyelvezetet használt Tajvannal szemben, és az elmúlt években – Tajvan és támogatói szerint – provokatív tevékenységet folytatott a sziget közelében levegőben és tengeren egyaránt. A Népi Felszabadító Hadsereg katonai gyakorlatokat folytatott a sziget körül, amelyek célja a Tajvannal való esetleges konfliktusra való felkészülés. Hszi Csin-ping, amióta 2012-ben a Kínai Népköztársaság elnöke lett, többször is világosan jelezte, hogy Peking az újraegyesítést a „kínai álm”, vagyis az erős kínai nemzet megújulásának elkerülhetetlen feltételévé tette. A folyamatnak nincs világosan meghatározott ütemterve, de Hszi nyilatkozatai és Kína nemrégiben kialakult, erős globális és regionális pozíciója egyaránt arra utal, hogy Tajvan „visszaintegrálását” személyes örökségének részévé kívánja tenni.³³ Bár Peking csak a békés újraegyesítést hangsúlyozza, egyetlen lehetőség sincs kizárva. Idővel egyre kevesebb tajvani tekinti magát kínainak, és egyre erősebben ellenzik a kontinentális Kínához való csatlakozást.³⁴ Caj Jing-ven tajvani elnök 2016-os első és 2020-as második választási sikerét követően megromlott a Peking és Tajpej közötti viszony, és ez meggyőzte Pekinget arról, hogy a békés újraegyesítés lehetősége túl messzire került. 2020 júniusában, amikor a pekingi kormányzat egy új nemzetbiztonsági törvény bevezetésével növelte befolyását Hongkong felett, a tajvaniak meggyőzésének lehetősége az „egy ország, két rendszer” elképzelés életképességéről tovább csökkent, és inkább megerősítette őket abban, hogy ne akarjanak csatlakozni a diktatórikus anyaországhoz.³⁵ Az a feltételezés, hogy a békés újraegyesítés csak elméleti megoldás és a tajvaniak ellenállása miatt gyakorlatilag kivitelezhetetlen, tovább erősíti a pekingi vezetésben a probléma erővel történő megoldásának gondolatát, amely magyarázatot ad Tajvan légtérének rendszeressé vált szándékos megsértésére.

Peking az utóbbi években eltért a korábban bevett gyakorlattól, miszerint a Tajvani-szorost nemzetközi vizeknek ismerte el, ehelyett a szoros egésze feletti fennhatóságot követeli magának, és ezzel megkérdőjelezi az indiai-csendes-óceáni térségben garantált szabad hajózás nemzetközileg elismert elveit. Peking ragaszkodik ahhoz az állásponthoz, hogy a Tajvani-szoros Kína kizárólagos gazdasági övezetébe tartozik, és más államok hajói nem hajózhatnak át rajta Peking jóváhagyása nélkül. A kínai külügyminisztérium határozottan nyilvánítja ki a kormány véleményét, miszerint „Kína fennhatósággal és joghatósággal rendelkezik a Tajvani-szoros felett”.³⁶ Peking nyilatkozatai feltehetően jogalapot kívánnak teremteni arra, hogy a jövőben Kína megtagadhassa a Tajvani-szorosba való belépést más

³² U.S. Department of State: *Secretary Antony J. Blinken At a Press Availability*. [online], 2022. 08. 05. Forrás: state.gov [2023. 07. 09.].

³³ Szilágyi Judit: The State of the Cross-Strait Affairs. In Neszmélyi György Iván (szerk.): *Changing Trade and Investment Relations of the Taiwanese Economy*. [online], 2022. Forrás: uni-bge.hu [2023. 07. 09.] 72.

³⁴ Kuo, Mercy A.: *Cross-strait Crisis and Taiwan's National Identity*. [online], 2022. 09. 12. Forrás: thediplomat.com [2023. 07. 09.].

³⁵ Szilágyi 2022: 73.

³⁶ Zhen, Liu: *China Insists It Has Sovereign Rights Over Taiwan Strait*. [online], 2022. 06. 13. Forrás: scmp.com [2023. 07. 09.].

államok hajói számára. Az amerikai álláspont szerint viszont a Tajvani-szoros nemzetközi vizeknek minősül, ahol a nemzetközi jog garantálja a hajózás és az átrepülés szabadságát.³⁷

Az egyre konfrontatívabb pekingi álláspontra válaszul a tajvani kormány intézkedéseket hozott a katonai készség fokozására. Ezek közé tartozik a kötelező katonai szolgálat négy hónapról egy évre történő meghosszabbítása,³⁸ a tartalékos erők új képzési programjának kidolgozása és a védelmi kiadások növelése.³⁹ Az ukrajnai konfliktus miatt aggodó tajvani civilek részére polgári védelmi szemináriumokat kezdtek szervezni egy esetleges invázióra készülve. Ezen túlmenően a közvélemény-kutatások azt mutatták, hogy a Tajvanon hagyományosan népszerűtlen katonai reformok támogatottsága is megnőtt.⁴⁰

Tajvan védelmi szempontból jelentős földrajzi adottságai

Tajvan szigete 395 kilométer hosszú és 145 kilométer széles, területe nem nagyobb a Dunántúlnál, mindössze 35 961 km². Lakossága 23,5 millió fő, amely főként a sziget nyugati partja mentén, a kontinentális Kína felőli oldalon lakik. A szigetet a kontinenstől a 160–220 kilométer széles Tajvani-szoros választja el. Tajvan ellenőrzi a Tajvani-szorosban fekvő Pescadores- (más néven Penghu-) szigetcsoportot, valamint a Macu- és Kinmen-szigeteket, amelyek közvetlenül a Kínai Népköztársaság Fucsien tartományának partjainál fekszenek. Emellett Tajvan ellenőrzése alatt áll a Dél-kínai-tengeren fekvő Pratas-sziget és Tajping-sziget, de Tajpej több vitatott hovatartozású szigetre is jogot formál a Dél-kínai-tengeren: a Parcel- és a Spratly-szigetcsoportok egészére, illetve a Kelet-kínai-tengeren Japán által ellenőrzött Szenkaku-szigetekre.⁴¹

Tajvant északon a Kelet-kínai-tenger, keleten a Filippínó-tenger, délkeleten pedig a Dél-kínai-tenger határolja. A szigetet észak–déli irányban futó, átlagosan 2000–3000 méter magas hegyvonulat szeli át, nyugaton lankás dombokkal és füves síkságokkal. A keleti part sziklás, meredek, zord és ritkábban lakott. A sziget kétharmada hegyvidéki, ami a védekezés szempontjából fontos jellemző. Mivel Tajvan éghajlata trópusi-szubtrópusi, nagyon heves esőzéseknek van kitéve, illetve április és szeptember között tájfunok sújtják, különösen a keleti partvidéket.⁴² A földrajz szabta meg Tajvan nagyobb városainak és kikötőinek elhelyezkedését, amelyek túlnyomórészt a mérsékeltbb időjárású és síkvidéki nyugati part mentén találhatók.

Katonaföldrajzi szempontból Tajvan nyugatról érkező katonai fenyegetésekkel szemben a legsebezhetőbb, így a sík nyugati partszakasz hozzáférésgátló és területmegtagadó

³⁷ Wilson, Alex: *China Asserts Jurisdiction Over Taiwan Strait, Shuns 'International Waters' Stance by US*. [online], 2022. 06. 14. Forrás: stripes.com [2023. 07. 09.].

³⁸ Wang, Fan: *Taiwan Extends Mandatory Military Service to One Year*. [online], 2022. 12. 27. Forrás: bbc.com [2023. 07. 09.].

³⁹ Hill, John: *Taiwan Defence Modernisation Spurs Spending*. [online], 2023. 04. 03. Forrás: naval-technology.com [2023. 07. 09.].

⁴⁰ U.S.–China Economic and Security Review Commission: *2022 Report to Congress*. [online], 2022. 11. Forrás: uscc.gov [2023. 07. 09.] 592.

⁴¹ Karalekas, Dean: *Dashing Lines and Faking History: The Complicated History of Taipei's Maritime Claims*. [online], 2022. 06. 24. Forrás: e-ir.info [2023. 07. 12.].

⁴² Lyon, Peter – Michael, Roi: *Military Aggression Against Taiwan by the People's Republic of China (PRC)*. [online], 2023. április. Forrás: drdc-rddc.gc.ca [2023. 07. 12.] 15.

(Anti-Access/Area Denial, A2/AD) eszközökkel történő ellenőrzése kritikus a sziget védelme szempontjából. Ugyan hegyek nem védik a nyugati partot, de a Tajvan éghajlatára jellemző heves esőzések gyakran sártengerré változtatják a partszakaszt, ami kedvezőtlen tulajdonság egy partra szállni kívánó haderő szempontjából. További akadályozó tényező, hogy a nyugati parton a sekély vízzel borított iszapos meder 3–8 kilométer mélyen nyúlik be a tengerbe, ami csapdát jelenthet bármely partraszálló erő számára, főleg apály idején. A terep emelkedése a nyugati partok felől a sziget belseje felé ráadásul arra kényszeríti a támadó felet, hogy lejtőn felfelé harcoljon.⁴³ A sziget közepén húzódó hegyvonulat és dombok fedezéket nyújtanak Tajvan védelmi erői számára a kontinensről indított nagy hatótávolságú fegyverekkel, a légierővel és a flotta tüzérségi tüzével szemben.

Az év 5-6 hónapját lefedő monszunidőszak a szoroson keresztüli hadművelet időzítését egy évben 6-7 hónapra korlátozza, a műveleteket legkorábban szeptemberben-októberben lehet elkezdni, és legkésőbb márciusig-áprilisig le kell zárni.⁴⁴ Monszun idején ugyanis a gyakori heves esőzés a Tajvani-szorosban rendkívül rövid idő alatt nullára csökkenti a látótávolságot, ami az erős széllel párosítva igen veszélyessé teszi a szorosban való hajózást, egy partraszállás szervezett végrehajtása pedig egyenesen lehetetlenné válik.⁴⁵

A kínai és tajvani katonai erőviszonyok

A Kínai Népköztársaság és Tajvan közti egyenlőtlen erőviszonyokat a leglátványosabban a védelmi költségvetésük közti különbséget illusztráló grafikon jeleníti meg:

1. ábra: A Kínai Népköztársaság és Tajvan védelmi költségvetése 2018–2022 között (Mrd USD)

Forrás: a szerző szerkesztése⁴⁶

⁴³ Shambaugh, David: *A Matter of Time: Taiwan's Eroding Military Advantage*. [online], 2000, 23:2. Forrás: brookings.edu [2023. 07. 12.] 122.

⁴⁴ Singh, Mandip: *A Possible Strategy for the Defense of Taiwan*. [online], 2023. 06. 19. Forrás: isdp.eu [2023. 07. 12.] 2.

⁴⁵ Shambaugh 2000: 122–123.

⁴⁶ Számadatok forrásai: Tian, Nan et al.: *Trends in World Military Expenditure, 2018*. [online], 2019. 04. Forrás: sipri.org [2023. 07. 17.] 2.; Tian, Nan et al.: *Trends in World Military Expenditure, 2019*. [online], 2020. 04. Forrás: sipri.org [2023. 07. 17.] 2.; Lopes da Silva, Diego – Tian, Nan – Marksteiner, Alexandra: *Trends in World Military Expenditure, 2020*. [online], 2021. 04. Forrás: sipri.org [2023. 07. 17.] 2.; Lopes da Silva, Diego et al.: *Trends in World Military Expenditure, 2021*. [online], 2022. 04. Forrás: sipri.org [2023. 07. 17.] 2.; Tian, Nan et al.: *Trends in World Military Expenditure, 2022*. [online], 2023. 04. Forrás: sipri.org [2023. 07. 17.] 2.

A svéd Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) kutatóintézet által közzétett adatok alapján Tajvan védelmi költségvetése 2022-ben 12,5 milliárd USD volt, amely éves GDP-jének 1,6%-át tette ki, és ezzel a világ 20. legnagyobb védelmi költségvetése volt. Ezzel szemben a Kínai Népköztársaság védelmi költségvetése ugyanebben az évben a SIPRI számítása szerint 292 milliárd USD-t tett ki, amely a 2022-es kínai GDP 1,6%-át tette ki, azaz Peking a világ 2. legnagyobb védelmi költségvetésével rendelkezett az Egyesült Államok után.⁴⁷ Hozzá kell tenni, hogy a Kínai Népköztársaság védelmi költségvetésére vonatkozó számadatot csak becsülni lehet, mivel a Peking által közzétett hivatalos adatok hitelességét a szakértők kétségbe vonják. Az átláthatóság teljes hiánya miatt Kína védelmi költségvetése valószínűleg jelentősen nagyobb az általa bevallottnál. Azonban a SIPRI adataiból kiindulva is legalább 23-szor nagyobb költségvetésből gazdálkodik a kínai haderő, mint a tajvani. A tajpeji kormányt gyakran éri kritika, amiért éves GDP-jének kevesebb mint 2%-át fordítja védelemre már évek óta, holott a Kínával való kapcsolata egyre feszültebb. Tajvan védelmi stratégiája azon alapul, hogy elrettentse Pekinget a támadástól, vagy támadás esetén legalább addig késleltesse a partraszállást, amíg az Egyesült Államok be nem lép a konfliktusba.⁴⁸

Tajpej a Tajvan elleni kínai támadás elrettentésének eszközeként tekint az úgynevezett „tarajos sül stratégiára” (*porcupine strategy*).⁴⁹ A koncepció szerint Tajvan számára nem lehet cél, hogy olyan képességeket tartson fenn, amelyek a jóval erősebb kínai haderő szétverését teszik lehetővé. Ahogy egy tarajos sül sem nyers erővel védekezik a ragadozók ellen, Tajvannak is elég annyit elérnie, hogy egy támadás lehetőleg olyan súlyos veszteségekkel járjon Kína számára, hogy visszatartsa a pekingi vezetést annak végrehajtásától is. A stratégia lényege a kis taktikai egységekbe szervezett, mozgékony, olcsó fegyverrendszerek tömeges alkalmazása a sziget stratégiai pontjain az erősebb ellenfél elrettentése érdekében.⁵⁰ A koncepciónak lényeges eleme még, hogy a tajvani védelmi erőknél fel kell tudniuk tartóztatni a megszálló kínai haderőt addig, amíg az Egyesült Államok a térségbe nem vezényli a kínai támadás visszaretentéséhez vagy visszaveréséhez szükséges erőket.⁵¹ (Az persze kérdéses, hogy az Egyesült Államok valóban elköteleznék-e magát a világ egyik legerősebb gazdaságával és haderejével rendelkező atomhatalmának megtámadása mellett azért, hogy megvédje Tajvant.)

Az alábbi táblázatok jól szemléltetik, hogy a Kínai Népköztársaság Népi Felszabadító Hadserege nagyságrendekkel erősebb a Tajvant védő erőknél, így nem valószínű, hogy Tajpej hosszú ideig meg tudná védeni magát egy kínai támadás esetén, ellenben nagyon is képes lenne komoly károkat okozni nemcsak a kínai haderőnek, hanem a háttérországoknak is:

⁴⁷ Tian et al. 2023: 2.

⁴⁸ Overholt, William H.: *Ukraine Offers No Easy Lessons on Taiwan*. [online], 2022. 06. Forrás: globalasia.org [2023. 07. 17.].

⁴⁹ Nevezik „sündisznó stratégiának” is.

⁵⁰ Singh 2023: 1.

⁵¹ Fann, Ken – Bursi, Charles: *Protecting the Porcupine: Why Taiwan Matters*. [online], 2023. 04. 14. Forrás: harvard.edu [2023. 08. 11.].

1. táblázat: Szárazföldi erők összehasonlítása

	Kínai Népköztársaság		Kínai Köztársaság (Tajvan)
	Összesen	A Tajvani-szoros térségében	Összesen
Szárazföldi erők összlétszáma	1 040 000	416 000	89 000
Hadtest	13	5	3
Összefegyvernemi dandár	81	30 (ebből 6 kételtű/partra szálló)	N/A
Gépesített lövészdandár			3
Gépkocsizó dandár		N/A	6
Harckocsidandár			4
Csapatrepülő és légimozgékonyaságú dandár	17	5	4
Tüzérdandár	15	5	3
Légideszant-dandár	7	7	0
Tengerészgyalogos dandár	8	5	2
Harckocsi	4 400	?	850
Tüzérségi eszköz	9 800	?	200

Forrás: U.S. Department of Defense 2022.

2. táblázat: Haditengerészetek összehasonlítása

	Kínai Népköztársaság		Kínai Köztársaság (Tajvan)
	Összesen	Keleti és Déli Hadszintér-parancsnokság	Összesen
Repülőgép-hordozó	2 ⁵²	1	0
Cirkáló	6	2	0
Romboló	36	24	4
Fregatt	45	32	22
Korvett	50	N/A	0
Partra szállító hajó	57	52	31
Hagyományos meghajtású támadó tengeralattjáró	56	31	2
Nukleáris meghajtású támadó tengeralattjáró	9	2	0
Nukleáris meghajtású, ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjáró	6	6	0
Rakétás gyorsnaszád	84	68	44
Parti őrség hajói	224	N/A	23

Forrás: U.S. Department of Defense 2022: 166.

⁵² A Kínai Népköztársaság harmadik, Fucsien-osztályú repülőgép-hordozóját 2022. június 17-én bocsátották vízre, várhatóan 2024-ben válik hadra foghatóvá. Forrás: U.S. Department of Defense 2022: 51.

3. táblázat: Légierők összehasonlítása

	Kínai Népköztársaság		Kínai Köztársaság (Tajvan)
	Összesen	Keleti és Déli Hadszintér- parancsnokság	Összesen
Vadászgép	1.900	700	300
Bombázó és csapásmérő repülőgép	450	250	0
Szállító repülőgép	450	20	30
Különleges feladatú repülőgép	200	150	240

Forrás: U.S. Department of Defense 2022: 167.

4. táblázat: A Kínai Népköztársaság rakétaereje

Rendszer	Rakétaindító-állások	Rakéták	Becsült hatótávolság
Interkontinentális ballisztikus rakéta (ICBM)	300	300	>5500 km
Nagy hatótávolságú ballisztikus rakéta (IRBM)	250	250+	3000–5000 km
Közepes hatótávolságú ballisztikus rakéta (MRBM)	250	500+	1000–3000 km
Rövid hatótávolságú ballisztikus rakéta (SRBM)	200	600+	300–1000 km
Szárazföldi indítású cirkálórakéta/ro- botrepülőgép (GLCM)	100	300+	>1500 km

Forrás: U.S. Department of Defense 2022: 167.

5. táblázat: Tajvan rakétaereje

Rakétatípus	Rendszer	Hatótávolság
Hszüang Feng I / IA	Hajó elleni cirkálórakéta (ASCM)	40 km
Hszüang Feng II	Hajó elleni cirkálórakéta (ASCM)	100–120 km
Hszüang Feng IIE	Szárazföldi támadó cirkálórakéta (LACM)	600 km
Hszüang Feng III	Hajó elleni cirkálórakéta (ASCM)	120–150 km
Tien Csi	Rövid hatótávolságú ballisztikus rakéta (SRBM)	120 km
Van Csien	Légi indítású cirkálórakéta (ALCM)	240 km
Jün Feng	Szárazföldi támadó cirkálórakéta (LACM)	1200–2000 km

Forrás: Missiles of Taiwan 2021.

A Tajvanért vívott harc semmiképp nem lenne könnyű feladat a Népi Felszabadító Hadsereg számára. Tekintettel a sikeres partra szálló művelethez szükséges számos előfeltételre, egy gyors és meglepetésszerű offenzíva kivitelezésének esélye valószínűtlen,⁵³ egy Tajvan ellen irányuló támadás pedig nem maradna megtorlás nélkül. A „tarajos sül stratégiának” megfelelően Tajvan pusztán rövid és közepes hatótávolságú rakétaival is óriási kárt tudna okozni Kínának. Egész Fucsien tartomány, de még Sanghaj, Nanking, sőt Peking is a tajvani rakéták hatótávolságán belül helyezkedik el. Az ugyan kétségtelen,

⁵³ Az ehhez szükséges haderő összevonása és támadásra való felkészítése nem maradna titokban.

hogyan a Népi Felszabadító Hadsereg idővel meg tudná törni a sziget ellenállását, de csak akkor, ha nem vesszük figyelembe az Egyesült Államok és szövetségesei közvetlen vagy közvetett beavatkozásának lehetőségét a Tajvanért vívott harc kimenetelére.

A Center for Strategic and International Studies (CSIS) amerikai elemzőközpont 2022-ben lefolytatott egy szimulációs hadijátékot, amelyben Kína Tajvant egy hagyományos erővel végrehajtott partraszálló hadművelet keretében támadja meg 2026-ban. A szimulációt 24 alkalommal futtatták le, és a legtöbb forgatókönyvben az Egyesült Államok–Tajvan–Japán koalíció visszaverte a kínai inváziót, és meg tudta védeni az autonóm Tajvant. A sikernek azonban nagy ára volt a hadijáték szerint. Az Egyesült Államok és szövetségesei több tucat hadihajót, köztük két repülőgép-hordozót, 200–400 katonai repülőgépet és több ezer katonát veszítettek. Tajvan infrastruktúrája és gazdasága romokba dőlt, továbbá a katonai veszteségek hosszú évekre meggyengítették az Egyesült Államok globális pozícióit. Kína is súlyos veszteségeket szenvedett a szimulációban: partra szállító egységeinek 90%-a megsemmisült, 52 hadihajója és 160 katonai repülőgépe veszett el több ezer katonájával egyetemben. A CSIS értékelése szerint a súlyos veszteségekre tekintettel az Egyesült Államoknak arra kell törekednie a jövőben, hogy tovább növelje Tajvan elrettentő erejét, hogy ne kerülhessen sor a kínai támadásra.⁵⁴

A szintén amerikai Center for a New American Security (CNAS) elemzőközpont által még 2022-ben lefolytatott hasonló jellegű hadijáték is alátámasztja a CSIS eredményeit. A CNAS értékelése szerint az elrettentés fokozása érdekében az Egyesült Államok Védelmi Minisztériumának elsősorban nagy hatótávolságú precíziós fegyverekkel és víz alatti képességekkel (például tengeralattjárókkal, önvezető torpedókkal, víziaknákkal) kell ellátnia Tajvant, miközben további bázisokat kell kialakítania az indiai–csendes-óceáni térségben a műveletek megkönnyítése és a logisztikai folyamatok javítása érdekében. A Védelmi Minisztériumnak el kell mélyítenie a stratégiai és műveleti tervezéssel kapcsolatos együttműködést a térségbeli szövetségesekkel, elsősorban Japánnal, Dél-Koreával és Ausztráliával, hogy javítsa a Tajvan elleni kínai agresszióra adott kollektív válaszádsási képességet. Ezen túlmenően a Pentagon stratégiáinak a meglepetésszerű invázió visszaverésén túlmenően át kell gondolniuk, hogy miként vívjon meg az Egyesült Államok egy elhúzódó háborút Kínával. Végezetül a Védelmi Minisztériumnak fel kellene tárnia az eskalációs kockázatokat, hogy lehessen előrejelezni, megelőzni vagy idejében kezelni őket, mielőtt nukleáris háború bontakozna ki. A CNAS javaslata szerint Tajvan az aszimmetrikus hadviselési módszerek elsajátításával, a nemzeti ellenálló képesség javításával, az aktív és tartalékos erők jobb kiképzésével, valamint a védekezésben kulcsfontosságú precíziós fegyverrendszerek és hadianyag-tartalékok felhalmozásával tudná leghatékonyabban javítani védelmi képességeit.⁵⁵

⁵⁴ Cancian, Mark F. – Cancian, Matthew – Heginbotham, Eric: *The First Battle of the Next War: Wargaming a Chinese Invasion of Taiwan*. [online], 2023. 01. 09. Forrás: csis.org [2023. 07. 18.].

⁵⁵ Pettyjohn, Stacie – Wasser, Becca – Dougherty, Chris: *Dangerous Straits: Wargaming a Future Conflict over Taiwan*. [online], 2022. 06. 15. Forrás: cnas.org [2023. 07. 18.].

Az orosz–ukrán háború tanulságai

2023. február 24-én, egy évvel az ukrajnai orosz offenzívát követően több száz tajvani polgár gyűlt össze a tajpeji Szabadság téren, hogy szolidaritását fejezze ki a megtámadott ukrán nemzet iránt.⁵⁶ A tény, hogy Ukrajna képes volt megállítani egy jelentős katonai fölényvel rendelkező nagyhatalom offenzíváját, inspirációként szolgál a tajvaniak számára, mert azt jelenti, hogy hasonló helyzetben ez akár nekik is sikerülhet. Talán nem véletlen, hogy az orosz–ukrán háborúval egy időben növelte meg Tajvan a kötelező katonai szolgálat idejét négy hónapról egy évre, amely döntést a megkérdozett lakosság több mint háromnegyede támogatta. Figyelemre méltó az is, hogy a háború kezdete óta az elsősegélynyújtási és katasztrófaelhárítási ismeretek elsajátítása iránti érdeklődés is jelentősen megugrott a felmérések szerint.⁵⁷

Természetesen a civil törekvések önmagukban még nem elegendőek. A tajvani védelmi erőknek alaposan el kell sajátítaniuk az aszimmetrikus hadviselési módszereket, nagy hangsúlyt fektetve az Ukrajnában rendkívül hatékonynak bizonyult képességek kialakítására. Ezek közé tartoznak a rakétavédelmi, légvédelmi és páncéltörő eszközök, a felderítő és támadó drónok, a jelzavaró berendezések, a hajók elleni rakéták, illetve szárazföldi és víziaknak alkalmazása.⁵⁸ A 2014-es év eseményeiből Ukrajnához hasonlóan Tajvan is tanult, katonai felkészültségének egyik alapvető szempontja a vezetés-irányítási rendszerek decentralizálása, amely lehetővé teszi a kisebb katonai egységek számára, hogy önállóan kiértékeljék a gyorsan változó helyszíni körülményeket, és alkalmazkodjanak hozzájuk akkor is, ha megszakad a kapcsolat a parancsnoki struktúra felsőbb szintjeivel. Az Egyesült Államok útmutatásával már az orosz offenzíva előtt elkezdődött a tajvani haderő ez irányú átszervezése.⁵⁹ Tajvan védelme szempontjából nélkülözhetetlen a magasán képzett, jól felszerelt és felkészült tartalékos és területvédelmi erők megszervezése is, valamint átfogó tervek kidolgozása a társadalom egészének mozgósítására.⁶⁰

Konfliktusok során kritikus pont a haderő és a polgári lakosság folyamatos ellátásának megoldása. Ellentétben Ukrajnával, amelynek négy NATO- és EU-tagállammal is közös határszakasza van, amelyeken át könnyen érkeznek katonai eszközök és humanitárius segítség, Tajvannak ellenséges ország partjainál fekvő szigetként rendkívüli nehézségekkel kellene szembenéznie hasonló mértékű támogatás megszerzéséhez háború esetén. Különösen nagy kihívást jelentene a sziget ellátáshoz szükséges jelentős mennyiségű élelmiszer, illetve a háború során létfontosságú egészségügyi eszközök és gyógyszerek szállítása, mivel a kereskedelmi hajók és repülőgépek üzemeltetői katonai konfliktus idején

⁵⁶ Teng, Pei-ju: *Protesters Rally in Taipei to Support Ukraine on Anniversary of Russia's Invasion*. [online], 2023. 02. 25. Forrás: focustaiwan.tw [2023. 07. 19.].

⁵⁷ Sacks, David: *What Is China Learning From Russia's War in Ukraine?* [online], 2022. 05. 16. Forrás: foreignaffairs.com [2023. 07. 19.].

⁵⁸ Erickson, Andrew – Collins, Gabriel: *Eight New Points on the Porcupine: More Ukrainian Lessons for Taiwan*. [online], 2022. 04. 18. Forrás: warontherocks.com [2023. 07. 19.].

⁵⁹ Yeo, Mike: *Taiwan Unveils Army Restructure Aimed at Decentralizing Military*. [online], 2021. 05. 17. Forrás: defense-news.com [2023. 07. 19.].

⁶⁰ Sacks 2022.

nem kockáztatják a legénység és az eszközök épségét,⁶¹ így a humanitárius segítség szinte kizárólag katonai repülőgépen vagy hadihajón érkezik. A tajvani lakosság és védelmi erők megfelelő ellátása az Egyesült Államok beavatkozása nélkül így roppant nehéz feladattá válna. Kína is felismerte, hogy Ukrajna rendkívül függ a nyugati támogatástól, így nagyon valószínű, hogy Peking prioritásként kezelné Tajvan tengeri és légi utánpótlási vonalainak mielőbbi elvágását egy esetleges konfliktusban. Tajvan számol ezzel a forgatókönyvvel, és proaktívan készül a hadianyagok, pótalkatrészek, kenő- és üzemanyagok, az élelmiszerek, gyógyszerek és más kritikus fontosságú anyagok és eszközök felhalmozásával.⁶² Alapvetően minden szükséges felszerelésnek rendelkezésre kell állnia a sziget stratégiai pontjain már a konfliktus kitörésének kezdetén a tartós ellenállás fenntartása érdekében. Érdemes szem előtt tartani azt is, hogy invázió esetén a harctvékenység mellett a lakosság alapvető szükségleteinek biztosítása is megoldandó feladat lesz a tajvani haderő számára, mivel háború esetén a közellátás összeomolhat, a szétrombolt infrastruktúra következtében megszűnhet a közúti áruforgalom. Tajvan nagyjából hat hónapra elegendő élelmiszer-tartalékkal rendelkezik,⁶³ azonban ennek szervezett szétosztása a lakosság körében vélhetően a védelmi erők feladata lesz.

Az egyik legfontosabb tanulság, amelyet Peking az ukrajnai háborúból levonhat, hogy az Egyesült Államok ódzkodik a közvetlen katonai beavatkozástól egy nukleáris fegyverekkel rendelkező ellenféllel szemben.⁶⁴ Az Egyesült Államok már az orosz–ukrán háború kezdetén elvetette az Ukrajna melletti közvetlen katonai beavatkozást mint lehetőséget, és 2022 márciusában Joe Biden elnök arra figyelmeztetett, hogy „a NATO és Oroszország közötti közvetlen konfrontáció a harmadik világháborút jelenti”.⁶⁵ Peking ebből arra a következtetésre juthatott, hogy Oroszország nukleáris arzenálja elrettentette az Egyesült Államokat a háborúba való közvetlen beavatkozástól, ami magyarázatot ad arra, hogy az amerikai Védelmi Minisztérium becslése szerint a Kínai Népköztársaság atomarzenálja 2027-re 700, az évtized végére pedig legalább 1000 robbanófejre növekszik.⁶⁶ A kínai politikai és katonai vezetés emellett arra a következtetésre is juthatott, hogy a nukleáris készülség emelésével és nukleáris háborúval való fenyegetéssel esetleg elrettentethetik az Egyesült Államokat a Tajvan oldalán történő beavatkozástól egy katonai konfliktus esetén.⁶⁷

Oroszország katonai kudarcai segíthetik a Népi Felszabadító Hadsereg hadművelési terveinek finomítását, az orosz hibákból tanulva Kína növelheti esélyeit egy Tajvan elleni sikeres offenzíva lebonyolítása során. Intő jel Peking számára, hogy Oroszország nem bírt légi fölényt kivívni Ukrajna légterében, nem tudta az ukrán légvédelmet maradéktalanul

⁶¹ Sacks 2022.

⁶² Chung, Lawrence: *Taiwan in Talks With Washington About Potential Weapons Stockpiles on or Near Island, Premier Confirms*. [online], 2023. 04. 23. Forrás: scmp.com [2023. 07. 19.]

⁶³ Ferreira, Gustavo F. – Critelli, Jamia A.: *Taiwan's Food Resiliency—or Not—in a Conflict with China*. [online], 2023. 05. 19. Forrás: armywarcollege.edu [2023. 05. 19.] 46.

⁶⁴ Sacks 2022.

⁶⁵ Samuels, Brett: *Biden: Direct Conflict between NATO and Russia Would be 'World War III'*. [online], 2022. 11. 03. Forrás: thehill.com [2023. 07. 19.].

⁶⁶ Milley, Mark A.: *China Could Have 1,000 Nuclear Warheads by 2030, Pentagon Says*. [online], 2021. 11. 03. Forrás: nytimes.com [2023. 07. 19.].

⁶⁷ Sacks 2022.

semlegesíteni, illetve nem volt képes fenntartani harccsoportjainak ellátását megfelelő mennyiségű lőszerrel, üzemanyaggal és élelemmel.⁶⁸ Valószínűleg Kína is meglepődött, hogy az orosz haderő, amely széles körű és nagy múltra visszatekintő műveleti tapasztalattal rendelkezik, nem tudott gyors győzelmet kivívni. Szintén intő jel Peking számára, hogy a Népi Felszabadító Hadseregben jelentős mennyiségű szovjet és orosz technológián alapuló katonai eszköz van rendszeresítve, amelyek az ukrán fronton minőség tekintetében nem veszik fel a versenyt az Ukrajnának átadott nyugati haditechnika színvonalával. Ez kétségbe vonja Kína felkészültségét a Tajvannal szembeni gyors és sikeres hadműveletek végrehajtására.⁶⁹ Valószínűleg fokozza ezt az aggodalmat a tény, hogy az Egyesült Államok olyan korszerű fegyvereket adott el Tajvannak, amelyeket Ukrajna jelenleg is hatékonyan használ a szintén részben szovjet eredetű technikát alkalmazó orosz haderő ellen.⁷⁰

Fontos lecke Peking számára annak következménye, hogy Oroszország nem volt képes elfogni vagy megölni az offenzíva elején az ukrán elnököt.⁷¹ Volodimir Zelenszkij azon képessége, hogy össze tudta fogni az ukrán népet és Ukrajna mellé állítani a nemzetközi közvéleményt, rávilágíthatott Peking számára, hogy mennyire fontos a tajvani politikai és katonai felső vezetés likvidálása a konfliktus korai szakaszában, ami hozzájárulhat a tajvani polgárok ellenállásának megtöréséhez. A lakosság demoralizálása mellett a tajvani vezetők kiiktatásával Kína megtörné a parancsnoki láncolatot és összezavarná a katonai és közigazgatási irányítást, illetve megakadályozhatná egy erőt és egységet sugárzó legitim vezető fellépését.⁷² Kína emellett információs hadviselési eszközökkel, dezinformáció és propaganda terjesztésével igyekezne elérni a tajvani társadalom megosztottságát, de valószínűsíthető cél lenne akár Tajvan és a külvilág közötti kommunikáció teljes megszakítása is. Peking jelenleg is birtokol a kínai álláspontot hirdető médiumokat Tajvanon, amelyek feladata a Kína-barát üzenetek terjesztése.⁷³

Az Egyesült Államok orosz–ukrán háborúval kapcsolatos tapasztalatainak hasznosítása Tajvan védelmében

Joe Biden amerikai elnök 2022. október 12-én tette közzé adminisztrációjának első Nemzeti Biztonsági Stratégiáját, amelyben felvázolták, hogyan fog az Egyesült Államok „hatékonyan versenyezni” Kínával az elkövetkező években, „miközben lekorlátozza a veszélyes Oroszországot”.⁷⁴ A háború első tíz hónapja során Oroszország haderejének és gazdaságának teljesítménye a kezdeti várakozásokkal ellentétben gyengéséget tükrözött, ez pedig meg is jelenik a stratégiában:

⁶⁸ Sacks 2022.

⁶⁹ Nanda, Prakash: *China's 'Big Troubles': Why Russian Invasion Of Ukraine Could Be Bad News For Beijing's Cloned Weapons Industry*. [online], 2022. 01. 31. Forrás: eurasiatimes.com [2023. 07. 19.].

⁷⁰ *Taiwan Stocks Up on US Weapons Helping Ukraine Thwart Russia*. [online], 2022. 08. 31. Forrás: bloomberg.com [2023. 07. 19.].

⁷¹ Teh, Cheryl: *Volodymyr Zelenskyy Has Survived 'More Than a Dozen' Assassination Attempts by Russian Agents, Says Presidential Aide*. [online], 2022. 03. 10. Forrás: businessinsider.com [2023. 07. 19.].

⁷² Sacks 2022.

⁷³ Datt, Angeli – Huang, Jaw-Nian: *Beijing's Global Media Influence*. [online], 2022. Forrás: freedomhouse.org [2023. 07. 19.].

⁷⁴ The White House: *National Security Strategy*. [online], 2022b. Forrás: whitehouse.com [2023. 07. 22.] 23.

„A Kínai Népköztársaság az egyetlen versenytárs, amely egyszerre rendelkezik a nemzetközi rend átformálásának szándékával és – egyre inkább – az ehhez szükséges gazdasági, diplomáciai, katonai és technológiai erővel.”⁷⁵

Az amerikai kormány tehát az orosz–ukrán háború során sem hagyja figyelmen kívül a Kína által jelentett kelet-ázsiai kihívásokat, az orosz offenzíva ellenére az Egyesült Államok nem hátrál ki a közte és Kína közt zajló versenyből, és egyértelműen Pekinget tekinti fő riválisának.

Jelentős sikerként könyvelheti el az Egyesült Államok hírszerzése az Ukrajna elleni orosz offenzíva tervének 2021. november és 2022. február közötti nyilvánosságra hozatalát. Ugyan nem sikerült elrettenteni Oroszországot a támadástól, ahogy azt sem sikerült elérni, hogy a NATO vagy akár az ukrán kormány érdemi ellenlépéseket tegyen,⁷⁶ illetve jobban felkészüljön a háborúra, de utólag helyreállította a bizalmat, amelyet az amerikai hírszerzés eljátszott 2003-ban az iraki tömegpusztító fegyverekkel kapcsolatos, túlzónak bizonyult narratívájának szövetségesek felé történő sulykolásával.⁷⁷ Egy Tajvan elleni kínai támadás előkészületeinek kiszivárogtatása esetén a szövetséges hírszerző szolgálatok talán már nem lennének annyira szkeptikusak, mint 2022 novemberében.

Az Egyesült Államok szemszögéből némileg aggodalomra ad okot, hogy nem tudták pontosan felmérni, hogy Oroszország milyen katonai teljesítményt fog nyújtani az Ukrajna elleni háborúban. Túlbecsülték az orosz hadigépezet képességeit, és ugyanilyen nehéz lenne megjósolni, hogy Kína hogyan teljesítene egy Tajvan elleni háború során.⁷⁸ Ennek felbecsülését jelentősen nehezíti a tény, hogy a Kínai Népköztársaság már több mint 40 éve, az 1979-es Vietnam elleni háború óta nem vett részt nagyobb fegyveres konfliktusban. A sikeres kínai invázió ellen szóló érv, hogy a 160–220 km széles Tajvani-szoroson keresztüli támadás végrehajtása jelentős kihívásokkal jár, ami sokkal összetettebb, mint a kelet-ukrajnai orosz szárazföldi offenzíva, mivel egy partra szálló hadművelet hatalmas logisztikai erőfeszítést igényel, és a Népi Felszabadító Hadsereg csak korlátozott kapacitásokkal rendelkezik egy ilyen vállalkozáshoz.⁷⁹ A partraszállás és a Tajvani-szoroson keresztül vívott háború még egy, a kínainál nagyobb harci tapasztalattal rendelkező haderőt is próbára tenne.

Washington szempontjából az ukrajnai háború egyik jelentős tanulsága, amely egy tajvani konfliktus esetén is hasznosnak bizonyulhat, az a felderítésen és hírszerzésen alapuló támogatás, amely Ukrajnának is óriási segítséget nyújtott és nyújt ma is. Amennyiben egy Kína és Tajvan közti fegyveres konfliktus kitör, és az Egyesült Államok úgy dönt, hogy nem avatkozik be Tajvan oldalán, a katonai felszerelés és eszközök szállításán, illetve pénzügyi támogatáson kívül a felderítés és a hírszerzés révén is megvan a lehetősége támogatni a sziget védőit. Az orosz–ukrán háborúban az Egyesült Államok nem nyíltan ugyan, de

⁷⁵ The White House 2022b: 23.

⁷⁶ Walker, Shaun: *Don't Panic: Why Ukraine Doesn't Like Western Talk of Imminent Attack*. [online], 2022. 02. 02. Forrás: theguardian.com [2023. 07. 22.].

⁷⁷ Messmer, Marion: *The Interconnected Impacts of the Iraq War*. [online], 2023. 03. 23. Forrás: chathamhouse.org [2023. 07. 22.].

⁷⁸ Toosi, Nahal – Seligman, Lara: *The U.S. Overestimated Russia's Military Might. Is it Underestimating China's?* [online], 2022. 06. 15. Forrás: politico.com [2023. 07. 22.].

⁷⁹ Yen 2023.

aktívan támogathatja Ukrajnát felderítéssel és hírszerzéssel, hogy segítse annak védelmi erőfeszítéseit. A felderítés egyik kulcsfontosságú eleme a műholdas képalkotás. Az USA nagy felbontású műholdképeket, valamint élő radarképet oszthat meg Ukrajnával, amelyek értékes betekintést nyújtanak a szárazföldön és tengeren zajló orosz katonai tevékenységekbe. Ez többek között magában foglalja a repülő-, hajó- és csapatmozgásoknak, a katonai eszközök telepítésének, a katonai raktárbázisok elhelyezkedésének és a védelmi vonalak kiépítésének nyomon követését. Ezek elemzésével Ukrajna világosabb képet kap az orosz erők elhelyezkedéséről, szándékairól és potenciális fenyegetéséről, és akár megsemmisítésük is lehetővé válik. Valószínűsíthető, hogy az orosz fekete-tengeri flotta *Moszkva* zászlóshajóját is amerikai közreműködéssel süllyesztette el az ukrán fél.⁸⁰

A hírszerzési támogatásban jelentős szerepet játszhat a jelhírszerzés (SIGINT) is. Az amerikai hírszerző ügynökségek lehallgathatják és elemezhetik az orosz katonai vezetők és egységek közötti kommunikációt, így Ukrajna létfontosságú információkhoz juthat hozzá terveikről, elhelyezkedésükről, taktikájukról és felszereltségükről. Az amerikai jelhírszerzés lehetővé teszi az ukrán erők számára, hogy előre lássák az orosz katonai akciókat, és hatékonyan reagáljanak rájuk. Elképzelhető, hogy amerikai jelhírszerzési közreműködéssel likvidált az ukrán fél több orosz tábornokot.⁸¹ Az amerikai hírszerzési támogatás kiterjedhet továbbá az elemző-értékelő munkára is. Az amerikai hírszerző ügynökségek részletes helyzetelemzést végezhetnek, beleértve az orosz erők képességeinek és szándékainak értékelését. Ilyen jellegű elemzések átfogó képet nyújthatnak az ukrán védelmi erőknek, és segíthetnek a lehetséges jövőbeli fejlemények előrejelzésében és az azokra való felkészülésben. A változó hadszíntéri dinamikáról való tájékozottság és tudatosság révén Ukrajna ennek megfelelően módosíthatja védelmi és támadó stratégiáját. Egy tajvani krízis során az Egyesült Államok ugyanilyen jellegű támogatást tudna nyújtani Tajvannak anélkül, hogy aktív résztvevőként belépne a konfliktusba.

A minőségi javulást, amely 2014 után Ukrajna katonai ellenálló képességében ment végbe, és döntő szerepet játszott a 2022-es orosz offenzíva megfékezésében, jó részben az Egyesült Államok, illetve NATO-szövetségesei által nyújtott katonai kiképzés és tanácsadás segítette elő. 2014-ben az ukrán kormány átfogó értékelést végzett nemzetbiztonságáról és katonai védelméről, amely számos olyan hiányosságra mutatott rá, amelyek hátrányosan befolyásolták az ukrán haderő harci teljesítményét. E fogyatékoságok olyan területeken jelentek meg, mint a kibervédelem, a nem megfelelő katonai orvosi ellátottság, a burjánzó korrupció, a kifizetetlen katonák és az elégtelen ellátmány. A haderő logisztikai és parancsnoki struktúráját szintén nem tartották kellően hatékonynak. E problémák megoldása érdekében Petro Porosenko ukrán elnök 2016-ban átfogó reformokat kezdeményezett, amelyek öt kategóriát céloztak meg: a vezetés és irányítás, a tervezés, a műveletek, az egészségügyi és logisztikai ellátás, valamint a fegyveres erők szakmai fejlesztése.⁸²

⁸⁰ Baker, Peter – Cochrane, Emily: *Biden Speeds Up Military Aid to Ukraine, Drawing U.S. Deeper Into War*. [online], 2022. 05. 09. Forrás: nytimes.com [2023. 07. 22.].

⁸¹ Barnes, Julien E. – Cooper, Helen – Schmitt, Eric: *U.S. Intelligence Is Helping Ukraine Kill Russian Generals, Officials*. [online], 2022. 05. 04. Forrás: nytimes.com [2023. 07. 22.].

⁸² Bonenberger, Adrian: *Ukraine's Military Pulled Itself Out of the Ruins of 2014*. [online], 2022. 05. 09. Forrás: foreign-policy.com [2023. 07. 22.].

A fejlesztésekre az Egyesült Államok jelentős támogatást nyújtott Ukrajnának: 2014-től 2021 végéig összesen 2,7 milliárd dollárt adott képzésre és felszerelésre. E támogatás egyik jelentős eleme az ukrán katonák kiképzése volt a javorivi katonai bázison. E létesítmény 2015 óta első számú kiképzőközpontként szolgált az ukrán fegyveres erőknek, évente körülbelül öt zászlóalj, 2022 januárjáig összesen 23 000 fő kiképzése zajlott ott amerikai tanácsadók és kiképzők közreműködésével.⁸³ 2016-ban Porosenko elnök védelmi tanácsadókat kért az Egyesült Államoktól és más NATO-tagállamoktól, hogy segítsenek Ukrajnának a fegyveres erőinek modernizálásában, azzal a céllal, hogy 2020-ra az ukrán haderő igazodjon a NATO szabványaihoz, szabályaihoz és eljárásaihoz. 2014 előtt az ukrán katonai kultúra elrettentette az alacsonyabb rendfokozatú, fiatal tisztetektől, hogy kockázatot vállaljanak. A szovjet parancsközpontú vezetés szemléletnek megfelelően cselekvés előtt kötelesek voltak jóváhagyást kérni feljebbvalójuktól. A modern hadviselés felgyorsult jellege azonban az alacsonyabb rendfokozatú tisztek és altisztek önállóbb döntéshozatalát teszi szükségessé.⁸⁴ Az oroszok által támogatott szakadárok és a felségjelzés nélküli (orosz) erők ellen a Donbaszban folytatott harcban szerzett tapasztalataik révén az ukrán tisztek és altisztek gyorsan felismerték, hogy alkalmazkodniuk kell, és időben döntéseket kell hozniuk anélkül, hogy a felsőbb szintekről várnák az utasításokat. A nyugati típusú, küldetésorientált vezetési elvnek megfelelő kiképzés, valamint 8 évnyi harci tapasztalat következtében Ukrajnában új katonai vezetési kultúra alakult ki, amely a szigorú parancsok és a merev hierarchia helyett az eredményeket helyezi előtérbe, és jó képességű tisztek és altisztek generációját hozta létre.⁸⁵

Katonai kiképzéssel és tanácsadással az Egyesült Államok Tajvant is hatékonyan támogathatja, és a Pelosi-látogatást követő kínai hadgyakorlat következtében már be is jelentették, hogy amerikai kiképzőtisztek érkeznek a szigetre.⁸⁶ A küldetésorientált katonai vezetés szemlélet meghonosítása pedig a tajvani haderőben is kritikus fontosságú lehet egy Kína elleni háború során.

Négy lehetséges forgatókönyv

A jelenlegi „szürkezónás” kényszerítő jellegű műveletek folytatása: magas valószínűség

A legvalószínűbb, hogy Peking eltekint a Kínai Népköztársaság és Tajvan erőszakos újraegyesítésétől, legalábbis az elkövetkezendő néhány évben. A szürkezónás, azaz a háborús küszöböt át nem lépő, de nem is békés szándékú műveletek eddig is jelentősen hozzájárultak Peking átfogó belpolitikai, külpolitikai, gazdasági és biztonsági célkitűzéseinek

⁸³ Vergun, David: *DOD Leaders Say Training Ukrainian Forces Is Paying Dividends*. [online], 2022. 05. 04. Forrás: defense.gov [2023. 07. 18.].

⁸⁴ Michaels, Daniel: *The Secret of Ukraine's Military Success: Years of NATO Training*. [online], 2022. 04. 13. Forrás: wsj.com [2023. 07. 22.].

⁸⁵ Collins, Liam: *In 2014, the 'Decrepit' Ukrainian Army Hit the Refresh Button. Eight Years Later, It's Paying Off*. [online], 2022. 03. 08. Forrás: theconversation.com [2023. 07. 22.].

⁸⁶ Saballa, Joe: *US Sends 200 Troops to Train Taiwanese Soldiers: Report*. [online], 2023. 04. 18. Forrás: thedefensepost.com [2023. 07. 22.].

eléréséhez a kelet-ázsiai térségben. Emellett a szűrkezóna lehetőséget biztosít Kína számára, hogy megváltoztassa a kelet-ázsiai status quót úgy, hogy közben a maga számára kedvezően befolyásolhassa a hazai és nemzetközi közvéleményt.⁸⁷ A szűrkezónás műveletek közé tartozik a katonai eszközökkel történő megfélemlítés, a félkatonai tevékenységek, az állami tulajdonú vagy államhoz kapcsolódó vállalatok felhasználása, a földrajzi határok manipulációja, az információs műveletek, a jogi és diplomáciai lépések, illetve a gazdasági kényszerítés.⁸⁸ Kína a változatos katonai, gazdasági és politikai nyomásgyakorló eszközökkel megpróbálja fokozatosan aláásni a tajvani kormány legitimitását, igyekszik jogosnak beállítani Peking tevékenységét, de tartózkodik az olyan műveletektől, amelyek nagy valószínűséggel katonai konfliktushoz vezetnének. Ez a fogatókönyv a jelenlegi status quo valószínűsíthető folytatását vetíti előre, ami természetesen nem zárja ki azt, hogy időközben Peking felkészüljön a Tajvan feletti ellenőrzés átvételére, akár erőszakos eszközök felhasználásával.

Tajvan blokád alá vonása: mérsékelt valószínűség

Ebben a forgatókönyvben a Népi Felszabadító Hadsereg Haditengerészete teljesen bekeríti Tajvan szigetét, hogy a kikötők és a Taojüan nemzetközi repülőtér megközelíthetőségének korlátozásával bírja rá Tajpejt az „egy Kína” elv alapján történő újraegyesítésre. A blokádot kísérhetik kibertámadások, amelyek hatástalanítanák a tajvani kritikus infrastruktúrákat, valamint továbbra is folytatódhatna a bevált szűrkezónás hadviselés, például Tajvan légtérének folyamatos megsértésével, illetve információs műveletekkel a lakosság befolyásolása érdekében. A Tajvan körüli blokád létrehozása Peking részéről ugyan kockázatos lépés lenne, de még így is kisebb valószínűséggel provokálna ki közvetlen katonai konfliktust az Egyesült Államokkal, mint egy nyílt offenzíva.⁸⁹

Lehetségként merül fel az is, hogy a műveletet Peking blokád helyett karanténként titulálja, hasonlóan ahhoz, ahogy az Egyesült Államok is karanténként hivatkozott a kubai rakétaválság során a Kuba elleni 1962-es tengeri zárlatra. A karantén (vesztégzár) kifejezés használatával Peking el tudná kerülni a blokáddal (ostromzár) kapcsolatos negatív katonai konnotációt, amely ráadásul a nemzetközi jog szerint háborús cselekménynek minősül. Karantén során az olaj- és élelmiszer-ellátás akár folyamatosan áramolhatna Tajvanra, ellenben a külföldről érkező hadianyag-szállítmányokat korlátoznák.⁹⁰ Egy blokád vagy karantén hosszú távon bizonyosan óriási zűrzavart és gazdasági nehézségeket okozna Tajvannak, de még így sem lenne biztos, hogy Tajpej rákényszerülne az „egy Kína” elv pekingi értelmezésének és a kínai fennhatóságnak az elfogadására.

A kínai blokád vagy karantén bizonyosan sikertelen lenne, amennyiben Tajvan elegendő mennyiségű élelmiszert, üzemanyagot és hadianyagot halmoz fel. Az Egyesült

⁸⁷ Pomogács Péter: *A Kínai Népköztársaság által támogatott szűrkezónás kihívások a Kelet-kínai- és a Dél-kínai-tengereken*. [online], 2022. Forrás: Felderítő Szemle 2022/1 [2022. 10. 28.] 49.

⁸⁸ Morris, Lyle J. et al.: *Gaining Competitive Advantage in the Gray Zone: Response Options for Coercive Aggression Below the Threshold of Major War*. [online], 2019. Forrás: rand.org [2022. 05. 07.] 27–35.

⁸⁹ Martin, Bradley et al.: *Implications of a Coercive Quarantine of Taiwan by the People's Republic of China*. [online], 2022. 02. 05. Forrás: rand.org [2023. 07. 23.] 8.

⁹⁰ Martin 2022: 5.

Államok válaszul, hasonlóan az 1948–1949-es berlini légihídhoz, „tajpeji légihidat” is megkísérelhet létrehozni, hogy segítsen a tajvani haderőnek és lakosságnak hozzájutni a túléléshez szükséges utánpótláshoz.⁹¹ Amennyiben Tajvan az Egyesült Államok és szövetségesei segítségével sikeresen ellenállna a kínai blokádnak vagy karanténnak, az komoly döntés elé állítaná Pekinget: eszkalálja-e a válságot katonai konfliktussá, vagy komoly presztízsveszteség mellett vonuljon-e vissza. A sikeres végkimenetel kétségessége miatt mérsékelt a valószínűsége annak, hogy Peking ezt a kockázatos utat választja.

Tajvan fennhatósága alá tartozó szigetek elfoglalása: alacsony valószínűség

A Tajvani-szorosban, a Kínai Népköztársaság partjainál fekvő, Tajvan fennhatósága alá tartozó Pescadores-szigetcsoport (Penghu), valamint a Macu- és Kinmen-szigetek együtt több mint 100 kisebb-nagyobb szigetet tesznek ki. Ezek többsége lakatlan, de számos szigeten található tajvani katonai infrastruktúra és személyzet. A nagyobb szárazulatok, mint Nagy-Kinmen és Macu szigete pedig több ezer tajvani állampolgárnak is otthont adnak a rajtuk található helyőrségeken kívül. Egy Tajvan elleni offenzíva esetén Peking kétségtelenül arra törekedne, hogy semlegesítse a Tajvani-szoros ezen erősségeit, mivel jelentős kockázatot jelentenének a kínai inváziós erőkre nézve. E szigetek Tajvan szempontjából az első védelmi vonalat képezik, és egy invázió esetén döntő fontosságúak lehetnek, mivel védelmi rendszereik, elsősorban a légvédelmi és radarrendszerek korai előrejelzést biztosítanak Tajpej számára a nyugatról és északnyugatról érkező erőkkel kapcsolatban.⁹²

Peking több okból is fontolóra veheti egy vagy több, stratégiai jelentőségű sziget megtámadását, ugyanis ez Tajvan szigetének megtámadásához képest viszonylag kis kockázattal járna, és nem valószínű, hogy az Egyesült Államok katonailag beavatkozna a konfliktusba. A kis szigetek elfoglalásával Peking kimutathatja elégedetlenségét a tajvani kormányzattal szemben, illetve demonstrálhatja Tajpej alkalmatlanságát. A szigetek gyors megszállásával Peking ráadásul Tajpejre hárítaná a következő lépés megtételének terhet. Tajpejnek választania kellene, hogy visszatámad, ezzel pedig háborúvá eszkalálja a konfliktust, vagy elfogadja helyőrségének elvesztését, ami viszont komoly presztízsveszteséggel járna, és belpolitikai válsághoz vezethet.

Az erődített szigetek megtámadása esetén a Népi Felszabadító Hadsereg valószínűleg rakétacsapások, dróncsapások és kibertámadás kombinációját alkalmazná a védelmi rendszerek hatástalanítására. Megzavarnák a kommunikációs rendszereket, különösen a Tajvannal összeköttetésben lévőket, illetve megszállnák vagy elpusztítanák a repülőtereket, a kikötőket és a szárazföldi infrastruktúrát. Végül partra szálló (tengerészgyalogos), illetve légi deszant és légiroham-erőkkel szállnák meg a szigeteket, valószínűleg a haditengerészet által biztosított tüzérségi előkészítést követően. Még egy ilyen korlátozott támadás is jelentős logisztikai erőfeszítéseket igényelne Kína részéről, figyelembe véve

⁹¹ Lyon–Roi 2023: 8.

⁹² Chubb, Andrew: *Taiwan Strait Crises: Island Seizure Contingencies*. [online], 2023. 02. Forrás: asiasociety.org [2023. 07. 23.].

a megerősített szigeteken található jól kiépített védelmet.⁹³ Egy ilyen katonai művelet Peking részéről jelentős költségekkel járna anélkül, hogy biztosítaná Tajpej megadását, amely pedig Peking elsődleges célja. A kisebb, tajvani ellenőrzés alatt álló szigetek megtámadásával Peking leginkább azt érné el, hogy Tajpej végleg elfordulna az „egy Kína” elv pekingi értelmezésétől, és elvetné a jövőbeli újraegyesítés lehetőségét. Ez a megoldás sem hozná meg Peking számára a várt eredményt, tehát ennek a forgatókönyvnek meglehetősen alacsony a valószínűsége.

Tajvan inváziója: alacsony valószínűség

A nemzetközi közösség természetesen leginkább attól tart, hogy Kína közvetlenül Tajvant fogja megtámadni. Az offenzíva kezdeti szakaszában a Népi Felszabadító Hadsereg célja a tajvani haderő elszigetelése lenne elektronikus jelzavarás, precíziós rakétacsapások és kibertámadás alkalmazásával, hogy megzavarja vagy megsemmisítse Tajpej vezetés-irányítási, hírszerzési, felderítő és kommunikációs hálózatát.⁹⁴ A sziget elektronikus elszigetelése mellett a kínai haditengerészet egyidejűleg fizikailag is blokádot vonná Tajvant, és légi műveletekkel biztosítaná a teljes légi és tengeri uralmat a Tajvani-szorosban. Az átfogó légi- és rakétacsapásokkal megsemmisítenék a parancsnoki központokat, a radarberendezéseket, a légvédelmi eszközöket, a repülőgéphangárokat, a kifutópályákat és a raktárbázisokat. Ezt követően a Népi Felszabadító Hadsereg Haditengerészete a tengeri blokádot víziaknák telepítésével erősítené meg, a sziget körül tengeralattjárókat és felszíni hadihajókat alkalmazna a Tajvan partjai közelébe eső vizeken való járőrözésre, a szigettől távolabbi vizeket pedig repülőgépekkel biztosítaná. Az elsődleges cél Tajvan haditengerészetének és légierjének teljes megsemmisítése lenne.⁹⁵

A légi és tengeri uralom elérését követően a folyamatos légicsapások a fennmaradó part menti védelmet vennék célba, a partra szálló erők megérkezésének előkészítéseként. Az inváziós erők először a Kinmen-, Macu- és Pescadores-szigeteket foglalnák el – a már korábban tárgyalt módon –, hogy semlegesítsék Tajvan első védelmi vonalát.⁹⁶ Tajvan szigetéhez nyugat és észak felől érkeznének meg a partra szállni készülő erők, de a műveletet előbb heves tüzérségi tűz, légi- és rakétacsapások készítenék elő. Az akna- és akadálymentesítő műszaki egységek megtisztítanák a sziget partvonalát. A fő inváziós erők több hullámban szállnának partra, miközben légideszant-, illetve légirohamegységek és különleges műveleti erők légi fedezet mellett igyekeznének elfoglalni vagy elpusztítani a repülőtereket, kikötőket, hidakat, vasúti és közúti csomópontokat. A partraszállás utolsó lépése a hídfőállások megerősítése, valamint az elfoglalt kikötők, repülőterek és part menti területek előkészítése lenne a további erők fogadására.⁹⁷

⁹³ Lyon-Roi 2023: 9.

⁹⁴ Lonergan, Erica D. – Mueller, Grace B.: *What Are the Implications of the Cyber Dimension of the China-Taiwan Crisis?* [online], 2022. 08. 15. Forrás: cfr.org [2023. 07. 24.].

⁹⁵ Lyon-Roi 2023: 10.

⁹⁶ Chubb 2023.

⁹⁷ Lyon-Roi 2023: 11.

A kínai offenzíva utolsó szakasza városi és hegyvidéki hadműveleteket foglalna magában, amelyek célja a sziget feletti teljes ellenőrzés biztosítása. Ebben a fázisban nagymértékű kínai erősítés és utánpótlás érkezik Tajvanra a kontinensről az ellenőrzés alá vont és megerősített repülőterekre és kikötőkbe. A kínai haderő part menti raktár-bázisokat hozna létre, amelyek biztosítanak a megszálló erők folyamatos ellátását. A harci cselekmények magukban foglalják Tajpej és a nagyobb városok megszállását, katonai és közigazgatási létesítmények elfoglalását, valamint a keleti hegyvidéki területekre szorult megmaradt tajvani védelmi erők felmorzsolását. Az ellenőrzés alá vont területeken bevezetnék a szükségállapotot, valamint kognitív hadviselési módszerekkel, például propaganda terjesztésével és dezinformációs műveletekkel megkezdődne a lakosság ellenállási hajlandóságának megtörése.⁹⁸ Ezen a ponton már bátran ki lehetne jelenteni, hogy az offenzíva sikeres volt, habár a tajvani védelem teljes megsemmisítése feltehetően további heteket, hónapokat venne igénybe, nem is beszélve a földalatti ellenálló mozgalmak felszámolásáról, ami évekig, évtizedekig is eltarthat.

Ez a forgatókönyv a Kínai Népköztársaság számára ideális körülményeket mutatja be, figyelmen kívül hagyja többek között a Tajvani-szoros változókéony időjárási viszonyait, a tajvani erők hatékony hozzáférésgátló és területmegtagadó képességét, a tajvani válaszcsepés lehetőségét, a kínai haderő esetleges hibáit, illetve feltételezi az Egyesült Államok és térségbeli szövetségeseinek tétlenségét. Egy ekkora méretű katonai vállalkozás egyenletében annyira sok a változó és ismeretlen tényező, hogy a végeredmény kiszámítása lehetetlenné válik. Tekintve, hogy a siker nem garantált Peking számára, és egy kudarcba fulladt tajvani offenzíva jelentős véráldozat mellett óriási presztízsvesztést jelentene a kínai politikai vezetőkre nézve, ami akár a Kínai Kommunista Párt uralmát is alááshatja, ennek a forgatókönyvnek meglehetősen alacsony a valószínűsége – legalábbis egyelőre.

Összegzés

A tanulmány megállapítása, hogy Tajvan pusztán saját haderejére támaszkodva nem lenne képes kellőképpen elrettenteni a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg offenzíváját, azonban védelmi szempontból kedvező katonaföldrajzi jellemzői, illetve az Egyesült Államok és kelet-ázsiai szövetségeseinek közvetlen vagy közvetett katonai támogatása már elegendő lehet ahhoz, hogy visszatartsa Pekinget a támadástól, vagy akár vissza is verjen egy kínai partraszállási kísérletet, ahogy azt a CSIS és a CNAS amerikai think-tankek által 2022-ben lefolytatott hadijátékok szimulációi lemodellezték.

Az orosz–ukrán konfliktus 2014 és 2022 közti szakaszából, illetve a 2022. február 24-e óta zajló orosz offenzívából a Kínai Népköztársaság, Tajvan és az Egyesült Államok is levonhatta saját következtetéseit arra vonatkozólag, hogy e három fél milyen lépéseket tenne egy Tajvan ellen irányuló kínai offenzíva során, és hogyan tud egy erősebb megszálló hatalom ellen egy gyengébb fél hatékonyan védekezni a 21. században. Ugyan Ukrajna és Tajvan haderőbeli, politikai, földrajzi és gazdasági különbségei nem teszik lehetővé, hogy teljes

⁹⁸ Mantua, Janna: *China's Focus on the Brain Gives it an Edge in Cognitive Warfare*. [online], 2023. 07. 06. Forrás: irregularwarfare.org [2023. 07. 24.].

párhuzamot lehessen vonni kettejük között, de az már világosan látszik, hogy az Egyesült Államok és szövetségeseinek segítsége döntő tényező Ukrajna esetében, és döntő tényező lenne egy Tajvan ellen irányuló támadás esetén is. Fennáll ugyan a veszélye annak, hogy Peking az ukrajnai konfliktusból azt a következtetést vonta le, hogy az Egyesült Államok nem lesz hajlandó katonai beavatkozásra Tajvan érdekében egy atomhatalom ellenében. Az Egyesült Államoknak ezért szilárd álláspontra és egyértelmű kinyilatkoztatásokra van szüksége ahhoz, hogy világossá tegye Tajvan védelme melletti eltökéltségét Peking elrettentése érdekében, még akkor is, ha egy Tajvant fenyegető offenzíva esetén a Kínai Népköztársaság elleni azonnali hadüzenet helyett más megoldások kerülnének előtérbe.

Egyelőre Tajvan és Ukrajna jövője egyaránt bizonytalan, és az is kétséges, hogy a Kínai Népköztársaság az Oroszorszáéhoz hasonló agresszív utat követi-e majd. A tajvani kérdés megoldásához nagy fokú politikai előrelátásra és konstruktív diplomáciára lesz szükségük az érintett feleknek, ha nem akarják, hogy egy mindkét fél szempontjából költséges és kockázatos, globális katonai-politikai-gazdasági válság alakuljon ki „a világ legveszélyesebb befagyott konfliktusából”.⁹⁹ Mivel Kína a világ második, bizonyos mérőszámok szerint pedig a legnagyobb gazdasága, a globalizált világgazdaságba beágyazott államok egyike sem tudná elviselni Kína nemzetközi piacokról való leválásának következményeit. A szankciókat követő gazdasági válság világszerte politikai instabilitáshoz és zavargásokhoz vezethet, destabilizáló hatása akár a Kínai Kommunista Párt hatalmát is megingathatja. Elképzelhető, hogy az Oroszországgal szemben nemzetközileg széles körben megfogalmazott elítélő nyilatkozatokból és a súlyos gazdasági szankciókból Peking azt a következtetést vonta le, hogy nem éri meg erőszakkal megkísérelni Tajvan megszállását. Peking narratívájának ellenére a katonai erő alkalmazását Tajvanon a nyugati világ egyértelműen agressziónak fogja értelmezni, akárcsak Oroszország ukrajnai offenzíváját. Ilyen foratókönyv esetén várható, hogy Kínát bizonyos fokú gazdasági szankciókkal sújtánák a demokratikus elveket valló fejlett államok részéről, még ha ezek nem is érnék el az Oroszországgal szemben alkalmazott szankciók mértékét.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Baker, Peter – Cochrane, Emily: *Biden Speeds Up Military Aid to Ukraine, Drawing U.S. Deeper Into War*. [online], 2022. 05. 09. Forrás: nytimes.com [2023. 07. 22.].
- Barnes, Julien E. – Cooper, Helen – Schmitt, Eric: *U.S. Intelligence Is Helping Ukraine Kill Russian Generals, Officials Say*. [online], 2022. 05. 04. Forrás: nytimes.com [2023. 07. 22.].
- Bonenberger, Adrian: *Ukraine's Military Pulled Itself Out of the Ruins of 2014*. [online], 2022. 05. 09. Forrás: foreignpolicy.com [2023. 07. 22.].
- Cancian, Mark F. – Cancian, Matthew – Heginbotham, Eric: *The First Battle of the Next War: Wargaming a Chinese Invasion of Taiwan*. [online], 2023. 01. 09. Forrás: csis.org [2023. 07. 18.].
- Cheung, Eric: *Honduras Establishes Diplomatic Ties with China, Severs Them with Taiwan*. [online], 2023. 03. 26. Forrás: cnn.com [2023. 07. 04.].

⁹⁹ Kisvári Tamás: *Tajvan – a világ legveszélyesebb befagyott konfliktusa*. [online], 2021. Forrás: Felderítő Szemle 2021/4 [2023. 07. 13.] 122.

- Chubb, Andrew: *Taiwan Strait Crises: Island Seizure Contingencies*. [online], 2023. 02. Forrás: [asiasociety.org](https://www.asiasociety.org) [2023. 07. 23.].
- Chung, Lawrence: *Taiwan in Talks With Washington About Potential Weapons Stockpiles on or Near Island, Premier Confirms*. [online], 2023. 04. 23. Forrás: [scmp.com](https://www.scmp.com) [2023. 07. 19.].
- Collins, Liam: *In 2014, the 'Decrepit' Ukrainian Army Hit the Refresh Button. Eight Years Later, It's Paying Off*. [online], 2022. 03. 08. Forrás: [theconversation.com](https://www.theconversation.com) [2023. 07. 22.].
- Datt, Angeli – Huang, Jaw-Nian: *Beijing's Global Media Influence*. [online], 2022. Forrás: [freedomhouse.org](https://www.freedomhouse.org) [2023. 07. 19.].
- Dominhuez, Gabriel: *Is Taiwan the Next Ukraine? It's More Complicated*. [online], 2023. 02. 19. Forrás: [japantimes.co.jp](https://www.japantimes.co.jp) [2023.07.04.].
- EDITORIAL: Sharing Responsibility for Peace**. [online], 2023. 05. 24. Forrás: [taipetimes.com](https://www.taipetimes.com) [2023. 08. 11.].
- Erickson, Andrew – Collins, Gabriel: *Eight New Points on the Porcupine: More Ukrainian Lessons for Taiwan*. [online], 2022. 04. 18. Forrás: [warontherocks.com](https://www.warontherocks.com) [2023. 07. 19.].
- Fann, Ken – Bursi, Charles: *Protecting the Porcupine: Why Taiwan Matters*. [online], 2023. 04. 14. Forrás: [harvard.edu](https://www.harvard.edu) [2023. 08. 11.].
- Ferreira, Gustavo F. – Crielli, Jámia A.: *Taiwan's Food Resiliency—or Not—in a Conflict with China*. [online], 2023. 05. 19. Forrás: [armywarcollege.edu](https://www.armywarcollege.edu) [2023. 05. 19.].
- Hill, John: *Taiwan Defence Modernisation Spurs Spending*. [online], 2023. 04. 03. Forrás: [naval-technology.com](https://www.naval-technology.com) [2023. 07. 09.].
- Huntington, Samuel P. (2019): *A civilizációk összecsapása és a világtrend kialakulása*. Budapest: Európa, [1996].
- Ip, Cyril: *Beijing's Taiwan White Paper: The Messages for Home and Abroad*. [online], 2022. 08. 10. Forrás: [scmp.com](https://www.scmp.com) [2023. 07. 06.].
- Johnson, Jesse: *Pelosi Becomes Highest-Ranking U.S. Official To Visit Taiwan in 25 Years*. [online], 2022. 08. 03. Forrás: [japantimes.co.jp](https://www.japantimes.co.jp) [2023. 07. 09.].
- Karalekas, Dean: *Dashing Lines and Faking History: The Complicated History of Taipei's Maritime Claims*. [online], 2022. 06. 24. Forrás: [e-ir.info](https://www.e-ir.info) [2023. 07. 12.].
- Kelly, Andrew: *ANZUS and the Early Cold War*. [online], 2018. Forrás: [openedition.org](https://www.openedition.org) [2023. 07. 24.]. Online: <https://doi.org/10.11647/OBP.0141>
- Kisvári Tamás: *Tajvan – a világ legveszélyesebb befagyott konfliktusa*. [online], 2021. Forrás: Felderítő Szemle 2021/4 [2023. 07. 13.].
- Lendon, Brad: *China To Hold Live Ammunition Military Drills Around Taiwan as Pelosi Visits*. [online], 2022. 08. 02. Forrás: [cnn.com](https://www.cnn.com) [2023. 07. 09.].
- Loneragan, Erica D. – Mueller, Grace B.: *What Are the Implications of the Cyber Dimension of the China-Taiwan Crisis?* [online], 2022. 08. 15. Forrás: [cfr.org](https://www.cfr.org) [2023. 07. 24.].
- Lopes da Silva, Diego et al. : *Trends in World Military Expenditure, 2021*. [online], 2022. 04. Forrás: [sipri.org](https://www.sipri.org) [2023. 07. 17.]. Online: <https://doi.org/10.55163/DZJD8826>
- Lopes da Silva, Diego – Tian, Nan – Marksteiner, Alexandra: *Trends in World Military Expenditure, 2020*. [online], 2021. 04. Forrás: [sipri.org](https://www.sipri.org) [2023. 07. 17.]. Online: <https://doi.org/10.55163/JTFI7245>
- Lopez, C. Todd: *China May Draw Lessons From Russian Failures in Ukraine*. [online], 2022. 09. 08. Forrás: [defense.gov](https://www.defense.gov) [2023. 07. 04.].
- Lopez, German: *Is Taiwan Next?* [online], 2022. 03. 20. Forrás: [nytimes.com](https://www.nytimes.com) [2023. 07. 04.].
- Lyon, Peter – Michael, Roi: *Military Aggression Against Taiwan by the People's Republic of China (PRC)*. [online], 2023. április Forrás: [drdc-rddc.gc.ca](https://www.drdc-rddc.gc.ca) [2023. 07. 12.].
- Maizland, Lindsay: *Why China-Taiwan Relations Are So Tense*. [online], 2023. 04. 18. Forrás: [cfr.org](https://www.cfr.org) [2023. 07. 04.].
- Mantua, Janna: *China's Focus on the Brain Gives it an Edge in Cognitive Warfare*. [online], 2023. 07. 06. Forrás: [irregularwarfare.org](https://www.irregularwarfare.org) [2023. 07. 24.].
- Martin, Bradley et al.: *Implications of a Coercive Quarantine of Taiwan by the People's Republic of China*. [online], 2022. 02. 05. Forrás: [rand.org](https://www.rand.org) [2023. 07. 23.].
- McCurry, Justin: *China Missile Drills Around Taiwan a Threat to Regional Security, Says Japan PM*. [online], 2022. 08. 05. Forrás: [theguardian.com](https://www.theguardian.com) [2023. 07. 09.].
- McShane, Roger: *Will Taiwan be the Ukraine of Asia?* [online], 2022. 11. 18. Forrás: [economist.com](https://www.economist.com) [2023. 07. 04.].

- Mercy A. Kuo: *Cross-strait Crisis and Taiwan's National Identity*. [online], 2022. 09. 12. Forrás: thediplomat.com [2023. 07. 09.].
- Messmer, Marion: *The Interconnected Impacts of the Iraq War*. [online], 2023. 03. 23. Forrás: chathamhouse.org [2023. 07. 22.].
- Micallef, Joseph V.: *Why Taiwan Will Be at the Center of the China-US Rivalry*. [online], 2021. 01. 06. Forrás: military.com [2023. 08. 11.].
- Michaels, Daniel: *The Secret of Ukraine's Military Success: Years of NATO Training*. [online], 2022. 04. 13. Forrás: wsj.com [2023. 07. 22.].
- Milley, Mark A.: *China Could Have 1,000 Nuclear Warheads by 2030, Pentagon Says*. [online], 2021. 11. 03. Forrás: nytimes.com [2023. 07. 19.].
- Millson, Alex: *China's First White Paper on Taiwan Since Xi Came to Power — In Full*. [online], 2022. 08. 10. Forrás: bloomberg.com [2023. 07. 06.].
- Missiles of Taiwan*. [online], 2021. 08. 10. Forrás: csis.org [2023. 08. 11.].
- Morris, Lyle J. et al.: *Gaining Competitive Advantage in the Gray Zone: Response Options for Coercive Aggression Below the Threshold of Major War*. [online], 2019. Forrás: rand.org [2022. 05. 07.] 27–35. Online: <https://doi.org/10.7249/RR2942>
- Nachman, Lev – Hioe, Brian: *No, Taiwan's President Isn't 'Pro-Independence'*. [online], 2020. 04. 23. Forrás: thediplomat.com [2023. 07. 06.].
- Nanda, Prakash: *China's 'Big Troubles': Why Russian Invasion Of Ukraine Could Be Bad News For Beijing's Cloned Weapons Industry*. [online], 2022. 01. 31. Forrás: eurasiatimes.com [2023. 07. 19.].
- Overholt, William H.: *Ukraine Offers No Easy Lessons on Taiwan*. [online], 2022. 06. Forrás: globalasia.org [2023. 07. 17.].
- Teng, Pei-ju: *Protesters Rally in Taipei to Support Ukraine on Anniversary of Russia's Invasion*. [online], 2023. 02. 25. Forrás: focustaiwan.tw [2023. 07. 19.].
- Pettyjohn, Stacie – Wasser, Becca – Dougherty, Chris: *Dangerous Straits: Wargaming a Future Conflict over Taiwan*. [online], 2022. 06. 15. Forrás: cnas.org [2023. 07. 18.].
- Pomogács Péter: *A Kínai Népköztársaság által támasztott szürkezónás kihívások a Kelet-kínai- és a Dél-kínai-tengereken*. [online], 2022. Forrás: Felderítő Szemle 2022/1 [2022. 10. 28.] 49.
- Porter, Tom: *Putin Claimed a 400-Year-Old Map Proved Ukraine Isn't a Real Country, Not Noticing It Has 'Ukraine' Written on It*. [online], 2023. 05. 24. Forrás: businessinsider.com [2023. 07. 04.].
- Saballa, Joe: *US Sends 200 Troops to Train Taiwanese Soldiers: Report*. [online], 2023. 04. 18. Forrás: thedefensepost.com [2023. 07. 22.].
- Sacks, David: *What Is China Learning From Russia's War in Ukraine?* [online], 2022. 05. 16. Forrás: foreignaffairs.com [2023. 07. 19.].
- Samuels, Brett: *Biden: Direct Conflict between NATO and Russia Would be 'World War III'*. [online], 2022. 11. 03. Forrás: thehill.com [2023. 07. 19.].
- Schuman, Michael: *Is Taiwan Next?* [online], 2022. 02. 24. Forrás: theatlantic.com [2023.07.04.].
- Shambaugh, David: *A Matter of Time: Taiwan's Eroding Military Advantage*. [online], 2000, 23:2. Forrás: brookings.edu [2023. 07. 12.] 122–123. Online: <https://doi.org/10.1162/016366000560791>
- Singh, Mandip: *A Possible Strategy for the Defense of Taiwan*. [online], 2023. 06. 19. Forrás: isdp.eu [2023. 07. 12.] 1–2.
- Szilágyi Judit: The State of the Cross-Strait Affairs. In Neszmélyi György Iván (szerk.): *Changing Trade and Investment Relations of the Taiwanese Economy*. [online], 2022. Forrás: uni-bge.hu [2023. 07. 09.] 72–73.
- Taiwan Stocks Up on US Weapons Helping Ukraine Thwart Russia*. [online], 2022. 08. 31. Forrás: bloomberg.com [2023. 07. 19.].
- Teh, Cheryl: *Volodymyr Zelenskyy Has Survived 'More Than a Dozen' Assassination Attempts by Russian Agents, Says Presidential Aide*. [online], 2022. 03. 10. Forrás: businessinsider.com [2023. 07. 19.].
- The Taiwan Affairs Office of the State Council and The State Council Information Office: *The Taiwan Question and China's Reunification in the New Era*. [online], 2022. 08. Forrás: china-embassy.gov.cn [2023. 05. 21.] 3.; 5–6.; 11.; 14.
- The White House: *National Security Strategy*. [online], 2022b. Forrás: whitehouse.com [2023. 07. 22.].

- The White House: *Remarks by President Biden and Prime Minister Kishida Fumio of Japan in Joint Press Conference*. [online], 2022a. Forrás: whitehouse.com [2023. 07. 04.].
- Tian, Nan et al.: *Trends in World Military Expenditure, 2018*. [online], 2019. 04. Forrás: sipri.org [2023. 07. 17.] 2. Online: <https://doi.org/10.55163/UFDK7864>
- Tian, Nan et al.: *Trends in World Military Expenditure, 2019*. [online], 2020. 04. Forrás: sipri.org [2023. 07. 17.] 2.
- Tian, Nan et al.: *Trends in World Military Expenditure, 2022*. [online], 2023. 04. Forrás: sipri.org [2023. 07. 17.]. Online: <https://doi.org/10.55163/PNVP2622>
- Toosi, Nahal – Seligman, Lara: *The U.S. Overestimated Russia's Military Might. Is it Underestimating China's?* [online], 2022. 06. 15. Forrás: politico.com [2023. 07. 22.].
- Trofimov, Yaroslav – Wang, Joyu: *Taiwan's Impossible Choice: Be Ukraine or Hong Kong*. [online], 2023. 07. 05. Forrás: wsj.com [2023. 07. 24.].
- Twojowski, Bogdan: *China-Taiwan Relations and Their Implications for International Security*. [online], 2023. 02. 20. Forrás: btip.ka.edu.pl [2023. 07. 06.].
- United Nations: *Restoration of the Lawful Rights of the People's Republic of China in the United Nations*. [online], 1971. 10. 25. Forrás: digitallibrary.un.org [2023. 08. 11.].
- U.S.-China Economic and Security Review Commission: *2022 Report to Congress*. [online], 2022. 11. Forrás: uscc.gov [2023. 07. 09.] 592.
- U.S. Department of Defense: *Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2022. Annual Report to Congress*. [online], 2022. 10. 26. Forrás: defense.gov [2023. 02. 12.] 51; 165–167.
- U.S. Department of State: *Secretary Antony J. Blinken At a Press Availability*. [online], 2022. 08. 05. Forrás: state.gov [2023. 07. 09.].
- Vergun, David: *DOD Leaders Say Training Ukrainian Forces Is Paying Dividends*. [online], 2022. 05. 04. Forrás: defense.gov [2023. 07. 18.].
- Walker, Shaun: *Don't Panic: Why Ukraine Doesn't Like Western Talk of Imminent Attack*. [online], 2022. 02. 02. Forrás: theguardian.com [2023. 07. 22.].
- Wang, Fan: *Taiwan Extends Mandatory Military Service to One Year*. [online], 2022. 12. 27. Forrás: bbc.com [2023. 07. 09.].
- Waterhouse, James: *Ukraine war: Russia Claims Win in Occupied Ukraine 'Sham' Referendums*. [online], 2022. 09. 27. Forrás: bbc.com [2023. 07. 04.].
- Wilson, Alex: *China Asserts Jurisdiction Over Taiwan Strait, Shuns 'International Waters' Stance by US*. [online], 2022. 06. 14. Forrás: stripes.com [2023. 07. 09.].
- Yen, Hope: *CIA Chief: China Has Some Doubt on Ability To Invade Taiwan*. [online], 2023. 02. 26. Forrás: apnews.com [2023. 07. 04.].
- Yeo, Mike: *Taiwan Unveils Army Restructure Aimed at Decentralizing Military*. [online], 2021. 05. 17. Forrás: defensenews.com [2023. 07. 19.].
- Zhen, Liu: *China Insists It Has Sovereign Rights Over Taiwan Strait*. [online], 2022. 06. 13. Forrás: scmp.com [2023. 07. 09.].
- Zweig, David: *Will Taiwan be the Next Ukraine?* [online], 2022. 03. 14. Forrás: politico.eu [2023. 07. 04.].

Antal Gábor¹

Tengeri szörny vagy papírsárkány? A kínai haditengerészet 2023-ban²

A 21. század elejének egyik legnagyobb kérdése Kína biztonságpolitikai szerepe. Milyen erővel bír, mennyire és milyen célokra hajlandó használni az erejét? Jelen tanulmányomban e kérdés egy fontos részletét, a kínai haditengerészeti erőket kívánom vizsgálni. A történeti áttekintés után ismertetem a kínai haditengerészetre vonatkozó aktuális információkat, amelyeknek forrásai az Egyesült Államok törvényhozásának Kongresszusi Kutatószolgálat, az Egyesült Államok Védelmi Minisztériuma, valamint az Egyesült Államok Haditengerészeti Hírszerző Hivatala által összeállított, nyílt forrású dokumentumok. Ezen források a tanulmány elkészítésének időpontjában (2023. november) elérhető legfrissebb adatokat tartalmazzák. Az adatokból levont következtetéseim a tanulmány végén olvashatóak.

Kulcsszavak: Kína, haditengerészet, tengeri hadviselés, Csendes-óceán, Kelet-Ázsia

Sea Monster or Kite? The Chinese Navy in 2023

One of the big issues of the early 21st century is China's role in security policy. What power does it have, how much and for what purposes is it willing to use it? In this paper I want to examine an important aspect of this question, the Chinese naval forces. After a historical overview, I will present the most recent current information on the Chinese navy, based on open-source documents compiled by the Congressional Research Service, the United States Department of Defense, and the Office of Naval Intelligence. These sources are the latest data available at the time of writing (November 2023). My conclusions from the data are presented at the end of this paper.

Keywords: China, navy, naval warfare, Pacific Ocean, East Asia

Történeti áttekintés

Kína köztudottan az egyik legrégebbi hajózási hagyományokkal bíró ország, amely hagyomány azonban fél évezredre megtört. Az első kínai tengeri haderő a Han-dinasztia (i. e. 206 – i. sz. 220) idején alakult.³ A Song-dinasztia (960–1279) idején, 1132-ben a kínaiak állandó tengeri haderőt hoztak létre. A tengerszállás főhadiszállás Dinghaiban, míg a flotta bázisa a mai Sanghaj közelében volt. Az állandó haditengerészet létrehozása

¹ Antal Gábor hadtörténész, a történelemtudományok doktora.

² A tanulmány a TKP2021-NVA-16 számú projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a TKP2021-NVA pályázati program finanszírozásában valósult meg.

³ A híres „toronyhajóflottáról” ld. Graff, David A. – Higham, Robin szerk. (2012): *A Military History of China*. University Press of Kentucky, 84–85.

a déli Song-dinasztia azon igényéből eredt, hogy védekezzen az Észak-Kínát előzőlő Jindinasztia ellen, valamint óvja a kereskedelmi flottát.⁴ Ennek hajói immár rendszeresen járták a vizeket az anyaország és a nyugat-csendes-óceáni, illetve a dél- és délkelet-ázsiai térség között. Tekintettel azonban arra, hogy a közép-kínai városokat különböző szárazföldi nomád törzsek fenyegették, a haditengerészetre inkább kiegészítő, kevésbé fontos katonai erőként tekintettek. A 15. században a neokonfuciózusok hatalomra kerülésével megkezdődött a középkori kínai haditengerészet hanyatlása. 1452-ben visszarendelték a flottát a parti vizekre, és néhány évvel később az ekkor már hatalmasra nőtt⁵ császári haditengerészetet feloszlatták, és a hajókat leszerelték.⁶ A 19. század közepéig a Mennyei Birodalom nem rendelkezett számottevő tengeri haderővel.

Az 1839–1842 között vívott első, majd az 1856–1860 között vívott második ópiumháború alapjaiban rendítette meg a kínai tábormokok nézeteit. Mind a hadvezetés, mind a császári udvar kénytelen volt nagyobb figyelmet és több forrást fordítani a tengeri haderő fejlesztésére. 1865-ben megalapították a Jiangnan Hajógyárat, de Formosa 1874-es japán megszállása rávilágított arra, hogy saját építésű hajók mellett szükségük lesz Európából beszerzett modern egységekre is.⁷ Az 1870-es évek végén egy sor hadihajót rendeltek Nagy-Britanniából és Németországból, és haditengerészeti támaszpontokat építettek Port Arthurban és Weihaiweiben. Az első brit építésű hajókat 1881-ben szállították le.

A császári haditengerészet első magasabbegységét, a Kantoni (Guangdong) Flottát az 1860-as évek végén alakították meg. A Déli (Nanyang) Flottát 1875-ben hozták létre Sanghaj központtal. Ez többnyire hazai építésű hajókból állt, az Európából érkező hajókat a Weihaiwei központú Északi (Beiyang) Flottába osztották be (ez csak 1888-ban alakult meg hivatalosan, de ezt tekintették a kínai haditengerészet legfontosabb részének, ami nemcsak a Sárga-tengert, hanem a Pekinghez legközelebb eső partszakaszokat is védelmezte). Az elméletileg 1678 óta létező, fuzhoui székhelyű Fujian-flottát 1875-ben szintén a császári haditengerészet kötelékébe helyezték, azonban egyfajta „mostohagyermek” státuszban maradt, a sorozatos költségvetési megvonások miatt az 1890-es évekre gyakorlatilag működésképtelenné vált.⁸

Rendkívül komoly problémát jelentett az állami korrupció. Ezt annál nehezebb volt megakadályozni, mivel a legfelsőbb körök is részesei voltak: a flottafejlesztés költségeire szánt pénzt Ce Hszi császárné parancsára inkább a Nyári Palota, valamint a Márványhajó építésének finanszírozására fordították.⁹ Nem is maradt el az „eredmény”: az 1894-ben

⁴ Needham, Joseph (1986): *Science and Civilization in China: Volume 4, Physics and Physical Technology, Part 3. Civil Engineering and Nautics*. Tajpej: Caves Books, 476.

⁵ A leghíresebb kínai tengernagy, Cseng Ho vezetése alatt, 1405–1433 között több expedíciót is indítottak a Csendes- és az Indiai-óceánra. Az első ilyen útra 62 hadihajó indult el 27 000 főnyi legénységgel, a legnagyobb hajó 147 méter hosszú és 60 méter széles volt. A flotta két év alatt eljutott Indiába, majd 1413–1414-ben egy újabb expedíció Perzsiába, 1417-ben pedig Kelet-Afrika partjait jutott.

⁶ Polonyi Péter (1988): *Kína története*. Budapest: Kozmosz Könyvek, 73–74.

⁷ Peattie, Mark R. – Evans David C. (1997): *Kaigun: Strategy, Tactics, and Technology in the Imperial Japanese Navy*. Annapolis: Naval Institute Press, 44.

⁸ Fairbank, John K. szerk. (1978): *The Cambridge History of China. Vol. 11, Late Ch'ing, 1800–1911. Part 2*. Cambridge University Press, 269.

⁹ Jung, Chang (2013): *The Concubine Who Launched Modern China: Empress Dowager Cixi*. New York: Anchor Books, 182–184.

kirobbant kínai–japán háborúban a Mennyei Birodalom hadihajói nemhogy a partokat, hanem még önmagukat is képtelenek voltak megvédeni. A Santung-félszigeten parta szálló japán szárazföldi erők az elfoglalt Weihaiwei-erődből lőtték szét annak az Északi Flottának a hajóit, amely ekkor Ázsia legerősebb hajóhada volt – legalábbis papíron.¹⁰

A megmaradt egységeket 1909-ben egyesítették a Hubei tartományban létrehozott jangcei folyami flottillával, és így egyesített tengeri-folyami haderőt alkottak. A császárság utolsó évében, 1911-ben az egyik új cirkáló, a *Hai Chi* diplomáciai látogatást tett az amerikai vizeken, ez volt az első kínai hadihajó, amely New Yorkban járt.¹¹

A császárság megdöntése után létrehozott Kínai Köztársaság haditengerészetének élére Liu Guanxiong, a Qing-dinasztia egykori tengernagya került haditengerészeti miniszterként. A Kínát az 1920–30-as években sújtó polgárháború során hű maradt a Kuomintang-kormányhoz. Ez idő alatt, majd később, a második világháború alatt a kínai köztársasági haditengerészet főleg a folyami hadviselésre koncentrált, mivel nem lehetett ellenfele a Japán Császári Haditengerészetnek sem a nyílt óceánon, sem a parti vizeken. A Köztársasági Haditengerészet elnevezést jelenleg Tajvan szigetének tengeri hadereje viseli.

A Kínai Kommunista Párt csupán a polgárháború utolsó szakaszában tett szert tengeri haderőre, amikor a Hainan-szigeti partraszállási hadművelet során a kommunisták hegyi ágyúkkal felszerelt fadsunkákat használtak szállító- és hadihajóként a Kuomintang-erők ellen. Mao Ce-tung tisztaban volt vele, hogy feltétlenül szükségük van erre a haderő-nemre. A Népi Felszabadító Hadsereg Haditengerészetét végül 1949. április 23-án alakították meg a regionális haditengerészeti erők összevonásával a Közös Vezérkari Osztály parancsnoksága alatt Jiangyanban (ma Taizhou, Jiangsu).¹²

A haditengerészeti akadémiát 1949. november 22-én hozták létre Dalianban, többnyire szovjet oktatókkal. Ekkor a flotta a Kuomintang erőitől zsákmányolt hajók és csónakok vegyes gyűjteményéből állt. A szovjet haditengerészet igyekezett nagy volumenű segítséget nyújtani, 1954-re becslések szerint 2500 szovjet haditengerészeti tanácsadó volt Kínában, valamint modern hajókat kezdett juttatni számukra. A szovjet tanácsadók irányításával 1954–55-re megszervezték a kínai haditengerészet három fő magasabbegységét: az Északi Flottát Qingdaóban, a Keleti Flottát Sanghajban és a Déli Flottát a Guangdong tartománybeli Zhanjiangban. A zászlós-, fő- és törzstiszti kart a szárazföldi haderő soraiból képezték át. A hajóépítésben először ugyancsak szovjet segítséggel tevékenykedtek, a későbbiekben már képesek voltak a szovjet tervek másolására, végül pedig saját tervezésű hajókat gyártottak. Az 1950-es évek végén és az 1960-as években lezajlott politikai felfordulások során a haditengerészet működése viszonylag zavartalan maradt, bár a kulturális forradalom idején számos flottaparancsnokot és magas rendfokozatú politikai tisztet kivégeztek. Azonban Lin Biao védelmi miniszter vezetésével a Nagy Ugrást közvetlenül követő szűkös években komoly beruházásokat hajtottak végre a haditengerészet fejlesztésében.¹³

¹⁰ Peattie–Evans 1997: 45–46.

¹¹ New York Times: *Chinese Cruiser Welcomed To Port. First Ship Flying the Yellow Dragon Flag to Anchor in American Waters.* [online], 1911. 09. 12. Forrás: New York Times [2023. 10. 08.].

¹² Spence, Jonathan D. (1991): *The Search for Modern China.* New York: Norton, 648.

¹³ Pike, John: *People's Liberation Army Navy – History.* [online]. Forrás: [globalsecurity.org](https://www.globalsecurity.org) [2023. 10. 19.].

Az 1970-es években, amikor a védelmi költségvetés mintegy 20 százalékát a haditengerészetre fordították, az drámai növekedésnek indult. A hagyományos tengeralattjáró-haderő egységeinek száma 35-ről 100 hajóra nőtt, és megnövekedett a nagyobb felszíni hajók gyártása, beleértve a nyílt tengeri műveletek segédhajóit is. A haditengerészet megkezdte a nukleáris meghajtású támadó tengeralattjárók és a nukleáris meghajtású ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjárók fejlesztését is. Az 1980-as években a Népi Felszabadító Hadsereg Haditengerészete a főparancsnok, Liu Huaqing tengernagy irányításával regionális tengeri hatalommá fejlődött, bár a fejlesztések az 1970-es évekbeli ütemtől némileg elmaradó szinten folytatódtak. Liu Huaqing eredetileg a szárazföldi erők tisztje volt, aki pályafutása nagy részét tudományos és technológiai igazgatási pozíciókban töltötte. A kínai haditengerészet élére csak 1988-ban került olyan vezető, aki karrierje kezdetétől tengerésztiszt volt. Liut elképzeléseinek megvalósításában jelentősen segítette a tény, hogy nagyon közel állt Teng Hsziao-pinghez is, modernizációs törekvései pedig nagymértékben összhangban álltak a kínai vezető politikai alapelveivel.¹⁴

Bár Liu vezetése alatt a haditengerészeti hajógyárak kevesebb hajót gyártottak, mint az 1970-es évek folyamán, nagyobb hangsúlyt fektettek a technológiai és minőségi fejlesztésekre. A modernizációs erőfeszítések magukban foglalták a személyzet magasabb oktatási és műszaki színvonalát, valamint a hagyományos partvédelmi doktrína és haderőszerkezet átalakítását a parti vizeken végzett műveletek javára és a felszíni, légi, felszín alatti és partvédelmi erőket magában foglaló kombinált tengeri hadműveletekre való kiképzést is.¹⁵

Kína képességeinek bővülését mutatta egy interkontinentális ballisztikus rakéta kilövését is magában foglaló 1980-as tengeri hadgyakorlat a Csendes-óceán nyugati részén egy húsz hajóból álló flottával. 1982-ben a haditengerészet sikeres tengeralattjáróról indított ballisztikusrakéta-kísérletet hajtott végre. Ugyancsak sikereket értek el a különböző felszín-felszín és levegő-felszín rakéták fejlesztésében.¹⁶

1986-ban a kínai haditengerészet hadrendjében két Xia-osztályú nukleáris meghajtású rakétahordozó tengeralattjáró szerepelt tizenkét CSS-N-3 típusú ballisztikus rakétával felszerelve, valamint három Han-osztályú nukleáris meghajtású támadó tengeralattjáró, hat SY-2 cirkálórakétával a fedélzetén. Az 1500 km hosszú kínai partvonalat mintegy 70 dízel-elektromos meghajtású, Romeo- és Whiskey-osztályú tengeralattjáró védte, amelyek csak korlátozott ideig tartózkodhattak a tengeren.¹⁷

Az 1980-as évek végén a jelentések szerint továbbra is jelentős hiányosságaik voltak a tengeralattjáró-elhárításban, az aknák elleni védelemben, az elektronikai hadviselésben (beleértve az elektronikus elhárító berendezéseket is), valamint a haditengerészeti repülés területén.

A Népi Felszabadító Hadsereg Haditengerészete 1987-ben a világ harmadik legnagyobb haditengerészetének rangsorolták, bár a haditengerészet személyi állománya a kínai

¹⁴ Cole, Bernard D. (2001): *The Great Wall at Sea*. Annapolis: Naval Institute Press, 191.

¹⁵ Cole 2001: 194–195.

¹⁶ Cole 2001: 199.

¹⁷ Paul, Pritha: *US vs. China Military Strength: Comparing Defense Capabilities*. [online], 2019. 05. 03. Forrás: International Business Times [2023. 10. 19.].

katonai erőknek mindössze 12 százalékát tette ki. A szervezeti felosztás változatlan maradt (és megegyezik a mai állapotával): a Népi Felszabadító Hadsereg vezérkari főosztályának alárendelt, Pekingben székelő haditengerészeti főparancsnokság alá három flottaparancsnokság tartozik: az Északi (Qingdao), a Keleti (Ningpo) és a Déli (Zhanjiang) Flotta.¹⁸

A nyolcvanas évek második felétől kezdve a kínai haditengerészet vezetése megkezdte a diplomáciai célú haditengerészeti látogatásokat. A *Cseng Ho* kiképzőhajó 1989 és 1993 között ellátogatott az Egyesült Államokba (Hawaii), Thaiföldre, Bangladesbe, Indiába és Pakisztánba is.

A kilencvenes évek közepén a kínai hadihajók évi rendszerességgel látogatták a vlagyivosztoki kikötőt. Kisebb flottalátogatásokra került sor 1995-ben Indonéziában, 1997-ben Észak-Koreában, 1998-ban a Fülöp-szigeteken, Ausztráliában és Új-Zélandon, 2000-ben pedig Malajziában, Tanzániában, a Dél-Afrikai Köztársaságban, az Egyesült Államokban és Kanadában. 1997 tavaszán a Déli Flotta parancsnoka, Wang Yongguo altengernagy irányításával a *Harbin* és a *Zhuhai* rombolók, a *Nancang* segédhajó kíséretével 98 napos csendes-óceáni körutazást tettek, amelynek során ellátogattak Mexikóba, Chilébe, Peruba és az Egyesült Államokba is.¹⁹

A kínai haditengerészet első Föld körüli utat tevő hajói a *Qingdao* romboló és a *Taicang* segédhajó voltak. A 32 ezer tengeri mérföldes utazást 2002. május 15. – szeptember 23. között tették meg, ezalatt jártak Szingapúrban, Egyiptomban, Törökországban, Ukrajnában, Görögországban, Portugáliában, Brazíliában, Ecuadorban, Peruban és Francia Polinéziában is. A flottillát az Északi Flotta parancsnoka, Ding Yiping altengernagy vezette, a *Qingdao* parancsnoka Li Yujie sorhajókapitány volt.²⁰

A kínai haditengerészet 2023-ban

Kína haditengerészete félelmetes katonai erőt képvisel Kína tengerközeli régiójában, és egyre több műveletet hajt végre a Csendes-óceán nyugati részén, az Indiai-óceánon és az Európa körüli vizeken is. Méretét tekintve messze a legnagyobb a kelet-ázsiai országok közül, és valamikor 2015 és 2020 között a hadihajók számát tekintve megelőzte az Egyesült Államok Haditengerészetét is. A Pentagon szerint a kínai haditengerészet

„a világ legnagyobb haditengerészete, több mint 370 egységből álló harci erővel, beleértve a főbb felszíni hadihajókat, tengeralattjárókat, partra szállító hajókat, aknaszedőket, repülőgép-hordozókat és segédhajókat. Figyelemre méltó, hogy ez a szám nem tartalmazza a mintegy 60 Houbei-osztályú járőrhajót, amelyek hajó elleni cirkálórákétákat hordoznak. A kínai haditengerészet teljes harci ereje 2025-re várhatóan 395, 2030-ra pedig 435 hajóra nő.”

¹⁸ *China's Navy 2007*. [online], 2007. Washington: Office of Naval Intelligence, Forrás: Intelligence Resource Program, Federation of American Scientists [2023. 10. 22.] 7. A továbbiakban: ONI 2007.

¹⁹ ONI 2007: 112–114.

²⁰ ONI 2007: 114.

Az amerikai haditengerészethez ehhez képest 2023-ban 291 hadihajó tartozott, ami a jelenlegi tervek szerint 2030 végéig csak minimálisan változik.²¹ Kína haditengerészeti modernizációs erőfeszítései a hajó-, repülőgép-, fegyverzetbeszerzés, parancsnokság és irányítás, kommunikáció, számítógépek, hírszerzés, felügyelet és felderítés fejlesztési programok széles körét foglalják magukban, valamint a logisztika, a doktrína, a személyzet minősége, az oktatás és képzés, valamint a gyakorlatok fejlesztését. Kína haditengerészete jelenleg bizonyos korlátokkal és gyengeségekkel rendelkezik, amelyeknek a leküzdésén dolgozik.²²

Kína katonai modernizációs erőfeszítései, beleértve a haditengerészet modernizációs erőfeszítéseit is, a Kongresszusi Kutatószolgálat értékelése szerint többek között a következő célokra irányuló képességek fejlesztésére törekednek:

1. szükség esetén a Tajvannal kapcsolatos helyzet katonai kezelése;
2. nagyobb fokú ellenőrzés vagy uralom elérése a Kína partjait övező tengeri régió,²³ különösen a Dél-kínai-tenger felett;
3. Kína tengeri kereskedelmi vonalainak védelme, különös tekintettel a Kínát a Perzsa-öböllel összekötő tengeri útvonalakra;
4. az Egyesült Államok befolyásának minél erőteljesebb csökkentése a Csendes-óceán nyugati részén;
5. Kína vezető regionális hatalomként és a világ egyik nagyhatalmaként való megerősítése.

A kínai haditengerészet további feladatai közé tartozik a tengeri biztonsági (beleértve a kalózkodás elleni) műveletek végrehajtása, szükség esetén kínai állampolgárok evakuálása külföldi országokból, valamint humanitárius segítségnyújtási/katasztrófaelhárítási műveletek végrehajtása.²⁴

Megfigyelők úgy vélik, Kína célja az, hogy haditengerészete képes legyen egy hozzáférést gátló/területmegtagadó erő részeként fellépni – olyan erőként, amely képes lenne elrettenteni az Egyesült Államok beavatkozását egy Tajvan vagy más kérdés miatt a Kína-közeli tengeri térségben kialakuló konfliktusba, vagy ha ez nem sikerül, késleltetni a beavatkozó amerikai erők megérkezését, esetleg csökkenteni azok hatékonyságát. Az amerikai haditengerészet számos intézkedést hozott Kína haditengerészeti modernizációs törekvéseinek ellensúlyozására. Többek között haditengerészeti erejének nagyobb százalékát a Csendes-óceánra helyezte át, a legjobb, legújabb hajóit és repülőgépeit a Csendes-óceánra rendelte, fenntartotta vagy növelte az általános jelenléti műveleteket, a kiképzési és fejlesztési gyakorlatokat, valamint a folyamatos együttműködést a szövetséges és egyéb regionális haditengerészetekkel az Indiai- és a Csendes-óceán térségében.

²¹ O'Rourke, Ronald: *China Naval Modernization: Implications for US Navy Capabilities – Background and Issues for Congress*. [online], 2023. 10. 19. CRS Report RL 33153. Forrás: Federation of American Scientists. [2023. 12. 02.]. 2. A továbbiakban: CRS Report RL 33153.

²² CRS Report RL 33153, 3–4.

²³ A Kína partjait övező tengeri régió kifejezés alatt a Sárga-, a Kelet-kínai- és a Dél-kínai-tenger értendő – az úgynevezett első szigetlánc által körülvárt vizeket. Az úgynevezett második szigetlánc ezeket a vizeket és a Fülöp-szigetek és Guam között fekvő Filippínó-tengert is magában foglalja.

²⁴ CRS Report RL 33153, 4.

Tervezi a haditengerészet méretének további növelését a jövőben, számos programot kezdeményezett, növelt meg vagy gyorsított fel az új katonai technológiák kifejlesztésére, valamint új hajók, repülőgépek, pilóta nélküli járművek és fegyverek beszerzésére. Új műveleti koncepciókat dolgozott ki a kínai tengeri erőkkel szembeni fellépésre, és jelezte, hogy a haditengerészet az elkövetkező években egy jobban elosztott flottaszervezet felé fog elmozdulni, amely a pilóta nélküli járművek lényegesen nagyobb arányú alkalmazását fogja magában foglalni. A Biden-kormányzat erre vonatkozó terveit 2023 októberében terjesztették a Kongresszus elé, amelynek ezzel kapcsolatos döntései hatással lehetnek az amerikai haditengerészet képességeire és finanszírozási igényeire, valamint az amerikai védelmi iparra.²⁵

Amerikai katonai tisztviselők és más megfigyelők aggodalmuknak vagy riadalmuknak adnak hangot Kína haditengerészeti hajóépítési erőfeszítéseinek ütemét, a kínai hajóépítő ipar kapacitását az amerikai hajóépítő iparához képest, és az ebből eredő trendvonalakat illetően a kínai haditengerészet és az amerikai haditengerészet relatív méreteit és képességeit illetően. A kínai haditengerészet jelentős kihívást jelent az amerikai haditengerészet azon képességére nézve, hogy elérje és fenntartsa a Csendes-óceán nyugati részén lévő nyílt tengeri területek ellenőrzését egy háború esetén. Ez az első ilyen kihívás, amellyel az amerikai haditengerészet a hidegháború vége óta szembesült. A kínai haditengerészet kulcsfontosságú eleme annak a kínai kihívásnak, amely az Egyesült Államok régóta fennálló vezető katonai hatalmi státuszát fenyegeti a Csendes-óceán nyugati részén. Kína hadihajói, repülőgépei és fegyverei sokkal modernebbek, mint az 1990-es évek elején voltak, és sok tekintetben összehasonlíthatóak a nyugati haditengerészetekével. A Pentagon szerint napjainkban a kínai haditengerészet nagyrészt modern, többfeladatú egységekből áll, amelyek fejlett hajó-, légi- és tengeralattjáró-ellenes fegyverekkel és érzékelőkkel rendelkeznek. A haditengerészet megállapította, hogy a kínai hadihajók tervezése és anyagminősége sok esetben összehasonlítható az amerikai haditengerészeti egységekkel, és Kína igyekszik behozni lemaradását minden hiányosságot mutató területen.²⁶

A kínai haditengerészet tervezett végső mérete és összetétele nem nyilvános. Az amerikai haditengerészet nyilvánosságra hozza haderőszintű célkitűzését, és rendszeresen közlésezi 30 évre szóló hajóépítési tervét, amely bemutatja az új hajók tervezett beszerzéseit, a meglévő hajók tervezett kivonását és az ebből eredő tervezett haderőszinteket, valamint egy ötéves hajóépítési tervet, amely részletesebben bemutatja a 30 éves hajóépítési terv első öt évét. Az Egyesült Államokkal ellentétben Kína nem tesz közzé haditengerészeti haderőszintű célokat vagy részletes információkat a beszerzési, szolgálatba állítási és ebből kivonási arányokról, valamint az ebből eredő tervezett erőszintekről.²⁷

Ugyanakkor, bár a modernizációs erőfeszítések jelentősen javították a kínai tengeri haderő képességeit, jelenleg úgy értékelik, hogy bizonyos területeken – beleértve a kínai fegyveres erők más részeivel való közös műveleteket, a tengeralattjáró-elhárítást, a nagy távolságra való pontos célzást – korlátolt képességekkel rendelkezik. További problémát

²⁵ CRS Report RL 33153, 4–5.

²⁶ CRS Report RL 33153, 5.

²⁷ O'Rourke, Ronald: *Navy Force Structure and Shipbuilding Plans: Background and Issues for Congress*. [online], 2023. 04. 19. CRS Report RL 32665 Forrás: Congressional Research Service [2023. 12. 02.].

jelent számára a hazai vizektől távol működő hadihajók tengeri utánpótlásának korlátozott kapacitása, a tengerentúli bázisok és támogató létesítmények alacsony száma, az új hajókra szánt nagyszámú személyi állomány kiképzésének szükségessége, a megfelelő képzettséggel és képességekkel rendelkező altisztek hiánya, valamint a közelmúltbeli harci tapasztalatok hiánya. Kína folyamatosan igyekszik ezen gyengeségek csökkentésén vagy leküzdésén. Mindezen korlátok ellenére a kínai haditengerészet mégis elegendő lehet a politikai vezetők számára fontos feladatok végrehajtására. A haditengerészet modernizálása mellett Kína jelentősen növelte parti őrségének méretét és képességeit.²⁸ A Pentagon szerint a kínai parti őrség „a világ legnagyobb tengeri rendfenntartó flottája”. Kína jelentős tengeri milíciát is működtet, amely nagyszámú halászhajót is magában foglal. Kína elsősorban tengeri milíciájára és parti őrségére támaszkodik tengeri követeléseinek érvényesítésében és védelmében a partközeli térségében, a haditengerészet pedig potenciális tartalékerőként működik a nyílt tengeren.²⁹

Az Egyesült Államok és Kína haditengerészeti képességeit néha az amerikai és kínai hajók számának összehasonlításával értékelik. Bár a hajók összlétszáma (vagy a haditengerészet összesített tonnaúrtartalma) viszonylag könnyen kiszámítható, ez egydimenziós mérőszám, amely számos más olyan tényezőt figyelmen kívül hagy, amelyek befolyásolják a haditengerészet képességeit, és azt, hogy ezek a képességek hogyan viszonyulnak a kijelölt feladatokhoz. Ebből következően a kínai és az amerikai haditengerészet hajói összlétszámának összehasonlítása rendkívül problematikus eszköz az amerikai és a kínai haditengerészet relatív képességeinek, valamint e képességek és a két haditengerészet kijelölt feladatai összehasonlításának értékelésére. Ugyanakkor azonban a hajók relatív száma időbeli tendenciáinak vizsgálata némi fényt deríthet arra, hogy az amerikai és a kínai haditengerészeti képességek relatív egyensúlya hogyan változik az idők során.³⁰

1. táblázat: A kínai és az amerikai hadihajók száma 2005–2023

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Nukleáris meghajtású rakétahordozó tengeralattjárók	1	1	1	1	2	2	2	2	3	3	4	4	4	4	4	4	6	6	6
Nukleáris meghajtású támadó tengeralattjárók	6	5	5	5	6	6	5	5	5	5	5	5	5	5	6	6	9	9	6
Dízel-elektromos meghajtású tengeralattjárók	51	50	53	54	54	54	49	48	49	51	53	57	54	57	50	46	56	56	47
Repülőgéphordozók	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2
Cirkálók	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	6	8
Rombolók	21	25	25	29	27	25	26	26	23	24	21	23	21	28	33	32	32	36	42

²⁸ Rick, Joe: Hints of Chinese Naval Procurement Plans in the 2020s. *Diplomat*, 2020. 12. 25. Idézi CRS Report RL 33153, 6–7.

²⁹ CRS Report RL 33153, 7.

³⁰ CRS Report RL 33153, 7.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Fregattok	43	45	47	45	48	49	53	53	52	49	52	52	56	51	54	49	48	45	47
Korvettek	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	15	23	23	28	42	49	51	50	50
Rakétás járőrhajók	51	45	41	45	70	85	86	86	85	85	86	86	88	86	86	86	86	84	60
Összesen	173	171	172	179	207	221	221	221	218	226	236	251	252	260	275	274	291	288	268
Kínai parti őrség	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	185	240	248	255	223	224	142
Amerikai hadihajók száma	292	281	281	279	282	285	288	284	287	285	289	271	275	279	286	290	296	294	289

Forrás: CRS Report 33153. 9. Az eredeti táblázat a különböző típusú kínai partra szállító és kételtű támadóhajókat is tartalmazza.

A fenti táblázat a kínai haditengerészet egyes hajótípusainak számát mutatja 2005-től napjainkig, valamint a kínai parti őrség hajóinak számát 2017-től napjainkig, amint azt a Pentagonnak a Kínát érintő katonai és biztonsági fejleményekről szóló éves jelentései bemutatják. Amint látható, a táblázatban szereplő legtöbb kínai hadihajótípus száma növekedett 2005 óta. A növekedésének mintegy 53 százaléka (112 hajóból 59) a rakétákkal felszerelt gyors járőrhajók számának 2009-től kezdődő (9 hajóval történő) és a korvettek számának 2014-től kezdődő (50 hajóval történő) növekedéséből ered. Ezek a legkisebb méretűek a táblázatban szereplő felszíni hadihajók közül. A korvettek számának növekedése a Jiangdao-osztályú (056-os típusú) korvetteknek köszönhető. Az amerikai haditengerészeti hírszerzés szerint Kína harci erőinek jelentős részét a haditengerészet számára nemrégiben épített nagyszámú új korvett és fregatt alkotja. A kínai haditengerészet hajóinak számában 2005 óta a táblázatban látható további növekedés nagy részét a cirkálók és rombolók (29 egység) számának növekedése teszi ki. A táblázat a régebbi és a jobb minőségű, modernebb kínai egységeket nem választja külön egymástól. Fontos szem előtt tartani, hogy a táblázatban szereplő kínai hajótípusok közül sok esetben a hajók között a jobb minőségű, modernebb konstrukciók százalékos aránya az idők során növekedett, még akkor is, ha az adott típusok hajóinak összlétszáma alig változott. Hivatkozásképpen a táblázat az Egyesült Államok haditengerészetének teljes hajószámát is mutatja, és összehasonlítja azt az egyes kínai típusok teljes számával.³¹

Ugyanakkor a kínai adatok nem tartalmaznak bizonyos hajótípusokat, például a segéd- és támogatóhajókat, míg az amerikai hadihajók táblázatban szereplő számai tartalmazzák ezeket, ellenben a járőrhajókat nem. Ezen adatok alapján kijelenthető, hogy 2015-re a kínai haditengerészet hadihajóinak összlétszáma meghaladta az amerikai haditengerészetét. Fontos azonban észlelni a két haditengerészet összetétele közötti különbségeket is. Az amerikai haditengerészet főlényre a repülőgép-hordozók, a nukleáris meghajtású tengeralattjárók, a cirkálók és a rombolók számában mutatkozik meg, míg a kínai haditengerészet az amerikainál több dízel-elektromos meghajtású támadó tengeralattjáróval, valamint fregattal és korvettel rendelkezik.³²

³¹ CRS Report RL 33153, 8–9.

³² CRS Report RL 33153, 8.

Ha a kínai hadihajók összlétszámából levonjuk (a legfeljebb a partközeli vizeken bevethető) rakétás járőrhajók számát, jobban össze tudjuk hasonlítani a szemben álló erőket, bár ez esetben fontos megjegyezni, hogy ezek az egységek jelentős tényezőt jelenthetnek az első szigetláncon belüli műveletekben.

Az amerikai haditengerészet előrejelzése szerint 2020 és 2040 között a táblázatokban szereplő típusokhoz tartozó kínai hajók száma összesen 94 hajóval, azaz mintegy 39 százalékkal fog növekedni, és a növekedés nagy része (a 94-ből 77 egység) a kisebb és nagyobb felszíni hadihajók (39 cirkáló és romboló, 38 fregatt és korvett) számának nagyjából azonos mértékű növekedéséből származik. A ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjárók és a nukleáris meghajtású támadó tengeralattjárók száma az előrejelzések szerint 2020 és 2040 között több mint kétszeresére növekszik, míg a dízelüzemű támadó tengeralattjárók száma az előrejelzések szerint szinte változatlan marad. A nagyobb (LHA- és LPD-típusú) kétéltű támadóhajók száma az előrejelzések szerint szintén növekszik, a kisebb (LST-típusú) kétéltű hajók száma pedig csökken, aminek eredményeként a kétéltű hajók teljes száma az előrejelzések szerint enyhén csökken.³³

Hajóelhárító ballisztikus rakéták

Kína két olyan szárazföldi ballisztikusrakéta-típust rendszeresített, amelyek képesek nyílt tengeren tartózkodó felszíni célpontokat nagyobb hatótávolsággal eltalálni. A DF-21D kerek indítóplatformmal rendelkező hajóelhárító ballisztikus rakéta hatótávolsága több mint 810 tengeri mérföld. A másik típus a DF-26, egy ugyancsak kerek indítóplatformmal rendelkező, több robbanófejjel felszerelt közepes hatótávolságú ballisztikus rakéta, ennek maximális hatótávolságát 1620–2160 tengeri mérföldre becsülik. Utóbbi a Pentagon szerint hagyományos és nukleáris robbanófejek gyors cseréjére terveztek, és alkalmas arra, hogy Kína szárazföldi területéről indítva szárazföldi és tengeri célpontok ellen precíziós csapásokat hajtson végre a Csendes-óceán nyugati részén, az Indiai-óceánon és a Dél-kínai-tengeren.³⁴

A korábbi, tesztrepülésekről szóló jelentések szerint 2020 előtt nem próbálták a két rakétatípussal mozgó célpontokat eltalálni a tengeren. Egy 2020. november 14-i sajtójelentés szerint egy 2020. augusztusi dél-kínai teszt során a rakéták sikeresen eltaláltak egy mozgó célhajót a Paracel-szigetektől délre. Egy 2020. december 3-i sajtójelentés szerint Philip Davidson tengernagy, az Egyesült Államok Indiai-Csendes-óceáni Parancsnokságának vezetője megerősítette, hogy a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg sikeresen tesztelt egy hajó elleni ballisztikus rakétát mozgó célpont ellen.³⁵

Megfigyelők komoly aggodalmukat fejezték ki Kína hajóelhárító ballisztikus rakétaival kapcsolatban, mivel ezek széles körű tengeri felderítő és célzórendszerekkel kombinálva lehetővé tennék Peking számára, hogy amerikai vagy szövetséges repülőgép-hordozókat

³³ CRS Report RL 33153, 9–10.

³⁴ Kazianis, Harry: *China's Anti-Access Missile*. [online], 2011. 11. 18. Forrás: The Diplomat [2023. 12. 01.].

³⁵ Huang, Kristin: China's 'Aircraft-Carrier Killer' Missiles Successfully Hit Target Ship in South China Sea, PLA Insider Reveals. *South China Morning Post*, 2020. 11. 14., idézi CRS Report RL 33153, 13.

és más hajókat támadjon a Csendes-óceán nyugati részén. Az amerikai haditengerészetnek korábban nem kellett szembenéznie ilyen jellegű fenyegetéssel.

2022 áprilisában jelentették, hogy Kína valószínűleg kifejlesztett egy új hajóelhárító rakétatípust, YJ-21 jelzéssel, amely elég kicsi ahhoz, hogy beférjen egy felszíni hadihajó függőleges indítócsövébe, és hogy Kína egy 055-ös típusú cirkálóról tesztlövést hajtott végre egy ilyen fegyverrel.³⁶

A jelentések szerint Kína hiperszonikus siklóhajtóműveket fejleszt, amelyek, ha beépítik őket a hajóelhárító rakétákba, megnehezíthetik ezek elfogását. Egy 2023. február 2-i sajtójelentés szerint „ennek végsebessége a hangsebesség tízszerese, a világ egyetlen rakétaelhárító fegyverrendszerével sem lehet elfogni, és halálos csapásokat tud mérni az ellenséges hajókra” – olvasható a Népi Felszabadító Hadsereg Stratégiai Támogató Erők hivatalos Weibo-fiókján [2023. január 30-án] közzétett cikkben.³⁷

A cikket először a kínai tudományos kommunikáció honlapján, a Guangming Online-on tették közzé tavaly, de most először a Népi Felszabadító Hadsereg hivatalos fiókja tette közzé újra – szakértők ezt egyértelműen az Egyesült Államoknak szóló üzenetnek minősítették.³⁸

Hajóelhárító cirkálórakéták

Kína nagy hajóelhárító cirkálórakéta-kapacitással rendelkezik, amelyben orosz és kínai gyártmányok egyaránt szerepelnek, beleértve néhány fejlett és nagy hatótávolságú rakétát, például a kínai gyártmányú YJ-18-at.

Bár a kínai hajóelhárító cirkálórakéták nem mindig kapnak akkora figyelmet a sajtóban, mint a feljebb említett ballisztikus rakéták (amelyek újabb fejlesztésnek számítanak), a megfigyelők mégis aggódnak egyes kínai hajóelhárító cirkálórakéták viszonylag nagy hatótávolsága miatt, és hogy az amerikai haditengerészet nem lép elég gyorsan, hogy saját felszíni hajóit hasonló hatótávolságú fegyverekkel szerelje fel.³⁹

Tengeralattjárók

Kína folyamatosan modernizálta tengeralattjáró-állományát, és ezeknek többsége ma már viszonylag modern kínai és orosz tervek alapján készül. Lehet, hogy Kína legújabb tengeralattjárói minőségileg nem rendelkeznek olyan képességekkel, mint a legújabb orosz tengeralattjárók, de a korábbiakhoz képest, amelyek elavult tervek alapján épültek, az újabb tengeralattjárók sokkal jobb minőséggel bírnak. A Naval War College 2023. augusztusi jelentése a kínai tengeralattjárókról a következőket állapítja meg:

³⁶ Honrada, Gabriel: China's Hypersonic Triad Pressing Down on US. *Asia Times*, 2023. 04. 04., idézi CRS Report RL 33153, 14.

³⁷ Wang, Amber: Chinese Military Announces YJ-21 Missile Abilities in Social Media Post Read as Warning to US Amid Tension in Taiwan Strait. *South China Morning Post*, 2023. 02. 02., idézi CRS Report RL 33153, 14.

³⁸ CRS Report RL 33153, 14.

³⁹ *United States Office of the Secretary of Defense: Annual Report To Congress 2015*. [online], 2015. 04. 07. Forrás: U. S. Department of Defense [2023. 12. 02.] 10.

„Közel 50 évvel az első Type 091-es hadrendbe állítása óta Kína végre a világszínvonalú nukleáris meghajtású tengeralattjárók gyártásának küszöbén áll. A Type 095 meghajtása, csendesítése, érzékelői és fegyverzeti képességei megközelíthetik a továbbfejlesztett orosz Akula-I osztályú nukleáris meghajtású támadó tengeralattjárókat. A Type 095 valószínűleg hibrid meghajtórendszerrel és 12–18 rakétavető csővel lesz felszerelve, amelyek képesek hajóelhárító és szárazföldi célpontokat támadó cirkálórakéták indítására is. A legújabb nukleáris meghajtású ballisztikus rakétahordozó tengeralattjáró-típus, a Type 096 további jelentős fejlesztésekkel fog rendelkezni elődjéhez képest, és a meghajtás, az érzékelők és a fegyverzet terén az orosz Dolgorukij-osztályhoz hasonlíthat, de a csendesség tekintetében inkább a továbbfejlesztett Akula-I-hez hasonlít. Ha ez az elemzés helytálló, a Type 095 és Type 096 bevezetése jelentősen megnövelné a felszín alatti fenyegetést az amerikai hajózás számára.”⁴⁰

A Naval War College 2023. szeptemberi, a kínai tengeralattjáró-ipari bázisról szóló jelentése szerint

„Az elmúlt években Kína haditengerészeti ipara óriási előrelépést tett a Népi Felszabadító Hadsereg Haditengerészetének tengeralattjáró-hadseregének modernizációját támogatva, mind a kutatás-fejlesztés iránti erőteljes elkötelezettség, mind a gyártási infrastruktúra korszerűsítése révén az ország három tengeralattjáró-gyárában. Mindazonáltal Kína tengeralattjáró-ipari bázisa továbbra is meglepő gyengeségektől szenved a meghajtás és a tengeralattjárók csendesítése terén. Az Oroszországgal való szorosabb kapcsolat lehetőséget biztosíthat Kína számára, hogy leküzdje ezeket a tartós technológiai korlátokat azáltal, hogy politikai és gazdasági eszközöket kihasználva hozzáférést szerez Oroszország fennmaradó tengeralattjáró-technológiái titkaihoz.”⁴¹

Kína tengeralattjáróinak többsége nem nukleáris meghajtású. Kis létszámú nukleáris meghajtású támadó tengeralattjáró- és nukleáris meghajtású ballisztikus rakétahordozó tengeralattjáró-flottillát üzemeltet. Ezek száma az elkövetkező években növekedhet, de a haderő valószínűleg továbbra is főként dízel-elektromos meghajtású tengeralattjárókból fog állni. A Pentagon szerint a kínai haditengerészet nagy hangsúlyt fektetett tengeralattjáró-haderejének modernizálására, de haderőstruktúrája továbbra is szerényen növekszik, mivel új technológiák integrálásán és hajógyárainak bővítésén dolgozik. A kínai haditengerészet jelenleg hat nukleáris meghajtású ballisztikus rakéta-hordozó tengeralattjárót, hat nukleáris meghajtású támadó tengeralattjárót és 48 dízel-elektromos meghajtású támadó tengeralattjárót üzemeltet. A tengeralattjáró-állomány várhatóan 2025-re 65 egységre, 2035-re pedig 80 egységre nő, annak ellenére, hogy a tengeralattjáró-építési kapacitás bővítése miatt a régebbi egységek kivonása folyamatban van.⁴²

⁴⁰ Carlson, Christopher P. – Wang, Howard: *A Brief Technical History of PLAN Nuclear Submarines Nuclear Submarines*. China Maritime Studies Institute (CMSI), U.S. Naval War College, 2023. 08. 01., idézi CRS Report RL 33153. 18.

⁴¹ Kirchberger, Sarah: *China's Submarine Industrial Base: State-Led Innovation with Chinese Characteristics State-Led Innovation with Chinese Characteristics*. China Maritime Studies Institute (CMSI), U.S. Naval War College, 2023. 09. 01., idézi CRS Report RL 33153, 18–19.

⁴² CRS Report RL 33153, 19.

Kína legújabb sorozatgyártás alatt álló dízel-elektromos meghajtású támadó tenger-alattjárója a Jüan-osztály (Type 039).⁴³ A nukleáris meghajtású támadó tengeralattjárók között a legújabb a Sang-osztály (Type 093),⁴⁴ a nukleáris meghajtású rakétahordozó tengeralattjárók között pedig a Jin-osztály (Type 094).⁴⁵

Repülőgép-hordozók

Kína első repülőgép-hordozója, a *Liaoning* (Type 001), a korábbi ukrán *Varjag* 2012-ben állt szolgálatba.⁴⁶ A 2019 decemberében másodikként szolgálatba álló *Santung* (Type 002) volt az első teljesen saját építésű kínai repülőgép-hordozó.⁴⁷ Mindkét egység merevszárnyú repülőgépek indítására képes, a „síugrósánc”-technikával felszerelve.

A *Liaoning*gal és a *Santung*gal összehasonlítva az amerikai haditengerészet repülőgép-hordozói nagyobbak, nukleáris meghajtásúak, ami jelentősen függetleníti a hajókat – de nem a repülőgépeket – az üzemanyag-utánpótlástól, nagyobb számú repülőgép fedélzetre szállítására és üzemeltetésére képesek, és a merevszárnyú repülőgépeket gőzkatapultok segítségével indítják, ami nagyobb hatótávolságot és terhelhetőséget biztosít ezeknek a repülőgépeknek, mint a síugrósánc-technikával indítottaké. Kína harmadik hordozóját, a *Fujiant* (Type 003) 2022. június 17-én bocsátották vízre, jelenleg az utolsó építési fázisban van. Az amerikai haditengerészet hírszerzése szerint 2024-ben állhat szolgálatba. A hajó várhatóan hagyományos meghajtású lesz, méretét és fedélzeti konfigurációját tekintve közelebb áll majd az amerikai haditengerészet repülőgép-hordozóihoz, és a repülőgépek indítása a síugrósánc helyett katapultokkal történik.⁴⁸

2019 novemberének végén arról számoltak be, hogy a kínai kormány, miközben úgy döntött, hogy folytatja egy negyedik hordozó építését, költségvetési és műszaki megfontolások miatt felfüggesztette az ötödik hordozó építésének tervét, amely nukleáris meghajtású lett volna. Megfigyelők arra számítanak, hogy még eltart egy ideig, amíg Kína jelentős mértékben elsajátítja a hordozóalapú repülőgép-üzemeltetést.⁴⁹

Kína elsődleges hordozóra telepített vadászrepülőgépe a J-15, amely az orosz Szu-33 Flanker repülőgép tervéből származó repülőgép, amely katapultok helyett síugrósánccal felszerelt hordozókról üzemeltethető, de amelyet egyes megfigyelők kritizáltak a hatótávolság és a terhelés korlátozottsága miatt.⁵⁰ 2021. decemberi sajtójelentések szerint Kína kifejlesztette a J-15-ös egy továbbfejlesztett, gőzkatapulttal indítható változatát, amely megszüntethetné ezt a korlátot. Ezenkívül állítólag egy hordozóra telepíthető légi korai előrejelző (AEW) repülőgépet is fejleszt KJ-600 típuszámon, amely hasonló az amerikai haditengerészet hordozóra telepíthető E-2 Hawkeye repülőgépéhez.⁵¹

⁴³ Adatait ld.: *Yuan Type 039A*. [online]. Forrás: globalsecurity.org [2023. 12. 02.].

⁴⁴ Adatait ld.: *Type 093 Shang-class Nuclear Attack Submarine*. [online]. Forrás: globalsecurity.org [2023. 12. 02.].

⁴⁵ Adatait ld.: *Type 094 Jin-class Ballistic Missile Submarine*. [online]. Forrás: globalsecurity.org [2023. 12. 02.].

⁴⁶ Adatait ld.: *Liaoning*. [online]. Forrás: globalsecurity.org [2023. 12. 02.].

⁴⁷ Adatait ld.: *Type 001A Shandong*. [online]. Forrás: globalsecurity.org [2023. 12. 02.].

⁴⁸ CRS Report RL 33153, 26–27.

⁴⁹ CRS Report RL 33153, 26.

⁵⁰ Adatait ld.: *J-15 Flying Shark*. [online]. Forrás: globalsecurity.org [2023. 12. 02.].

⁵¹ CRS Report RL 33153, 29.

Bár a repülőgép-hordozóknak lehet némi értékük Kína számára a Tajvannal kapcsolatos konfliktus forgatókönyveiben, nem tekinthetők kritikus fontosságúnak a kínai műveletek szempontjából, mivel Tajvan a szárazföldi bázisú kínai repülőgépek hatótávolságán belül van. Következésképpen a legtöbb megfigyelő úgy véli, hogy Kína elsősorban azért szerez be repülőgép-hordozókat, mert azok más típusú műveletekben is hasznosak, és hogy demonstrálja Kína státuszát vezető regionális hatalomként és világhatalomként. A kínai repülőgép-hordozókat erőketítő műveletekre lehet használni, különösen olyan forgatókönyvekben, amelyekben nem vesznek részt amerikai erők, valamint egyes külföldi megfigyelők lenyűgözésére vagy megfélemlítésére. A kínai repülőgép-hordozókat humanitárius segítségnyújtási és katasztrófaelhárítási műveletekre, tengeri biztonsági műveletekre (például kalózkodás elleni műveletekre) és nem harcoló személyek evakuálására is be lehet vetni. Politikai szempontból a repülőgép-hordozók különösen értékesek lehetnek a „Kína mint világhatalom” képének kivetítése szempontjából, mivel a repülőgép-hordozókat sokan a világhatalmi státusz szimbólumának tekintik. Az amerikai haditengerészeti és légi erőkkel szemben álló harci helyzetben a kínai repülőgép-hordozók rendkívül sebezhetőek lennének az amerikai hadihajók és repülőgépek támadásaival szemben, de az ilyen támadások végrehajtása a Kínával való konfliktushelyzetben más feladatok végrehajtásától vonhatná el az amerikai erőket.⁵²

Felszíni hadihajók

Kína az 1990-es évek eleje óta számos új, saját gyártású felszíni hadihajóosztályt állított hadrendbe, köztük egy új cirkáló-, több romboló- és fregattosztályt, egy új korvetosztályt és egy új rakétás járőrhajóosztályt.

Ezek az új hajóosztályok a kínai haditengerészet felszíni erőinek jelentős modernizációját mutatják. A Pentagon szerint a kínai haditengerészet továbbra is erőteljes hajóépítési programot folytat a felszíni hadihajók tekintetében. Ezek az eszközök jelentősen korszerűsítik a flotta légvédelmi, hajó- és tengeraltjáró-elhárító képességeit, és kritikus fontosságúak lesznek, mivel a kínai haditengerészet kiterjeszti műveleteit a kínai fegyveres erők szárazföldi légvédelmi rendszereinek hatótávolságán túlra. Az amerikai katonai hírszerzés megállapítása szerint „a múltbeli konstrukciók átadták helyüket a modern, többfeladatú romboló-, fregatt- és korvetosztályok gyártásának, mivel Kína technológiai fejlődése a hadihajó-tervezés területén kezdte megközelíteni, sőt meghaladni a többi modern haditengerészetet”.⁵³

Kína kiépítés alatt álló új cirkálóosztálya a Renhai-osztály (Type 055). Az amerikai haditengerészet hírszerzése szerint az ebbe az osztályba tartozó hajókat két hajógyár építi. Az első Type 055-öt állítólag 2020 januárjában állították szolgálatba, a nyolcadik hajót

---

⁵² CRS Report RL 33153, 30.

⁵³ Idézi CRS Report RL 33153, 31.

pedig 2023 márciusában.⁵⁴ Egy 2022. januári sajtójelentés szerint az első nyolc hajón kívül még legalább két további hajó építése folyamatban van.⁵⁵

Kína az 1990-es évek eleje óta több új, saját építésű rombolóosztályt állított hadrendbe, amelyek közül a legújabb a Lojang-III (Type 052D) osztály.⁵⁶ A 2021 márciusában megjelent sajtójelentések szerint Kína most helyezi üzembe a Type 052D típus továbbfejlesztett változatát, amelyet nem hivatalosan Type 052DL-nek neveznek, és amely egy meghosszabbított helikopterfedélzetet és egy új radart tartalmaz.⁵⁷

A Lojang-osztályú hajók egy ideje már sorozatgyártásban vannak, egy 2023. március 12-i sajtójelentés szerint a 27. és a 28. egységet vízre bocsátották, és további három egység építése van folyamatban.⁵⁸

Kína saját gyártású fregattjai közül a legújabb a Jiangkai-II (Type 054A) osztály, amelyből 2008 és 2019 között 30 Type 054A állt szolgálatba, és akkoriban nem épültek továbbiak. Egy 2021. augusztusi kínai sajtójelentés azonban azt állította, hogy „Kína állítólag egy újabb Type 054A típusú fregattot épít a Népi Felszabadító Hadsereg Haditengerészete számára, miután az elmúlt hónapokban két új hajót bocsátott vízre ebből az osztályból”. A sajtójelentés megjegyezte, hogy a Jane’s jelentése szerint a közelmúltban bocsátották vízre a Jiangkai-II-osztály 32. egységét.⁵⁹

Kína viszonylag rövid idő alatt nagy számban épített egy új típusú korvetet is, amely a Jiangdao-osztály (Type 056) nevet viseli. Az elsőt 2013-ban helyezték szolgálatba, a típus 72. és egyben utolsó egységét pedig 2021 elején, ami évente átlagosan körülbelül nyolc új hajót jelent. A Pentagon szerint a kínai haditengerészet ezt követően 2021-ben átadta a típus korai változatait, összesen körülbelül 22 hajót a kínai parti őrsegnek, valószínűleg azért, mert az első egységek nem rendelkeztek vontatott szonárral. A megmaradt hajók fel vannak szerelve ezzel az eszközzel, így használhatók a tengeralattjáró-elhárító műveletekben. A Jiangdao-osztályú korvettek számának bővülése jelentős részét teszi ki a kínai haditengerészet teljes hajószáma 2013 óta tartó növekedésének.⁶⁰

⁵⁴ Caldwell, Daniel – Freda, Joseph – Goldstein, Lyle L.: *China Maritime Report No. 5.: China's Dreadnought? The PLA Navy's Type 055 Cruiser and Its Implications for the Future Maritime Security Environment*. [online], 2020. 02. Forrás: U. S. Naval War College [2023. 12. 02.].

⁵⁵ Sutton, H. I.: *Bigger Than A U.S. Navy AEGIS Cruiser: China Is Building More Type-055s*. Naval News, 2022. 01. 12., idézi CRS Report RL 33153, 32.

⁵⁶ *China Military Power: Modernizing a Force to Fight and Win (Report)*. [online], 2019. Forrás: Defense Intelligence Agency. [2023. 12. 02.]. 70.

⁵⁷ *Chinese Navy Commissions Upgraded Variation of the Type 052D Destroyer*. Navy Recognition, 2021. 03. 03., idézi CRS Report RL 33153, 33.

⁵⁸ Ozberk, Tayfun: *China Launches Two More Type 052DL Destroyers In Dalian*. Naval News, 2023. 03. 12., idézi CRS Report RL 33153, 33.

⁵⁹ Liu Xuanzun: *Type 054A Frigate Good Choice to Expand PLA Naval Fleet and Boost Combat Preparedness: Experts*. 2021. 08. 12., idézi CRS Report RL 33153, 34.

⁶⁰ *Military and Security Developments Involving the People's Republic of China (Report)*. [online], 2022. Forrás: U. S. Department of Defense. [2023. 12. 02.] 53.

Műveletek a honi vizeken kívül, jelenleg működő vagy lehetséges tengerentúli bázisok

Bár a kínai haditengerészet elsősorban Kína honi vizein tevékenykedik, a hajói egyre több műveletet hajtanak végre az országtól távolabb is, többek között a Csendes-óceán nyugati részének tágabb térségében, az Indiai-óceánon és az európai vizeken, beleértve a Földközi- és a Balti-tengert is. A Pentagon szerint a kínai haditengerészet képessége az első szigetláncon túli missziók végrehajtására szerény, de növekszik, ahogy egyre több tapasztalatot szerez a távoli vizeken való működésben, valamint nagyobb és fejlettebb egységeket szerez be. A KNK tapasztalata a nagy hatótávolságú műveletekben elsősorban az Adeni-öbölben folyamatban lévő kalózkodás elleni missziójából származik. Kína 2008 decembere óta folytat kalózkodás elleni műveleteket az Adeni-öbölben több mint 40, folyamatosan egymást váltó egységgel. Ezek a missziók továbbá diplomáciai látogatásokra és kiképzési célokra is használatosak.⁶¹

Kína távoli haditengerészeti műveleteit részben az Adeni-öböl és a Vörös-tenger találkozásánál, Dzsubutiban létesített kínai katonai bázis biztosítja. 2017 augusztusában nyitotta meg hivatalosan a létesítményt, amely az első tengerentúli katonai bázisa lett. Egyes megfigyelők arra számítanak, hogy Kína az elkövetkező években globális utánpótlási hálózat létrehozására törekszik a Föld különböző részein, amelyek a távoli vizeken végrehajtandó tengeri műveletekre irányított kínai hadihajók feltöltését és utánpótlását biztosítják.⁶²

A megfigyelők jelenleg a kambodzsai Thai-öbölben fekvő Ream haditengerészeti támaszponton zajló fejleményeket követik.⁶³ A Védelmi Minisztérium szerint 2022 júniusában egy kínai tisztviselő megerősítette, hogy a kínai fegyveres erők hozzáférhetnek a kambodzsai Ream haditengerészeti bázis egyes részeihez. Egy 2023. július 26-i sajtójelentésben nyilatkozó kambodzsai tisztviselők szerint a tengerparti Sihanoukville városában lévő haditengerészeti bázis felújítási munkálatai majdnem befejeződtek, de amerikai tisztviselők gyanújuknak adtak hangot, hogy a Kína által felújított létesítményt kizárólag a kínai fegyveres erők fogják használni. A gyanú azután merült fel, hogy műholdfelvételek azt mutatták, hogy a helyszínen egy repülőgép-hordozók lehorgonyzására alkalmas nagy mólót építettek. Chhum Socheat, a kambodzsai Nemzetvédelmi Minisztérium szóvivője megerősítette a VOA *Khmernek*, hogy a munkálatok hamarosan befejeződnek, de cáfolta azokat a találgatásokat, hogy Kína arra fogja használni a bázist, hogy kiterjessze befolyását a térségben riválisával, az Egyesült Államokkal szemben. A Ream haditengerészeti bázis építését figyelemmel kíséző BlackSky cég által készített műholdfelvételek 2021 augusztusa és 2023 júliusa között egy nagy kínai haditengerészeti bázis gyors ütemű fejlesztését figyelték meg.⁶⁴

⁶¹ CRS Report RL 33153, 41.

⁶² CRS Report RL 33153, 42.

⁶³ Sun Narin – Han Noy: *Cambodian Ream Naval Base Modernized by China Nears Completion: Defense Ministry*. VOA, July 26, 2023. 07. 23., idézi CRS Report RL 33153, 42.

⁶⁴ CRS Report RL 33153, 42–43.

A 2022 áprilisában nyilvánosságra hozott, Kína és a Salamon-szigetek közötti biztonsági megállapodásról egyes szakértők úgy vélik, hogy végül többek között egy kínai haditengerészeti támaszpont létrehozásához vezethet az országban. A Salamon-szigetek miniszterelnöke kizárta ezt a lehetőséget, mondván, hogy ez „országunkat és népünket potenciális katonai csapások célpontjává tenné”.⁶⁵ 2021 decemberében arról számoltak be, hogy Kína katonai (és haditengerészeti) bázis létrehozására törekszik az Afrika nyugati partján fekvő Egyenlítői-Guinea egyik kikötőjében, ami növelheti Kína képességét arra, hogy haditengerészeti műveleteket hajtson végre az Atlanti-óceánon.⁶⁶ Egy 2023. január 3-i sajtójelentés szerint Kína ismét nyomást gyakorol Argentínára, hogy haditengerészeti támaszpontot létesíthessen a Tierra del Fuego tartománybeli Ushuaiában, ami az antarktiszi térségbe való behatolást jelenthetné Peking számára.⁶⁷

Következtetések

A szerző alapvetően osztja James Holmes és Toshi Yoshihara könyvének⁶⁸ alaptételét, amely szerint több analógia fedezhető fel a Kínai Népköztársaság és az egykori, a Hohenzollern-dinasztia által uralt Német Birodalom között a tengeri nagyhatalmисág tekintetében.

Néhány alapvető tényező hasonlósága azonnal szembetűnik: a mai Kína, az egykori császári Németországhoz hasonlóan, néhány évtized alatt óriási gazdasági növekedést prezentált (bár egymástól némileg eltérő módon), valamint mindkét állam vezető szárazföldi katonai nagyhatalom volt azon a kontinensen, amelyen elhelyezkedett. Mindkettő igyekezett a gazdasági fejlődésből származó bevételeket a tengerentúlon befektetni, és olyan tengeri haderőt kiépíteni, amely nemcsak arra képes, hogy megvédje ezeket a befektetéseket, hanem arra is, hogy egyenrangú versenytársa legyen (sőt, akár túl is szárnyalja) saját korának vezető tengeri hatalmát (a császári Németország esetében ez Nagy-Britannia volt, Kína esetében pedig ma az Egyesült Államok). Ez, legalábbis a flották létszámát tekintve, látszólag sikerült is nekik.

Ugyancsak nagyon hasonlóak azok a hátrányok, amelyekkel a két ország rendelkezik ellenfelekkel szemben. Ezek közül az első földrajzi tényező. Mindkét állam területének nagy része a szárazföld belsejében terül el, tengerpartjuk hossza teljes területük arányában nem túlságosan nagy. Ráadásul (ellenfelekkel szemben) teljesen, vagy szinte teljesen beltengerek mentén húzódik, kijáratai aránylag könnyen blokádnak alá vehetők. Kína esetében tovább rontja a helyzetet, hogy a partjai mentén húzódó beltengerek kijáratainál fekvő országok (Dél-Koreától Indonéziáig) nagyrészt az Egyesült Államok szövetségesei, vagy negatívan (de semmiképpen sem pozitívan) viszonyulnak Pekinghez. A földrajzi tényező nemcsak a kínai haditengerészet művelési képességeit határolja le egy, az Egyesült Államokkal való esetleges konfliktus esetén, hanem rendkívül komoly stratégiai veszélyt is jelent a kínai fegyveres erők egészére nézve. Hiszen az amerikai haditengerészetnek

⁶⁵ CRS Report RL 33153, 43.

⁶⁶ CRS Report RL 33153, 43.

⁶⁷ CRS Report RL 33153, 44.

⁶⁸ Holmes, James – Yoshihara, Toshi (2018): *Red Star over the Pacific. China's Rise and the Challenge to US. Maritime Strategy*. Annapolis: Naval Institute Press.

(az első világháborús Királyi Haditengerészethez hasonlóan) nincs szüksége arra, hogy közeli blokád alá vegye a kínai partokat, hanem a délkelet-ázsiai tengerszorosok lezárásával elvághatja a Perzsa-öböl térségéből Kínába tartó olajszállító hajók útvonalát, ezzel gyakorlatilag elvágva a létfontosságú üzemanyagtól a kínai gazdaságot és haderőt egyaránt. Egy ilyen blokád feltörésére a kínai haditengerészet a szerző véleménye szerint jelenleg nem képes, valamint nem rendelkezik olyan szövetségessel sem, amely számotvető tengeri hatalomnak lenne tekinthető.

A földrajzi tényező tekintetében neuralgikus pont Tajvan (korábban Formosa) szigetének kérdése. A kínai polgárháborúban Csang Kaj-sek vezetésével harcoló Kuomintang-erők 1949-es vereségük után a szigetre menekülve a Kínai Köztársaság legitim kormányának tekintették magukat, a Pekingben székelő kommunista kormányzat azonban lázadó tartományként kezelte (és kezeli azóta is) a szigetet. Az elmúlt évtizedekben több alkalommal került sor kisebb-nagyobb összetűzésekre a Tajvan környéki vizeken és a közeli kisebb szigeteken, azonban a saját képességek hiánya és az Egyesült Államok haditengerészetének nagy erővel való szinte folyamatos jelenléte eddig megakadályozta a pekingi kormányt egy Tajvan elleni invázió végrehajtásában. Napjaink egyik legnehezebben megválaszolható kérdése, hogy a kínai haditengerészet fejlettsége elérte-e már azt a fokot, hogy képes legyen egy ilyen összetettségű kombinált hadművelet végrehajtására, valamint arra, hogy megvédje az esetleges inváziót végrehajtó erőket a térségben tartózkodó amerikai erőkkel szemben. Feljebb szó esett arról, hogy a kínai haditengerészet jelenleg meglehetősen kihívásokkal küzd a haderőnemek közötti együttműködés terén,⁶⁹ ami pedig egyértelmű feltétele lenne egy ilyen hadművelet sikeres végrehajtásának. Tovább súlyosbítja és bonyolítja a kérdést Tajvan szigetének gazdasági jelentősége, valamint az, hogy a Tajvani-szoros a világ legnagyobb stratégiai jelentőségű hajózási útvonalainak egyike, amelynek kínai ellenőrzése nemcsak az Egyesült Államok és a térség más országai, hanem gyakorlatilag Kína kivételével senkinek sem érdeke, így egy Tajvan elleni invázió akár Kína elszigetelődéséhez is vezethet. Ugyanez igaz arra az esetre is, ha Peking invázió helyett szárazföldről és tengerről indított rakétacsapásokkal próbálná lerombolni a szigetet – ráadásul önsorsrontó lépés lenne, hiszen (a politikai szembenállás ellenére) Tajpej a szárazföldi Kína legnagyobb ellátója a csúcstechnikához kapcsolódó anyagok és eszközök (például félvezetők, chippek) tekintetében. Ezek nélkül a kínai gazdaság és a fegyveres erők (beleértve a haditengerészetet is) aligha lennének képesek megfelelően működni.

Részben a földrajzi tényezőtől adódóan, további érdekes hasonlóságok fedezhetők fel az egykori császári Németországnak és a Kínai Népköztársaságnak a tengeri uralomra vonatkozó hadelméleti hozzáállásában. A Nagy Frigyes, Dietrich Heinrich von Bülow, illetve Clausewitz munkásságán alapuló porosz-német hadelmélet olyan alapvető általános koncepciókat fogalmazott meg a taktika és a stratégia területén egyaránt, amelyeket a mai napig oktatnak a katonai akadémiákon, és alkalmaznak a fegyveres konfliktusokban. Azonban ezek egytől egyig a szárazföldi hadviselésre vonatkoznak, és figyelmen kívül hagyják a tengeri hadviselés sajátosságait. Clausewitz magnum opusában, *A háborúról*ban egyetlen szó sem esik haditengerészetről, tengeri hadviselésről vagy a tengeri uralomról.

---

⁶⁹ CRS Report RL 33153, 4–5.

A német tiszteket (a tengerésztiszteket is) ezen elvek szerint képezték. Még a Császári Haditengerészet létrehozója, Alfred von Tirpitz tengernagy is, aki talán a legjobban ismerte a tengeri uralom teoretikusainak munkásságát (az amerikai Alfred Thayer Mahan művét⁷⁰ ő fordította németre), elsősorban csupán átvette Clausewitz modelljét, és ezt igyekezett a tengeren alkalmazni. Mahan nézetei egyes források szerint⁷¹ nagy hatással voltak a kínai haditengerészet mai vezetőire, akik a fejlesztéseket irányítják. Azonban nehéz megmondani, és további kutatásokat igényel annak megállapítása, mennyire ellensúlyozza ez az ókorig (Szun-ce) visszavezethető hagyományos kínai hadelméletet, amely ugyancsak figyelmen kívül hagyja a tengeri uralom kérdését.

Ez továbbvezet egy újabb tényezőhöz, a vezetés kérdéséhez. A Német Birodalommal való analógiák itt is észrevehetőek. Mindkét ország hadvezetésében a szárazföldi haderő volt domináns, amelynek stratégiai céljai békeidőben és háborúban egyaránt sokkal meghatározóbbak voltak mind a közvélemény, mind a vezetés számára. Ezen nem változtatott II. Vilmos császár haditengerészet iránti elkötelezettsége sem. A jelenkori Kínában pedig nem tudunk egyetlen olyan vezetőről sem, aki ilyen mértékben támogatná a haditengerészet fejlesztését, sőt a Népi Felszabadító Hadsereg Haditengerészetét egészen 1988-ig olyan parancsnokok irányították, akik korábban a szárazföldi erők tisztjei voltak. Emellett a kínai történelemben már láthattunk példát arra is, hogy teljesen „hátra fordítottak” a tengernek, és leépítették tengeri haderejüket. Egy ilyen centralizált, diktatórikus birodalomban valóban csak a legfelsőbb vezetés akarátán múlik a haditengerészet sorsa.

Ugyancsak nehéz megállapítani, mi lehet a bemutatott jelentős volumenű kínai haditengerészeti fejlesztések stratégiai célja. A lehetséges műveletek közül a szerző véleménye szerint a jelenlegi kínai haditengerészet képes lehet a kínai partok védelmére ellenséges invázióval szemben és a kínai partok menti hajózás védelmére, valamint békeidőben tett látogatásokkal és demonstrációkkal Kína diplomáciai érdekeinek védelmére és elősegítésére. Kétséges, hogy képes lehet-e egy Tajvan elleni sikeres invázió végrehajtására, és az ebben részt vevő csapatok védelmére a térségbeli amerikai (és esetleg szövetséges) erőkkel szemben, illetve hogy milyen mértékben tudná veszélyeztetni ezek hajózását. Valószínűleg nem lenne képes egy, az Egyesült Államokkal való konfliktus esetén a nyílt tengeren stratégiai győzelmet aratni az amerikai haditengerészet felett, ebből következően valószínűleg nem lenne képes a délkelet-ázsiai szorosok blokádjának áttörésére, a perzsa-öbölbeli hajózási útvonalai védelmére és a tengerentúli bázisai megtartására sem.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Caldwell, Daniel – Freda, Joseph – Goldstein, Lyle L.: *China Maritime Report No. 5.: China's Dreadnought? The PLA Navy's Type 055 Cruiser and Its Implications for the Future Maritime Security Environment*. [online], 2020. 02. Forrás: U. S. Naval War College [2023. 12. 02.].

China Military Power: Modernizing a Force to Fight and Win (Report). [online], 2019. Forrás: Defense Intelligence Agency. [2023. 12. 02.].

⁷⁰ Mahan, Alfred T.: *The Influence of Sea Power upon History*. Először 1890-ben jelent meg.

⁷¹ Holmes–Yoshihara 2018.

- China's Navy 2007*. [online], 2007. Washington: Office of Naval Intelligence, Forrás: Intelligence Resource Program, Federation of American Scientists [2023. 10. 22.].
- Cole, Bernard D. (2001): *The Great Wall at Sea*. Annapolis: Naval Institute Press.
- Fairbank, John K. szerk. (1978): *The Cambridge History of China. Vol. 11, Late Ch'ing, 1800–1911. Part 2*. Cambridge University Press. Online: <https://doi.org/10.1017/CHOL9780521214476>
- Graff, David A. – Higham, Robin szerk. (2012): *A Military History of China*. University Press of Kentucky.
- Holmes, James – Yoshihara, Toshi (2018): *Red Star over the Pacific. China's Rise and the Challenge to US Maritime Strategy*. Annapolis: Naval Institute Press.
- J-15 Flying Shark*. [online]. Forrás: globalsecurity.org [2023. 12. 02.].
- Jung, Chang (2013): *The Concubine Who Launched Modern China: Empress Dowager Cixi*. New York: Anchor Books.
- Kazianis, Harry: *China's Anti-Access Missile*. [online], 2011. 11. 18. Forrás: The Diplomat [2023. 12.01.].
- Liaoning*. [online]. Forrás: globalsecurity.org [2023. 12. 02.].
- Military and Security Developments Involving the People's Republic of China (Report)*. [online], 2022. Forrás: U. S. Department of Defense. [2023. 12. 02.].
- Needham, Joseph (1986): *Science and Civilization in China: Volume 4, Physics and Physical Technology, Part 3. Civil Engineering and Nautics*. Tajpej: Caves Books.
- New York Times: *Chinese Cruiser Welcomed To Port. First Ship Flying the Yellow Dragon Flag to Anchor in American Waters*. [online], 1911. 09. 12. Forrás: New York Times [2023. 10.08.].
- O'Rourke, Ronald: *China Naval Modernization: Implications for US Navy Capabilities – Background and Issues for Congress*. [online], 2023. 10. 19. CRS Report RL33153. Forrás: Federation of American Scientists. [2023. 12. 02.].
- O'Rourke, Ronald: *Navy Force Structure and Shipbuilding Plans: Background and Issues for Congress*. [online], 2023. 04. 19. CRS Report RL32665 Forrás: Congressional Research Service [2023. 12. 02.].
- Paul, Pritha: *US vs. China Military Strength: Comparing Defense Capabilities*. [online], 2019. 05. 03. Forrás: International Business Times [2023. 10. 19.].
- Peattie, Mark R. – Evans, David C. (1997): *Kaigun: Strategy, Tactics, and Technology in the Imperial Japanese Navy*. Annapolis: Naval Institute Press.
- Pike, John: *People's Liberation Army Navy – History*. [online]. Forrás: globalsecurity.org [2023. 10. 19.].
- Polonyi Péter (1988): *Kína története*. Budapest: Kozmosz Könyvek.
- Spence, Jonathan D. (1991): *The Search for Modern China*. New York: Norton, 1991.
- Type 001A Shandong*. [online]. Forrás: globalsecurity.org [2023. 12. 02.].
- Type 093 Shang-class Nuclear Attack Submarine*. [online]. Forrás: globalsecurity.org [2023. 12. 02.].
- Type 094 Jin-class Ballistic Missile Submarine*. [online]. Forrás: globalsecurity.org [2023. 12. 02.].
- United States Office of the Secretary of Defense: Annual Report To Congress 2015*. [online], 2015. 04. 07. Forrás: U. S. Department of Defense [2023. 12. 02.].
- Yuan Type 039A*. [online]. Forrás: globalsecurity.org [2023. 12. 02.].

Csoma Mózes¹

A Koreai-félsziget két állama és a nemzetközi környezet változásai²

A 21. század harmadik évtizedének kezdetén a hidegháborús időszak klasszikus frontvonalai jelentek meg ismét a kelet-ázsiai régióban, ami természetesen a Koreai-félsziget két államára is komoly hatást gyakorolt. A Koreai Köztársaság tekintetében egyértelműnek mondható, hogy a lakosság kiábrándult az Észak-Koreával megegyezést és együttműködést hirdető baloldali kurzusból, valamint külpolitikai és biztonságpolitikai tekintetben teljes mellszélességgel felsorakozott az Egyesült Államok és szövetségesei (Japán, NATO) mellett.

Kulcsszavak: Koreai-félsziget, Dél-Korea, Japán, Észak-Korea, orosz–ukrán háború

The Two Parts of The Korean Peninsula and Changes in the International Environment

At the beginning of the third decade of the 21st century, the classic front lines of the Cold War period reappeared in the East Asian region, which had a serious impact on the two states of the Korean Peninsula. With regard to the Republic of Korea, it can be considered that the population has become disillusioned with the left-wing course promoting cooperation with North Korea. In the case of foreign policy and security issues, the cooperation with the United States and its allies (Japan, NATO) became even tighter.

Keywords: Korean Peninsula, South Korea, Japan, North Korea, Russo-Ukrainian war.

Bevezetés

A 21. század harmadik évtizedének kezdetén a hidegháborús időszak klasszikus frontvonalai jelentek meg ismét a kelet-ázsiai régióban, ami természetesen a Koreai-félsziget két államára is komoly hatást gyakorolt. Bár 2018-ban úgy tűnt, hogy komoly változások kezdődnek a megosztott félszigeten, ráadásul Mun Dzse In dél-koreai elnök és Kim Dzsong Űn észak-koreai vezető panmindszoni csúcstalálkozójukon – 2018 áprilisában – azt is bejelentették, hogy békeszerződéssel zárnák le a koreai konfliktust, mindezekre nem

¹ Csoma Mózes a Nemzeti Közszerzői Egyetem John Lukacs Intézet Stratégiai Védelmi Kutatási Program tudományos főmunkatársa. E-mail: Csoma.Mozes@uni-nke.hu

² A tanulmány a TKP2021-NVA-16 számú projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a TKP2021-NVA pályázati program finanszírozásában valósult meg.

került sor.³ Az Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság egyre nagyobb méreteket öltő rivalizálása azt eredményezte, hogy a washingtoni döntéshozók mind nagyobb figyelmet fordítanak kelet-ázsiai szövetségi rendszerük megerősítésére. Ennek achillesi pontja sokáig Dél-Korea és Japán múltbeli sérelmekből fakadó ambivalens kapcsolata volt, de 2022-től kezdődően ez a probléma már megoldódni látszik. Megállapodás született az Egyesült Államok, Dél-Korea és Japán hármasszögletű csúcstalálkozóinak rendszeressé tételéről, a három szövetséges pedig közös hadgyakorlatokba is kezdett. Ezzel párhuzamosan Dél-Korea intenzív kapcsolatépítést indított a NATO irányába, amelynek háttérében egyértelműen az ukrajnai háború húzódik: a kelet-európai térség biztonsági kihívásai ugyanis komoly lehetőséget jelentenek a dél-koreai hadiipar számára, hogy – a nagy földrajzi távolság ellenére – megbízható szállítóként vegyen részt a NATO-országok szükségleteinek ellátásában. 2022-ben sikerült is megkötni az első – úttörő jelentőségű – üzletet Lengyelországgal mint az ukrajnai konfliktusban leginkább érintett európai uniós országgal.

Mindezekkel egy időben nagy változások történtek az észak-koreai rezsim helyzetében is. Mint emlékeztető, 2017-ben a KNDK folyamatos erődemonstrációi következtében a nemzetközi közösség korábban nem tapasztalt mennyiségű büntetőintézkedést léptetett életbe az országgal szemben, amelyekhez Kína és Oroszország is csatlakozott. A nemzetközi helyzet azonban nagyot változott 2017 óta, a kibontakozó új hidegháború pedig újfent szalonképessé tette az észak-koreai rezsimet hagyományos szövetségesi számára. Bár a KNDK az 1990-es évek eleje óta *de facto* a Kínai Népköztársaság érdekszférájába tartozik, az ukrajnai konfliktus kiteljesedése óta az észak-koreai–oroszlap kapcsolatok látványos fejlődésnek indultak. Ebben a folyamatban Oroszország súlyos krízisbe került nagyhatalomként vesz részt, amelynek nagy szüksége van a phenjani rezsim látványos politikai támogatására, valamint lőszerkészleteire és hadiipari kapacitásaira. A KNDK pedig rutinos pragmatizmussal, az elérhető haszon maximalizálására törekedve alkalmazkodik az új helyzethez. 2023 nyarán az orosz védelmi miniszter részéről már az a javaslat is elhangzott, hogy a KNDK, Oroszország és Kína rendezzen közös haditengerészeti gyakorlatot, ami pár évvel korábban még elképzelhetetlen felvetés lett volna.

Konzervatív visszarendeződés Szöulban és a Korea-közi viszonyok

A Koreai Köztársaság történetében eddig három ciklus alkalmával került sor baloldali irányultságú kormányzásra, ami minden esetben a Korea-közi viszonyok enyhüléséhez vezetett. Kim De Dzsung államfő 1998–2003 közötti működése és Ro Mu Hjon elnök 2003–2008 közötti hivatali időszaka korábban elképzelhetetlen fejleményeket eredményezett: több más projekt között megvalósult a déli turistacsoportok szervezett beutazása a KNDK-ba, valamint az északi Keszong városban létrejött a két ország(rész) közös ipari

³ Az 1950-ben kirobbant koreai háború harci eseményeit 1953-ban fegyverszünet zárta le, amelyet az ENSZ-erők nevében az Egyesült Államok képviselője, a kommunista csapatok részéről pedig a KNDK és a „kínai népi önkéntesek” képviselője látott el kézjegyével. Dél-Korea nem volt aláíró fél, így a majdani békeszerződésnek nem a két koreai állam által szignált dokumentumnak kell lennie, hanem az Egyesült Államok, a KNDK, valamint a Kínai Népköztársaság által együttesen jóváhagyott nemzetközi egyezménynek.

parkja, ahol 2004–2016 között észak-koreai munkások tízezrei dolgoztak dél-koreai cégek alkalmazásában. Mun Dzse In elnök 2017–2022 közti regnálása során a fenti előzmények folytatására tett kísérletet, azonban Kim De Dzsung „napfénypolitika” nevű békülékeny Észak-Korea-politikájának újabb felvonása nem tudott tartós eredményeket teremteni a Korea-közi viszonyokban. Bár a phjongcshangi téli olimpiai játékokat követően három személyes találkozóra is sor került Mun elnök és Kim Dzsung Ün észak-koreai vezető között, az Egyesült Államok és a KNDK között megindult párbeszéd nem sokkal később zátonyra futott. Donald Trump és Kim Dzsung Ün három helyszínen (Szingapúr, Hanoi, Panmindzson) tárgyaltak egymással, amelyek során egyértelművé vált, hogy a felek elvárásai nem közelednek egymáshoz: miközben az amerikaiak a nukleáris leszerelést minden egyéb megegyezés előfeltételének tekintették, az észak-koreaiak először az országgal szembeni szankciók csökkentését akarták elérni. Az ezredforduló időszakára jellemző „napfénypolitika” megismétlésének kísérlete tehát kudarcba fulladt, ráadásul 2020 nyarán a KNDK demonstratívan felrobbantotta az egykori keszongi ipari park területén lévő úgynevezett „kapcsolattartó iroda” épületét, ami a külvilág számára egyértelműen jelezte a megbékélési folyamat végét. A szóban forgó épületet még két évvel korábban azzal a céllal nyitották meg, hogy a két koreai állam egymás mellett működő képviselőinek biztosítson helyszínt a közvetlen kommunikáció érdekében. A fentiek után a KNDK egyre fokozódó mértékben hajtott végre erődemonstrációkat, amelyek során bevetettek katusajjellegű eszközökből kilőtt rövid hatótávolságú rakétákat, nagy hatótávolságú cirkálórakétákat, valamint ballisztikus rakétákat is.

Mun Dzse In elnök békülékeny északi politikájának kudarca több más régóta fokozódó belpolitikai konfliktussal – így a növekvő szülői ingatlanárakkal – kiegészülve azt eredményezte, hogy 2022 májusában ismét konzervatív irányultságú államfő kezdte meg működését a Koreai Köztársaságban. Jun Szok Jol államfő hivatalba lépése óta a Korea-közi viszonyok lényegében befagytak: a KNDK az új dél-koreai adminisztráció első évében rekordszámú rakétatesztet és egyéb erődemonstrációt hajtott végre, amire válaszul a szülői vezetés egyoldalúan tíz különböző szankciót léptetett életbe a phenjani rezsimmel szemben.⁴

A konzervatív szülői kormányzat Észak-Korea-politikája első számú prioritásaként határozta meg az „atomfegyvermentes, békés és prosperáló” viszonyok megteremtését a megosztott félszigeten. Továbbá alaptézisként jelölték meg azt, hogy az észak-koreai rezsim provokációit semmiképpen sem fogják eltérni, a két fél viszonyát pedig a „kölcsonös előnyök” alapján kívánják fejleszteni.⁵ Mindez persze nagyon különbözik az egykori baloldali kormányzatok célkitűzéseitől, amelyek egyoldalúan ajánlottak támogatást és felzárkóztatási segítséget a KNDK-nak. Mindezek háttérében megemlítendő, hogy az elmúlt két évtized fejleményei következtében már a balközép irányultságú dél-koreaiak számára is egyértelművé vált, hogy a phenjani vezetés feltétel nélküli támogatása a belátható jövőben nem hoz konkrét eredményeket, ráadásul a phenjani rezsim – mint fentebb

⁴ Chang Jae-soon: *S. Korea Welcomes New U.S. Sanctions on N. Korea*. [online], 2010. 08. 31. Forrás: Yonhap News [2023. 08. 17.].

⁵ *White Paper on Korean Unification 2023*. Seoul: Ministry of Unification, 20.

a „kapcsolattartó iroda” példáján láthattuk – hálátlan magatartást tanúsít és fenyegető manővereket hajt végre a Koreai Köztársasággal szemben.

Jun Szok Jol államfő kormányzatának persze nem csupán a KNDK folyamatos erő-demonstrációival kell szembenéznie, hanem az ország közvetlen közelében zajló orosz és kínai légi manőverekkel is, amelyek különösen az orosz–ukrán háború kirobbanása óta számítanak fenyegetőnek. 2022 májusában négy orosz repülőgép – köztük két Tu–95-ös bombázó – és két kínai bombázó hatolt be előzetes jelzés nélkül a dél-koreai légvédelmi azonosító zónába (KADIZ), amire minden valószínűség szerint Joe Biden amerikai elnök ötnapos ázsiai útja miatt került sor.⁶ 2022 nyarának végén és őszén újfent hasonló eseményekre voltak: orosz és kínai repülőgépek több alkalommal is behatoltak a dél-koreai légvédelmi azonosító zónába, amely ugyan nem része az ország légtérének, de az átrepülési szándék előzetes jelzése kötelező. 2022. november 30-án egyszerre hat orosz repülőgép és két kínai bombázó is érintette az említett zónát.⁷ Mindezek a fejlemények és a dél-koreai hadiipar exportcéljai egységesen hozzájárultak, hogy korábban nem tapasztalt mértékű közeledés indult meg a Koreai Köztársaság és az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) között.

Dél-Korea fokozódó szerepvállalása a NATO tevékenységében

Jun Szok Jol államfő 2022 májusában lezajlott beiktatása óta a Koreai Köztársaság nem csupán az Egyesült Államok vezette kelet-ázsiai szövetségi rendszerben demonstrálja határozottabban részvételét, hanem a NATO iránt is mind fokozottabb érdeklődést mutat. Jun elnök beiktatása után másfél hónappal már részt vett a NATO madridi csúcsertekezletén, amelynek során megnyitották a katonai szervezethez akkreditált dél-koreai képviselőt.⁸ Egy évvel később, 2023 júliusában pedig Jun elnök feleségével együtt részt vett a NATO vilniusi csúcstalálkozóján, ahol tizenhárom tagország vezetőjével tartott kétoldalú megbeszélést. Mint bejelentette, Dél-Korea arra törekszik, hogy elmélyítse együttműködését a szövetséggel, így fokozott mértékben fogja megosztani katonai információit a szervezettel, valamint a kétoldalú együttműködést tizenegy szakterületre vonatkozóan intézményesítették a terrorizmus elleni küzdelemtől a nukleáris proliferációig és a kibervédelemig.⁹ Mindez persze nem választható el az orosz–ukrán háborútól, ami komoly lehetőséget kínált a dél-koreai hadiipar számára, hogy globális fegyverzetexportőrként mutatkozzon be. A konfliktus kitörését követően nagy volumenű és perspektivikus fegyverzetek jöttek létre Lengyelországgal, amelyek alapján a közép-európai ország csaknem ezer dél-koreai gyártmányú harcokcsit vásárol, a tankok negyedét ráadásul lengyel üzemekben gyártják majd. Továbbá megállapodás született koreai önjáró tarackok

⁶ Song Sang-ho: *Multiple Russian, Chinese Warplanes enter KADIZ without Notice: JCS.* [online], 2022. 05. 24. Forrás: Yonhap News [2022. 05. 24.].

⁷ Song Sang-ho: *2 Chinese, 6 Russian Warplanes enter S. Korea's Air Defense Zone without Notice: JCS.* [online], 2022. 11. 30. Forrás: Yonhap News [2022. 12. 03.].

⁸ Lee Haye-ah: *Yoon Meets with NATO Chief, Promises to Help Ukrainian People.* [online], 2023c. 01. 30. Forrás: Yonhap News [2023. 02. 04.].

⁹ Lee Haye-ah: *Yoon Sends Strong Message of Solidarity With NATO, Ukraine.* [online], 2023d. 07. 16. Forrás: Yonhap News [2023. 07. 17.].

és koreai fejlesztésű vadászgépek beszerzéséről is.¹⁰ Teljesen egyértelmű, hogy a Koreai Köztársaság más NATO-tagországokban is szeretne hadiipari beszállítóként megjelenni, aminek érdekében kevésbé látványos lobbitevékenységet folytatnak. Mint a szülői sajtó a közelmúltban beszámolt róla, Észtország is dél-koreai gyártmányú önjáró tarackokat vásárolt, amelyeket az ukrainai konfliktus árnyékában mielőbb szeretnének integrálni hadseregükbe.¹¹

A vilniusi NATO-csúcsot követően Jun elnök Lengyelországba látogatott, ahol Andrzej Duda államfővel tartott közös sajtótájékoztatóján kijelentette, hogy a két ország „optimális partnerekké” válhat Ukrajna újjáépítése kapcsán. A háború utáni helyreállítás minden bizonnyal hatalmas projekt lesz, amelynek összértéke meghaladhatja az 1 billió dollárt, az újjáépítésben részt vevő dél-koreai cégek természetes „hátszaga” pedig bizonyára Lengyelország lesz majd.¹² Jun elnök varsói tárgyalását követően előre nem bejelentett látogatást tett Ukrajnában is. A kijevei Mariinszkij-palotában Volodimir Zelenszkij elnökkel kezdet fogva a dél-koreai első számú közjogi méltóság minden korábbinál egyértelműbben demonstrálta országa szolidaritását az ukrán fél mellett. Mint Jun elnök bejelentette, a 2022-ben biztosított 100 millió dollár összértékű támogatást követően 2023-ban 150 millió dollár értékű segélycsomagot fognak nyújtani a megtámadott országnak.¹³

Dél-Korea egyensúlyozása Washington és Peking között

A Koreai Köztársaság helyzetét nem csupán a félsziget megosztottsága és a KNDK folyamatos erődemonstrációi teszik rendkívül bonyolulttá, hanem az a mély törésvonal is, amely az ország első számú politikai-biztonságpolitikai szövetségese (Egyesült Államok) és az ország első számú külgazdasági partnere (Kína) között húzódik. A Koreai-félszigetet kettévágó fegyverszüneti vonal három évtizede már egyben az amerikai és a kínai érdekszférák határa is, mivel a Szovjetunió összeomlását követően a KNDK *de facto* a kínai érdekszféra részévé vált.

Dél-Korea helyzetének összetettségét és bonyolultságát nagyon jól jellemzi az ország délkeleti részén lévő Camp Carroll területén felállított amerikai THAAD elhárító-rakéta-üteg ügye, valamint az azzal kapcsolatos konfliktusok. A rakétaüteget még 2016-ban telepítették, ami ellen Kína hevesen tiltakozott, ugyanis a fegyverrendszer radarjai Észak-Korea területén túl Kína északkeleti részeit is képesek megfigyelni. Az üteg telepítését követően Kína gazdasági büntetőintézkedéseket léptetett érvénybe Dél-Koreával szemben, amelynek következményeképp 2017 és 2018 között teljesen leálltak az országot felkereső kínai turistacsoportok beutazásai, érzékeny veszteséget okozva ezzel a helyi idegenforgalomnak.¹⁴ A baloldali irányultságú Mun Dzse In államfő az első számú

¹⁰ Lee, Michael: *Poland Snaps up Korean Armaments After Ukraine Invasion*. [online], 2022. 07. 27. Forrás: Korea Joong-gang Daily [2023. 07. 29.].

¹¹ Chung, Esther: *Korean K9s Integral to Estonian Defense*. [online], 2023. 10. 15. Forrás: Korea Joong-gang Daily [2023. 10. 17.].

¹² Lee Haye-ah 2023d.

¹³ Lee Haye-ah 2023d.

¹⁴ Kim Soo-yeon: *No. of Chinese Tourists to S. Korea Dips 30 pct over THAAD Row*. [online], 2020. 07. 02. Forrás: Yonhap News [2023. 05. 12.].

politikai-biztonságpolitikai szövetséges és az első számú külgazdasági partner között egyensúlyozva meghirdette a „három nem” politikáját, miszerint az ország nem telepít további THAAD elhárító-rakétaütegeket, nem vesznek részt az Egyesült Államok vezette rakétavédelmi hálózatban, valamint nem kötnek hármas katonai paktumot az Egyesült Államokkal és Japánnal. 2022 nyarán Kína nyomatékosan jelezte a hivatalba lépő új dél-koreai kormányzat számára, hogy a „három nem” politikájának továbbra is érvényben kell maradnia. Pak Dzsing új dél-koreai külügyminiszter nemzetgyűlési meghallgatásán azonban közölte, hogy a „három nem” korántsem kétoldalú megállapodás volt Kína és Dél-Korea között, hanem a szülői külpolitikai magatartás magyarázata. A THAAD-ügy tehát ismételten érzékeny kérdéssé lépett elő, mivel Kína deklaráltan úgy tekint a rakétaütegek telepítésére, mint saját biztonságát veszélyeztető amerikai lépésre, az Egyesült Államok viszont a növekvő mértékű észak-koreai fenyegetés miatt tartja szükségesnek az ütegek jelenlétét a Koreai-félsziget déli részén.¹⁵

Az Egyesült Államok és Kína folyamatos szembenállása 2023 júniusának elején egy kisebb diplomáciai turbulenciát is okozott Peking és Szöul között. Az ügy közvetlen kiváltó oka az volt, hogy Xing Haiming Szöulba akkreditált kínai nagykövet a rezidenciáján látta vendégül Li Dzsze Mjong dél-koreai ellenzéki vezetőt. Az eseménynek önmagában nem lett volna különösebb hírértéke, de a találkozó során a felek közös sajtótájékoztatót is tartottak, amelynek során Xing nagykövet a következőket mondta: nem szerencsés Kína vereségére „fogadni” az Egyesült Államokkal folytatott rivalizálás során, akik pedig így tesznek, azok később minden bizonnyal „megbánják”.¹⁶ Az elhangzottakat a dél-koreai kormányoldal az ország ügyeibe való beavatkozásnak minősítette, így Xing nagykövetet rövidesen bekérték a Külügyminisztériumba, ahol Csang Ho Dzsing miniszterhelyettes „szigorúan figyelmeztette” a misszióvezetőt. Az esettel kapcsolatosan Pak Dzsing külügyminiszter is megszólalt, újságírók előtt kijelentve, hogy a kínai diplomata „túl messzire ment”.¹⁷ Mindezekre válaszul a kínai Külügyminisztérium is bekérte Csang Ho Dzsing Pekingbe akkreditált dél-koreai nagykövetet, ahol „komoly aggodalmuknak” adtak hangot a dél-koreai fél „tisztességtelen” magatartásával kapcsolatosan. A kínai Külügyminisztériumban lezajlott megbeszélésen a kínai fél közölte, hogy szülői nagykövetük feladata az, hogy a „megértés és együttműködés” elősegítése érdekében a fogadó ország számos köréhez tartozó személlyel tartson fenn kapcsolatokat. A kínai fél egyben arra szólította fel a dél-koreai vezetést, hogy gondolkozzanak el azon, hogy milyen problémák vannak a két ország kapcsolatában, illetve tartsák tiszteletben a két ország diplomáciai kapcsolatfelvételekor kiadott közös nyilatkozat szellemiségét.¹⁸

Az eset kapcsán megszólalt a Koreai Köztársaság államfői hivatalának szóvivője, aki közölte, hogy Xing nagykövet nem megfelelő módon töltötte be a küldő és a fogadó ország közötti „áthidaló” szerepkört. A szóvivő felhívta a figyelmet arra, hogy a történetek

¹⁵ Lee, Christy: *South Korea's THAAD Missile Shield Reconsidered After North Korean Threats*. [online], 2022. 08. 05. Forrás: Voice of America [2023. 06. 12.].

¹⁶ *China Lodges Complaint with S. Korean Ambassador in Tit-For-Tat Summons*. [online], 2023. 06. 11. Forrás: Yonhap News [2023. 06. 12.].

¹⁷ Chang Dong-woo: *S. Korean Foreign Ministry Summons Chinese Envoy in Protest of Comments on Seoul-Washington Ties*. [online], 2023. 06. 09. Forrás: Yonhap News [2023. 06. 20.].

¹⁸ *China Lodges Complaint with S. Korean Ambassador...* 2023.

Kína és Dél-Korea számára egyaránt kedvezőtlen fejleményekhez vezetnek, valamint megemlítette azt is, hogy az 1961. és 1963. évi Bécsi Egyezmény 41. cikkelye előírja, hogy a diplomatáknak be kell tartaniuk a fogadó ország törvényeit, és nem avatkozhatnak be a fogadó ország belügyeibe. A turbulens eset kapcsán Han Dok Szu dél-koreai miniszterelnök is megszólalt, aki szintén kiemelte, hogy a nagykövet fő feladata a küldő és a fogadó ország közti viszony fejlesztése, a kínai misszióvezető fellépése pedig „nem volt helyénvaló” ebből a szempontból.¹⁹

Dél-Korea és Japán viszonyának rendeződése

Az Egyesült Államok és Kína fokozódó rivalizálásának árnyékában a washingtoni döntéshozók alapvető célkitűzése, hogy a kelet-ázsiai térségben található szövetségeseiket minél szorosabban maguk mellett tudhassák. Dél-Korea és Japán viszonya azonban az amerikai törekvések achillesi pontjának számít, ugyanis a két szomszédos ország relációjában számos olyan konfliktust találunk, amelyek háttérében a feldolgozatlan történelmi sérelmek húzódnak.²⁰ 2018 őszétől a két szomszédos ország viszonya mélypontra jutott, ugyanis a dél-koreai Legfelsőbb Bíróság arra kötelezte a Nippon Steel és a Mitsubishi Heavy Industries nevű vállalatokat, hogy fizessenek kártérítést az általuk a második világháború időszakában dolgoztatott koreai kényszermunkásoknak. A japán válaszlépés nem sokáig váratott magára, amellyel a szigetország kizárta Dél-Koreát a megbízható külkereskedelmi partnereket tartalmazó úgynevezett fehér listáról. Ezzel számos japán gyártmányú fontos ipari alapanyag elérhetetlenné vált a dél-koreai gazdaság számára, a kétoldalú konfliktus pedig mind szélesebb méreteket öltött. Az utóbbi részét képezte, hogy a szülői boltok polcairól eltűntek a japán importárúk, valamint bojkottfelhívások jelentek meg a japán tulajdonú üzletláncokkal szemben.

A kétoldalú viszony rendezésére csak a 2022 tavaszán lezajlott szöuli hatalomváltás után került sor. A hivatalba lépő Jun Szok Jol elnök számos alkalommal egyértelművé tette elkötelezettségét a fagyossá vált viszony javítására, így 2023. március 1-jén elmondott beszédében – tehát az 1919-es Japán-ellenes felkelésre emlékező évfordulón – a szigetországot azonos értékeket valló országnak nevezte. Jun elnök a jövőre kívánt fókuszálni a kétoldalú kapcsolatokban, valamint megemlítette, hogy a szigetország fontos partner

¹⁹ Kim Han-joo: *Yoon's Office Says Harm Can Be Done to Both Countries if Ambassador Fails in Bridging Role*. [online], 2023. 06. 12. Forrás: Yonhap News [2023. 06. 14.].

²⁰ A 16. század végén lezajlott japán inváziótól a 19. század végén lezajlott japán „ágyúnaszád-diplomáciáig”, majd az 1910–1945 közötti japán gyarmati uralomig számos fájdalmas emlék kötődik egykori megszállókhöz. A fentiek miatt a Japán-ellenes érzelmek a koreai nemzeti identitás alapvető részévé váltak, az első számú koreai nemzeti hősök mind a szomszédos országgal folytatott küzdelmek harcosai voltak, valamint az *Arirang* című koreai nemzeti dal és a Pektuszan nevű – kultikus jelentőségű – hegyvidék is Japán-ellenes érzületet hordoz. A Japán-ellenes érzelmek terén ráadásul egységfront tapasztalható a Koreai-félsziget két állama között: egyedül olyan részletekben mutatkozik vita, hogy például az 1919. március 1-jei Japán-ellenes felkelés idején Szoulban vagy Phenjanban vette-e kezdetét hamarabb a tiltakozás. Megemlítendő az is, hogy az észak-koreai rezsim teljes legitimitációja a mandzsúriai-koreai határvidéken zajló Japán-ellenes partizánharcokra épül, amelyet a phenjani legendárium szerint a huszonéves Kim Ir Szen vezetett.

lehet az észak-koreai fenyegetés elhárításában és a globális kihívások terén.²¹ A múltbéli sérelmek lezárásának jegyében az államfő azt is közölte, hogy a japán vállalatok hozzájárulásától függetlenül a dél-koreai állam kompenzációt fog biztosítani a második világháborús japán kényszermunkák elszenvedőinek. Az Egyesült Államok természetesen azonnal üdvözölte a két kelet-ázsiai szövetséges egymáshoz való jobb viszonyának irányába tett lépést, ami különösen kedvező fejlemény volt az ukrainai háború, valamint a kínai kihívás és az észak-koreai fenyegetés árnyékában.²²

A dél-koreai–japán viszony javításának soron következő lépéseként 2023 márciusának közepén Jon Szok Jol elnök és hitvese hivatalos látogatást is tett Japánban, amelynek során ismételten hitet tettek a két ország „jövőorientált” kapcsolatai mellett. Ennek részeként Jun elnök és Kisida Fumio miniszterelnök egyezsége jutott azzal kapcsolatban, hogy helyreállítják a katonai hírszerzési információk megosztására vonatkozó GSOMIA-egyezményt, amellyel mindkét fél olyan információkhoz juthat hozzá, amelyek csupán a másik félen keresztül elérhetőek. Bár az Egyesült Államoknak van egy háromoldalú katonai információmegosztási egyezménye Dél-Koreával és Japánnal, a washingtoni diplomácia külön üdvözölte, hogy két első számú kelet-ázsiai szövetséges helyreállítja a kétoldalú együttműködést egymással.²³

A kétoldalú viszony normalizálásának első számú nagy nyertese tehát az Egyesült Államok vezette kelet-ázsiai szövetségi rend, valamint a dél-koreai és a japán biztonságpolitika. A fejlemények második nyertesévé pedig a dél-koreai gazdaság vált, ugyanis a 2023 márciusában lezajlott csúcstalálkozó során ambiciózus célkitűzések fogalmazódtak meg a két szomszédos ország gazdaságának összekapcsolásáról. Tokióban a Japán Üzleti Szövetség (Keidanren) és a Koreai Iparágak Szövetsége (FKI) közös szervezésében sor került a Koreai–Japán Üzleti Kerekasztal nevű rendezvényre, amelyen két évtizede először fordult elő, hogy a négy nagy dél-koreai üzleti konglomerátum (Samsung Electronics, Hyundai Motor, LG Group, SK Group) vezetői együttesen vesznek részt. Az eseményen Jun elnök hangsúlyozta, hogy a két szomszédos ország között kooperációra van szükség a félvezetők gyártása, az elektromos gépkocsik és az akkumulátorok előállításának terén. A pozitív tendenciájú fejlemények árnyékában a japán kormány megszüntette a Koreai Köztársasággal szembeni gazdasági büntetőintézkedéseket, amelyek korlátozták a fentiekben már említett nélkülözhetetlen alapanyagok szállítását az országba.²⁴ Mindez a két szomszédos ország gazdaságának összekapcsolását jelenti, amire már voltak törekvések a korábbi konzervatív irányultságú szöuli kormányzatok időszakában, tíz évvel korábban ugyanis már megkezdődtek a tárgyalások Dél-Korea és Japán, valamint Kína között, hogy mindhárom országot érintő szabadkereskedelmi egyezményt kössenek.²⁵ A világpolitika változásainak következtében azonban a tervezett háromoldalú megállapodás

²¹ Byun Duk-kun: *U.S. Supports Yoon's Vision for S. Korea-Japan Relations: State Dept.* [online], 2023. 03. 02. Forrás: Yonhap News [2023. 03. 04.].

²² Byun 2023.

²³ Kim, Sarah: *Korea Fully Restores Military Intel Pact with Japan.* [online], 2023. 03. 21. Forrás: Korea Joongang Daily [2023. 03. 23.].

²⁴ Kim, Sarah: *Yoon Calls for Greater Cooperation with Japan in High-Tech Industries at Business Roundtable.* [online], 2023. 03. 17. Forrás: Korea Joongang Daily [2023. 03. 19.].

²⁵ *EPA/FTA and Related Initiatives in Japan.* [online]. Forrás: Japán Külügyminisztériumának honlapja [2023. 07. 11.].

várhatóan kétoldalú, Dél-Korea és Japán közti egyezményre redukálódik majd. 2023 márciusának végén Csü Kjong Ho koreai pénzügyminiszter ugyanakkor bejelentést tett arról, hogy – szintén jövőbe mutató fejleményként – a két ország chipellátási láncot hoz létre, amelynek első lépéseként egy testületet állítottak fel az együttműködés részleteinek kidolgozására.²⁶

A dél-koreai–japán viszony javításának újabb lépcsőfokaként 2023. május 7-én Kisida Fumio japán miniszterelnök a Koreai Köztársaságba látogatott, amire tizenkét év óta nem volt példa. Szimbolikus jelentőségű, hogy a japán kormányfő megérkezése után felkereste a szülői nemzeti sírkertet, ahol az ország korábbi államfői mellett azok a függetlenségi harcosok is nyugszanak, akik életük során a japán gyarmati uralom felszámolásáért küzdöttek. A lezajlott dél-koreai–japán csúcstalálkozó fő témája az észak-koreai fenyegetés volt, ami egyértelműen azt jelezte, hogy kialakulóban van az Egyesült Államok által régóta óhajtott háromoldalú együttműködés az USA és két kelet-ázsiai szövetsége között.²⁷ Az észak-koreai téma japán szempontból különös jelentőségű, amit jól demonstrált, hogy Kisida Fumio szülői tartózkodása során egy kék szalagot viselt a zakóján. Ez a jel – a Koreai-félsziget és Japán között húzódó tengert szimbolizálja – ugyanis már évtizedek óta az észak-koreai titkosszolgálat által elrabolt japán állampolgárokkal vállalt szolidaritás szimbóluma. Mint ismeretes, az észak-koreai állam az 1970-es évek második felében és az 1980-as évek elején számos japán állampolgárt hurcolt el, hogy az észak-koreai hírszerzők kiképzésénél hasznosítsák őket.

A közelmúlt fejleményei tehát azt a reményt hordozzák magukban, hogy a koreai–japán kapcsolatok megindulhatnak egy olyan pragmatikus viszony irányában, amilyen fejlődést a második világháborút követően Franciaország és Nyugat-Németország vonatkozásban láthattunk. Ezzel kapcsolatosan Jun Szok Jol államfő azt hangsúlyozta, hogy a múltbeli történésekre „emlékezni kell”, de nem szabad „benne ragadni” a múltban. Az elnök Japánt a Koreai Köztársaság legközelebbi szomszédjának és partnerének nevezte, akivel azonos értékrendet vallanak a szabadság, az emberi jogok és a jogállamiság terén. Mindez pedig lehetővé teszi a kétoldalú együttműködést a biztonságpolitika, a gazdaság és a globális ügyek széles skáláján. Jun közölte azt is, hogy a kétoldalú kapcsolatok zátonyra futásáért az előző szülői kormányzatot tartja felelősnek, amely a Japán-ellenes érzelmekre épülő nacionalizmusból kívánt politikai tőkét kovácsolni.²⁸ A koreaiak által elszenvedett történelmi sérelmekkel kapcsolatosan Kisida Fumio is tett egy rövid megnyilatkozást: a szülői látogatás során a japán kormányfő – előre nem egyeztetett módon – fájdmának és sajnálatának adott hangot a koreaiak szenvedései miatt.²⁹ Ezzel a japán fél egyértel-

²⁶ A tervek szerint az együttműködés részeként a Szöul agglomerációjában lévő Jonginban a világ legnagyobb chipgyártó központját hozzák létre 300 billió von (kb. 230 milliárd dollár) beruházásával. A témáról bővebben: Chun In-sung: *Korea, Japan to Put Supply Chain Cooperation into Action*. [online], 2023. 03. 24. Forrás: Korea JoongAng Daily [2023. 03. 25.].

²⁷ Lee Haye-ah: *Japan PM Makes First Bilateral Visit to S. Korea in 12 years*. [online], 2023b. 05. 07. Forrás: Yonhap News [2023. 05. 08.].

²⁸ Kim, Sarah: *Korea Fully Restores Military Intel Pact with Japan*. [online], 2023. 03. 21. Forrás: Korea JoongAng Daily [2023. 03. 22.].

²⁹ Lee Haye-ah: *Japan PM Expressed Remorse Over Shared History of Own Accord: Sources*. [online], 2023a. 05. 08. Forrás: Yonhap News [2023. 05. 10.].

műen gesztust gyakorolt a koreai kormányoldal felé, a történelmi sérelmek kérdéskörének felvetése ugyanis kivonta a szelet a baloldali ellenzék vitorlájából. Ettől kezdve már nehéz volt azzal bírálni Jun Szok Jol elnököt, hogy nem sikerült előrelépést elérnie a múltbeli sérelmek tekintetében.

Dél-Korea és Japán viszonya vs. Észak-Korea

A két szomszédos ország viszonyának gyors javulása azonnal érezte hatását az Egyesült Államok vezette kelet-ázsiai szövetségi rend vonatkozásában is. 2023 áprilisában a három ország képviselői Washingtonban megállapodtak arról, hogy országaik rendszeresen fognak elhárító jellegű hadgyakorlatokat – rakéták és tengeralattjárók elleni védelmi manővereket – végrehajtani. A Koreai Köztársaság Védelmi Minisztériumának közleménye szerint a megállapodás a KNDK öntörvényű erődemonstrációinak kezelése miatt jött létre, ugyanakkor hozzátehetjük azt is, hogy a három ország katonai együttműködésének hátterében a Kínai Népköztársaság hegemon törekvései is húzódnak. A washingtoni megállapodás kapcsán megemlíthetjük, hogy 2021-ben és 2022-ben nem került sor hasonló találkozóra, ugyanis a dél-koreai–japán konfliktus nem tette időszerűvé a katonai együttműködés megerősítését.³⁰

Nem sokkal később, 2023 áprilisának végén Jun Szok Jol dél-koreai államfő az Egyesült Államokba utazott, ahol megbeszéléseket folytatott Joe Biden elnökkel. A felek megállapodtak abban, hogy megosztják egymással a KNDK nukleáris elrettentésével kapcsolatos stratégiai terveiket, továbbá az Egyesült Államok vállalta, hogy – szintén elrettentési céllal – rendszeresen fog nukleáris fegyverekkel felszerelt tengeralattjárókat állomásoztatni a Koreai Köztársaság kikötőiben.³¹ Mindezek a megállapodások, valamint a formálódó kelet-ázsiai szövetségi rend egyre nagyobb mértékű irritációt váltottak ki az észak-koreai rezsimből, ami 2023 nyarán fokozottan feszült helyzethez vezetett.

2023. július 10-én a KNDK Honvédelmi Minisztériuma bejelentette, hogy amerikai kémrepülőgépek közelítették meg az ország partvidékét, amihez a helyi KCNA hírügynökség annyit tett hozzá, hogy a gépeket a legközelebbi alkalommal le is fogják lőni. Egy nappal később Kim Jo Dzsong, az első számú vezető magas pártfunkciót betöltő húga közölte, hogy összesen nyolc alkalommal észlelték az amerikai repülőgépek felbukkanását. Kim Jo Dzsong egyben felszólította Dél-Koreát, hogy maradjanak ki a konfliktusból, mivel az csupán a Koreai Néphadseregére és az Egyesült Államokra tartozik. A rákövetkező napon, 2023. július 12-én a KNDK várható erődemonstrációt hajtott végre: az ország egy Hvaszong–18 (jelentése „Mars”) típusú interkontinentális ballisztikus rakétát indított, amely, állításuk szerint, szilárd üzemanyaggal működött.³² Az utóbbi információnak

³⁰ Song Sang-ho: *S. Korea, U.S., Japan Agree To Hold Missile Defense, Anti-Sub Drills Regularly to Counter N.K. Threats*. [online], 2023. 04. 15. Forrás: Yonhap News [2023. 04. 17.].

³¹ *Full Text of Washington Declaration Adopted at Yoon-Biden Summit*. [online], 2023. 04. 27. Forrás: Yonhap News [2023. 04. 28.].

³² Kim Soo-yeon: *N. Korea Confirms Test-Firing of Hwasong-18 Solid-Fuel ICBM*. [online], 2023. 07. 13. Forrás: Yonhap News [2023. 07. 14.].

azért van jelentősége, mert a szilárd üzemanyagú rakétákat sokkal gyorsabban elő lehet készíteni a bevetésre, valamint találati pontosságuk is nagyobb.

Nem egyértelmű, hogy az állítólagos amerikai kémrepülőgépek a tervezett interkontinentális ballisztikusrakéta-kísérletről akartak előzetes információkat szerezni, vagy pedig a rakétaindítás a kémrepülőök felbukkanására adott válasz volt-e, de a kelet-ázsiai térség biztonságpolitikai viszonyai ismét rendkívül feszültté váltak. Mindezeket követően, 2023. július 16-án az Egyesült Államok, Dél-Korea és Japán közös hadgyakorlatot hajtott végre, amelynek során a ballisztikusrakéta-támadások elhárítását gyakorolták. Három nappal később, július 19-én pedig a USS Kentucky nevű amerikai atom-tengeralattjáró látogatott a dél-koreai Puszan kikötőjébe, sőt a hajó fedélzetét Jun Szok Jol dél-koreai államfő és Kim Gon Hi first lady is felkereste.³³ A *Yonhap* hírügynökség kommentárja szerint 1981 óta nem fordult elő, hogy amerikai nukleáris tengeralattjáró kössön ki valamelyik dél-koreai kikötőben, a jelenlegi fejlemény hátterében pedig a három hónappal korábban, áprilisban lezajlott amerikai–dél-koreai csúcstalálkozóon született megállapodás húzódik, amelynek értelmében az amerikai fél növeli „harc eszközeinek láthatóságát” a Koreai-félszigeten. Az atom-tengeralattjáró kikötése kapcsán a KNDK honvédelmi minisztere kilátásba helyezte ország nukleáris arzenáljának bevetését, amire válaszul a dél-koreai fél viszont azt közölte, hogy az észak-koreai nukleáris erők alkalmazása a Kim-klán uralmának végét fogja eredményezni a Koreai-félsziget északi részén.³⁴ Az utóbbi megjegyzés kétségkívül rendkívül fenyegető a phenjani rezsim számára, mivel a konfucianus alapokon nyugvó koreai kultúrában a felmenőktől kapott örökség ápolásának kiemelt jelentősége van. A rezsimet megalapító Kim Ir Szen a konfucianus szabályok szerint saját fiára hagyományozta az ország irányítását, Kim Dzsong Il pedig élete végén szintén a saját fiának adományozta a rezsimet. Kim Dzsong Ün jelenlegi első számú vezető tehát valamennyi retorikai kirohanás és látványos erődemonstráció ellenére sem teheti kockára a KNDK önálló államiságának fennmaradását, mivel a „birodalmat” apjától és nagyapjától kapta családi örökségként.

A Camp David-i hármás csúcstalálkozó jelentősége

Az Egyesült Államok által régóta szorgalmazott háromoldalú együttműködés elmélyítésére 2023. augusztus 18-án Joe Biden elnök a Camp David-i rezidencián fogadta Jun Szok Jol államfőt és Kisida Fumio miniszterelnököt. A találkozó során a résztvevők három fontos kérdéskörben egyeztek meg: egyrészt megállapodtak a közös fenyegetésekhez kapcsolódó eszmecserék jelentőségéről; másrészt a „Camp David szelleme” nevű közös nyilatkozatban deklarálták, hogy évente háromoldalú csúcstalálkozót, illetve háromoldalú védelmi gyakorlatokat tartanak, valamint megosztják az észak-koreai rakétatesztekre vonatkozó valós idejű adataikat; harmadsorban pedig megállapodtak a gazdasági együttműködés fokozásáról. Az utóbbi kérdéskör részeként a mesterséges intelligencia és az űrkutatás kapott kiemelt figyelmet mint a háromoldalú kooperáció tekintetében

³³ *Yoon Inspects U.S. Nuclear Sub.* [online], 2023. 07. 19. Forrás: Yonhap News [2023. 07. 19.].

³⁴ Chae Yun-hwan: *S. Korea Hits Back after N. Korea Warns Against U.S. Nuclear Submarine Visit, NCG.* [online], 2023. 07. 21. Forrás: Yonhap News [2023. 07. 22.].

perspektivikus terület. A találkozó során a felek elsősorban az észak-koreai fenyegetést hangsúlyozták, a szövetség megerősödésének demonstrálása azonban minden bizonnyal a Kínai Népköztársaságnak szólt.³⁵

A hármas csúcstalálkozóra reagálva Kang Szun Nam észak-koreai védelmi miniszter nyilatkozatot adott ki, amelyben a formálódó együttműködést a NATO kelet-ázsiai változatának titulálta. Továbbá a kezdeményezést az Egyesült Államok „kétségbeesett erőfeszítésének” minősítette, amelynek célja Ukrajna támogatásának fokozása, mivel – állítja az észak-koreai miniszter – az ukrán ellentámadás „abszurd ambíciója” meghíusult az orosz hadsereg „kiváló taktikája” következtében. A nyilatkozat az Egyesült Államokat „fő bűnözőnek” titulálta, a Camp David-i hármas csúcstalálkozó összehívását pedig a nemzetközi béke és biztonság „tűrhetetlen kigúnyolásának” nevezte.³⁶ A Camp David-i találkozó kapcsán nem sokkal később maga Kim Dzsong Ūn is kinyilvánította véleményét, miközben 2023 augusztusának végén lányával együtt látogatást tett a KNDK Haditengerészetének főparancsnokságán. Az észak-koreai vezető az amerikai, a dél-koreai, illetve a japán vezetőket „bandafőnököknek” titulálta, valamint országa haditengerészeti erőinek fejlesztését szorgalmazta.³⁷

Nem sokkal az Egyesült Államokban kötött háromoldalú megállapodások után már sor is került az első, Camp David-i szellemben megrendezett demonstratív közös hadgyakorlatra. A dél-koreai Csedzsu-szigettől délre eső nemzetközi vizeken 2023. augusztus 29-én megkezdődött manőver során a három ország haditengerészetének egy-egy rombolója vett részt, a gyakorlat pedig egy feltételezett észak-koreai rakéta elfogását célozta, ami persze legalább annyira szólt a Kínai Népköztársaságnak, mint a KNDK-nak.³⁸

A KNDK és Oroszország kapcsolatának legújabb fejezete

A világban végbemenő folyamatoknak megfelelően azonban a politikai-katonai tömbökbe rendeződés mindkét térfélen fokozott sebességbe kapcsol. A dél-koreai–japán csúcstalálkozót követően került sor Hszi Csin-ping kínai államfő és Vlagyimir Putyin orosz elnök moszkvai találkozására, valamint április közepén Hszi levélben köszöntötte Kim Dzsong Ūn észak-koreai vezetőt is. A levélben a kínai államfő kifejezte készségét a kétoldalú kapcsolatok magasabb szintre emelésére, ami azt jelenti, hogy Északkelet-Ázsia biztonságpolitikai helyzete nagyon messzire jutott a 2017-es állapottól.³⁹ Mint ismeretes, akkor még a KNDK két nagyhatalmi patrónusa – Kína és Oroszország – is csatlakozott az öntörvényű rezsimmel szembeni gazdasági büntetőintézkedésekhez. Az orosz–ukrán háború és az amerikai–kínai szembenállás fokozódása következtében a KNDK azonban

³⁵ Kim Soo-yeon: *Trilateral Summit To Help Bolster Response to N. Korea's Threats: Presidential Office*. [online], 2023. 08. 20. Forrás: Yonhap News [2023. 08. 22.].

³⁶ *Press Statement of DPRK Defence Minister*. [online], 2023. 08. 24. Forrás: KCNA [2023. 08. 25.].

³⁷ Lee Minji: *N. Korea's Kim Visits Navy Command, Calls for Bolstering Naval Forces*. [online], 2023. 08. 29. Forrás: Yonhap News [2023. 08. 30.].

³⁸ Chae Yun-hwan: *S. Korea, U.S., Japan Hold Missile Defense Drills After N. Korea's Botched Rocket Launch*. [online], 2023. 08. 29. Forrás: Yonhap News [2023. 09. 03.].

³⁹ Koo Soo-yeon: *In Letter to N. Korea's Kim, China's Xi Voices Willingness for Strong Bilateral Ties*. [online], 2023. 04. 18. Forrás: Yonhap News [2023. 04. 20.].

nagymértékben felértékelődött mindkét szövetségese számára. A jelenlegi helyzetben így teljesen valószínűtlenné vált, hogy akár Kína, akár pedig Oroszország ténylegesen betartsa a phenjani rezsimmel szembeni szankciókat. A KNDK tehát az ENSZ határozatai ellenére is tovább fogja dolgoztatni vendégmunkásait Kínában és Oroszországban, folyamatos konvertibilis valutabevételt termelve ezzel a phenjani költségvetés számára. Oroszország és Észak-Korea egymásrautaltsága pedig azt eredményezheti, hogy a moszkvai döntéshozók elismerik a phenjani rezsimet atomhatalomként. Ez precedensértékű fejlemény lenne, amit követően már lehetetlen lenne nemzetközi konszenzust teremteni az ország atomhatalmi ambícióinak feltartóztatására vonatkozóan.

Az észak-koreai rezsim kulisszák mögötti diplomáciai offenzívájának sikere 2023 júliusának végén vált világszerte egyértelművé, amikor a koreai háború harci eseményeit lezáró fegyverszünet 70. évfordulója alkalmából magas rangú orosz és kínai delegáció látogatott a KNDK fővárosába. Az orosz küldöttséget Szergej Sojgu védelmi miniszter vezette, ami azonnal valószínűvé tette, hogy a két ország között fegyverüzletek vannak kibontakozóban. Ráadásul a viszonyrendszerben a KNDK már korántsem azt az alárendelt szerepkört töltötte be, mint a Szovjetunió regnálása idején, hanem a nemzetközi közvélemény számára teljesen egyértelmű volt, hogy az orosz fél legalább annyira rá van utalva az együttműködésre, mint az észak-koreaiak. Az Oroszországi Föderáció ugyanis súlyos krízisbe került nagyhatalomként a phenjani rezsim lőszerkészleteinek és hadiipari kapacitásainak igénybevételétől remél kiutat abból az elhúzódó patthelyzetből, amelybe az Ukrajna elleni agresszióval kormányozta saját magát. A kulisszák mögött minden valószínűség szerint végbement fegyverüzlet miatt az Egyesült Államok hatóságai még 2023 augusztusának közepén pénzügyi büntetőintézkedéseket kezdeményeztek két fegyverkereskedő cég (Verus LLC, Versor SRO) ellen, amelyek a hírek szerint érintettek lehetnek a tranzakciókban.⁴⁰ Sojgu látogatásával kapcsolatosan szükséges megemlíteni azt is, hogy az orosz tárcavezető nem csupán a koreai fegyvernyugvás apropóján megrendezett katonai parádén vett részt, hanem kíséretével együtt megtekintette a KNDK hadiiparának legújabb fejlesztéseit bemutató kiállítást is. Mivel az eseményen többek között ballisztikus rakéták is megfigyelhetőek voltak – amelyek gyártását, hadrendben tartását, valamint tesztelését az ENSZ BT határozata egyértelműen megtiltja a kelet-ázsiai ország számára –, Oroszország tulajdonképpen az ENSZ BT határozatának megsértéséhez asszisztált.

Nem sokkal a fentieket követően, 2023 szeptemberének közepén Kim Dzsong Ün észak-koreai vezető látogatott el Oroszország távol-keleti részére, ahol az amuri régióban lévő Vosztocsnij úrközpont területén megbeszéléseket folytatott Vlagyimir Putyin elnökkel. Bár a helyszínválasztás már önmagában egyértelművé tette a világsajtó érdeklődésétől övezett megbeszélések tartalmát, Putyin elnök egy újságírói kérdésre válaszolva meg is erősítette, hogy országa segítséget fog nyújtani a KNDK-nak a föld körüli pályára állítható műholdak gyártásában.⁴¹ A fentieket követően az észak-koreai vezető ellátogatott Komszomolszk-na-Amure városba, ahol katonai és polgári repülőgépgyárakat tekintett

⁴⁰ S. Korea Welcomes New U.S. Sanctions on N. Korea.

⁴¹ *Putin Meets Kim, Says Russia Will Help North Korea Build Satellites.* [online], 2023. 09. 12. Forrás: Reuters [2023. 09. 15.].

meg, majd pedig Vlagyivosztokba utazott, ahol Szergej Sojgu bemutatta neki a Kinzsal hiperszonikus rakétát.

Kim Dzsong Ūn csaknem egyhetes látogatása Oroszország távol-keleti részén azt a célt szolgálta, hogy a KNDK – mint a nagyhatalmi erőviszonyok gyakorlott opportunistája – maximálisan kihasználja azt a lehetőséget, hogy hirtelen nagyon felértékelődtek a moszkvai döntéshozók számára. Észak-Koreának egyrészt orosz anyagi támogatásra (gabonaszállítmányok, energiahordozók) van szüksége, másrészt fejlett orosz technológiák (műhold pályára állításához szükséges technika, nukleáris meghajtású tengeralattjáró építéséhez szükséges technika) átadását remélik, harmadrészt pedig orosz nagyhatalmi támogatást akarnak. Az utóbbi részeként nyilván megpróbálják azt is elérni, hogy Oroszország ismerje el atomhatalomként a KNDK-t, aminek megvalósulása oda vezetne, hogy a nemzetközi közösség soha többet nem tudna egységesen fellépni a kelet-ázsiai ország atomhatalmi ambíciói ellen.

2023. szeptember 20-án Jun Szok Jol államfő az ENSZ Közgyűlésén elmondott beszédében határozottan elítélte a valószínűsített észak-koreai–orosz fegyverüzleteket, amelyeket a Koreai Köztársaság ellen irányuló közvetlen provokációnak minősített. A phenjani rezsim néhány nappal később Jun elnököt „amerikai bábnak” nevezte, valamint nyomdafestéket nem tűrő kifejezésekkel illette a felszólalás miatt. A rezsim szócsöve az észak-koreai–orosz együttműködéssel kapcsolatosan közölte, hogy a „szomszédos országok szoros kapcsolattartása” természetes dolog, ami a „regionális és globális béke” alapja.⁴²

A fentiekkel párhuzamosan egy új frontvonal is megjelent a tömbökre szakadó új világrend térképén. A Hamasz terrorszervezet Izrael elleni támadása, majd az ezt követő válaszcsepások közvetetten a formálódó két tömb, illetve a két koreai állam szembenállásának színtereivé is váltak, mivel a Koreai Köztársaság egyértelműen kiállt a megtámadott Izrael mellett, míg a KNDK az Egyesült Államokat és Izraelt tette felelőssé a történetekért.⁴³ Sajtóhírek szerint a Hamasz fegyveresei észak-koreai gyártmányú rakétagránátokkal rendelkeztek, amelyek valószínűsíthetően Iránból kerülhettek a terrorszervezet tagjaihoz.⁴⁴ 2023 novemberében az Egyesült Államok Külügyminisztériuma is megerősítette a fentieket.⁴⁵

A Koreai-félsziget jövője

A Koreai-félsziget jövője a folyton változó új világrendben nehezen kiszámítható. A Koreai Köztársaság tekintetében egyértelműnek tekinthető, hogy a lakosság kiábrándult az Észak-Koreával megegyezést és együttműködést hirdető baloldali kurzusból, valamint külpolitikai és biztonságpolitikai tekintetben teljes mellszélességgel felsorakozott

⁴² Kim Soo-yeon: *N.K. Slams Yoon's Warning Against Pyongyang-Moscow Military Cooperation as 'Hysterical Remarks'*. [online], 2023. 09. 25. Forrás: Yonhap News [2023. 09. 27].

⁴³ *KCNA Commentary on Middle East Situation*. [online], 2023. 10. 23. Forrás: KCNA [2023. 10. 24.].

⁴⁴ Chung, Esther: *Hamas Used North Korean Rockets in Israel Attack, Evidence Suggests*. [online], 2023. 10. 12. Forrás: Korea Joongang Daily [2023. 10. 14.].

⁴⁵ Lee, Michael: *U.S. Says Hamas Received North's Weapons Through Intermediaries*. [online], 2023. 11. 08. Forrás: Korea Joongang Daily [2023. 11. 10.].

az Egyesült Államok és szövetségesei (Japán, NATO) mellett. A baloldali kurzusok hosszú távon eredménytelennek bizonyult Észak-Korea-politikája következtében a lakosság meghatározó része már elutasítja a KNDK-nak feltételek nélkül nyújtandó támogatásokat, valamint megvalósíthatatlannak tartja a félsziget két államának szimbolikus államszövetségbe rendeződését is.

A kelet-európai rendszerváltozások óta eltelt több mint 30 év során voltak olyan időszakok, amikor úgy tűnt, hogy a KNDK belső viszonyainak fenntartása lehetetlenné válik, és a phenjani rezsim előbb-utóbb összeomlik. Ilyen volt az 1990-es évek közepe, amikor a teljes elszigetelődés, az elhibázott gazdaságpolitikai döntések, valamint az országot sújtó természeti katasztrófák együttesen járultak hozzá az élelmiszer-ellátás kritikussá válásához. Az akkori válsághelyzetből az 1998-ban hivatalba lépett baloldali dél-koreai államfő, Kim De Dzsung – fentebb már említett – „napfénypolitikája” jelentett kiutat, ami az üzlet és a politika különválasztását hangsúlyozva arra ösztökölte a dél-koreai nagyvállalatokat, hogy hajtsanak végre beruházásokat az északi testvérországban. A 2000-es évek első felében számos ilyen beruházás megvalósult ugyan, de az állandó politikai bizonytalanság, valamint a KNDK által végrehajtott nukleáris és rakétakísérletek ellehetetlenítették a közös jövőbe fektetett projekteket. 2018–2019 időszakában a szintén baloldali Mun Dzse In elnök – mint e tanulmány elején bemutattuk – ismét kísérletet tett a KNDK egyoldalú támogatására, azonban a phenjani rezsim részéről mindig is hiányzott az egyértelmű elhatározás, hogy a rendszer kereteit feszegetve megpróbáljanak-e beilleszkedni a gyorsan fejlődő északkelet-ázsiai térségbe.

2020-ban a koronavírus-világjárvány kitérése azt eredményezte, hogy a KNDK minden korábbinál nagyobb mértékben elszigetelte magát a külvilágtól, az észak-koreai fővárosból pedig megindult a rezidens diplomaták exodusra. Úgy tűnt, hogy a hermetikus határzár és az országgal szembeni nemzetközi büntetőintézkedések az 1990-es évek időszakához hasonlóan kiszámíthatatlan folyamatokat indíthatnak el a rezsimen belül. A súlyosbodó ellátási nehézségeket, valamint a szankciók következményeit végül a nemzetközi környezet nagymértékű változása oldotta meg. Mint fentebb láthattuk, a KNDK olyan mértékben felértékelődött az ország hagyományos nagyhatalmi patrónusai számára, hogy Szergej Sojgu orosz védelmi miniszter még egy közös (orosz, kínai, észak-koreai) tengeri hadgyakorlat lehetőségét is felvetette.⁴⁶

Visszatérve a KNDK belső összeomlásának lehetőségére, fontos megemlíteni, hogy a külvilágnak jelenleg nincsen tudomása arról, hogy a phenjani rezsimben bármiféle ellenzéki tevékenység zajlana. Az 1980-as évekbeli Kelet-Európára jellemző ellenzéki szervezkedések hiánya részben azzal magyarázható, hogy a lakosság meghatározó része még mindig nem rendelkezik valós képpel a külvilágról, a legtöbben még mindig abban a hitben vannak, hogy a világ egyik legtökéletesebb országában élnek. Továbbá fontos különbség, hogy a kelet-európai ellenzéki szervezkedések egyben függetlenségi törekvések is voltak: saját tapasztalatainkból is emlékezhetünk arra, hogy a térség országainak lakossága úgy tekintett a szocialista berendezkedésre, mint a megszálló szovjet csapatok

⁴⁶ Kang Jae-eun: *Russia Proposed Three-Way Naval Exercise with N. Korea, China: NIS*. [online], 2023. 09. 04. Forrás: Yonhap News [2023. 09. 06.].

által oktrojált politikai-gazdasági rendszerre. A KNDK esetében azonban ez másként van: a Koreai-félsziget északi részéről már 1948-ban kivonultak a szovjet csapatok, az észak-koreai rezsim pedig az 1950-es évek végétől külön entitássá vált a szovjet szatellitországok között, tehát a socialista berendezkedés számukra egyet jelent a nemzeti függetlenség korszakával is. Mindez azt jelenti, hogy a KNDK esetében a fennálló berendezkedés kritizálása lényegében a nemzeti függetlenség kritikája lenne, ami a nacionalizmusra hajlamos koreai nemzeti karakter esetében főbenjáró bűnnek minősülne.⁴⁷

A 21. század harmadik évezredének kezdetén a Koreai-félsziget két állama nem csupán a régi-új tömbökbe rendeződő világrend két szemben álló pólusán foglal helyet, hanem a két országban teljességgel ellentétes irányú folyamatok is zajlanak. Miközben a KNDK külkapcsolatait már csupán két nagyhatalmi patrónusára koncentrálja, és sorozatosan zárja be a világ különböző részein fenntartott diplomáciai misszióit, a Koreai Köztársaság fokozott nemzetközi szerepvállalásra törekszik és tíz új diplomáciai misszió megnyitására készül világszerte.⁴⁸ A fokozott nemzetközi szerepvállalás soron következő szimbóluma pedig – csakúgy, mint az 1980-as évek időszakában a közelgő szöuli olimpiai játékok – az ország délkeleti részén lévő Puszan városba tervezett 2030-as világhiállítás lett. Az ország, amely az 1980-as években már saját személygépkocsi-márkáival és elektronikai cikkekkel vívta ki a nemzetközi közösség elismerését, napjainkban már kulturális termékeivel és „puha erejével” gyakorol hatást a világ csaknem valamennyi régiójára.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Byun Duk-kun: *U.S. Supports Yoon's Vision for S. Korea-Japan Relations: State Dept.* [online], 2023. 03. 02. Forrás: Yonhap News [2023. 03. 04.].
- Chae Yun-hwan: *S. Korea Hits Back After N. Korea Warns Against U.S. Nuclear Submarine Visit, NCG.* [online], 2023. 07. 21. Forrás: Yonhap News [2023. 07. 22.].
- Chae Yun-hwan: *S. Korea, U.S., Japan Hold Missile Defense Drills After N. Korea's Botched Rocket Launch.* [online], 2023. 08. 29. Forrás: Yonhap News [2023. 09. 03.].
- Chang Dong-woo: *S. Korean Foreign Ministry Summons Chinese Envoy in Protest of Comments on Seoul-Washington Ties.* [online], 2023. 06. 09. Forrás: Yonhap News [2023. 06. 20.].
- Chang Jae-soon: *S. Korea Welcomes New U.S. Sanctions on N. Korea.* [online], 2010. 08. 31. Forrás: Yonhap News [2023. 08. 17.].
- China Lodges Complaint with S. Korean Ambassador in Tit-for-tat Summons.* [online], 2023. 06. 11. Forrás: Yonhap News [2023. 06. 12.].

⁴⁷ Megemlítené ugyanakkor, hogy külföldön számos, észak-koreai disszidensekből álló ellenzéki szervezet működik. Ezek közül a csoportok közül a közelmúltban előtérbe került a Cshollima Polgári Védelem nevű titokzatos szervezet, amely mögött az Egyesült Államok egyik titkosszolgálatára húzódhat. A szervezet először 2017 márciusában hallatott magáról, amikor Kim Dzsong Nam – Kim Dzsong Ün első számú vezető féltésére – Kuala Lumpur-i meggyilkolását követően saját bejelentésük szerint ők helyezték biztonságba az elhunyt hozzátartozóit. Alig két évvel később, 2019 februárjában a Cshollima Polgári Védelem annak kapcsán került a világsajtó címlapjára, hogy tagjaik támadást intéztek a KNDK madridi nagykövetsége ellen, ahonnan számítógépes adathordozókat zsákmányoltak.

⁴⁸ Dél-Korea a közeljövőben diplomáciai missziót nyit Luxemburgban, Litvániában, Szlovéniában, Észtországban, Örményországban, Grúziában, valamint a Marsall-szigeteken, Sierra Leonében, Jamaicában és Zimbabwében. Lee Ho-jeong: *South Korea to Open 10 New Embassies Across the Globe.* [online], 2023. 11. 07. Forrás: Korea Joongang Daily [2023. 11. 09.].

- Chun In-sung: *Korea, Japan to Put Supply Chain Cooperation into Action*. [online], 2023. 03. 24. Forrás: Korea Joongang Daily [2023. 03. 25.].
- Chung, Esther: *Hamas Used North Korean Rockets in Israel Attack, Evidence Suggests*. [online], 2023. 10. 12. Forrás: Korea Joongang Daily [2023. 10. 14.].
- Chung, Esther: *Korean K9s Integral to Estonian Defense*. [online], 2023. 10. 15. Forrás: Korea Joongang Daily [2023. 10. 17.].
- EPA/FTA and Related Initiatives in Japan*. [online]. Forrás: Japán Külügyminisztériumának honlapja [2023. 07. 11.].
- Full Text of Washington Declaration Adopted at Yoon-Biden Summit*. [online], 2023. 04. 27. Forrás: Yonhap News [2023. 04. 28.].
- Kang Jae-eun: *Russia Proposed Three-Way Naval Exercise with N. Korea, China: NIS*. [online], 2023. 09. 04. Forrás: Yonhap News [2023. 09. 06.].
- KCNA Commentary on Middle East Situation*. [online], 2023. 10. 23. Forrás: KCNA [2023. 10. 24.].
- Kim Han-joo: *Yoon's Office Says Harm Can Be Done to Both Countries if Ambassador Fails in Bridging Role*. [online], 2023. 06. 12. Forrás: Yonhap News [2023. 06. 14.].
- Kim Soo-yeon: *N. Korea Confirms Test-Firing of Hwasong-18 Solid-Fuel ICBM*. [online], 2023. 07. 13. Forrás: Yonhap News [2023. 07. 14.].
- Kim Soo-yeon: *N. K. Slams Yoon's Warning Against Pyongyang-Moscow Military Cooperation as 'Hysterical Remarks'*. [online], 2023. 09. 25. Forrás: Yonhap News [2023. 09. 27.].
- Kim Soo-yeon: *No. of Chinese Tourists to S. Korea Dips 30 pct over THAAD Row*. [online], 2020. 07. 02. Forrás: Yonhap News [2023. 05. 12.].
- Kim Soo-yeon: *Trilateral Summit To Help Bolster Response to N. Korea's Threats: Presidential Office*. [online], 2023. 08. 20. Forrás: Yonhap News [2023. 08. 22.].
- Kim, Sarah: *Korea Fully Restores Military Intel Pact with Japan*. [online], 2023. 03. 21. Forrás: Korea Joongang Daily [2023. 03. 23.].
- Kim, Sarah: *Yoon Calls for Greater Cooperation with Japan in High-Tech Industries at Business Roundtable*. [online], 2023. 03. 17. Forrás: Korea Joongang Daily [2023. 03. 19.].
- Koo Soo-yeon: *In Letter to N. Korea's Kim, China's Xi Voices Willingness for Strong Bilateral Ties*. [online], 2023. 04. 18. Forrás: Yonhap News [2023. 04. 20.].
- Lee Haye-ah: *Japan PM Expressed Remorse Over Shared History of Own Accord: Sources*. [online], 2023a. 05. 08. Forrás: Yonhap News [2023. 05. 10.].
- Lee Haye-ah: *Japan PM Makes First Bilateral Visit to S. Korea in 12 years*. [online], 2023b. 05. 07. Forrás: Yonhap News [2023. 05. 08.].
- Lee Haye-ah: *Yoon Meets with NATO Chief, Promises to Help Ukrainian People*. [online], 2023c. 01. 30. Forrás: Yonhap News [2023. 02. 04.].
- Lee Haye-ah: *Yoon Sends Strong Message of Solidarity With NATO, Ukraine*. [online], 2023d. 07. 16. Forrás: Yonhap News [2023. 07. 17.].
- Lee Ho-jeong: *South Korea to Open 10 New Embassies Across the Globe*. [online], 2023. 11. 07. Forrás: Korea Joongang Daily [2023. 11. 09.].
- Lee Minji: *N. Korea's Kim Visits Navy Command, Calls for Bolstering Naval Forces*. [online], 2023. 08. 29. Forrás: Yonhap News [2023. 08. 30.].
- Lee, Christy: *South Korea's THAAD Missile Shield Reconsidered After North Korean Threats*. [online], 2022. 08. 05. Forrás: Voice of America [2023. 06. 12.].
- Lee, Michael: *Poland Snaps up Korean Armaments After Ukraine Invasion*. [online], 2022. 07. 27. Forrás: Korea Joongang Daily [2023. 07. 29.].
- Lee, Michael: *U.S. Says Hamas Received North's Weapons Through Intermediaries*. [online], 2023. 11. 08. Forrás: Korea Joongang Daily [2023. 11. 10.].
- Press Statement of DPRK Defence Minister*. [online], 2023. 08. 24. Forrás: KCNA [2023. 08. 25.].
- Putin Meets Kim, Says Russia Will Help North Korea Build Satellites*. [online], 2023. 09. 12. Forrás: Reuters [2023. 09. 15.].

- Song Sang-ho: *2 Chinese, 6 Russian Warplanes enter S. Korea's Air Defense Zone without Notice: JCS.* [online], 2022. 11. 30. Forrás: Yonhap News [2022. 12. 03.].
- Song Sang-ho: *Multiple Russian, Chinese Warplanes enter KADIZ without Notice: JCS.* [online], 2022. 05. 24. Forrás: Yonhap News [2022. 05. 24.].
- Song Sang-ho: *S. Korea, U.S., Japan Agree to Hold Missile Defense, Anti-sub Drills Regularly to Counter N.K. Threats.* [online], 2023. 04. 15. Forrás: Yonhap News [2023. 04. 17.].
- White Paper on Korean Unification 2023.* Seoul: Ministry of Unification, 2023.
- Yoon inspects U.S. Nuclear Sub.* [online], 2023. 07. 19. Forrás: Yonhap News [2023. 07. 19.].

Szakáli Máté¹

A világrendváltásra adott ASEAN-reakció státuszalapú magyarázata²

Délkelet-Ázsia minden más térségnél nagyobb mértékben és gyorsabb ütemben válik az Amerikai Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság között a világrend meghatározásáért folyó dinamikus stratégiai verseny tárgyává és színterévé. A jelenleg növekvő mértékben tematizálja a globális és a helyi külpolitikai gondolkodásokat, a külpolitikai cselekvéseket és a külpolitikai elemzéseket. Jelen írás elsődleges forrásokra támaszkodva, kvalitatív tartalomelemzés alapján fogalmazza meg és esettanulmány formájában teszteli a státuszmentés hipotézisét. A tanulmány először a releváns elméleti szakirodalmat tekinti át, majd felállítja a feltevést. Az írás második fele a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetségének kapacitását a nagyhatalmi relációk stabilizálására mint társadalmi konstrukciót vizsgálja, majd az ASEAN-reakciók mint státuszteljesítmény elemzését végzi el.

Kulcsszavak: ASEAN, USA, Kína, reakció, státusz

A Status-Based Explanation of ASEAN's Response to the Changing World Order

More than any other region, and at a faster pace, Southeast Asia has become a subject and venue for dynamic strategic competition between the United States of America and the People's Republic of China for defining the world order. The situation is increasingly orienting global and local foreign policy thinking, foreign policy action and foreign policy analysis. Drawing on primary sources, this paper formulates and tests the hypothesis of 'status-sustenance' in the form of a case study on Southeast Asian regionalism. The paper first reviews the relevant theoretical literature, then posits the hypothesis. The second half of the paper examines the capacity of the Association of Southeast Asian Nations to stabilize great power relations as a social construct, followed by an analysis of ASEAN's 'status-performance'.

Keywords: ASEAN, USA, China, response, status

¹ Szakáli Máté a Neumann János Egyetem Eurázsia Központ kutatója.

² A tanulmány a TKP2021-NVA-16 számú projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a TKP2021-NVA pályázati program finanszírozásában valósult meg.

Bevezetés: az ASEAN és a világrend

Délkelet-Ázsiában

„több mint öt évtizede béke, stabilitás és jólét honol. [Ám] nem vehetjük ezt természetesnek. A béke nem az égből pottyan. A béke az ENSZ Alapokmánya, az ASEAN Alapokmánya és a nemzetközi jog elvein alapuló párbeszéd és együttműködés szokására építő, inkluzív regionális struktúra kiépítésére irányuló szisztematikus erőfeszítések eredménye. Ez az ASEAN egyik legfontosabb védjegye. Nyitottak vagyunk az elidegenedés nélküli együttműködésre. Az ASEAN által vezetett procedúrák egyértelműen ezt az elkötelezettséget fejezik ki. Hatalmas befektetéseket eszközöltünk, és ezt fenn kell tartanunk, különösen most, az összetettebb kihívások közepette. Nincs tehát más választásunk, mint megmutatni, hogy az ASEAN képes a regionális és globális dinamikában navigálni, és folytatni az együttműködés paradigmájának meghonosítását.”

– fogalmazott nyitóbeszédében az ASEAN éves elnökségét ellátó Indonézia külügyminisztere, Retno Marsudi a 2023 júliusában Jakartában megtartott 56. ASEAN külügyminiszeri csúcstalálkozón.³ „Az ASEAN soha nem lesz közvetítő eszköz [*proxy*] a nagyhatalmak rivalizálásában. A TAC-ot [Délkelet-ázsiai Barátsági és Együttműködési Szerződés]⁴ mindenkinek be kell tartania” – tette hozzá.⁵

A beszéd megfogalmazása megfelelt az ASEAN nyilvános kommunikációja hagyományainak és preferenciáinak, tartalma pedig összefoglalta a Szövetség létrehozása és fenntartása fő politikai motivációját, ami a délkelet-ázsiai állam- és nemzetépítések sikeréhez elengedhetetlen regionális stabilitás fenntartása az országok önszerveződő együttműködése révén a régió belüli hegemon államhatalom létrejötte és a térségen kívüli nagyhatalmaknak történő stratégiai alárendelődés nélkül. A délkelet-ázsiai országok az önszervező kooperációjukat egy látszólag sajátos, a helyi kulturális normákra építő, informális és személyes munka- és döntéshozatali metodológiát hasznosító, a nemzetállami kapacitásokat és a szuverenitást erősítő, kormányközi konszenzust igénylő, illetve az ázsiai pénzügyi válság óta (1997–1998) határozott közösségépítő törekvéseket (ASEAN

³ *Chair's Opening Remarks Minister for Foreign Affairs of Indonesia at the 56th ASEAN Foreign Ministers' Meeting (Plenary Session)*. [online], 2023. 07. 11. Forrás: kemlu.go.id [2023. 08. 19.].

⁴ A Délkelet-ázsiai Barátsági és Együttműködési Szerződést (TAC) az ASEAN alapító államai a Szövetség első egyezményeként írták alá 1976-ban. A TAC a délkelet-ázsiai államok közötti békés egymás mellett élés és baráti együttműködés egyetemes, azóta minden hivatalos ASEAN-dokumentumban megerősített elveit összegzi és emeli jogilag kötelező érvényre. A Szerződés célja az örök béke, az örök barátság és az együttműködés előmozdítása Délkelet-Ázsia népei között, amely hozzájárul erejükhez, szolidaritásukhoz és szorosabb kapcsolataikhoz. A szerződő felek vállalják, hogy egymás közötti kapcsolataikban a következő alapelvek szerint járnak el: (1) valamennyi nemzet függetlenségének, szuverenitásának, egyenlőségének, területi integritásának és nemzeti identitásának kölcsönös tiszteletben tartása; (2) minden állam jogának elismerése, hogy nemzeti létét külső beavatkozástól, felforgatástól vagy kényszerítéstől mentesen élje; (3) egymás belügyeibe való be nem avatkozás; (4) a nézeteltérések vagy viták békés eszközökkel történő rendezése; (5) lemondás az erőszakkal való fenyegetésről és az erőszak alkalmazásáról, valamint (6) az egymás közötti hatékony együttműködés. *Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia*. [online], 2023. Forrás: treaties.un.org [2023. 08. 26.]

⁵ *Chair's Opening Remarks Minister for Foreign Affairs of Indonesia at the 56th ASEAN Foreign Ministers' Meeting (Plenary Session)* 2023.

Alapokmány, ASEAN Közösségek stb.) foganatosító nyílt regionalizmus formájában valósítják meg, ami eddig lehetővé tette az ASEAN-tagállamok számára a stratégiai autonómiájuk maximalizálásának formális megvalósítását.⁶

Délkelet-Ázsia mindazonáltal minden más térségnél nagyobb mértékben és gyorsabb ütemben válik az Amerikai Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság között a világrend meghatározásáért folyó dinamikus stratégiai verseny tárgyává és színterévé; egyúttal növekvő mértékben tematizálja a globális és a helyi külpolitikai gondolkodásokat, a külpolitikai cselekvéseket és elemzéseket. A verseny a legalapvetőbb formájában egy állapot vagy helyzet, nem pedig politika vagy stratégia. Az amerikai–kínai verseny pedig sokrétű: elsősorban az egyetemes gazdasági fölény és a technológiai uralom egyértelmű megszerzéséért folytatott küzdelem, de egyre fontosabb katonai, ideológiai és morális összetevői is vannak; nyomást gyakorolva a kormányzás, a média, az infrastruktúra és a szabványok terén hozott szélesebb körű döntésekre is. Végző soron azonban egyetlen alapvető kérdésben áll: melyik országnak van fenntarthatóbb elképzelése a nemzeti státuszról?⁷

A nagyhatalmi versengéssel kapcsolatos délkelet-ázsiai státuszszempontokat mind a washingtoni, mind a pekingi elemzők és döntéshozók gyakran tekintik periferiálisnak a saját státuszuk felfogása és kivetítése tekintetében. Washingtonban jellemzően jobbra a sinológusok határozzák meg a régió jövőjéről szóló vezetői szintű tanácskozási döntési perspektíváit; hasonlóképpen Pekingben a politikai döntéshozók inkább Kína státuszának elismertetésére és a régiót érintő amerikai elképzelések megértésére összpontosítanak, mintsem a régió saját magáról alkotott nézeteire és terveire. Ennek következtében mind az amerikai, mind a kínai döntéshozók legalábbis befolyásolási szándékkal viszonyulnak a délkelet-ázsiai regionalizmus státuszambícióihoz, prioritásaihoz és perspektíváihoz, miközben politikai retorikában és cselekvésben is megerősítik azt a (téves) gondolati sémát a döntéshozatalban, miszerint az amerikai–kínai kapcsolatok binárisak és determinisztikusak.

Jelen tanulmány célkitűzése kettős. Az egyik cél rávilágítani a státusz szakirodalomban nagyrészt figyelmen kívül hagyott dimenziójának, a szerepstátusznak a fontosságára az államok/államcsoportok világpolitikai magatartásának alakításában, különösen annak lehetséges elvesztése kontextusában; a másik cél megfogalmazni az ASEAN világrendváltásra adott reakciójának egy, a szakirodalmi diskurzus teljesebbé válását is esetlegesen tovább orientáló magyarázatát.

Módszertanát tekintve az írás elsődleges forrásokra támaszkodva, kvalitatív tartalomelemzés alapján fogalmazza meg és a délkelet-ázsiai regionalizmuson esettanulmány

⁶ A délkelet-ázsiai államok önszerveződésének (ASEAN) működési módszere (az egység, a harmónia és a szolidaritás színlelésének formalizálása a nézeteltérések érdemi és hatékony kezelése helyett) válság esetén ugyanakkor a releváns döntéshozók körében érzékelhetően (és akár nyíltan megfogalmazva) kérdésessé teszi a Szövetség legitimitását és relevanciáját. Szakáli Máté: *Oroszország Ukrajna elleni inváziója: Délkelet-Ázsia álláspontja*. KKI Elemzések, 2022/26, [online], 2022. Forrás: real.mtak.hu [2023. 08. 22.].

⁷ A státusz a nemzetközi politikában egy államnak a másokhoz viszonyított helyzetét jelenti a deferenciahierarchiában. Az elmúlt másfél évtizedben a világpolitika státuszalapú elemzései egyre nagyobb figyelmet kapnak. A teoretikusok olyan fontos jelenségekre adnak státuszalapú magyarázatokat, mint a fegyverrendszerek beszerzése, a hatalomváltások, a háborúk és a katonai beavatkozások, a nemzetközi szervezetekben való részvétel és azok megalakulása, a kis államok külpolitikája, valamint a feltörekvő és újra megjelenő hatalmak nemzetközi viselkedése. Götz, Elias (2021): Status Matters in World Politics. *International Studies Review*, 23(1), 228–247.

formájában teszteli a státuszmentés hipotézisét, amely alkalmas lehet az ASEAN világrendváltásra adott közelmúltbeli reakcióinak közelítő magyarázatára. A hipotézis a szerepstátusz magyarázóerejére egy állam/államcsoport politikai döntéseinek befolyásolásában – különösen egy már birtokolt szerepstátusz potenciális elvesztése esetén – az IR szerepelméletének és státuszelméletének alapállításaira és terminológiájára axiómaként tekintő, azokat a viselkedéstudomány kilátásméletének felismeréseivel egybeépítő elméleti keret révén kíván rámutatni.⁸

A tanulmány először a releváns elméleti szakirodalmat tekinti át, majd felállítja a feltevést. Az írás második fele esettanulmányként a Szövetség kapacitását a nagyhatalmi relációk stabilizálására mint társadalmi konstrukciót vizsgálja, majd az ASEAN-reakciók mint státuszteljesítmény bemutatását és elemzését végzi el. A tanulmány a világrendváltás elméleti modellezése szakirodalmának teljes körű áttekintésére, az amerikai és kínai szerepstátuszok bemutatására, illetve az ASEAN szerepstátusza belső meghatározóinak a tárgyalására nem tér ki.

Az államok/államcsoportok világrendváltásra adott reakcióinak egyik lehetséges konceptualizálása: a szerepstátusz

Az elmúlt bő évtizedben a világgazdasági és világpolitikai változások akadémiai elemzésének egyik elemeként a státusz fogalmának és természetének tanulmányozása kiemelt jelentőségre tett szert a nemzetközi kapcsolatok (IR) elméletében. A státusszal kapcsolatos változókat, mint például a státuszélegetlenség, a státuszaggodalom és a státuszszorongás, a nemzetközi kapcsolatok elméletével foglalkozó tudósok különböző állami viselkedések magyarázatára használják, mint például a konfliktusok kezdeményezése, a státuszkereső politikák foganatosítása, a felemelkedő hatalmak kihívástámasztásai vagy a nagyhatalmi rivalizálás és a státuszjelző stratégiák jelenségei.⁹ A státusszal foglalkozó új tudományos hullámot módszertani szigor, elméleti innováció és empirikus gazdagság jellemzi, nem függetlenül a világhatalmi *status quo* folyamatos módosulása jelentette impulzustól.

Egy állam státuszának az értelmezése során megkülönböztethetjük egymástól a fogalom két fő összetevőjét, alapvetően a forrásuk alapján elnevezve őket: tulajdonságstátusznak és szerepstátusznak. A tulajdonságstátusz terminus olyan fontos (többnyire anyagi természetű) státuszismérvek azonosítására alkalmazható, amelyek meghatározzák

⁸ Holsti, Kalevi J. (1970): National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy. *International Studies Quarterly*, 14(3), 233–309; Lebow, Richard N. (2008): *A cultural theory of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press; Kahneman, Daniel – Tversky, Amos (1979): Prospect Theory: An Analysis of Decision Under Risk. *Econometrica*, 47(2), 263–291.

⁹ Larson, Deborah Welch – Shevchenko, Alexei (2019): *Quest for Status: Chinese and Russian Foreign Policy*. London: Yale University Press; Renshon, Jonathan (2017): *Fighting for Status: Hierarchy and Conflict in World Politics*. Princeton: Princeton University Press; Ward, Steven (2017a): Lost in Translation: Social Identity Theory and the Study of Status in World Politics. *International Studies Quarterly*, 61(4), 821–834; Ward, Steven (2017b): *Status and the Challenge of Rising Powers*. Cambridge: Cambridge University Press; Pu, Xiaoyu (2019): *Rebranding China: Contested Status Signaling in the Changing Global Order*. Stanford, CA: Stanford University Press; Wolf, Reinhard (2019): Taking Interaction Seriously: Asymmetrical Roles and the Behavioural Foundations of Status. *European Journal of International Relations*, 25(4), 1186–1211.

az államnak a hierarchikus nemzetközi közösségen belül elfoglalt helyét és rangját. Ilyen ismérvek például a vagyon, a kényszerítő képességek, a demográfiai helyzet, a kultúra, a társadalmi-politikai szervezethez vagy a diplomáciai befolyás. A szerepstátusz az állami interakciók és a kompetens gyakorlatok révén létrejövő státuszösszetevőként azonosítható, amely az állam számára deferenciát (tisztetést és elfogadást) biztosít más államok részéről. Ilyen tényezőnek minősíthető például a teljesítmény, a presztízs és a kompetencia.¹⁰

Érdeemes megjegyezni, hogy a szerepstátusz és a tulajdonságstátusz közötti különbségtétel a státusz fogalmán belül elsősorban az analitikai egyértelműség érdekében történik. A valóságban a szerep és a tulajdonság nem feltétlenül választható el egymástól. A már létező közéleti diskurzus mellett a szakirodalomban is megfigyelhető szemléletrendezés, miszerint legalábbis implicit módon a tulajdonságstátusz magyarázóereje kerül aránytalan hangsúlyozásra a szerepstátusz ellenében, jóllehet, módszertani problémákat vet föl.¹¹ Ezen elfogultság ugyanis jobbra anyagi redukcionizmushoz vezethet, hiszen bizonyos anyagi erőforrásokat státuszjellemzőkkel tesz egyenlővé, összemossa a hatalom és a státusz fogalmait az állami viselkedés alakításában.¹² Következésképpen az elsődlegesen a tulajdonságokra történő támaszkodás egy adott állam státuszának a meghatározásakor csökkentheti a státusz fogalmának elemzési hasznosságát az állami viselkedés magyarázatában. Például az, hogy hogyan lehet megkülönböztetni egy felemelkedő hatalom státuszra való törekvését (társadalmi elismerés) a hatalomvágytól (anyagi uralom), a tulajdonságstátusz-kutatók számára analitikai kihívást jelenthet. A szerepstátusz emeli ki a kompetens állami teljesítmény jelentőségét az állam bizonyos státuszra való törekvésének sikere vagy sikertelensége szempontjából. Amennyiben egy rendszerben az államok között minden attribútum tekintetében egyenlőség mutatkozik, valószínűsíthetően a kompetenciabeli eltérések fogják meghatározni, hogy melyikük éri el a kívánt státuszt. A kompetencia lehet egy állam tulajdonsága. Viselkedés vagy teljesítmény nélkül azonban a kompetencia önmagában nem vezet a kívánt politikai eredményre. A szerepstátusz vizsgálata kifejezetten a világrend-transzformáció modellezésében és értelmezésében mindazonáltal további indoklásra szorul.

A fogalom elemzési relevanciájának alapvetően két oka van. Egyfelől, a nemzetközi hierarchia lényegében társadalmi kapcsolatokon alapul, és a legtöbb politikai vezető

¹⁰ A szakirodalmi vita alapja, illetve a tulajdonságstátusz és a szerepstátusz közötti legfontosabb fogalmi különbségtétel a státusz forrásában áll, nem pedig a megszerzésének a folyamatában. Mind a tulajdonságstátusz-, mind a szerepstátusz-kutatók egyetértenek abban, hogy a státusz társadalmi elismerésen és percepción alapul, de nem értenek egyet annak forrását illetően (a státusz forrása az előbbi értelmezésben főként anyagi jellegű, az utóbbiban jobbra a társadalmi interakciók következménye a nemzetközi társadalomban). He, Kai – Feng, Huiyun (2022): Role Status and Status-Saving Behaviour in World Politics: The Asean Case. *International Affairs*, 98(2), 363–381.

¹¹ Ez nem jelenti azt, hogy a státusz-kutatók többsége egyszerűen figyelmen kívül hagyja a státusz társadalmi és kapcsolati aspektusait, ám a kutatásaikban jellemzően a különböző anyagi státuszmarkereken alapuló tulajdonságstátusz hangsúlyozzák a nem anyagi markereken alapuló szerepstátusszal szemben.

¹² Például, bár Észak-Korea rendelkezik atomfegyverekkel, nem rendelkezik nagyhatalmi státusszal, mert más államok kollektíven nem tekintik vagy ismerik el ilyennek. Ebben az értelemben Észak-Korea nagyhatalmi státusza társadalmilag nem elfogadott és nem elismert az attribútumai ellenére sem. Az elismerésről és a státuszról lásd Murray, Michelle (2018): *The Struggle for Recognition in International Relations: Status, Revisionism, and Rising Powers*. Oxford: Oxford University Press.

érdeklődést mutat saját fogadtatása és megítélése iránt, valamint az általa vezetett állam státusza iránt a nemzetközi társadalmon belül, amely jelenség adott esetben szorosan összefügg az országok politikai berendezkedésével és a politikai hatalom megszerzésének mechanizmusaival. Más szóval, a státuszkereső állami magatartás természetesnek tekinthető a társadalmilag felépített nemzetközi deferenciahierarchiában. Másfelől nem minden országnak állnak rendelkezésre az eszközei vagy képességei ahhoz, hogy birtokolja vagy megszerezze a tulajdonságstátusz érdemi státuszjelzőit. A kompetens viselkedésen alapuló szerepstátusz ezért az államok számára alternatív lehetőséggé válik, hogy feljebb lépjenek a világpolitikai ranglétrán, vagy megőrizzék meglévő helyzetüket.

A státuszmentés mint állami reakció a meglévő szerepstátusz (észlelt) elvesztésére

A kilátásmélet a döntéshozó preferenciáit nagy fokú bizonytalanság mellett kettős függvénytranszformációval magyarázza: a döntési súlyfüggvény és az értékfüggvény segítségével. Erre azért van szükség, mert a döntéshozó sem a hasznosság megítélésénél, sem a bekövetkezési valószínűség megítélésénél nem a Neumann–Morgenstern-féle követelmények szerint jár el. Neumann és Morgenstern elméletében a várható hasznosság meghatározásához a tényleges hasznosságot és annak bekövetkezési valószínűségét kell összeszoroznunk. A kilátásmélet szerint a döntéshozók mindkét tényezőt eltorzítják, mert hajlamosabbak az intuitív gondolkodásra, mint a reflektív gondolkodásra. A döntési súlyfüggvényre azért van szükség, mert a döntéshozók a viszonylag kis valószínűséggel bekövetkező események gyakoriságát és mértékét túlbecsülik, a nagyobb valószínűségeket ezzel szemben a legtöbb bizonytalan szituációban alulértékelik. A transzformáció második lépése, a hasznosság egyéni értékke konvertálása azon a felismerésen alapul, hogy az egyéni döntéshozók nem a zéró hasznosságot használják viszonyítási alapként, hanem az éppen fennálló helyzetet. Ehhez képest értékelnek minden elmozdulást, amely így akár pozitív, akár negatív irányú is lehet. A döntéshozók egy mesterséges viszonyítási ponthoz, a referenciaponthoz viszonyított értékeléseken alapuló döntéseit tehát az befolyásolja, hogy egy választási helyzetet a nyereség vagy a veszteség területként értelmeznek-e. A referenciapont felett a választásokat a nyereségek tartományába helyezik vagy keretezik, míg a referenciapont alatt a veszteségek tartományába. Daniel Kahneman és Amos Tversky megfigyelései szerint a nyereségtartományban a döntéshozók kockázatkerülők, míg a veszteségtartományban kockázatelfogadóvá válnak. Az optimális döntési alternatíva a döntési súlyfüggvény és az értékfüggvény ismeretében határozható meg.¹³ Másképpen fogalmazva, a döntéshozók nagyobb valószínűséggel viselkednek óvatosan (kockázatkerülő módon), hogy megvédjék a nyereségeiket és elkerüljék a lehetséges veszteségeket, ha előnyös döntéshozatali kimenetelt valószínűsítene (a nyereségek területén). Ha azonban a döntéshozók hátrányos helyzetbe kerülőnek vélelmezik magukat (azaz a veszteségek tartományába helyezik a kalkulációikat), akkor nagyobb valószínűséggel

---

¹³ Hamar Farkas: *Egy pszichológus, aki közgazdasági Nobel díjat kapott: Daniel Kahneman*. [online], 2013. Forrás: epa.oszk.hu [2023. 08. 22.].

választják a kockázatvállalást (kockázatelfogadó magatartás) a helyzet megfordításának reményében.¹⁴

Mivel a státusz társadalmi és eszmei fogalom, a világpolitikában való alkalmazása interszubjektív és a politikai vezetők közötti érzékelésen alapul. Ahogy Richard Ned Lebow javasolja, a politikai vezetőket nemcsak anyagi motívumok, például az étvágy és a biztonság vezérik, hanem nagymértékben befolyásolják az ideológiai és érzelmi tényezők is, például az intellektus és a hozzá kapcsolódó rang, a megbecsülés és a becsület, amelyek nagyobb valószínűséggel váltanak ki kockázatvállaló magatartást a világpolitika kontextusában. Lebow szerint ezért a kilátáselméletet úgy kellene újrafogalmazni, hogy az figyelembe vegye a vezetők nem anyagi motivációit is az állami magatartás alakításában. Ez a tanulmány az újrafogalmazásba kapcsolódik be.

Egy állam szerepstátuszának alapja egy adott (szak)területen tanúsított magatartása, különösen a hozzáértő teljesítménye. Ahhoz azonban egy állam szerepstátuszának a meghatározásához a kompetens viselkedésnek mások által széles körben elismertnek kell lennie. Ezért egy állam szerepstátusza sebezhető a külső kihívásokkal szemben, következésképpen egy állam pozíciója a nemzetközi státuszközösségben nem stabil. Egy állam meglévő szerepköre referenciapontként határozható meg. Ha egy állam szerepstátusza oly mértékben megkérdőjeleződik, hogy a mások által eredetileg elismert státusz megváltozik, akkor az állam politikai döntéshozói számára a döntési alternatívák negatív tartományába kerülnek, amely percepció kockázatvállaló magatartásformává összeálló lépésekre ösztönözheti őket.¹⁵ A szerepelmélet és a kilátáselmélet ezen következtetései a státuszmentés tesztelhető, falszifikálható hipotézisét implikálják. A tanulmány a következő hipotézist fogalmazza meg: „A politikai túlélés logikájának megfelelően nagyobb valószínűséggel döntenek egy állam/államcsoport döntéshozói kockázatvállaló magatartás mellett az állam/államcsoport meglévő (szerep)státusza érzékelt sérülésének vagy elvesztésének megakadályozása vagy a (szerep)státusz helyreállítása érdekében (visszahatást célozva a nemzetközi deferenciahierarchia képződésére és a világrendváltás dinamikájára), mint önmagában a létező (világ)hatalmi aránytalanságok korrigálása érdekében.”

A hipotézis megfogalmazása keretében két további fogalom pontosítására érdemes kitérni. Az egyik a meglévő szerepstátusz. Egy állam szerepkörének státusza nehezen kialakítható, ám ha egyszer kialakul, a politikai vezetők jellemzően értékelésre és megőrzésre érdemesnek találják. Ezért a hirtelen státuszvesztés érzékelt kockázatának hatására a politikai vezetők a szubjektív referenciapontjukhoz viszonyított nyereségekre és veszteségekre koncentrálnak, és nem az abszolút nyereségekre, illetve veszteségekre. Például egy állam státusza jellemzően komoly károkat szenved háborús vereség hatására, ami, úgy tűnhet, minden döntési opciót negatív tartományba helyez.¹⁶ Jelen tanulmány azonban az államok békeidőben bekövetkező státuszvesztésére összpontosít, amely a szakpolitikai gyakorlat inkompetenciájának vagy a szakpolitikai kudarcnak a következménye. A második fogalom a kockázatelfogadó magatartásé. A kockázat vitatott fogalom a kilátáselméletben. A politikai eredmények közötti szórás nagysága – vagyis a politikai döntések

¹⁴ Kahneman–Tversky 1979.

¹⁵ Kahneman–Tversky 1979.

¹⁶ Lásd Ward 2017b.

legjobb és legrosszabb eredményei közötti tartomány – felhasználható az állami viselkedés különböző kockázati szintjeinek meghatározására. Minél nagyobb a különbség a legjobb és a legrosszabb eredmények között, annál kockázatelfogadóbb a politikai döntéshozatal. A gyakorlatban egy állam kockázatelfogadó magatartása általában destruktív és vakmerő vagy akár önleszigetelő politikákra utal, amelyeket azért eszközölhetnek, mert e politikák legjobb és legrosszabb kimenetele közötti függvénytávolság a szokásosnál nagyobb.¹⁷ Ez azonban nem jelenti azt, hogy ezek a kockázatelfogadó magatartások irracionálisak lennének, mert az ilyen politikák haszonnal szolgálhatják a döntéshozók önmeghatározott érdekeit. Ezért a tanulmány nem operál a racionális és irracionális viselkedések kategóriáival, csak a kockázatelfogadó és a kockázatkerülő döntésekével.

Az ASEAN említett működési mechanizmusa nem teszi lehetővé a részt vevő megfigyelés vagy más közvetlen adatgyűjtési technika alkalmazását a kettős függvénytranszformáció matematikailag egzakt kiszámításához. Ezért a státuszmentés feltevésének tesztelése és hasznosságának bizonyítása érdekében – összhangban a második kutatási céllal – a tanulmány az ASEAN szerepstátuszának elemeit a nagyhatalmi relációkat stabilizáló kapacitásai vonatkozásában vizsgálja, elsősorban az ASEAN Regionális Fórum intézményi példáján, illetve a Szövetségnek az ASEAN-egység és az ASEAN-központúság¹⁸ fenntartására irányuló közelmúltbeli erőfeszítéseit tekintetében.

Hipotézisvizsgálat: az ASEAN reakciója az Amerikai Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság közötti nagyhatalmi versengésre mint státuszmentés

Az amerikai–kínai kapcsolatok nyíltan hozzáférhető elemzéseinek többsége hajlamos a bináris gondolkodásmód alkalmazására, nem függetlenül a két nagyhatalom hivatalos narratívájától, ám a relációk voltaképpen ellenállnak az egyszerű és kétségtelen jellemzéseknek. Az Egyesült Államok és Kína nem természetes partnerek, és nem is elkerülhetetlen

¹⁷ Lásd McDermott, Rose (2001): *Risk-Taking in International Politics: Prospect Theory in American Foreign Policy*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

¹⁸ Az ASEAN külvilággal való formális államközi kapcsolatépítésének folyamata hivatalosan a központúság képzetén alapszik. Az elnevezése arra utal, hogy az ASEAN egy sor kormányközi egyeztetési mechanizmust épített ki és működtet házigazdaként az eseti és a rendszeres (szak)politikai párbeszédhez, konzultációkhoz és projektalapú együttműködésekhez. A bevezetésben idézett külügyminiszteri beszéd ezekre „procedúrákként” és „védjegyként” hivatkozott. Az ASEAN-központúság fogalma nem szellemi előzmények nélküli, de 1995-ben a második ASEAN Regionális Fórum fogadott el egy koncepció dokumentumot, amely egyértelműen rámutatott az ASEAN-nak az ARF-ben játszott központi szerepére, és azon szerep biztosítása érdekében megfelelő intézményi intézkedéseket hozott a Fórum jövőbeli fejlesztési irányja, folyamata és napirendje felett. Azóta az egyes párbeszédplatformok és mechanizmusok kialakítása alapvetően ezt a precedenst követi. Maga az ASEAN-központúság terminus hivatalossá tételét a Szövetség 12. csúcstalálkozójának tisztviselői javasolták 2007-ben. Jelen cikk a terminust a szerepstátusz elemeként értelmezi, tekintetbe véve, hogy a délkelet-ázsiai diplomata által használt terminus nem azt jelenti, hogy a csoportosulás vagy annak tagállamai a régió geopolitikájának vagy geoökonómiájának mozgatórugói lennének. Inkább egy egyszerű megfigyelés az ASEAN-nak a régió diplomáciai struktúrájának középpontjában elfoglalt helyéről – vagyis a csúcstalálkozók és találkozókon azon hálózatáról, amelyben a multilaterális ázsiai diplomácia jó része zajlik. Az ASEAN-központúság másik figyelembe veendő ismérve a szerepstátusz-megközelítés szempontjából is, hogy az ugyanúgy a külhatalmak, mint maguk az ASEAN-tagok, illetve az interakcióik terméke. Sőt, kialakulása inkább a nagyhatalmi kapcsolatok dinamikájával függ össze, mintsem az ASEAN belső egységének vagy identitásának bármilyen kivételével. *ASEAN Regional Forum: A Concept Paper*. [online], 1995. Forrás: cil.nus.edu.sg [2023. 08. 23.].

ellenségek. A kölcsönösen mély függésük kapcsolatát a stratégiai bizalmatlanság szövi át egy egyre összetettebb regionális (és globális) környezetben. Ez az ambivalencia azonban valójában a hidegháború utáni nemzetközi kapcsolatok legmarkánsabb jellemzője. Különböző mértékben az ambivalencia jellemzi maga az ASEAN tagjainak az összes nagyhatalomhoz fűződő viszonyát is, amely erősen befolyásolja a döntéshozóknak a Szövetség stratégiai mozgásterének kiterjedésére, valamint az ASEAN által vezetett, „nyitott, transzparens és inkluzív”¹⁹ regionális rendet célzó „procedurák” létjogosultságának fogadtatására vonatkozó percepcióit.

ASEAN-kapacitás a nagyhatalmi relációdinamikák stabilizálására: intézmény és stratégia

A nagyhatalmi kapcsolatok alakításában betöltött szerepének értékeléséhez kevésbé célravezető, ha az ASEAN-t kizárólag az intézményi szemléletet követve elemezzük. Ugyan az ASEAN kommunikációja és az ASEAN-szakirodalom is gyakran önálló ágensként utal a Szövetségre a politikai folyamatok vonatkozásában, ám az ASEAN-döntéshozatal és az ASEAN-cselekvés rendszerint egy (jellemzően a soros elnöki tisztséget betöltő tagállam²⁰) vagy több (de gyakorlatilag soha nem az összes) ASEAN-állam eseti összetételű és formájú, a többi tag változó minőségű, tartalmú és tartamú informális megállapodásán alapuló konfigurációját jelenti. Az ASEAN alacsony szintű formális intézményesültsége nem teszi lehetővé a Szövetség hatékony intézményi működését. A szervezési és logisztikai teendők nagy részét a tagállamok kormányai végzik, amelyek mindegyike saját nemzeti titkárságot hozott létre az ASEAN-ügyek intézésére.²¹ Maga az ASEAN Titkárság mindössze 270 túlterhelt főállású alkalmazottat foglalkoztat, akiknek a nemzetközi összetetésben relatíve alacsony szintű bérezése alkotja a körülbelül évi 20 millió USD éves titkársági költségvetés kiadási oldalának nagy részét.²² Ez az apró, angol munkanyelvű bürokrácia koordinálja a mintegy 667 millió délkelet-ázsiai lakost képviselő 10 tagországnak a hivatalos narratíva szerint „a gazdasági növekedést, a társadalmi haladást és a kulturális fejlődést felgyorsító”²³ átfogó és mélyreható integrációját, amely országok együttes nominális GDP-je körülbelül 3,9 ezermilliárd USD.²⁴ Az ASEAN

¹⁹ *ASEAN Charter*. [online], 2008. Forrás: asean.org [2023. 08. 28.]

²⁰ Az ASEAN elnöksége évente váltakozik a tíz tagország között az államok angol nyelvű elnevezésének ábécésorrendje alapján. Az elnökséget betöltő mindenkori tagállam elnököl az ASEAN-csúcstalálkozókon és a kapcsolódó csúcstalálkozókon, az ASEAN Koordinációs Tanácsában, a három ASEAN Közösségi Tanácsban, az ASEAN ágazati miniszteri testületeiben és a magas rangú tisztviselőinek a tanácskozásain, valamint az Állandó Képviselők Bizottságában. Az ASEAN elnökséget betöltő tagállam feladata többek között fenntartani az ASEAN-központúságot; biztosítani a hatékony és időben történő reagálást az ASEAN-t érintő sürgős kérdésekre vagy válsághelyzetekre; továbbá képviselni az ASEAN-t a külső partnerekkel való szorosabb kapcsolatok megerősítése és előmozdítása érdekében. ASEAN Charter 2008.

²¹ A délkelet-ázsiai regionalizmus számos úgynevezett intézménye csak papíron létezik, például az 1976-os Barátsági és Együttműködési Szerződésben konfliktusmegoldó mechanizmusként említett ASEAN Főtanács, amely soha nem jött létre.

²² Lin, Joanne: *Is the ASEAN Secretariat Overdue for a Renewed Mandate?* [online], 2022. 08. 11. Forrás: fulcrum.sg [2023. 08. 22.].

²³ *ASEAN Aims*. [online], 2022. Forrás: asean.org [2023. 08. 28.].

²⁴ *Report for Selected Countries and Subjects*. [online], 2022. 04. Forrás: imf.org [2023. 08. 22.].

Regionális Fórum (ARF)²⁵ – a fő platform, amelyen keresztül a Szövetség a nagyhatalmi kapcsolatok moderálására törekszik a tágabb térségben – adminisztrációja mindössze egy tucatnyi emberből áll a Titkárságon belül egy speciális egységben. A tevékenységi kapacitásuk a dokumentumok tárolására és a megállapodások adatbázisának a kezelésére korlátozódik. Az ASEAN-megállapodások betartásának és érvényesítésének felügyeletére nincs külön személyzet. Az ASEAN intézményként egyszerűen képtelen az égisze alatt évente megrendezett több mint 1500 találkozó megkönnyítésénél és kiszolgálásánál több és érdemibb feladat elvégzésére, ami a nyilvánosan hozzáférhető források alapján az amerikai és kínai döntéshozói percepciók szerint is önmagában elégtelen háttérrel biztosít a Szövetség meglévő szerepstátuszának a fenntartásához.²⁶

A Szövetség képessége, hogy jelentős aktor legyen a nagyhatalmi relációk alakítása tekintetében, tehát nem az intézményi felépítéséből és erőforrásaiból, hanem inkább a számos kulcsfontosságú államközi interakciójából eredeztethető. A kapacitás mindig relációs jellegű, mivel mindig valamilyen konkrét céllal kapcsolatban alakul ki, és mindig szociálisan konstituálódik. Vagyis az események befolyásolására való képességhez kollektív erőforrások, energiák és akarat mozgósítása szükséges, amelyek nem a bürokráciában rejlenek, hanem a társadalmi szereplők sajátjai, ennél fogva az ASEAN esetében egyszerre releváns és megfelelő tárgyai a hipotézis helytállóságának a megállapításához. A gyakorlatban tehát az, hogy az ASEAN milyen mértékben képes befolyásolni a transzregionális, regionális és szubregionális eseményeket, valójában jobbra attól függ, hogy (1) az ASEAN-tagállamok képviselői milyen mértékben tudnak érdemi konszenzusra jutni egy cselekvési irányvonalat illetően, (2) mozgósítják-e a szükséges nemzeti erőforrásokat, ami (3) az olyan erős hazai társadalmi erők beleegyezésén vagy ellenállásának hiányán alapul, amelyek együttműködésére szükség van, vagy amelyek rendelkeznek a hivatalos napirendek meghíúsításához szükséges képességekkel, illetve (4) milyen mértékben képesek befolyásolni a nem ASEAN-államok, különösen az Egyesült Államok és Kína (geo) politikai álláspontjait és azok artikulációit.

Utóbbi pont tekintetében az ASEAN által preferált stratégiai irányvonal az államközi stabilitás fenntartására a megfigyelők részéről a „behálózás” stratégiájaként azonosított (a szakirodalomban legelterjedtebb magyarázatváltozatok az *impartial enmeshment*, azaz a pártatlan behálózás, és az *omni-enmeshment*, azaz a mindenre kiterjedő behálózás), amelynek elméleti háttere alapján az ASEAN úgy törekszik a nagyhatalmak el/lekötöztetésére, hogy mélyen bevonja őket a saját normaközösségébe, tartós cserék és kapcsolatok intézményes egyensúlyi rendszerébe zárva őket, végső soron a távlati integráció absztrakt

²⁵ Az 1994-ben létrehozott ARF az első, az egész ázsiai csendes-óceáni térségre kiterjedő többoldalú fórum a béke- és biztonsági kérdésekről folytatott hivatalos konzultációkhoz. Az ARF a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége (ASEAN) tagjainak és az ASEAN párbeszédpartnereinek éves miniszteri szintű találkozója, amely egyaránt teret biztosít a bizalmas megbeszéléseknek és a (nyilvános) diplomáciának, valamint a regionális problémákra adandó együttműködés-alapú válaszok kidolgozásának.

²⁶ Az ASEAN hitelessége és jelentősége nem csupán a nagyhatalmak a bevezetésben említett attitűdjeiben, hanem magán a térségen belül is erősen megkérdőjelezett. A „Délkelet-Ázsia helyzete 2023” elnevezésű legutóbbi felmérés szerint a regionális válaszadók 82,6%-a csalódott a szervezetben. Legfőbb aggodalmuk, hogy az ASEAN „lassú és hatástalan”, és ezért képtelen megbirkózni a változékony politikai és gazdasági fejleményekkel, miközben az új világrendben irrelevánsá válik. ASEAN Studies Centre at ISEAS – Yusof Ishak Institute: *The State of Southeast Asia: 2023 Survey Report*. [online], 2023. 02. 09. Forrás: iseas.edu.sg [2023. 08. 22.].

céljával.²⁷ A „behálózás” során a nagyhatalom érdekei újradefiniálódhatnak, és identitása módosulhat, hogy jobban figyelembe vegye a rendszer integritását és rendjét. Az érdemibb politikai interakciók és a kialakuló kölcsönös függőség, valamint a konstruktív elkötelezettséggel kapcsolatos elvárások és kötelezettségek ugyanis minden tagot a csoportbéli önképe és szerepe alkalmazkodó megváltoztatására ösztönöznek. A stratégia érvelése szerint az összefonódásnak ezen kombinált funkcionális és konstitutív összege révén a nagyhatalmi rivalizálás alapvető formája a versengő és zéró összegű helyett a versengő, de pozitív összegű játék logikájára módosulhat.²⁸

Ezen stratégia a tapasztalatok alapján alkalmas relatív értelemben erősíteni az ASEAN-államok befolyását a regionális napirend-meghatározásban (például az emberi jogok és a demokratizálódás kérdéseinek kizárása vagy a dekarbonizációs és energetikai átmenet fejlett államok által történő érdemibb támogatása mint ügy beemelése érdekében), valamint növelni kollektív alkupozíciójukat a „procedúrákban” a külső kapcsolatokból kinyerhető (anyagi) források maximalizálása érdekében.²⁹ Ezen némileg védekező motivációkon alapuló stratégia, meglehet, bővíteni törekszik az ASEAN érdekvédelmi és érdekérvényesítési mozgásterét a „procedúrái” fenntartása, illetve megerősítése terén rendelkezésre álló viszonylag korlátozott volumenű és hatékonyságú saját erőforrás mint tartós és strukturális (tulajdonság)státusz-ismérvek kontextusában (minden délkelet-ázsiai ország vagy közép-, vagy kishatalomnak tekintett); ám a stratégia operacionalizálása a külföldi döntéshozók előtt egyúttal részesnek és felelősnek tünteti föl a Szövetséget egy alapvetően korlátozó jellegű stratégiai helyzetért, amely felett annak nincs valódi ellenőrzése.

Az ASEAN (szerep)státuszának a régió kívüli meghatározói

Az ASEAN (szerep)státusza nem minősíthető az ázsiai csendes-óceáni térség nemzetközi kapcsolatainak irányítására irányuló erőteljes politikai szándék kifejeződésének, vagy az erre való képessége meglétébe vetett tévhit tükröződésének. A kapacitás relációs szemléletű elemzése megvilágítja, hogy az ASEAN-központúság és a „behálózás” stratégia mindenkor elfogadottsága, illetve érvényesítésük hatékonysága is alapvetően a nagyhatalmak dominálta térségbeli geopolitikai fejlemények alakulásának mint régió kívüli meghatározónak van kitéve, ami a státuszmentés hipotézis alapján a délkelet-ázsiai

²⁷ A koncepció egyfelől az elköteleződés, másfelől a biztonsági közösség elképzelései közötti átmenet. Meghaladja az elköteleződést, mert magában foglalja az identitás megváltoztatásának hosszabb távú célját, és mert jobban képes több objektum befogadására. Nem annyira messzemenő azonban, mint a biztonsági közösségépítés, mivel a hangsúly itt inkább a kulcsszereplők közötti működőképes *modus vivendi* kialakításán van, amelyet számos eszközzel el lehet érni. Goh, Evelyn: *Great Powers and Southeast Asian Regional Security Strategies: Omni-Enmeshment, Balancing and Hierarchical Order*. Institute of Defence and Strategic Studies, Working Paper No. 48. [online], 2005. 07. 01. Forrás: rsis.edu.sg [2023. 08. 24.].

²⁸ Goh 2005.

²⁹ Az ASEAN-ra valóban jellemző egyetlen sajátosságnak a térségben uralkodó társadalmi-politikai koalíciók sajátos érdekei tekinthetők, amelyek végső soron meghatározzák a tagállamok közötti konszenzus lehetséges határait. Alapszinten az összes ASEAN-államot irányító erők általában felismerik és elfogadják annak fontosságát, hogy viszonylag egységes frontot mutassanak a külső hatalmak felé, és hogy megőrizzék az ASEAN kollektív imázsát és hitelességet annak érdekében, hogy továbbra is olyan platformokat élvezzenek, amelyekről saját érdekeiket érvényesíthetik.

döntéshozók számára ösztönző behatást jelenthet, és tág mozgásteret engedhet a kockázatvállalónak minősíthető politikai döntések cselekvő kalkulációjához, meghozatalához és foganatosításához.

Az ASEAN Regionális Fórum például alapvetően két teljesen eltérő stratégiai megfontolásból jött létre. Az egyik, hogy az ASEAN a kambodzsai konfliktus során egy harmadik világbeli csoportosulás számára példátlan diplomáciai rendeltetésre tett szert a nemzetközi hierarchiaközösségen belül. Az ezen új státuszában kivívott nagyobb stratégiai önállóság, államközi tisztelet és anyagi előnyök megőrzése ugyanakkor megkövetelte egy, a külső elvárásoknak jobban megfelelő, intézményi tekintetben koherensebb és önfenntartóbb Szövetség kialakítását (valóban aktív közvetítés a belső nézeteltérések esetén, kollektív fellépés, szektorális integráció stb.).³⁰ Az adott státuszhoz köthető viselkedésminta (szerep) adaptálása révén az ASEAN az 1990-es évektől olyan államcsoporttá vált, amellyel az ENSZ keretei között rendszeresen konzultálnak a régió kívüli diplomáciai kezdeményezésekről is, továbbá párbeszédpartnerséget köthetett kulcsfontosságú külhatalmakkal (mára a partnerek száma tízre bővült: Amerikai Egyesült Államok, Ausztrália, az Egyesült Királyság, az Európai Unió, India, Japán, Kanada, Kínai Népköztársaság, Koreai Köztársaság, Oroszországi Föderáció és Új-Zéland),³¹ ami az ASEAN-tagok számára nemzetgazdasági jelentőségű kormányközi együttműködések eredményez a kereskedelmi, befektetési és biztonsági kérdésekben.

A hidegháború lezárulása felszámolta azokat a nemzetközivé vált társadalmi, ideológiai és politikai konfliktusokat, amelyek értelmezhető szisztémát adtak a kelet-ázsiai nemzetközi kapcsolatoknak. Az új rend vagy minta kialakítása vonatkozásában az Egyesült Államok és Kína is vonakodott a tolokodó intézményi keretek elfogadásától. E két nagyhatalom álláspontja pedig azt jelentette, hogy egy gyengén intézményesített, informális, nem kötelező erejű, konzultatív fórum volt a legkisebb közös tárgyalási nevező az új rend architektúrája kapcsán; és az ASEAN éppen ezt kínálta. Ez a tényező tekinthető az ARF létrejötté másik fő okának.

Ennek a történelmi és stratégiai kontextusnak meghatározó következménye, hogy ugyan a Szövetség a békét és a stabilitást elősegítő aktorként pozicionálja magát a régióban, a gyakorlatban ezen szerepstátusz egyetemes értelmezhetősége valójában nagymértékben a nagyhatalmak (és középhatalmak) közötti bizalmatlanságtól, rivalizálástól és az együttműködés hiányától függ, ami az ASEAN-mechanizmusokban történő részvételüket stratégiaileg indokolttá és politikailag keretezhetővé teszi.³² Ugyan más, intézményi szempontból nagyobb kapacitással rendelkező államok képesek lehetnének kiterjedtebb programokat hirdető, kidolgozottabb szervezetek megalapítására, de ez az ASEAN szerepstátusza vonatkozásában gyakorlati szempontból lényegtelen. Egy szuverén államokra osztott világban a nemzetközi együttműködés mértéke alapvetően az államok képviselői közötti konszenzus mértékétől függ. Jelentősebb mértékű nemzetközi konszenzus nélkül

³⁰ Acharya, Amitav (1998): ASEAN and Asia-Pacific Multilateralism: Managing Regional Security. In Amitav Acharya – Richard Stubbs (szerk.): *New Challenges for ASEAN: Emerging Policy Issues*. Vancouver: University of British Columbia Press, 182–202.

³¹ *Overview*. [online], 2023. Forrás: asean.org [2023. 08. 23.].

³² Acharya, Amitav (1999): A Concert of Asia? *Survival*, 41(3), 84–101.

nem lehetséges az ázsiai regionális intézmények fejlődése magasabb szintű intézményesültségi formákban sem. Az egyes ASEAN-procedúrák tagjainak hajlandósága arra, hogy éljenek a vétőjogukkal – például a bizalomépítő intézkedések elfogadása esetén az ARF-ben,³³ még az olyan látszólag jóindulatú kérdésekben is, mint a biológiai sokféleség –, sokkal nagyobb jelentőségű fék a kooperáció minden szintjén és csatornáján, mint az ASEAN-államok tulajdonságstátuszbeli viszonylagos gyengeségei.³⁴ E tekintetben az ARF fennmaradásának eredője a nagyhatalom tagállamai közötti számottevő közmegegyezés hiánya, ami valószínűtlenné teszi egy magasabb szintű és intézményi minőségű platform létesítését.

A szerepstátusza ezen bizonytalanságának felismeréséről többek között az a figyelemre méltó gyakoriság is tanúskodik, amellyel az ASEAN az ázsiai regionális együttműködésben betöltött „vezetőülésének/központúságának” változatlanságát a nyilvános kommunikációja során hangoztatja, illetve annak a hivatalos és egyértelmű megerősítését kéri a partnerei részéről.³⁵ Ezenfelül a normatív befolyás és a regionális államközi egyeztetési mechanizmusokban betöltött strukturális központúság mint szerepstátusz megmentésének hipotézisét támasztja alá, hogy ugyan az ARF hivatalosan egy Dél-Ázsiától Észak-Amerikáig terjedő területet foglal magában, a nemzetközi biztonságot fenyegető legveszélyesebb dél- és északkelet-ázsiai színtereken felmerülő konfliktusforrások – például az észak-koreai fegyverkezés, a kasmíri határvita, a Tajvani-szoros szabad hajózhatósága – kezdeményező kezelésétől az ASEAN következetesen elzárkózik. Mivel az összetett konfliktusok számottevő és többszörös érdekkellentéibe való bevonódás csupán ártana a meglévő szerepstátusza elfogadottságának, az ASEAN fellépése jobbára csak a tárgyalásos úton közmegegyezéssel történő megoldások szorgalmazására szorítkozik.

Ebben az értelemben az ASEAN szerepstátuszának az interpretálása egyszerre függ össze a nagyhatalmak közötti rivalizálás kezelhető keretek között maradásával és a nagyhatalmak képtelenségével a kapcsolataik teljes mértékben önálló módon történő rendezésére. Az egészséges nagyhatalmi verseny jelentős előnyökkel járhat az ASEAN számára párhuzamos és/vagy rivális finanszírozási, befektetési és szabadkereskedelmi megállapodások, valamint projektek formájában. Az ellenségesebb rivalizálás és annak súlyosbodása – amely jelenség különösen 2018 óta figyelhető meg a térségben – azonban a zéró összegű játék logikája alapján egy maguk által kerülni igyekezett döntési kényszerhelyzetbe hozhatja a Szövetség tagállamait. A hipotézis szerint ez kockázatvállaló reaktív magatartást eredményez, amely kalkuláció valós bekövetkezését az alábbiakban az ASEAN státuszteljesítményének cselekvési dimenziójában tanulmányozzuk.

³³ Az ASEAN Plusz Három (APT) és az ASEAN Regionális Fórum (ARF) folyamatai néhány hasznos, bár alacsony szintű együttműködési eredménye közé tartozik a Chiang Mai monetáris kezdeményezés és az egyre részletesebb védelmi fehér könyvek közzététele, amelyek alkalmasak nemzetközi szinten hozzájárulni a nagyobb állami átláthatóság és kormányközi bizalom megerősítéséhez.

³⁴ Foot, Rosemary (1998): China in the ASEAN Regional Forum: Organizational Processes and Domestic Modes of Thought. *Asian Survey*, 38(5), 425–440.

³⁵ A „vezetőülés” (*driving seat*) terminológia számos ASEAN-nyilatkozatban megtalálható, a 2000-es évek második felétől azonban jobbára felváltotta azt az „ASEAN-központúság” terminusa (feltételezhetően nem teljesen függetlenül a diplomáciai körökben bevetté váló élcelődéstől a „vezetőülés” kifejezés kapcsán).

Az ASEAN meglévő szerepstátuszának operacionalizálása

Ha nem is feltétlenül szerep- és kilátásméleti megközelítésben, de számos másodlagos forrás mutatja be az ASEAN részvételét az ázsiai regionalizmusban. Ezek a tanulmányok kritikus betekintést nyújtanak az ASEAN nagyhatalmi politikára való reagálásába és a regionális intézményépítés fejlesztésére tett empirikus kísérleteibe, mint például az intézményépítés és a puha egyensúlyozás vegyes stratégiái, a regionális együttműködés feltérképezése és újrakonfigurálása, vagy a regionális intézményi architektúra komplex formái.³⁶

A tagállami vezetők nyilvános kommunikációja, a *mainstream* régió belüli és külső elemzői értékelések többsége, valamint a délkelet-ázsiai közvélemény-kutatások szerint a Szövetség határozottan az ASEAN geopolitikai szerepét és relevanciáját fenntartani célzó egyik legegységesebb és potenciálisan legambiciózusabb közelmúltbeli aktusa a 34. ASEAN-csúcstalálkozón (2019) elfogadott, a nagyhatalmak releváns stratégiai vízióinak racionális alternatívájaként bemutatott ASEAN Indo–Csendes-óceáni Kilátásai dokumentum (ASEAN Outlook on the Indo-Pacific, AOIP).³⁷ Az ötoldalas AOIP útmutatót nyújt az ASEAN szerepvállalásához az indo-csendes-óceáni térségben, amely előmozdítja az ASEAN-központúságot, és kiemeli az ASEAN által vezetett mechanizmusok formátuma megőrzésének és egyúttal a megerősítésüknek a szükségességét a regionális és szubregionális együttműködésnek kedvező stratégiai környezet előmozdítása érdekében.³⁸ Az AOIP az indo-csendes-óceáni térséggel kapcsolatos hivatalos ASEAN-álláspontot és jövőképet ismerteti, amely a Szövetség szerepstátusz percepciójának szempontjából két alapállítást tesz. Az első, hogy az ASEAN az indo-csendes-óceáni térségre úgy tekint, mint az ázsiai csendes-óceáni térség kiegészülése az Indiai-óceán térségével; és ezen egymással versengő (állam)érdekek stratégiai terében a Szövetségnek „továbbra is becsületes közvetítőnek kell lennie”. A második állítás, hogy az ASEAN az Indiai-óceán és a Csendes-óceán térségét nem pusztán érintkező földrajzi, hanem szorosan integrált és összekapcsolt térségként fogja fel, amelynek szabályalapú architektúráiban az ASEAN „központi és stratégiai szerepet játszik”. Az ASEAN indo-csendes-óceáni jövőképe megvalósítása érdekében a dokumentum négy prioritást határoz meg, nevezetesen: tengeri együttműködés, összekapcsolhatóság, az ENSZ 2030-ig szóló fenntartható fejlődési

³⁶ Acharya, Amitav (2017): *East of India, South of China: Sino-Indian Encounters in Southeast Asia*. Oxford: Oxford University Press; Ba, Alice D. (2009): *(Re)negotiating East and Southeast Asia: Region, Regionalism, and the Association of Southeast Asian Nations*. Stanford, CA: Stanford University Press; Hiebert, Murray (200): *Under Beijing's Shadow: Southeast Asia's China Challenge*. Lanham, MD: Center for Strategic and International Studies and Rowman & Littlefield; Shambaugh, David (2021): *Where Great Powers Meet: America and China in Southeast Asia*. New York: Oxford University Press; Strangio, Sebastian (2020): *In the Dragon's Shadow: Southeast Asia in the Chinese Century*. New Haven – London: Yale University Press; Emmers, Ralf szerk. (2012): *ASEAN and the Institutionalization of East Asia*. London: Routledge; Kuik, Cheng-Chwee (2016): How Do Weaker States Hedge? Unpacking Asean States' Alignment Behavior Towards China. *Journal of Contemporary China*, 25(2), 500–514; Yeo, Andre (2019): *Asia's Regional Architecture: Alliances and Institutions in the Pacific Century*. Stanford, CA: Stanford University Press.

³⁷ *ASEAN Outlook on the Indo-Pacific*. [online], 2022. Forrás: asean.org [2023. 08. 23.].

³⁸ A dokumentum a mechanizmusok közül az ASEAN Regionális Fórumot (ARF), a Kelet-ázsiai Csúcstalálkozót (EAS), az ASEAN Védelmi Miniszterek Találkozója Pluszt (ADMM-Plus) és a kibővített ASEAN Tengerészeti Fórumot (EAMF) nevesíti. ASEAN Outlook on the Indo-Pacific 2022.

céljai, valamint a gazdasági és egyéb lehetséges együttműködési területek.³⁹ Az AOIP tehát az ASEAN-központúság, a nyitottság, az átláthatóság, az inkluzivitás és a nemzetközi jog tiszteletben tartásának normáin alapuló új regionális rendelkezések (Japán, az Egyesült Államok, Franciaország stb.) ASEAN-változatának tekinthető. A párbeszédpartnerek viszázatérően támogatásukról biztosítják a Szövetséget az AOIP-ban megfogalmazott elveket és prioritásokat illetően, ám az elmúlt négy évben a térség hatalmi *status quo*-jára többek között a Covid-19-világjárvány és kezelése, illetve az ukrajnai háború és világgazdasági folyamányai is hatással voltak, új típusú és tartalmú stratégiai kihívásokat, lehetőségeket és elsőbbségeket kiformálva.

A *Kilátások* nem cselekvésfókuszú dokumentum; alapvető célja az ASEAN-központúság fenntartása, illetve ezen megfontolás legitimitásának elismertetése és tiszteletben tartatása a külhatalmakkal. Az ASEAN által vezetett „procedúrák” fenntarthatósága jóllehet a kapacitásvizsgálat alapján egyértelműen a párbeszédpartnerek érdekeitől függ. Következésképpen úgy tűnik, az AOIP politikai retorikát meghaladó gyakorlati végrehajtása – elsősorban az amerikai–kínai nagyhatalmi rivalizálás fémjelezte államközi egyetértés hiánya miatt – egyelőre csupán a 2023. évi indonéz ASEAN-elnökséghez kötődően vesz lendületet. A következő alfejezet az ASEAN kockázatfogadónak tételezett magatartásának természetét ezért a Szövetség egyéb öncselekvései vonatkozásában is vizsgálja.

A stratégiai autonómia növelése az ASEAN-egység és az ASEAN-központúság megerősítése által

A nagyhatalmi rivalizálás rendszerszintűvé válásának és intenzitásnövekedésének folyamatára válaszul megfigyelhető, hogy az ASEAN – különösen 2021-től kezdődően – átcsoportosítja napirendi prioritásait, valamint a közmegegyezés lehetőségét magában rejtő kooperációs területeken törekszik előmozdítani a tagállamai és a külhatalmak közötti szabályalapú (szak)politikai egyeztetések folytatódását az „ASEAN-procedúrák” kereteiben és azokon kívül is, például többek között a világjárvány utáni gazdasági fellendülés vagy az éghajlatváltozás kezelése szükségességének tematizálása révén. Az ASEAN a jellemzően inkább optimista, óvatos, várakozó attitűdje helyett ez alapján proaktívabb megközelítést kezdett alkalmazni a stratégiai autonómiája és a kezdeményezőkérsége javítására összpontosítva. A megközelítésváltás bekövetkezésére az ASEAN háromszatú gyakorlati törekvései engednek következtetni. A státuszmentés hipotézis alapján a nagyhatalmi versengés – továbbá attól nem függetlenül az erősödő belföldi populizmusok és gazdasági protekcionizmusok, illetve a multilateralizmus stratégiai értékének felismeréséhez szükséges türelmet gyakran nélkülöző geopolitikai számítások jelensége az egyes délkelet-ázsiai államvezetésekben belül – keltette potenciális státuszvesztés percepciója eredményezi ezen magatartás adaptálását, amely a helyi diplomáciai mércével proaktívnak és kockázatvállalónak minősíthető.

³⁹ ASEAN Outlook on the Indo-Pacific 2022.

Az első koherens erőfeszítésnek tekinthető politika a tagállamok közötti belső értelmezés- és értékeléskonszenzus kialakítását, illetve adott regionális és nemzetközi szintű kérdésekben a belső egységet fenntartó, időszerű és egyhangú megnyilatkozástételeket célozza. Az ASEAN nyilvános diplomáciai, politikai és adminisztratív erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy a *Kilátásokban* megfogalmazott önképpel összhangban a nemzetközi közösség felé az egységét és a stabilitását szemléltesse.⁴⁰ A 43. ASEAN-csúcs (Jakarta, 2023. szeptember 4–7.) elnöki nyilatkozata az ASEAN-integráció előmozdításának, illetve a *Kilátásokban* megfogalmazott normáknak a fontosságát is kiemelten hangsúlyozza önmagukban és többek között az ASEAN Közösség 2025-ös jövőképe végrehajtásának felgyorsítása és a 2025 utáni ASEAN-jövőképet megfogalmazó munkacsoport feladatainak prioritássá tétele kontextusában.⁴¹ A tagállamok a hagyományos és nem hagyományos biztonsági kihívásokra adott válaszként a Szövetség ellenálló képességének az erősítését is javasolták, továbbá kiemelték egyetértésüket az ASEAN külkapcsolatainak bővítését és elmélyítését, valamint az ASEAN által vezetett többoldalú mechanizmusok hatékonyságának a növelését illetően. Előbbi tekintetben, a Szövetség kohézióját és vitalitását demonstrálandó a tagállamok a mianmari válság (2021–), az ukrajnai háború (2014–), a dél-kínai-tengeri területi viták és Kelet-Timor ASEAN-tagsága megítélésében is egyetértésüknek adtak hangot.⁴² Az utóbbi tekintetben a nyilatkozat a 2023. évi indonéz ASEAN-elnökség egyik fő eseményeként üdvözölte az első ASEAN – Indo-Csendes-óceáni Fórum szeptember 5–6-i összehívását az AOIP megvalósításának jegyében. A találkozót megnyitó beszédében Joko Widodo indonéz elnök kijelentette, hogy a Fórum a térségbeli „[geopolitikai] rivalizálást kölcsönösen előnyös együttműködéssé alakítja át.”⁴³ A Fórum három fő prioritást állapított meg, amelyek követése révén az elnök szerint „békés, stabil és virágzó indo-csendes-óceáni térség fog létrejönni”: (1) a zöld infrastruktúra és az ellenálló regionális ellátási láncok kiépítése, különösen az ipari downstreaming és az elektromos járművek ökoszisztémáinak fejlesztése terén; (2) a fenntartható és innovatív finanszírozási rendszerek létrehozása, főként az energiaátmenet elősegítésére; (3) a digitális átalakulás és kreatív gazdaság megerősítése az ASEAN mikro-, kis- és középvállalkozásainak támogatása érdekében. A prioritásokhoz kapcsolódóan az ASEAN-országok és az ASEAN-partnerek a Fórumon 93 konkrét és 73 potenciális együttműködési projektet jelentettek be 38,2 milliárd USD, illetve 17,8 milliárd USD értékben.⁴⁴

Az ASEAN a nyílt, transzparens és inkluzív regionális együttműködés normáinak hangsúlyos idealizálása és nemzetközi napirenden tartása mellett a saját többoldalú párbeszédplatformjai minőségének javítására irányuló erőfeszítésekre is összpontosít az USA és Kína hangsúlyosan pártatlan és célzottan egyensúlyi bevonásának a biztosítása érdekében a regionális bizalomépítést szolgáló, hagyományosnak számító ASEAN-keretek,

⁴⁰ *ASEAN Leaders' Declaration on Mainstreaming Four Priority Areas of the ASEAN Outlook on the Indo-Pacific within ASEAN-Led Mechanisms*. [online], 2022. 11. 11. Forrás: asean.org [2023. 08. 23.].

⁴¹ *Chairman's Statement of the 43rd ASEAN Summit*. [online], 2023. 09. 05. Forrás: asean.org [2023. 09. 06.].

⁴² *Chairman's Statement of the 43rd ASEAN Summit*. 2023.

⁴³ *ASEAN Indo-Pacific Forum Transforms Rivalry into Cooperation*. [online], 2023. 09. 06. Forrás: asean2023.id [2023. 09. 07.].

⁴⁴ ASEAN Indo-Pacific Forum Transforms Rivalry into Cooperation 2023.

mint az ASEAN Regionális Fórum (ARF), az ASEAN Védelmi Miniszterek Találkozója (ADMM-Plus) és a Kelet-ázsiai Csúcstalálkozó (EAS) elmaradhatatlan és precedenskövető megszervezéseivel. Az ASEAN párbeszédpartnerségeinek, valamint szektorális és fejlesztési partnerségeinek korszerűsítése és bővítése – amelyek révén a Szövetség megszilárdíthatja (szerep)státuszát, optimalizálhatja közösségképzelési végrehajtását, és növelheti stratégiai értékét a Kína és az USA közötti verseny által kiváltott stratégiai nyomás ellenében – a világvárvány ellenére sem vált marginalizált folyamattá.⁴⁵ 2021-ben a Szövetség párbeszédpartnerséget alakított ki az Egyesült Királysággal, ami 25 év után az ASEAN első ilyen típusú új relációja.⁴⁶ A Délkelet-Ázsiai Barátsági és Együttműködési Szerződést (TAC) aláíró államok száma 2023 augusztusáig pedig 52-re emelkedett; a délkelet-ázsiai államok 2020 óta Kolumbia, Kuba, Dél-Afrika,⁴⁷ Dánia, Görögország, Hollandia, Omán, Katar, az Egyesült Arab Emírségek,⁴⁸ Spanyolország, Ukrajna⁴⁹ és Szerbia⁵⁰ csatlakozási kérelmét hagyták jóvá. Az ASEAN szemszögéből az egyezmény részes államainak létszámbővülése és a földrajzi körök szélesedése a Szövetség multilaterálisra vonatkozó normakoncepciójának bürokraciaszintű terjedésére utal, ami intézményi garanciaként szolgálhat minden állam számára az ASEAN egészével és a tagállamaival való együttműködésének elmélyítéséhez.

A harmadik típusú erőfeszítés, amely a Szövetség attitűdváltására utal, az ASEAN Közösségek mint integrációs cél megerősítése, illetve Washington és Peking (valamint azok releváns multilaterális kezdeményezéseinek) bevonása a prioritások fejlesztésébe és realizálásába. Ezen politikák összhangban állnak az ASEAN alapítása óta követett és kommunikált alapelvekkel és preferenciákkal, miközben megvalósításuk körülményeinek nyilvános felülértékelése demonstrálni hivatott a Szövetség stratégiai rugalmasságát és kezdeményezőkézségét. Az „ASEAN-procedúrák” színvonala és értéke nemzetközi elismertségének növelésére a Szövetség a vendéglátó diplomácia eszköztárát is tudatosan felhasználja. 2022-ben Kambodzsa, Indonézia és Thaiföld vette át az ASEAN, a G20 és az APEC soros elnöki tisztségeit. Három jelentős diplomáciai politikai tanácskozási házigazdájaként az ASEAN számára ez egyszerre jelentett érdekérvényesítési lehetőségeket és érdekvédelmi kihívásokat, beleértve például a hosszú távú államközi nézeteltérések akut koordinációs problémáinak és az Oroszország elleni szankciós rezsim és elszigetelés maximalizálását szorgalmazó G7-országok nyomásgyakorlásának a kezelését is. A három ország külügyminiszterei 2022 májusában közös nyilatkozatban szögezték le, hogy a három csúcstalálkozó házigazdájaként minden partnerrel és érdekelt féllel együtt fognak dolgozni az együttműködés szellemének biztosítása, valamint a regionális és globális béke és stabilitás fenntartása érdekében, megerősítve az ASEAN „nyílt és inkluzív” politikájának

⁴⁵ *ASEAN Annual Report 2022–2023*. [online], 2023. 07. Forrás: asean.org [2023. 08. 27.].

⁴⁶ *ASEAN, UK Launch Dialogue Partnership*. [online], 2022. 06. 24. Forrás: asean.org [2023. 08. 26.].

⁴⁷ *More Countries Join ASEAN's Treaty of Amity and Cooperation*. [online], 2020. 11. 20. Forrás: asean.org [2023. 08. 23.].

⁴⁸ *Six More Countries Join Amity, Cooperation Treaty in Southeast Asia*. [online], 2022. 08. 03. Forrás: vietnam-plus.vn [2023. 08. 23.].

⁴⁹ *ASEAN Accepts Ukraine and Spain as TAC members*. [online], 2022. 11. 10. Forrás: freshnewsasia.com [2023. 08. 23.].

⁵⁰ *Serbia's Asean Accession Request Unanimously Approved*. [online], 2023. 07. 12. Forrás: srbija.gov.rs [2023. 08. 23.].

hitelességét.⁵¹ Ez a nyilatkozat a három ország azon döntését is magában foglalta, hogy Oroszországot is meghívják az utólag a nemzetközi közösség által egyértelműen sikeresnek ítélt találkozókra. Ez pedig az ASEAN relatíve adaptív hozzáállását a szerepstátusza üzenetformálásához, illetve érvényesítési platformjai és csatornái megválasztásához legalábbis adekvát és kifizetődő taktikának tünteti föl, hiszen általa a Szövetség képes előmozdítani a saját és tagállamai tulajdonságstátusz-elemeinek fejlesztését, ami közvetlenül kihathat a státuszteljesítmény alakítására és annak nemzetközi érzékelésére.

Az Egyesült Államok és Kína közötti stratégiai versengés nyíltabbá válására és a biztonságiasítás jelenségére adott reakciója részeként az ASEAN egyidejűleg és körültekintően célozza előmozdítani az együttműködését mindkét nagyhatalommal, kiemelve őket a párbeszédpartnerei közül. A Kínával 2018 októberében tartott első közös tengeri hadgyakorlatot követően az ASEAN-országok 2019 szeptemberében az Egyesült Államokkal is megrendezték az elsőt.⁵² Miután 2021 novemberében az ASEAN–Kína kapcsolatot a felek átfogó stratégiai partnerséggé minősítették, az ASEAN 2022 novemberében az Egyesült Államokkal is bejelentette a partnersége magasabb szintre emelését.⁵³ Emellett, miközben kilenc ASEAN-ország egyetértési megállapodást írt alá a BRI-ben való részvételről és látszólag egyhangúlag támogatja Peking Globális Fejlesztési Kezdeményezését, hét ASEAN-állam az Egyesült Államok Indo-Csendes-óceáni Gazdasági Keretének alapító tagjává vált.⁵⁴

Az ASEAN ezen szereppeformansza iránti nagyhatalmi fogadókészség nagyrészt annak tudható be, hogy a Szövetség – összhangban a TAC alapelveivel – formálisan ügyel a partnerei politikai és stratégiai értelemben vett alap- és vörös vonalainak a publikus tiszteletben tartására; egyúttal a részvétel az ASEAN-procedúrák kereteiben zajló egyeztetéseken és a jogilag nem kötelező erejű megállapodásokban a felelősségteljes, hozzáértő, globális közjavakat biztosító nagyhatalom percepcióját kelti az Egyesült Államokról és Kínáról is, összhangban a saját szerep- és státuszpreferenciáikkal. Az ASEAN-reakciók politikai végrehajthatóságát ezenfelül elősegíti, hogy az Egyesült Államok és Kína közötti stratégiai verseny kieleződése – részint éppen az ASEAN szerepstátuszának relatív időállósága következtében – egyelőre kevésbé érinti az ASEAN–Kína, illetve az ASEAN – Egyesült Államok relációk alapismérveit. A nagyhatalmi *status quo* módosulásai keltette politikai hangsúlyeltolódások és interdependencia-változások dacára egyelőre továbbra is a gazdasági együttműködés az ASEAN–Kína kapcsolatok fő területe, míg az USA és az Szövetség közötti interakciókban továbbra is a biztonság(politika) áll a fókuszban.

⁵¹ *Joint Press Release of the Foreign Ministries of the Kingdom of Cambodia, the Republic of Indonesia and the Kingdom of Thailand.* [online], 2022. 05. 04. Forrás: mfaic.gov.kh [2023. 08. 23.].

⁵² *ASEAN and China Successfully Conclude ASEAN-China Maritime Exercise.* [online], 2018. 10. 27. Forrás: mindef.gov.sg [2023. 08. 26.]; *First ASEAN-US Maritime Exercise Successfully Concludes.* [online], 2019. 09. 06. Forrás: c7f.navy.mil [2023. 08. 26.].

⁵³ *China, Asean Form Comprehensive Strategic Partnership as XI Chairs Summit.* [online], 2021. 11. 22. Forrás: english.gov.cn [2023. 08. 26.]; *President Biden and ASEAN Leaders Launch the U.S.-ASEAN Comprehensive Strategic Partnership.* [online], 2022. 11. 17. Forrás: pacom.mil [2023. 08. 26.].

⁵⁴ *Data.* [online], 2023. 08. 06. Forrás: eng.yidaiyilu.gov.cn [2023. 08. 26.]; Hoang Thi Ha: *Why Is China's Global Development Initiative Well Received in Southeast Asia?* [online], 2023. 03. 03. Forrás: fulcrum.sg [2023. 08. 26.]; *In Asia, President Biden and a Dozen Indo-Pacific Partners Launch the Indo-Pacific Economic Framework for Prosperity.* [online], 2022. 05. 23. Forrás: eng.yidaiyilu.gov.cn [2023. 08. 26.].

Következtetések

Jelen írás törekedett rávilágítani a státusz nagyrészt figyelmen kívül hagyott dimenziójának, a szerepstátusznak a fontosságára az államok/államcsoportok világpolitikai magatartásának alakításában és annak értelmezésében. A tanulmány a kilátásmélet és a szerepmélet alapján axiómaként fogadta el, hogy egy állam nemzetközi szerepstátusza a nemzetközi társadalom által az államot és külső szereplőket érintő viselkedési interakciók és kompetens gyakorlatok révén konstituálódik. A kilátásméletből merítve a tanulmány a státuszmentés feltevését fogalmazta meg, amely szerint az államok nagyobb valószínűséggel hoznak kockázatelfogadó politikai döntéseket, amennyiben a meglévő státuszuk elvesztésének eshetőségét észlelik, mint pusztán a státuszambíciók megfogalmazásakor. A státuszmentés hipotézise az ASEAN reaktív normaközösség-építő és procedúraerősítő kapacitásainak, illetve erőfeszítéseinek, különösen a közelmúltbeli, a nagyhatalmakkal történő egyensúlyi kapcsolatteremtést célzó törekvéseinek a vizsgálatával került tesztelésre. Az ASEAN szerepstátuszának és a státuszteljesítményének elemzése alapján a tanulmány fő következtetése, hogy a meglévő szerepstátuszának érzékelt eróziója arra készítette az ASEAN-államokat, hogy saját mércéjükkel mérve kezdeményezőbb és kockázatvállalóbb intézkedéseket tegyenek az ázsiai regionalizmus terén. Az ASEAN egyértelmű alapérdekével összhangban ugyanis a Szövetség immár hangsúlyosabban törekszik megpróbálni mérsékelni – ahogy az esettanulmány tárgyalta – az amerikai–kínai rivalizálás dinamika- és irányváltásait: a Szövetség az államközi magatartás békés normáinak kidolgozására és a nagyhatalmaknak a regionális testületek, párbeszédpartnerek, együttműködési projektek, szabadkereskedelmi övezetek stb. hálójába történő bevonására összpontosít.⁵⁵ Az egyes hálók súlyát nem mindig a tőlük várható konkrét anyagi előnyök képezik, hanem a kötelekfunkciójuk adja, ami számításba kerülhet az egyes felek akut költség-haszon elemzése során.

A hipotézisvizsgálat ezen eredményei alapot szolgáltatnak a hipotézis elfogadásához. A tanulmánynak jöllehet nem szándéka megkérdőjelezni más elméleti megközelítéseket vagy versenyre kelni velük. A szerepstátusz-kutatás inkább egy plauzibilis alternatív magyarázatot nyújt, amely kiegészíti vagy új megvilágításba helyezi az államoknak/államcsoportoknak a nemzetközi szervezeteken keresztül a nemzetközi deferenciahierarchiában keltett módosításait. A hipotézis a meghatározó IR-modellek alapján látszólag irracionálisnak tűnő viselkedéseket is értelmezhetővé teheti az államok/államcsoportok kockázatelfogadó törekvéseiként, amellyel veszélyeztetett szerepstátuszuk megmentésére törekszenek. Ennélfogva a tanulmány végkövetkeztetésében arra ösztönzi a térség kutatóit és a teoretikusokat, hogy teszteljék és fejlesszék akár modellé a hipotézis érvelését az ASEAN-tagállamok saját szerepstátuszai negatív kilátástartományba helyeződése esetén vagy a státuszkeresésük során adott eltérő válaszaiknak a vizsgálatával.

⁵⁵ Ez úgy is elképzelhető, mint sok liliputi, akik lekötnek néhány Gullivert. A kötelek talán nem túl erősek, még együtt sem, de amíg a Gulliverek nem működnek együtt, hogy segítsenek egymás kiszabadításában, addig nincs más választásuk, mint a liliputiak játékát játszani. A nagyhatalmak hajlandósága az ASEAN játékára soha nem tekinthető magától értetődőnek. Elkötelezettségük az ASEAN-mechanizmusok iránt gyakran ingadozik, ami legszembetűnőbben a találkozókon történő magas szintű állami képviselőik megvalósulásában vagy elmaradásában érhető tetten.

A további elméleti és gyakorlati munkát orientálhatja, hogy jelen kutatásból két általánosabb érvényű (szak)politikai következtetés is levonható. Először is, igazolható, hogy a fejlődő országok kompetens gyakorlatok révén nem csak az elmélet szintjén lehetnek képesek eredményesen javítani státuszukon. Azaz a tulajdonságstátuszok korrigálása, például nukleáris fegyverkezéssel vagy területi expanzióval, nem az egyetlen módja annak, hogy magasabb pozícióba kerüljenek a világpolitika deferenciahierarchiájában. A felemelkedő hatalmak számára, amennyiben a politikai végcéljuk a nemzetközi társadalmi státusz (és presztízs) megszerzése, akkor a kívánt elismerést és tiszteletet a szerepstátuszuk javításával, szűkös *hard* és *soft power* erőforrások mellett, reaktív és alkalmazkodó, sőt akár előre menekülő jellegű stratégia keretében is képesek lehetnek elérni. A domináns hatalmak minden bizonnyal foganatosítanak olyan ösztönzőket, amelyek a feltörekvő hatalmak távoltartását célozzák a saját státuszklubjaiktól, és elutasítják a feltörekvő hatalmak státuszkéréseinek elismerését abban az esetben is, amikor a feltörekvő hatalmak megszereznek olyan értékes tulajdonságstátusz-elemeket, amelyekkel a klubtagok már rendelkeznek. A domináns hatalmaknak e tekintetben a világrendváltás határozatosabb koordinálása érdekében célszerű lehet megtanulni, hogyan tiszteljék, ismerjék el és fogadják el formálisan a felemelkedő hatalmak státuszait, különösen a világpolitikában tanúsított hozzáértő magatartásukkal kiérdemelt szerepstátuszait. A geopolitikai folyamatok alakításában és megfigyelésében is előremutató perspektíva lehet a béke és a stabilitás megteremtése szempontjából, ha az állami aktorok deferenciahierarchiája inkább cselekvés, mintsem birtoklásalapúvá válik.

Ennek megfelelően a tanulmány amellettsérvvel, hogy bizonyos államközi nézeteltérések feloldhatók a kulcsfontosságú változók – például a hatalom és a státusz – szigorú fogalmi meghatározásával és operacionalizálásával. Ugyanakkor a rendszerszintű és a belföldi politikai nyomás kölcsönhatása bizonytalanságot okoz a délkelet-ázsiai országok és következőképpen az ASEAN döntéshozatalát meghatározó percepciókban, ami további elméleti építkezést igényel. A szakirodalom egyetért abban, hogy az ASEAN-központúság hosszabb távon valószínűleg gyengülni fog a nagyhatalmi politika és az ASEAN belső, az intézményesülés alacsony szintjében is megnyilvánuló kapacitáshiányai miatt. Az új regionális és világrend várható struktúráját illetően azonban nincsen sem döntéshozói, sem megfigyelői konszenzus: a bipolaritás, a nagyhatalmi szövetségkötés, az amerikai vagy kínai hegemonia vagy az államok további marginalizálódása és infantilizálódása a monopóliumra törekvő multinacionális vállalatokkal szemben mind egymással versengő perspektívák. Ez a bizonytalanság mint kontextus teremti meg a stratégiai teret és a politikai igényeket az ASEAN-vezetésű ázsiai regionalizmus iránt. Ennélfogva valószínűsíthető, hogy amíg a nagyhatalmak közötti konfliktus és együttműködés ambivalens összetettsége fennáll, és amíg a Szövetség továbbra is megfelel a hitelesség minimális követelményeinek, addig az ASEAN szerepstátusza, hogy többek között nagyhatalmi csúcstalálkozóknak adjon otthont, és ezáltal bizonyos mértékig befolyásolja a nagyhatalmi kapcsolatokat, alapértelmezésként fennmarad.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Acharya, Amitav (1998): ASEAN and Asia-Pacific Multilateralism: Managing Regional Security. In Acharya, Amitav – Stubbs, Richard (szerk.): *New Challenges for ASEAN: Emerging Policy Issues*. Vancouver: University of British Columbia Press, 182–202. Online: <https://doi.org/10.59962/9780774853040-009>
- Acharya, Amitav (1999): A Concert of Asia? *Survival*, 41(3), 84–101. Online: <https://doi.org/10.1080/00396339912331342933>
- Acharya, Amitav (2017): *East of India, South of China: Sino-Indian Encounters in Southeast Asia*. Oxford: Oxford University Press. Online: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199461141.001.0001>
- ASEAN Accepts Ukraine and Spain as TAC members*. [online], 2022. 11. 10. Forrás: freshnewsasia.com [2023. 08. 23.].
- ASEAN Aims*. [online], 2022. Forrás: asean.org [2023. 08. 28.].
- ASEAN and China Successfully Conclude ASEAN-China Maritime Exercise*. [online], 2018. 10. 27. Forrás: mindef.gov.sg [2023. 08. 26.].
- ASEAN Annual Report 2022-2023*. [online], 2023. 07. Forrás: asean.org [2023. 08. 27.].
- ASEAN Charter*. [online], 2008. Forrás: asean.org [2023. 08. 28.].
- ASEAN Indo-Pacific Forum Transforms Rivalry into Cooperation*. [online], 2023. 09. 06. Forrás: asean2023.id [2023. 09. 07.].
- ASEAN Outlook on the Indo-Pacific*. [online], 2022. Forrás: asean.org [2023. 08. 23.].
- ASEAN Regional Forum: A Concept Paper*. [online], 1995. Forrás: cil.nus.edu.sg [2023. 08. 23.].
- ASEAN Secretariat: *ASEAN Leaders' Declaration on Mainstreaming Four Priority Areas of the ASEAN Outlook on the Indo-Pacific within ASEAN -Led Mechanisms*. [online], 2022. 11. 11. Forrás: asean.org [2023. 08. 23.].
- ASEAN Studies Centre at ISEAS – Yusof Ishak Institute: *The State of Southeast Asia: 2023 Survey Report*. [online], 2023. 02. 09. Forrás: iseas.edu.sg [2023. 08. 22.].
- ASEAN, UK launch dialogue partnership*. [online], 2022. 06. 24. Forrás: asean.org [2023. 08. 26.].
- Ba, Alice D. (2009): *(Re)negotiating East and Southeast Asia: Region, Regionalism, and the Association of Southeast Asian Nations*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Chairman's Statement of the 43rd ASEAN Summit*. [online], 2023. 09. 05. Forrás: asean.org [2023. 09. 06.].
- Chair's Opening Remarks Minister for Foreign Affairs of Indonesia at the 56th ASEAN Foreign Ministers' Meeting (Plenary Session)*. [online], 2023. 07. 11. Forrás: kemlu.go.id [2023. 08. 19.].
- China, ASEAN form comprehensive strategic partnership as Xi chairs summit*. [online], 2021. 11. 22. Forrás: english.gov.cn [2023. 08. 26.].
- Collins, Alan (2013): *Building a People-Oriented Security Community the Asean Way*. Abingdon: Routledge.
- Data*. [online], 2023. 08. 06. Forrás: eng.yidaiyilu.gov.cn [2023. 08. 26.]. Online: <https://doi.org/10.4324/9780203104842>
- Emmers, Ralf szerk. (2012): *ASEAN and the Institutionalization of East Asia*. London: Routledge. Online: <https://doi.org/10.4324/9780203804650>
- First ASEAN-US Maritime Exercise Successfully Concludes*. [online], 2019. 09. 06. Forrás: c7f.navy.mil [2023. 08. 26.].
- Foot, Rosemary (1998): China in the ASEAN Regional Forum: Organizational Processes and Domestic Modes of Thought. *Asian Survey*, 38(5), 425–440. Online: <https://doi.org/10.2307/2645501>
- Goh, Evelyn: *Great Powers and Southeast Asian Regional Security Strategies: Omni-Enmeshment, Balancing and Hierarchical Order*. Institute of Defence and Strategic Studies, Working Paper No. 48. [online], 2005. 07. 01. Forrás: rsis.edu.sg [2023. 08. 24.].
- Götz, Elias (2021): Status Matters in World Politics. *International Studies Review*, 23(1), 228–247. Online: <https://doi.org/10.1093/isr/viaa046>
- Hamar Farkas: *Egy pszichológus, aki közgazdasági Nobel díjat kapott: Daniel Kahneman*. [online], 2013. Forrás: epa.oszk.hu [2023. 08. 22.].
- He, Kai – Feng, Huiyun (2022): Role Status and Status-Saving Behaviour in World Politics: The Asean Case. *International Affairs*, 98(2), 363–381. Online: <https://doi.org/10.1093/ia/iiab232>

- Hiebert, Murray (2020): *Under Beijing's Shadow: Southeast Asia's China Challenge*. Lanham, MD: Center for Strategic and International Studies and Rowman & Littlefield.
- Hoang Thi Ha: *Why Is China's Global Development Initiative Well Received in Southeast Asia?* [online], 2023. 03. 03. Forrás: fulcrum.sg [2023. 08. 26.]
- Holsti, Kalevi J. (1970): National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy. *International Studies Quarterly*, 14(3), 233–309. Online: <https://doi.org/10.2307/3013584>
- IMF: *Report for Selected Countries and Subjects*. [online], 2022. 04. Forrás: imf.org [2023. 08. 22.]
- In Asia, President Biden and a Dozen Indo-Pacific Partners Launch the Indo-Pacific Economic Framework for Prosperity*. [online], 2022. 05. 23. Forrás: eng.yidaiyilu.gov.cn [2023. 08. 26.]
- Joint Press Release of the Foreign Ministries of the Kingdom of Cambodia, the Republic of Indonesia and the Kingdom of Thailand*. [online], 2022. 05. 04. Forrás: mfaic.gov.kh [2023. 08. 23.]
- Jones, David Martin – Smith, Michael L. R. (2007): Making Process, Not Progress: Asean and the Evolving East Asian Regional Order. *International Security*, 32(1), 148–184. Online: <https://doi.org/10.1162/isec.2007.32.1.148>
- Kahneman, Daniel – Tversky, Amos (1979): Prospect Theory: An Analysis of Decision Under Risk. *Econometrica*, 47(2), 263–291. Online: <https://doi.org/10.2307/1914185>
- Kuik, Cheng-Chwee (2016): How Do Weaker States Hedge? Unpacking Asean States' Alignment Behavior Towards China. *Journal of Contemporary China*, 25(2), 500–514. Online: <https://doi.org/10.1080/10670564.2015.1132714>
- Larson, Deborah Welch – Shevchenko, Alexei (2019): *Quest for Status: Chinese and Russian Foreign Policy*. London: Yale University Press. Online: <https://doi.org/10.12987/yale/9780300236040.001.0001>
- Lebow, Richard N. (2008): *A cultural theory of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press. Online: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511575174>
- Lin, Joanne: *Is the ASEAN Secretariat Overdue for a Renewed Mandate?* [online], 2022. 08. 11. Forrás: fulcrum.sg [2023. 08. 21.]
- McDermott, Rose (2001): *Risk-Taking in International Politics: Prospect Theory in American Foreign Policy*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- More Countries Join ASEAN's Treaty of Amity and Cooperation*. [online], 2020. 11. 20. Forrás: asean.org [2023. 08. 23.]
- Murray, Michelle (2018): *The Struggle for Recognition in International Relations: Status, Revisionism, and Rising Powers*. Oxford: Oxford University Press. Online: <https://doi.org/10.1093/oso/9780190878900.001.0001>
- Overview*. [online], 2023. Forrás: asean.org [2023. 08. 23.]
- President Biden and ASEAN Leaders Launch the U.S.-ASEAN Comprehensive Strategic Partnership*. [online], 2022. 11. 17. Forrás: pacom.mil [2023. 08. 26.]
- Pu, Xiaoyu (2019): *Rebranding China: Contested Status Signaling in the Changing Global Order*. Stanford, CA: Stanford University Press. Online: <https://doi.org/10.11126/stanford/9781503606838.001.0001>
- Renshon, Jonathan (2017): *Fighting for Status: Hierarchy and Conflict in World Politics*. Princeton: Princeton University Press. Online: <https://doi.org/10.23943/princeton/9780691174501.001.0001>
- Rojanaphruk, Pravit: *ASEAN as a Grouping is a Failure*. [online], 2013. 08. 24. Forrás: nationthailand.com [2023. 08. 27.]
- Serbia's ASEAN Accession Request Unanimously Approved*. [online], 2023. 07. 12. Forrás: srbija.gov.rs [2023. 08. 23.]
- Shambaugh, David (2021): *Where Great Powers Meet: America and China in Southeast Asia*. New York: Oxford University Press. Online: <https://doi.org/10.1093/oso/9780190914974.001.0001>
- Strangio, Sebastian (2020): *In the Dragon's Shadow: Southeast Asia in the Chinese Century*. New Haven – London: Yale University Press. Online: <https://doi.org/10.12987/9780300256253>
- Szakáli Máté: Oroszország Ukrajna elleni inváziója: Délkelet-Ázsia álláspontja. *KKI Elemzések*, 2022/26. [online], 2022. Forrás: real.mtak.hu [2023. 08. 22.]. Online: <https://doi.org/10.47683/KKIElemzések.KE-2022.26>
- Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia*. [online], 2023. Forrás: treaties.un.org [2023. 08. 26.]
- VNA: *Six More Countries Join Amity, Cooperation Treaty in Southeast Asia*. [online], 2022. 08. 03. Forrás: vietnamplus.vn [2023. 08. 23.]

- Ward, Steven (2017a): Lost in Translation: Social Identity Theory and the Study of Status in World Politics. *International Studies Quarterly*, 61(4), 821–834. Online: <https://doi.org/10.1093/isq/sqx042>
- Ward, Steven (2017b): *Status and the Challenge of Rising Powers*. Cambridge: Cambridge University Press. Online: <https://doi.org/10.1017/9781316856444>
- Wolf, Reinhard (2019): Taking Interaction Seriously: Asymmetrical Roles and the Behavioural Foundations of Status. *European Journal of International Relations*, 25(4), 1186–1211. Online: <https://doi.org/10.1177/1354066119837338>
- Yeo, Andre (2019): *Asia's Regional Architecture: Alliances and Institutions in the Pacific Century*. Stanford, CA: Stanford University Press. Online: <https://doi.org/10.11126/stanford/9781503608443.001.0001>

Tartalom

HÁDA BÉLA: <i>Ázsia és a világrend átalakulása – Előszó a Nemzet és Biztonság tematikus számához</i>	2
KLEMENSITS PÉTER: <i>Az amerikai és a kínai geostratégiai érdekek ütközése Délkelet-Ázsiában a Fülöp-szigetek példáján</i>	4
KEMÉNY JÁNOS: <i>Afganisztán a változó nemzetközi rendszerben</i>	27
HÁDA BÉLA: <i>Dél-Ázsia és a nagyhatalmi versengés új korszaka</i>	65
POMOGÁCS PÉTER: <i>A Kínai Népköztársaság és Tajvan katonai úton történő újraegyesítésének kilátásai az orosz–ukrán háború fényében</i>	88
ANTAL GÁBOR: <i>Tengeri szörny vagy papírsárkány? A kínai haditengerészet 2023-ban</i>	115
CSOMA MÓZES: <i>A Koreai-félsziget két állama és a nemzetközi környezet változásai</i>	135
SZAKÁLI MÁTÉ: <i>A világrendváltásra adott ASEAN-reakció státuszalapú magyarázata</i>	153